

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Sociální geografie a regionální rozvoj

Mgr. Markéta Seidlová

**IMIGRAČNÍ A INTEGRAČNÍ POLITIKA FRANCIE –
V NADNÁRODNÍ, NÁRODNÍ A LOKÁLNÍ ROVINĚ**

**IMMIGRATION AND INTEGRATION POLICY OF FRANCE –
AT THE SUPRANATIONAL, NATIONAL AND LOCAL LEVEL**

Disertační práce

Vedoucí disertační práce: Doc. RNDr. Dušan Drbohlav, CSc.

Praha, 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 23. 7. 2012

.....
Podpis

Poděkování

Dovoluji si poděkovat zejména doc. RNDr. Dušanu Drbohlavovi, CSc. za podnětné připomínky k tématu předkládané práce. Stejně tak děkuji prof. Gérardu-Françoisi Dumontovi za účinnou pomoc při výzkumu ve Francii a všem mým respondentům za jejich vstřícnost. V neposlední řadě děkuji mým blízkým za jejich trpělivost a morální podporu.

Disertační práce využívá výzkumu uskutečněného v rámci grantových projektů:

Grantová agentura Univerzity Karlovy:

SEIDLOVÁ, M. *Analýza migrační politiky Francie a možné poučení pro Česko*. Výzkumný projekt Grantové agentury Univerzity Karlovy. Identifikační č. projektu: 110007/2007. Realizace projektu: 1. 1. 2007 – 31. 12. 2008.

Grantová agentura Akademie věd:

GERSTNEROVÁ, A.; SEIDLOVÁ, M. *Vytvoření Modelu lokální integrační politiky vůči africkým přistěhovalcům žijícím v České republice*. Juniorský badatelský projekt Grantové agentury Akademie věd. Identifikační č. projektu: KJB901110803. Realizace projektu: 1. 1. 2008 – 31. 12. 2008.

International Max Planck Research School for Demography:

Stipendistka na letní škole *Immigrant Integration*, pořádané International Max Planck Research School for Demography ve spolupráci s Centre for Economic Demography of Lund University, datum a místo konání: 18. – 29. 8. 2008, Lund University, Švédsko.

Nadace Český literární fond:

Cestovní stipendium pro účast na letní škole *Migration: Analyses, Practices and Policies: 2nd Summer School on Development*, pořadatel: ACP Coimbra Group Task Force, datum a místo konání: 5. – 11. 7. 2009, University of Barcelona, Španělsko.

Část disertační práce je založena na následujících publikovaných pracích:

SEIDLOVÁ, M. (2008a): The French Immigration Policy: what do we learn? *GeoScape*, 3, str. 60-67.

SEIDLOVÁ, M. (2008b): „Chceme mosty, ne zdi“: Občanský summit o migraci. In: <http://migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2138431>, 7 str.

SEIDLOVÁ, M. (2010): Přístup místní samosprávy k cizineckým komunitám: příklad Paříže a Normandie. In: Bittnerová, D., Moravcová, M. (eds.): *Etnické komunity v kulturní a sociální různosti*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, Praha, str. 225-240.

ABSTRAKT

Předkládaná disertační práce analyzuje imigrační a integrační politiku Francie ve třech rovinách (nadnárodní, národní a lokální), přičemž výběr Francie byl inspirován faktem, že se jedná o zemi s nejdélsí tradicí v přijímání imigrantů na evropském kontinentu.

Práce vychází z teoretických a konceptuálních pojetí mezinárodní migrace i imigračních a integračních politik. Nejvíce se inspirovala přístupy institucionálními, Heckmannovým konceptem čtyř dimenzí procesu sociální integrace (Heckmann a Schnapper, 2003; Bosswick a Heckmann, 2006), přístupem Entzinger a Biezevelde (2003) k hodnocení integrace jako výsledného stavu a především Alexanderovou klasifikací (2007) politik prováděných lokálními autoritami, která jako jedna z mála umožňuje srovnání mezi politikou prováděnou na úrovni národní a lokální.

Z metodologického hlediska byly vybrány dva regiony, které splňovaly požadavky jak z hlediska rozdílné velikosti podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel v nich žijících, tak z hlediska odlišnosti typu prostředí: velkoměsto Paříž (resp. 14 jejích obvodů) a sedm měst ve venkovském regionu Basse-Normandie (Caen, Hérouville-Saint-Clair, Cherbourg-Octeville, Flers, Alençon, Argentan a Lisieux). Ve vlastním výzkumu, realizovaném v letech 2007-2011, byla mimo sekundární analýzy dat a pramenů uplatněna mj. metoda polostrukturovaných rozhovorů (s experty na mezinárodní migraci, zástupci neziskových organizací, zástupci obcí), zúčastněného pozorování, MIPEX a autorkou sestavený postup komparace lokálních integračních politik.

Výsledky na nadnárodní úrovni prokázaly, že dlouholetá zkušenost Francie s imigrací našla díky institutu předsednictví EU odraz i v tématech řešených na celoevropské úrovni: pod vedením Francie EU přijala tzv. *Evropský pakt o migraci a azylu*, který – podobně jako francouzská migrační politika – klade velký důraz na nutnost jednotného přístupu evropských zemí k migrantům v nelegálním (neoprávněném) postavení.

Popis migračních politik přijímaných ve Francii od poloviny 19. století do současnosti odhalil, jakým způsobem se tyto politiky proměňovaly v závislosti na aktuální ekonomické, politické a demografické situaci země, přičemž jejich komparace s dostupnými statistickými daty ukázala, do jaké míry byla přijímaná opatření (ne)účinná z pohledu deklarovaných cílů. Zkušenost Francie ukazuje, že počet imigrantů lze ovlivnit pouze tehdy, pokud chce daná země zvýšit počet nově přichozích imigrantů jako pracovních sil (např. v době ekonomického růstu), a to pomocí masivní, dobře zacílené a dobře organizované náborové kampaně. Opatření zaváděná „shora“ a cílicí na opačný efekt, tj. na snížení počtu imigrantů, se ve Francii neosvědčila: v celé dosavadní historii došlo k výraznému odchodu imigrantů pouze v případě skupiny španělských (a ostatních) uprchlíků v souvislosti s ukončením 2. světové války. Finanční pomoc vyplácená v případě dobrovolného návratu imigranta do země jeho původu ani nucené vyhošťování imigrantů s neplatným pobytovým statutem nemají příliš velký efekt, nehledě na jejich finanční náročnost.

Na úrovni lokální výzkum prokázal, že radnice zkoumaných měst/obvodů v praxi aplikují řadu opatření, která dle definice Alexandra (2007) spadají do modelu lokální multikulturní politiky. Postoj jednotlivých měst/obvodů k imigrantům byl výrazným způsobem ovlivňován nejen velikostí populace imigrantů, délkou jejího usazení ve městě a jejím složením (země původu, typ migrace apod.), ale také politickým přesvědčením vedení města. Nejmarkantnější rozdíl mezi politikou deklarovanou na národní úrovni a politikou prováděnou v každodenní praxi se projevil v případě hlavního města Paříže. Dále se prokázalo, že samosprávy levicového smýšlení umí i v době panujících restriktivních zákonů přistupovat k imigrantům vstřícněji než samosprávy pravicové, což prakticky činily např. nevyužíváním všech možností, které jim tyto zákony dávají. V regionu Basse-Normandie se mimo závislosti prováděné politiky na celkovém počtu imigrantů žijících ve městě statisticky prokázala i závislost mezi vstřícností lokální politiky a iniciativou samotných imigrantů, vyjádřenou počtem místních neziskových organizací, které imigranti založili. Z historického hlediska to dokonce byla právě Normandie, která do regionální migrační politiky zaváděla inovativní prvky (např. organizovaný nábor pracovní síly ze zahraničí), jenž následně posloužily jako inspirace pro politiku státní. Z pohledu používaných nástrojů se i v současné době mohou města v obou sledovaných regionech inspirovat navzájem.

V závěru práce byla autorkou pro každou z úrovní naformulována doporučení pro českou politiku, jako určitá forma příspěvku do aktuální debaty ohledně bezproblémového soužití různých kultur.

Klíčová slova: migrační politika; lokální integrační politika; Francie; Basse-Normandie; Paříž

ABSTRACT

The thesis analyzes immigration and integration policy of France at the three different levels (supranational, national and local), while the choice of France was inspired by the fact that this country has among the European ones the longest tradition of receiving immigrants.

The work is based on theoretical and conceptual approaches to international migration as well as on immigration and integration policies. In case of theoretical and conceptual approaches, it was mostly inspired by the concept of Heckmann' four dimensions of the process of social integration (Heckmann and Schnapper, 2003; Bosswick and Heckmann, 2006), by the Entzinger' and Biezeveld' (2003) assessment of integration as the resulting state and especially by Alexander's (2007) classification of policies implemented by local authorities, which allows as one of rare concepts to compare policy-making at the national and local level.

From the methodological point of view, two regions which best suited the preliminary requirements on different share of immigrants in population on each territory and the difference between "city in rural area – metropolis" were chosen: Paris (or more precisely its 14 districts) and seven cities in the region of Basse-Normandie (Caen, Hérouville-Saint-Clair, Cherbourg-Octeville, Flers, Alençon, Argentan and Lisieux). The research was realized between 2007 and 2011 and besides the analysis of secondary data also used the following methods: semi-structured interviews (with experts on international migration, representatives of NGO and of municipalities), participative observation, MIPEX and specific comparison of local integration policies created by the author.

The results at the supranational level have shown that the long-term experience of France with immigration was – due to the existing system of rotating presidency of the EU – reflected in the topics the EU countries dealt with at the European level: under the French presidency, the EU adopted *European Pact on Migration and Asylum*, which stresses the need of uniform approach towards illegal immigrants, exactly as the French immigration policy does.

The description of different types of measures that have been applied by the migration policy in France since the mid-19th century up to the present, revealed how the French policy was changing according to the current economic, political and demographic situation of the country. Moreover, the comparison with available statistical data has shown to what extent all the measures were (in)effective with regard to its declared goals. The experience of France shows that the number of immigrants can be influenced by policy measures only if the country wants to increase the number of immigrants as workers (for example by the well-targeted and well-organized recruitment campaign at the time of economic growth). The measures introduced by the government and targeting the opposite effect, i.e. reducing the number of immigrants, have never worked: the only significant departure of immigrants experienced by France was the departure of Spanish (and other) refugees when the WWII came to its end. So, financial aid paid to the immigrants who voluntary returns to their country of origin or forced expulsions of immigrants with an invalid residency status are – besides their huge financial costs – ineffective.

At the local level, the research has shown that the Town halls in surveyed cities/cities districts apply in the everyday practice a number of tools and measures which correspond with the multicultural model of local integration policy as defined by Alexander (2007). The policy measures of studied cities/districts towards immigrants was significantly influenced by the size of immigrant population, the duration of its presence in the city and its composition (country of origin, type of migration, etc.) and also by the political persuasion of the city leaders. The most striking difference between the policy declared at the national level and the policy implemented in daily practice was discovered in the city of Paris. The research also showed that the left-wing city governments are more kindly to immigrants – even at times of restrictive national laws – than the right-wing city governments. In practice, they don't use all the possibilities, which they could use according to the laws in force. In the region of Basse-Normandie was also found statistically significant correlation between the helpful attitude of city government to the immigrants and the activity of immigrants themselves, expressed by the number of local non-profit organizations founded by immigrants. Historically, it was surprisingly Normandy, who introduced innovative features (such as organized recruitment of labour force from abroad) into the regional migration policy, which subsequently served as an inspiration for the policy measures on national level. From the actual perspective, cities in both regions can find a mutual inspiration in tools they use.

In conclusion the author formulates, for each of the administrative levels, a couple of recommendations for the Czech policy that would hopefully contribute to the current debate and would help to find solutions to the less problematic cohabitation of people from different cultural backgrounds residing on the same territory.

Key words: migration policy; local integration policy; France; Basse-Normandie; Paris

OBSAH

Seznam tabulek	9
Seznam obrázků	10
Seznam příloh.....	12
Přehled použitých zkratk	13
Kapitola 1 Úvod	16
1.1. Výběr tématu.....	16
1.2. Cíl práce	17
1.3. Struktura práce	18
Kapitola 2 Vybrané teoretické a konceptuální přístupy ke studiu migrace a migrační politiky ..	19
2.1. Vymezení používaných pojmů.....	19
2.2. Vybraná teoretická a konceptuální pojetí ve studiu mezinárodní migrace	22
2.2.1. Představení vybraných teorií mezinárodní migrace	23
2.2.2. Kritické zhodnocení uvedených teorií	26
2.3. Vybraná teoretická a konceptuální pojetí ve studiu imigračních politik.....	27
2.3.1. Představení vybraných teorií imigračních politik	28
2.3.2. Kritické zhodnocení uvedených teorií	31
2.3.3. Shrnutí představených teorií a možné implikace pro výzkum	32
2.4. Hlavní teoretická a konceptuální pojetí ve studiu integračních politik	35
2.4.1. Hlavní teoretická a konceptuální pojetí integrace na makro úrovni.....	36
2.4.2. Hlavní teoretická a konceptuální pojetí integrace na mikro úrovni	38
2.4.3. Integrace jako proces a jako výsledný stav	39
2.4.4. Implikace pro výzkum	41
Kapitola 3 Metodika výzkumu	44
3.1. Výzkumné otázky a hypotézy	44
3.2. Výběr studovaných měst.....	45
3.3. Hlavní metodické nástroje.....	48
3.3.1. Migrant Integration Policy Index	49
3.3.2. Polostrukturované rozhovory	51
3.3.3. Práce se statistickými daty	52
3.3.4. Komparace lokálních integračních politik	53
Kapitola 4 Nadnárodní úroveň jako základní rámec: migrační politika Evropské unie.....	56
4.1. Vývoj společné migrační a azylové politiky	56
4.1.1. Od prvopočátků do roku 1999: první kroky v oblasti migrace na úrovni EU.....	56
4.1.2. Od roku 1999 do roku 2005: základ pro společnou politiku EU v oblasti migrace	57
4.1.3. Od roku 2005 do současnosti: hledání odpovědí na nové výzvy v rámci EU.....	58
4.2. Imigrační politika Evropské unie	60
4.3. Integrační politika Evropské unie	62
Kapitola 5 Národní úroveň: migrační politika Francie	67
5.1. Historie migrace ve Francii a vývoj souvisejícího legislativního rámce.....	67
5.1.1. Od konce 19. století do 1. světové války: Francie se stává imigrační zemí	67
5.1.2. Meziválečné období: první velká vlna imigrantů.....	71
5.1.3. Poválečné období ekonomického růstu: nová vlna migrace	74
5.1.4. Od poloviny 70. let 20. století do roku 2002: ekonomická krize a nová mozaika obyvatel Francie.....	79
5.1.5. Nicolas Sarkozy ministrem vnitra: obrat k výběrové imigraci (2002 – 2007).....	87

5.1.6. Nicolas Sarkozy prezidentem: hledání nového institucionálního zakotvení a další zpřísňování politiky (2007 – 2012).....	93
5.2. Hodnocení současné francouzské migrační politiky	102
5.2.1. Z pohledu MIPEXu.....	103
5.2.2. Z pohledu oslovených respondentů – expertů na migrační politiku a zástupců nevládních neziskových organizací	105
5.3. Návrh doporučení pro českou migrační politiku na národní úrovni na základě francouzských zkušeností.....	108
5.3.1. Stručné představení vývoje české migrační politiky a jejího nastavení.....	108
5.3.2. Srovnání české a francouzské politiky podle MIPEXu.....	110
5.3.3. Doporučení na základě francouzských zkušeností.....	111
Kapitola 6 Integrační politika a praxe na lokální úrovni: příklad Paříže a měst v regionu Basse-Normandie	113
6.1. Administrativní členění Francie.....	113
6.2. Kompetence jednotlivých úrovní v oblasti integrace imigrantů	117
6.3. Další aktéři integrace imigrantů na lokální úrovni.....	121
6.4. Přístup Paříže jako národní metropole a jejích městských obvodů.....	124
6.4.1. Kontext výzkumu: imigrantská populace v Paříži při sčítání v roce 1999.....	124
6.4.2. Výsledky výzkumu	127
6.5. Přístup měst ve venkovském regionu: příklad Basse-Normandie.....	151
6.5.1. Geografická charakteristika regionu Basse-Normandie.....	151
6.5.2. První imigranti v regionu: inspirace pro státní politiku	152
6.5.3. Meziválečné období jako zkušenost rozdílných forem integrace	154
6.5.4. Poválečný vývoj: kontrast k národní situaci	158
6.5.5. Kontext výzkumu: imigrantská populace v regionu Basse-Normandie při sčítání v roce 1999.....	160
6.5.6. Výsledky výzkumu	165
6.6. Komparace Paříže s regionem Basse-Normandie	182
6.6.1. Porovnání míry integrace imigrantů v Paříži a v regionu Basse-Normandie: socioekonomická dimenze	182
6.6.2. Porovnání míry integrace imigrantů v Paříži a v regionu Basse-Normandie: politická dimenze	186
6.6.3. Porovnání lokálních integračních politik prováděných v Paříži a v regionu Basse-Normandie.....	188
6.6.4. Porovnání výsledků výzkumu na lokální úrovni se stanovenými hypotézami	192
6.7. Návrh doporučení pro lokální integrační politiky českých měst.....	194
Kapitola 7 Závěr.....	198
Literatura.....	203
Přílohy	216

Seznam tabulek

Tab. 1: Konceptuální klasifikace faktorů, které ovlivňují schopnost států implementovat restriktivní imigrační politiky.....	34
Tab. 2: Hlavní prvky asimilačního modelu na lokální úrovni podle Alexandera (2007)	43
Tab. 3: Základní charakteristiky regionů, v nichž se nachází srovnávaná města	47
Tab. 4: Vývoj migrační a související legislativy ve Francii z pohledu MIPEXu (2007 vs. 2010).....	104
Tab. 5: Pořadí jednotlivých obvodů města Paříže podle vstupních předpokladů k provádění lokální integrační politiky a podle její výsledné formy.....	149
Tab. 6: Nejvýznamnější města v regionu Basse-Normandie z pohledu přítomnosti imigrantů (1999).....	162
Tab. 7: Pořadí měst v regionu Basse-Normandie podle vstupních předpokladů k provádění lokální integrační politiky a podle její skutečné formy	180
Tab. 8: Nástroje lokálních integračních politik, používané obecními radami v Paříži a v regionu Basse-Normandie	191

Seznam obrázků

Obr. 1:	Vztah mezi pojmy používanými při studiu migrační politiky	22
Obr. 2:	Modely národních identit a přístupu k občanství	29
Obr. 3:	Možné akulturační strategie na mikro úrovni.....	38
Obr. 4:	Hlavní výzvy v oblasti integrace	39
Obr. 5:	Podíl imigrantů (cizinců) na celkovém počtu obyvatel departmentů Francie a prostorové rozmístění čtyř nejpočetnějších skupin (1891)	70
Obr. 6:	Podíl imigrantů (cizinců) na celkovém počtu obyvatel departmentů Francie a prostorové rozmístění čtyř nejpočetnějších skupin (1931)	72
Obr. 7:	Podíl imigrantů (cizinců) na celkovém počtu obyvatel departmentů Francie a prostorové rozmístění čtyř nejpočetnějších skupin (1975)	79
Obr. 8:	Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel departmentů Francie a prostorové rozmístění čtyř nejpočetnějších skupin (1999).....	87
Obr. 9:	Demonstrace proti „státní xenofobii, která zabíjí“ (5. dubna 2008).....	95
Obr. 10:	Demonstrace za regularizaci všech imigrantů v nelegálním postavení (10. května 2008).....	97
Obr. 11:	Happening na podporu volebního práva cizinců ze zemí mimo EU u místních voleb (20. května 2008).....	98
Obr. 12:	Časový přehled hlavních změn ve francouzské migrační politice (2002 – 2012).....	99
Obr. 13:	Vývoj počtu a podílu imigrantů (cizinců) ve Francii mezi roky 1851 a 2008.....	100
Obr. 14:	Vývoj podílu nejvíce zastoupených skupin imigrantů (cizinců) ve Francii mezi roky 1851 a 2008	101
Obr. 15:	Srovnání české a francouzské migrační a související legislativy z pohledu MIPEXu (2010)	111
Obr. 16:	Přehled hlavních kategorií územního členění Francie.....	114
Obr. 17:	Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel Francie, regionu Île-de-France a Paříže (1861-1990).....	124
Obr. 18:	Podíl cizinců na celkovém počtu obyvatel jednotlivých městských obvodů Paříže (1999)	125
Obr. 19:	Cizinci v městských obvodech Paříže podle skupin zemí původu (1999)	126
Obr. 20:	Věková struktura populace imigrantů v regionu Île-de-France (1999)	127
Obr. 21:	Výsledky komunálních voleb na úrovni městských obvodů Paříže v roce 2008	128
Obr. 22:	Městské obvody Paříže, ve kterých probíhal výzkum.....	129
Obr. 23:	Podíl osob s pravděpodobně imigrantským původem na celkovém počtu členů Rad obvodů Paříže (2008)	130
Obr. 24:	Vstupní pořadí zkoumaných městských obvodů Paříže podle vybraných faktorů ovlivňujících lokální integrační politiku (2008).....	131
Obr. 25:	Rozmístění ubytoven pro zahraniční pracovníky v rámci Paříže (2010)	134
Obr. 26:	Čtvrtě Paříže se speciální smlouvou o sociální soudržnosti včetně typu politique de la ville (2007-2010).....	142
Obr. 27:	Jednotlivé obvody Paříže podle „míry multikulturnosti“ jejich lokální integrační politiky a politické příslušnosti starosty obvodu	148
Obr. 28:	Mapa regionu Basse-Normandie	151
Obr. 29:	Pohlednice ze série „Kosmopolitní Caen“ (1918).....	154
Obr. 30:	Hornická čtvrt' v Potigny (1928)	155
Obr. 31:	Italský obchod s potravinami v Terry-sur-Vire (kolem 1930)	156

Obr. 32: Celkový pohled na první domy Rusů v Colombelles a kostel Sv. Sergeje (kolem roku 1926)	157
Obr. 33: Vývoj počtu imigrantů (cizinců) v regionu Basse-Normandie (1851-2008).....	159
Obr. 34: Imigranti a cizinci v regionu Basse-Normandie v letech 1999 a 2008.....	160
Obr. 35: Imigranti a cizinci v regionu Basse-Normandie v roce 1999	161
Obr. 36: Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel arrondissementů v regionu Basse-Normandie (1999).....	161
Obr. 37: Umístění měst výzkumu v rámci regionu Basse-Normandie	162
Obr. 38: Imigranti podle země původu v roce 1999 v regionu Basse-Normandie a ve Francii	163
Obr. 39: Podíly nejvýznamnějších skupin imigrantů podle země původu na celkové populaci imigrantů ve zkoumaných městech v regionu Basse-Normandie (1999).....	164
Obr. 40: Věková struktura imigrantů v regionu Basse-Normandie (1999)	165
Obr. 41: Vstupní pořadí měst výzkumu v regionu Basse-Normandie podle vybraných faktorů ovlivňujících lokální integrační politiku	167
Obr. 42: Místa důležitá pro život uprchlíků v Cherbourg-Octeville: komunitní centrum, financované městem, a přístav	171
Obr. 43: Multikulturní atmosféra na nedělním trhu v Caen	177
Obr. 44: Hérouville-Saint-Clair: výzdoba města, pozvánka na Jaro diverzity a pracovníci Domu občana	179
Obr. 45: Socioprofesionální kategorie ekonomicky aktivních osob u populace imigrantů a neimigrantů v Paříži a Basse-Normandii při sčítáních v letech 1999 a 2008	185
Obr. 46: Imigranti z Alžírsko, Maroka, Tuniska a Turecka podle socioprofesionální kategorie a místa bydliště (Paříž nebo Basse-Normandie) při sčítání v roce 2008.....	186
Obr. 47: Podíl osob původem z mimoevropských zemí na celkovém počtu členů Obecních rad v obcích nad 9 000 obyvatel (2008)	187
Obr. 48: Členové Obecních rad v obcích s více než 9 000 obyvateli podle jejich původu a vybraných regionů Francie (2008)	188
Obr. 49: Podíl cizinců na celkovém počtu obyvatel krajů a okresů ČR (2009).....	194

Seznam příloh

Příloha č. 1: Administrativní členění Francie.....	216
Příloha č. 2: Nástroje a opatření integračních politik na národní a/nebo lokální úrovni	217
Příloha č. 3: Hlavní prvky jednotlivých modelů začleňování imigrantů do většinové společnosti na lokální úrovni.....	218
Příloha č. 4: Vývoj počtu imigrantů (cizinců) ve Francii mezi lety 1851 a 2008.....	220
Příloha č. 5: Srovnání migrační a související legislativy ve Francii a Česku z pohledu MIPEXu (2010)	222
Příloha č. 6: Okruhy polostrukturovaného rozhovoru s francouzskými experty na mezinárodní migraci z akademické obce a neziskových organizací	223
Příloha č. 7: Okruhy polostrukturovaného rozhovoru s náměstkyněmi starostů obcí v regionu Basse-Normandie, resp. městských obvodů Paříže a pařížského magistrátu	224
Příloha č. 8: Seznam respondentů	226
Příloha č. 9: Srovnání socioekonomických ukazatelů: populace imigrantů vs. celá populace v Paříži a regionu Basse-Normandie (1999)	229
Příloha č. 10: Srovnání socioekonomických ukazatelů: populace imigrantů vs. neimigrantů v Paříži a regionu Basse-Normandie (2008)	231
Příloha č. 11: Socioprofesionální kategorie imigrantů podle země jejich narození a srovnání populace imigrantů v Paříži a regionu Basse-Normandie (2008)	232

Přehled použitých zkratk

ACHAC	Association pour la Connaissance de l'Histoire de l'Afrique Contemporaine (Sdružení pro poznávání dějin současné Afriky; nevládní nezisková organizace)
ACPE	Assemblée des Citoyens Parisiens Extra communautaires (Shromáždění občanů Paříže z nečlenských zemí EU)
ACSÉ	Agence nationale pour la Cohésion Sociale et l'Égalité des chances (Národní agentura pro sociální soudržnost a rovné příležitosti)
ANAEM	Agence Nationale de l'Accueil des Étrangers et des Migrations (Národní agentura pro přijímání cizinců a migraci)
ASTI	Association de Solidarité avec les Travailleur-euse-s Immigré-e-s (Sdružení pro podporu pracovních migrantů a migrantek; nevládní nezisková organizace)
CADA	Centre d'Accueil des Demandeurs d'Asile (pobytová střediska žadatelů o azyl/mezinárodní ochranu)
CAF	Caisse d'Allocations Familiales (Úřad sociálního zabezpečení, který vyplácí rodinné přídatky)
CAI	Contrat d'Accueil et d'Intégration (Smlouva o přijetí a integraci)
CESEDA	Code de l'Entrée et du Séjour des Étrangers et du Droit d'Asile (Zákoník o vstupu a pobytu cizinců a o azylu)
CFDT	Confédération Française Démocratique du Travail (Francouzská demokratická konfederace práce; odbory)
CGT	Confédération Générale du Travail (Všeobecná konfederace práce; odbory)
CICI	Comité Interministériel de Contrôle de l'Immigration (Meziresortní výbor pro kontrolu migrace)
CII	Comité Interministériel à l'Intégration (Meziresortní komise pro integraci)
CIMADE	Comité Inter-Mouvements Auprès Des Evacués (Výbor pro vzájemnou pomoc mezi evakuovanými; nevládní nezisková organizace)
CNHI	Cité Nationale de l'Histoire de l'Immigration (Národní centrum historie imigrace)
CODAC	Commission Départementale d'Accès à la Citoyenneté (Departmentní komise přístupu k občanství)
CRA	Centre de Rétention Administrative (zařízení pro zajištění cizinců)
CUCS	Contrat Urbain de Cohésion Sociale (Městská smlouva o sociální soudržnosti)
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DILF	Diplôme Initial de la Langue Française (Výchozí diplom znalosti francouzštiny)
DNA	deoxyribonukleová kyselina (nositelka genetické informace)
DPM	Direction de la Population et des Migrations (Odbor obyvatelstva a migrací)
DRJSCS	Direction Régionale de la Jeunesse, des Sports et de la Cohésion Sociale (Regionální ředitelství pro mládež, sport a sociální soudržnost)
EHP	Evropský hospodářský prostor
EHS	Evropské hospodářské společenství
EK	Evropská komise
ES	Evropská společenství

ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
FAS	Fonds d'Action Sociale pour les travailleurs immigrés et leurs familles (Fond sociálních akcí pro migrující pracovníky a jejich rodiny)
FTM	Foyer de travailleurs migrants (Ubytovna zahraničních pracovníků)
GISTI	Groupe d'Information et de Soutien des Immigrés (Skupina pro informování a podporu imigrantů; nevládní nezisková organizace)
HALDE	Haute Autorité de Lutte contre les Discriminations et pour l'Égalité (Vysoký úřad pro boj proti diskriminaci a pro rovnost)
HCI	Haut Conseil à l'Intégration (Vysoký úřad pro integraci)
HDP	hrubý domácí produkt
HLM	Habitation à Loyer Modéré (byty s nízkým nájemným)
ILO	International Labour Organization (Mezinárodní organizace práce)
INSEE	Institut National de la Statistique et des Études Économiques (Národní institut statistiky a ekonomických studií)
IOM	International Organization for Migration (Mezinárodní organizace pro migraci)
kap.	kapitola
LDH	Ligue des Droits de l'Homme (Liga lidských práv; nevládní nezisková organizace)
Maghreb	souhrnné označení tří severoafrických zemí: Maroka, Alžírsko a Tunisko
mil.	milión
MIPEX	Migrant Integration Policy Index (index integračních politik)
mj.	mimo jiné
mld.	miliarda
NATO	North Atlantic Treaty Organisation (Severoatlantická aliance)
NNO	nevládní nezisková organizace
obyv.	obyvatel
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OFII	Office Française pour Immigration et Intégration (Francouzský úřad pro imigraci a integraci)
OFPRA	Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides (Francouzský úřad pro ochranu uprchlíků a osob bez státní příslušnosti)
OMI	Office des Migrations Internationales (Úřad pro mezinárodní migrace)
ONI	Office National de l'Immigration (Národní přistěhovalecký úřad)
OQTF	Obligation de Quitter le Territoire Français (dokument nařizující cizinci povinnost opustit francouzské území)
OSN	Organizace spojených národů (United Nations)
PAD	Points d'Accès au Droit (Přístupový bod k právu; instituce v Paříži)
PDA	Plan Départemental d'Accueil des Nouveaux Arrivants (Departmentní plán přijímání nově příchozích)
PDI	Plan Départemental d'Intégration (Departmentní plán integrace)
PRIPI	Programme Régional d'Intégration des Populations Immigrées (Regionální program integrace imigrantů)
RESF	Réseau Éducation Sans Frontières (Vzdělávání bez hranic; nevládní nezisková organizace)

RUSF	Réseau Université Sans Frontières (Univerzity bez hranic; nevládní nezisková organizace)
SGI	Société Générale d'Immigration (Všeobecná společnost pro imigraci; organizace založená podnikateli)
SHFAC	Société des Hauts Fourneaux et Aciéries de Caen (hutní a ocelářská firma v Caen)
SIS	Schengenský informační systém
SMN	Société Métallurgique de Normandie (hutní a ocelářská firma v Caen, nové jméno pro SHFAC)
SMS	Société de Mines de Soumont (společnost vlastníci důl na železnou rudu v Soumont)
SNS	Společenství nezávislých států
SONACOTRA	Société Nationale de Construction de Logements pour les Travailleurs (Národní společnost pro výstavbu bydlení pro pracující)
SSAE	Service Social d'Aide aux Emigrants; posléze Soutien, Solidarité et Actions en faveur des Émigrants (Sociální služby pomáhající emigrantům; posléze Podpora, solidarita a akce podporující emigranty; původně nevládní nezisková organizace, od roku 1993 výhradní partner OMI)
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
stol.	století
tis.	tisíc
tzv. třetí země	státy, které nejsou členy EU
UCIJ	Uni-es Contre une Immigration Jetable (sdružení NNO „Společně proti migraci na jedno použití“)
UMP	Union pour un mouvement populaire (Unie pro lidové hnutí; politická strana)
UNSA	Union Nationale des Syndicats Autonomes (Národní svaz autonomních odborových svazů; odbory)
USA	Spojené státy americké
vs.	versus
WTO	World Trade Organization (Světová obchodní organizace)
ZUS	Zone Urbaine Sensible (tzv. Citlivá městská zóna)

Kapitola 1 Úvod

1.1. Výběr tématu

Mezinárodní migrace je významným globálním fenoménem současnosti a v podstatě nenajdeme zemi, které by se – ať už na straně „vysílající“ nebo „přijímající“ – nedotýkala. V globálním měřítku většina lidí migruje mezi zeměmi tzv. chudého Jihu (Drbohlav, 2001a; Pison, 2010). Odhaduje se, že v současné době žije mimo zemi svého původu 214 mil. osob, tj. 3,1 % světové populace (United Nations, 2011). Z nich žije 70 mil. (tj. 32,7 % z celkového počtu) v Evropě, 6,7 mil. ve Francii (tj. 3,1 %) a 406 tis. v Česku (tj. 0,2 %) (United Nations, 2011; ČSÚ, 2011b). Imigranti zásadním způsobem ovlivňují život hostitelských společností: nově přichází do života společnosti zpravidla vnášejí prvek jinakosti a za určitých podmínek mohou i v krátkodobém výhledu měnit strukturu¹ přijímající společnosti.

Otázka bezproblémového soužití různých kultur je v současné Evropě značně diskutována, neboť tradiční modely začleňování imigrantů do většinové společnosti prochází krizí již od konce 70. let 20. století. Zdá se, že plně funkční řešení nebylo doposud nalezeno. Vzhledem k přetrvávající atraktivitě evropského kontinentu pro migranty z méně vyspělých zemí – a také vzhledem k rozdílné atraktivitě jednotlivých zemí pro migranty z jiných částí Evropy – je pozornost věnována i problematice usměrnění a řízení migračních toků. V kontextu demografických změn se řada badatelů snaží odpovědět i na otázku, zda by migrace mohla přispět k vyřešení problému stárnutí a zmenšování evropských populací (např. United Nations, 2000; Rabušic, Burjanek, 2003; Castles, 2006; Chojnicki, 2006; Burcin et al., 2008).

Jednotlivým státům náleží v rámci jejich suverenity právo na určení toho, kdo a za jakých podmínek smí na jejich území vstoupit: podle čl. 13 Všeobecné deklarace lidských práv má každý právo „opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země“² (OSN, 2011a, str. 3), odpovídající právo vstupu ovšem není nikde zakotveno (IOM, 2003). Ve výsledku to tak jsou politiky jednotlivých zemí (tj. potenciálních příjemců migrantů), které určují, zda se tento pohyb vůbec může uskutečnit a jakého bude případně druhu (Zoldberg, 1989, in Meyers, 2000).

Při detailnějším studiu imigračních a integračních politik jednotlivých evropských států si můžeme klást např. tyto otázky:

¹ Např. z demografického hlediska: imigranti bývají v průměru mladší než domácí populace (průměrný věk cizinců v ČR byl v roce 2009 35,6 let, ale u občanů ČR 40,6 let; podobně v roce 2010 bylo 88 % cizinců ve věku 15-64 let, ale občanů ČR 70 %) a jejich demografické chování v cílové zemi nejdříve vychází z modelu v zemi jejich původu (tj. většinou bývá zprvu progresivnější), s rostoucí dobou pobytu v nové zemi se ovšem jejich demografické chování přibližuje chování většinové populace (ČSÚ, 2009; ČSÚ, 2010a; ČSÚ, 2011b; Dupâquier, 2004).

² Podobné ustanovení obsahuje pro ČR čl. 14 odst. 2 Listiny základních práv a svobod v platném znění: „Každý, kdo se oprávněně zdržuje na území České a Slovenské Federativní Republiky, má právo svobodně je opustit.“ (vyhlášena jako součást ústavního pořádku ČR pod č. 2/1993 Sb.).

Nakolik mohou být západní společnosti úspěšné v usměrňování toků migrantů, které směřují na jejich území?

Kde byly v minulosti udělány největší chyby v přístupu hostitelských společností k nově příchozím a naopak, jaké strategie a postupy se osvědčily?

Jak je národní politika začleňování imigrantů do většinové společnosti, ve skutečnosti prováděná celou řadou aktérů na nižších administrativních úrovních, těmito aktéry viděna? Jakým způsobem ji provádějí?

Liší se jimi prováděná, reálná, politika od politiky deklarované na národní úrovni? Pokud ano, závisí tato odlišnost na kontextu prostředí (jako např. podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel, město ve venkovském regionu vs. velkoměsto), ve kterém jednají?

Vzhledem k tomu, že jednu z nejdelších a po více než století nepřetržitou tradicí³ v přijímání imigrantů na evropském kontinentu má Francie (Freeman, 1994; Pison, 2010), která byla ve své době klasickým představitelem asimilačního modelu integrace cizinců do většinové společnosti, byla pro detailní studium migrační politiky vybrána právě ona: hledání odpovědí na výše uvedené otázky bude provedeno analýzou jejich zkušeností.

1.2. Cíl práce

Analýza zkušeností Francie, jejímž cílem je najít v určitém smyslu ponaučení pro Česko, bude provedena studiem používaných nástrojů a opatření na dvou hlavních měřítkových úrovních: národní (stát) a lokální (obce, resp. města a městské části), přičemž pro studium úrovně lokální byly zvoleny příklady Paříže a vybraných měst v regionu Basse-Normandie. Mezinárodní migrace je sice ze své povahy především globálním tématem, ale ve skutečnosti má přímý dopad na řádovostně nižší administrativní jednotky než jakými jsou státy. V těchto řádovostně nižších jednotkách se následně odehrává každodenní život imigrantů, a proto je právě jim věnována pozornost: integrace imigrantů se *de facto* odehrává na úrovni lokální. Samotná migrační politika jednotlivých členských států Evropské unie – kam patří i Francie – je ovlivňována a do jisté míry limitována politikami přijímanými na nadnárodní úrovni: ve stručnosti, klíčovými momenty a dokumenty, které zásadním způsobem měnily její nastavení, bude proto představena i ona. Vlastní integrační politika zůstává oblastí, kde mají národní státy nezanedbatelné kompetence.

Výsledkem provedené analýzy poté bude nejen srovnání mezi politikou na úrovni národní a politikou skutečně prováděnou jednotlivými městy (a mezi nimi, mezi velkoměstem a městy ve venkovském prostředí, mezi městy s rozdílným podílem imigrantů na celkovém počtu jejich obyvatel), ale také souhrn problémů, se kterými se imigrační a integrační politika Francie potýkala v minulosti a způsobů, jakými je řešila – a která řešení se ukázala jako fungující a která nikoliv. Z úspěšně aplikovaných strategií bude sestaven seznam doporučení pro Česko, tj. pro zemi s relativně mladou imigrační historií, jejíž migrační politika se v návaznosti na novou migrační realitu teprve konstituuje: s cílem, aby si mohlo z francouzských zkušeností vzít určité ponaučení a vědět o příkladech řešení možných problémů, které jsou ne/hodné následování.

³ Již od poloviny 19. století; mimo Evropu mají nejdelší tradici USA, Kanada a Austrálie (Freeman, 1994; Castles, Miller, 1998; Pison, 2010).

Zvyšující se naléhavost včasného řešení těchto otázek podtrhává fakt, že v roce 1993 žilo v ČR 78 tis. trvale a dlouhodobě usazených cizinců, kteří tvořili zanedbatelných 0,8 % ze všech obyvatel, přičemž v současnosti⁴ se již jedná o 406 tis. imigrantů, tj. o 3,8 % ze všech obyvatel. Za 18 let existence samostatného Česka tak došlo k nárůstu počtu imigrantů o 328 tis., resp. ke zvýšení jejich podílu na obyvatelstvu o 3,0 % (ČSÚ, 2011a; ČSÚ, 2011b). Za existence Československa byla imigrace do nynějšího Česka zanedbatelná, se změnou geopolitických podmínek začal počet přicházejících a následně dlouhodobě usazených cizinců růst až do svého prozatímního maxima, které s počtem 437 tis. cizinců (tj. 4,2 % ze všech obyvatel) s trvalým nebo dlouhodobým pobytem nastalo v roce 2008 (ČSÚ, 2011b). K 30. 11. 2011 tedy žilo v Česku 406 211 cizinců, z nichž 48,7 % již mělo trvalý pobyt⁵, tj. téměř polovina cizinců zde žila minimálně 5 let. Mezi všemi cizinci měli větší zastoupení muži než ženy (57,5 % vs. 42,5 %). Z hlediska státního občanství měli největší podíl mezi cizinci občané Ukrajiny (26,1 %, tj. 106 tis. osob), Slovenska (19,9 %, tj. 81 tis. osob), Vietnamu (13,7 %, tj. 56 tis. osob), Ruska (6,7 %, tj. 27 tis. osob) a Polska (4,7 %, tj. 19 tis. osob). Téměř polovinu cizinců (46,5 %) tak představovali občané tří zemí mimo EU (Ukrajiny, Vietnamu a Ruska), čtvrtinu (24,6 %) občané dvou sousedních zemí a členů EU (Polska a Slovenska) a čtvrtinu (28,9 %) občané všech ostatních zemí (ČSÚ, 2011a).

Při formulaci finálních doporučení, která budou sestavena jak pro úroveň národní, tak i lokální, bude tedy nutné přihlížet k rozdílům mezi populací imigrantů v Česku a ve Francii, stejně jako k dalším skutečnostem, které limitují přímou přenositelnost zkušeností jedné země do země druhé.

1.3. Struktura práce

První část práce je věnována celkovému kontextu výzkumu, tj. zarámování mého výzkumu do existujících teorií a používaných metod výzkumu. Po úvodní kapitole následuje kapitola věnovaná definici užívaných pojmů a vybraným teoriím a konceptům z oblasti mezinárodní migrace, migrační politiky a začleňování imigrantů do většinové společnosti včetně jejich implikace pro můj výzkum. Další kapitola představuje metodiku výzkumu – výzkumné otázky, hypotézy, způsob výběru studovaných měst a hlavní nástroje, jejichž pomocí bude výzkum realizován.

Druhou část práce tvoří tři výzkumné kapitoly, tj. pro každou ze sledovaných úrovní jedna, přičemž postupují od úrovně nejvyšší, tj. nadnárodní, k úrovni nejnižší, tj. obecní. Nejprve je tedy představena migrační politika EU, poté Francie a poté vybraných měst ve Francii. V závěru každé z těchto kapitol jsou výsledky výzkumu porovnány se stanovenými hypotézami a v případě úrovně národní a lokální jsou zde naformulována i doporučení pro tvorbu české politiky.

⁴ Tj. k 30. 11. 2011.

⁵ Tzn. 51,3 % cizinců zde pobývalo na základě povolení k jinému typu pobytu.

Kapitola 2 Vybrané teoretické a konceptuální přístupy ke studiu migrace a migrační politiky

Mezinárodní migrace je podmíněna celou řadou faktorů: od ekonomických přes sociální, politické, kulturní i přírodní. Nejčastějšími důvody pro opuštění domovské země jsou ty ekonomické a sjednocování rodin. *Prostorová mobilita obyvatel* je definována jako jejich pohyb v určitém, přesně vymezeném, geografickém prostoru, s cílem uspokojit nejrůznější potřeby: podle pravidelnosti a návratnosti tohoto pohybu pak rozlišujeme migraci samotnou (jednorázové, relativně trvalé přemístění dané osoby), pravidelné pohyby (např. dojíždka do zaměstnání, do škol) a nepravidelné pohyby (např. služební cesty, rekreace). Při jednotlivých pohybech jsou překračovány hranice geografických jednotek různé úrovně – městských částí, obcí, krajů, států – což je hlavní kritérium, podle kterého dělíme migraci na jednotlivé typy. Neméně důležité je studovat také čas, pro který jsou dané hranice překračovány, a počet aktérů, kteří tento pohyb provádějí (Drbohlav, 1999), stejně jako následnou legálnost nebo nelegálnost jejich postavení a vykonávaných ekonomických aktivit (Tapinos, 1999).

V současné době je však čím dál obtížnější klasifikovat migrační pohyby přesně podle uvedených kritérií: dynamický rozvoj společnosti, postupující globalizace a transnacionalizace činí tato kritéria obtížně použitelnými. Stále častěji se setkáváme s definicí *migrace jako dynamického procesu*, kdy je migrace viděna jako dočasný, vratný a často i cirkulační proces, přičemž právě cirkulační migrace je předstupněm migrace trvalé (Drbohlav, 1999).

Pochopení důvodů toho, proč lidé migrují, je předstupněm k pochopení a analýze toho, co mohou v této oblasti podnikat vlády: zda a nakolik mohou svými jednotlivými politikami ovlivnit a účinně řídit mezistátní migrační toky. Mezinárodní migrace jako taková je vytvořena politikou (Davis, 1988, in Arango, 2000): imigrační politiky jsou tím nejdůležitějším, co určuje směr a velikost migračních toků, přičemž každý ze států jimi sleduje své vlastní cíle a zájmy a přikládá jim jinou důležitost (Drbohlav et al., 2000). Podobně se liší i přístupy jednotlivých států k imigrantům v momentě, kdy tito pobývají na jejich území.

V této kapitole tedy nejprve definujeme základní pojmy, se kterými budeme dále pracovat. Následně z nejvýznamnějších teoretických a konceptuálních přístupů ke studiu migrace a migrační politiky představíme ty, jejichž pomocí můžeme vysvětlit současnou migrační realitu Francie a její migrační politiku včetně jejich implikace pro vlastní výzkum.

2.1. Vymezení používaných pojmů

Národ je v současné době chápán jako nejvyšší forma etnického společenství, vzniklého na podkladě společného jazyka, území, kultury, ekonomiky, historického vývoje i psychického založení. Jednotliví badatelé přitom zdůrazňují odlišné věci: např. Gellner (1993) kulturu

a nutnost vzájemného uznání jeho jednotlivých členů jako příslušníků stejného národa, Hroch (1999) společenské vazby a Anderson (2003) pomyslnost, ohraničenost a svrchovanost jednotlivých národů.

Moderním demokratickým *státem* se rozumí institucionalizovaná forma společenského života na určitém území, která prostřednictvím všeobecně závazných pravidel chování působí na společenské vztahy (Svatoň, 2000). Neboli, podle Giddense (1999), o státu obecně hovoříme všude tam, kde existuje *politický aparát* (tj. vládní instituce, včetně soudů), který vládne nad určitým *územím* a svoji moc opírá o systém *zákonů* a o možnost použití *síly* k prosazení své politiky. Moderní státy jsou navíc státy národními, a kromě výše uvedeného se v nich uplatňují i principy *suverenity* (tj. nezadatelného práva vlády na svrchovanou pravomoc na celém přesně definovaném území), *občanství* (tj. obyvatelé žijící na území vymezeném hranicemi daného politického systému se stávají jeho občany) a *nacionalismu* (tj. přesvědčení jedinců o jejich sounáležitosti s ostatními příslušníky národa včetně symbolů, které vyjadřují identifikaci s určitým národem nebo národním státem). Koncept moderních států je ovšem v současné době narušován probíhající globalizací¹ a transnacionalizací².

Definice *cizince* se shodují v tom, že se jedná o osobu, která nemá státní občanství země, ve které právě pobývá (United Nations, 1998; ČSÚ, 2011b; INSEE, 2011b). OSN (United Nations, 1998) doporučuje, aby osoba cizí státní příslušnosti, která žije ve sledované zemi déle než 3 měsíce, ale zároveň méně než 1 rok, byla označována jako tzv. *krátkodobý migrant*³, neboť země jejího obvyklého pobytu se nemění.

Hlavními subjekty migrace a migrační politiky jsou osoby, kterých se uvedené procesy nejvíce dotýkají – tj. *migranti*. OSN (United Nations, 1998) doporučuje, aby byla jako tzv. dlouhodobý *imigrant* chápána osoba, která není občanem daného státu a která v něm zamýšlí zůstat déle než jeden rok – cílová země se tím pro něj stane novou zemí jeho obvyklého pobytu. Pro zemi svého původu se pak člověk, který plánuje zůstat v zahraničí déle než jeden rok, stává *emigrantem*. IOM (IOM, 2011) vidí jako migranty všechny osoby, které rozhodnutí o přestěhování do jiného státu učinily svobodně, bez vnějších závažných důvodů, s cílem zlepšit svoje materiální a sociální podmínky a vyhlídky pro sebe nebo své rodiny. Populace migrantů v jednotlivých zemích je potom složena z osob, které do dané země přišly v různých, po sobě následujících obdobích, a za různým účelem (Pison, 2010). Jako migranti nebývají z hlediska

¹ Globalizace je „rostoucí vzájemná závislost různých národů, států, regionů a světa“ (Giddens, 1999, str. 549).

² *Transnacionalismus* je definován jako „proces, pomocí něhož imigranti vytvářejí sociální pole, která spojují dohromady jejich zemi původu se zemí, v níž se nově usídlili.“ (Glick-Schiller et al. 1992, in Kostlán, 2009, str. 1). V praxi se transnacionalismus projevuje jako neustálá vzájemná propojenost mezi rozptýlenými členy jedné původní komunity, ať už se aktuálně nachází kdekoliv na světě (Baršová, Barša, 2005).

³ S výjimkou případů, kdy do této země cestuje za účelem rekreace, dovolené, návštěvy přátel a příbuzných, služební cesty, léčbou nebo náboženskou poutí.

mezinárodních statistik a definic považování **žadatelé o mezinárodní ochranu** (žadatelé o azyl; azylanti; uprchlíci), kteří spadají pod Ženevskou konvenci z roku 1951⁴.

Naturalizací se rozumí přijetí občanství nového státu, tj. proces, díky němuž se z migranta stává občan země, do které se přestěhoval. Nově narozené děti se přitom stávají občany dané země v souladu s převažujícím principem nabývání občanství: podle *ius soli* se dítě se stává občanem země, na jejímž území se narodilo (např. USA), naopak podle *ius sanguinis* se stává občanem země svých rodičů, tzn., že místu narození se nepřikládá význam (např. Česko). V praxi, např. ve Francii, je ale velmi častá kombinace obou přístupů (Weil, 2005c; MV ČR, 2005).

Politika (z řeckého politiké = správa⁵) je způsob, jakým je moc používána k ovlivnění rozsahu a obsahu vládních činností, tj. k provádění politických záměrů a rozhodnutí. **Politická strana** je potom organizace, která usiluje o legitimní podíl na vládě prostřednictvím volebního procesu (Giddens, 1999).

Migrační politika v nejširším slova smyslu zahrnuje veškeré politiky, které mají za cíl regulovat pohyb osob přes hranice jednotlivých států a následně jejich pobyt na území státu, jehož nejsou občany. Právní řád dotčené země stanoví ne/legálnost pohybu přes hranice i následného pobytu v cílové zemi (Tapinos, 1999): nelegálnost se může týkat vlastního vstupu na území (např. cizinec vstupuje na území bez platného pasu či bez potřebného víza nebo mimo hraniční přechod) či pobytu na něm (např. platnost vydaného povolení k pobytu již vypršela) či vykonávaných aktivit (např. práce bez pracovního povolení).

Úzeji vymezená migrační politika (někdy označovaná jako *přistěhovalecká politika*) v sobě – podle nejrozšířenějšího dělení, které zavedl T. Hammar (1985, in Freeman, 2006) – zahrnuje pouze politiku *imigrační*⁶ (zabývá se řízením přeshraničních toků osob a jejich příchodu do dané země) a *imigrantskou*⁷ (častěji označovanou jako *integrační*, která se věnuje přímo nově příchozím, a to od okamžiku, kdy začnou tvořit součást hostitelské společnosti, a jejich začleňování do konkrétní společnosti v daném čase a na specifickém území).

Imigrační politika tedy stanoví, jací cizinci a za jakých podmínek se mohou dlouhodobě (tj. na dobu delší než jeden rok) či trvale usadit v hostitelské zemi⁸.

Integrační politika řeší začleňování nově příchozích do hostitelské společnosti a jejím hlavním cílem je zajistit sociální a politickou soudržnost společnosti. Nově příchozí velmi často neznají jazyk nové země, její hodnoty, realie, historii ani instituce. Pokud se stát rozhodne přijmout daného přistěhovance, je v jeho nejvlastnějším zájmu, aby se tento v nové společnosti velmi rychle zorientoval a dokázal samostatně jednat ve všech životních situacích. Cílem této

⁴ Jedná se o osoby, které se nacházejí mimo zemi svého původu a které mají oprávněný strach z pronásledování z důvodů náboženských, národnostních, rasových, politických názorů nebo příslušnosti k určité společenské vrstvě (OSN, 2011b).

⁵ Zdroj: Linhart et al., 1996.

⁶ *Immigration policy*

⁷ *Immigrant policy*

⁸ Přístup k žadatelům o mezinárodní ochranu obvykle nebývá považován za součást této politiky.

politiky je tedy rychlá adaptace nově příchozího na podmínky v nové společnosti a rychlé osvojení nezbytných sociálních kompetencí. Integrační politika ze své podstaty navazuje na politiku imigrační a v řadě zemí tvoří její součást: státy se již při určování pravidel pro udělování např. pracovních víz snaží tato pravidla nastavit způsobem, aby největší šanci měli ti, u kterých je předpoklad rychlého a bezproblémového začlenění do většinové společnosti (Baršová, Barša, 2005). V každodenní praxi je posléze národní integrační politika prováděna na nižší administrativní úrovni (lokální) a právě (ne)existující odlišnost mezi touto praxí a cíli deklarovanými na národní úrovni je hlavním tématem mého výzkumu.

Vztah mezi jednotlivými pojmy přehledně znázorňuje obr. č. 1.

Obr. 1: Vztah mezi pojmy používanými při studiu migrační politiky

MIGRAČNÍ POLITIKY			
PŘÍSTĚHOVALECKÉ POLITIKY		AZYL ↔	kontrola hranic, potírání nelegální migrace, víza, turismus, sezónní práce, studium, stáže apod.
IMIGRAČNÍ POLITIKY	INTEGRAČNÍ POLITIKY		
regulace vstupu přistěhovalců na území	regulace začleňování přistěhovalců do společnosti		

Zdroj: Baršová, Barša, 2005, str. 11.

2.2. Vybraná teoretická a konceptuální pojetí ve studiu mezinárodní migrace

Účinné řízení migračních toků se neobejde bez poznání mechanismů, které je zapříčiňují a které podporují jejich trvání v čase. Jednoduché vysvětlení mezinárodní migrace, jediná, univerzálně platná teorie, ovšem nebyla vzhledem k její komplexní podmíněnosti doposud sestavena (Drbohlav, 1999; Arango, 2000). Škála otázek, na které by taková teorie musela odpovídat⁹, je totiž na tolik rozsáhlá, že snahy o jediné vysvětlení jsou předem odsouzeny k neúspěchu a tudíž nelze ani předpokládat, že by takováto teorie byla sestrojena v dohledné době (Drbohlav, Uherek, 2007). Navíc řada tzv. teorií není teoriemi v pravém slova smyslu, neboť nespĺňují některé za základních kritérií pro teorie, jako je např. obecná platnost nebo nemají zároveň funkci explanační i predikační – často jde jen koncepty, modely nebo prosté nakupení shromážděných pravidelností (Drbohlav, Uherek, 2007). Většina teorií/konceptů tak pouze dílčím způsobem přispívá k vysvětlení pouze jednoho dílčího aspektu migrace (Baršová, Barša, 2005) nebo jednotlivé fáze migračního pohybu (počátek migrace, podmínky jejího vzniku, důvody jejího trvání, dopady na prostředí). Z teorií a konceptů mezinárodní migrace představují pouze takové, jejichž pomocí je možno do značné míry vysvětlit současnou migrační realitu ve studované zemi, tj. Francii (a která bude dále představena v kap. 5.1), a/nebo které podávají vysvětlení toho, proč se imigranti uplatňují především v určitých oblastech

⁹ Např. Kdo se stěhuje? Proč se stěhuje? Proč zůstává na novém místě? Proč se naopak vrací? Kam migruje? Jak? Kdy? Jaké jsou důsledky této migrace pro samotného migranta, pro dotčená území a jejich populaci?

ekonomiky (což bude dále na příkladu studovaných regionů zhodnoceno v kap. 6.6.1)¹⁰. Po představení vybraných teorií následuje jejich stručné kritické zhodnocení.

2.2.1. Představení vybraných teorií mezinárodní migrace

Zřejmě nejstarší a nejnámější teorií mezinárodní migrace, která podává základní vysvětlení toho, proč lidé migrují – a tedy i toho, proč imigranti tvoří ve Francii nezanedbatelný počet obyvatel – je *neoclassical economics theory* (*neoklasická migrační teorie*), vycházející z neoklasické ekonomické teorie¹¹ a mající za základ tzv. „*push-pull*“ *model* (Lee, 1969 a Jansen, 1970 in Drbohlav, Uherek, 2007). Migrace je zde důsledkem socioekonomické nerovnováhy mezi regiony, kde určité faktory působí primárně jako *push* (vytěsňující – např. ekonomické strádání, politické represe v zemi původu) a jiné naopak jako *pull* (přitahující do jiného regionu – např. celkové výhody života ve vyspělé zemi, politická svoboda) (Dumont, 1995; Arango, 2000). Na úrovni států je mezinárodní migrace způsobena geografickými rozdíly v poptávce a nabídce pracovních sil (Todaro, 1976 in Massey et al., 1993): rozdíly v platech způsobují, že se lidé stěhují ze zemí s nízkými platy do zemí s vysokými platy (např. z Maroka do Francie). Jakmile dojde k jejich vyrovnání, mezinárodní migrace ustane (Baršová, Barša, 2005). Primárními mechanismy, které vyvolávají proudy pracovních sil, jsou trhy práce: pokud chtějí vlády jednotlivých zemí kontrolovat migrační proudy, musí regulovat či ovlivnit pracovní trh v emigrační a/nebo imigrační zemi (Massey et al., 1993).

Druhou teorií je *dual labor market theory* (*teorie dvojího/segmentovaného pracovního trhu*) (Piore, 1979, in Arango, 2000), podle níž mezinárodní migrace vyvěrá z neustálé poptávky po imigrační pracovní síle (ať už od zaměstnavatelů nebo od státu), která je zakotvena v samotné strukturální podstatě vyspělých ekonomik. Tato „vrozená“ poptávka po imigrantech vychází ze čtyř základních charakteristik vyspělých ekonomik (Massey et al., 1993), kterými jsou:

- *strukturální inflace*: výše mezd v daném povolání potvrzuje mj. jeho sociální status a prestiž, v důsledku čehož nelze mzdy na nejméně kvalifikovaných pozicích zvyšovat, aniž by se následně nezvýšily mzdy v ostatních povoláních.
- *problém motivace*: lidé pracují nejen pro příjem samotný, ale také z důvodu udržení si určitého sociálního statusu, resp. pro práce řadící se na dno společenského žebříčku jsou ideálními kandidáty imigranti, neboť jejich relativně nízký příjem v porovnání s většinovou společností je jejich domovskou komunitou vnímán jako vysoký a prestižní.
- *ekonomický dualismus*, resp. dualita mezi prací a kapitálem: náklady na nečinnost kapitálu nesou jeho vlastníci, naopak pracovníci si náklady na svoji nezaměstnanost nesou sami. V primárním pracovním sektoru pracují vysoce kvalifikovaní

¹⁰ Dalšími teoriemi/koncepty, které zde nejsou dopodrobna rozebírány, neboť svoji pozornost věnují spíše úrovni jedince/domácnosti, jsou např. tzv. *human capital model* (neboli neoklasická migrační teorie na mikro úrovni) nebo koncept tzv. *new (household) economics of migration*.

¹¹ Neoklasická ekonomická teorie vychází z předpokladu racionality aktérů, jejich homogenity a touhy po dosažení maximálního užítku. Dále předpokládá homogenitu produkčních faktorů (půdy, práce, kapitálu) a existenci dokonalé soutěže, dokonalé informovanosti aktérů, dokonalé mobility výrobních faktorů, jejich dokonalé dělitelnosti a pružnost cen oběma směry (Blažek, Uhlíř, 2002).

odborníci, kteří mají specifické schopnosti a znalosti a kteří se tak pro zaměstnavatele stávají kapitálem; tyto pozice přitom obsazuje víceméně jen domácí obyvatelstvo. Oproti tomu v sekundárním sektoru získávají pracující nestálá, na kvalifikaci nenáročná zaměstnání, s nízkými platy, s malou perspektivou profesního růstu, kdy náklady na jejich vzdělávání jsou pro zaměstnavatele minimální – jejich propuštěním mu tedy nevzniká velká škoda.

- *poptávka po pracujících*: poptávka po pracujících, kteří budou ochotni pracovat v nepříjemných podmínkách, za nízké platy, s nízkou šancí na postup a velkou nestabilitou pracovního místa, je stálá. Dříve byla uspokojována ženami a dětmi (mládeží), nyní jejich roli převzali imigranti.

Ovlivnění míry imigrace, resp. poptávky po cizí pracovní síle je ze strany vlád velmi nepravděpodobné, neboť by vyžadovalo zásadní změny v organizaci ekonomiky (Massey et al., 1993). Do jaké míry se imigranti skutečně uplatňují spíše na tomto primárním nebo sekundárním trhu práce v případě studovaných francouzských měst/regionů, je analyzováno za pomoci dat ze sčítání z roku 1999 a 2008 v kap. 6.6.1.

Další teorií je *world system theory* (teorie světového systému), která staví na Wallersteinově konceptu *jádro-periferie* (1974, in Arango, 2000) a která hledá kořeny mezinárodní migrace ve struktuře světového trhu, který se vyvíjel a rozšířil od 16. století. Pronikání kapitalistických ekonomických vztahů – vedených touhou po vyšších ziscích, větším bohatství, volné půdě, nevytěžených surovinových zdrojích, levné pracovní síle a nových odbytištích – do společností na světové *periferii* vytváří populaci náchylnou k migraci (Sassen, 1988 in Arango, 2000). V minulosti bylo toto pronikání na periferii organizováno a dohlíženo koloniálními vládami (např. vládou Francie), v současné době tuto roli převzaly nadnárodní firmy. Nejpravděpodobnější je mezinárodní migrace mezi bývalými koloniálními velmocemi a jejich koloniemi (jako např. mezi Francií a zeměmi Maghrebu), jelikož kulturní, jazykové, administrativní, investiční, dopravní a komunikační vazby mezi těmito zeměmi byly ustanoveny již dávno a bez ohledu na vnější konkurenci se mohly rozvíjet během koloniální éry. Vlády tedy mohou ovlivnit mezinárodní migraci pouze kontrolou investičních aktivit nadnárodních společností a toků zboží a kapitálu, což je ovšem velmi obtížně proveditelné až nemožné (Massey et al., 1993).

Network theory (teorie sítě) staví na tom, že migrační sítě jsou tvořeny řadou mezilidských vazeb, které spojují migranty s bývalými migranty a nemigranty v místě původu a v místě imigrace pouty příbuznosti, přátelství a společného původu (Massey et al., 1993). Tyto vazby zvyšují pravděpodobnost migrace, neboť snižují rizika a náklady na ni, přičemž zároveň zvyšují pravděpodobnost jejího úspěchu i očekávané zisky z ní. Mezinárodní migrace tihne k expanzi do té doby, dokud každý člen původní komunity, který bude chtít emigrovat, tak učiní a mezinárodní migrace se časem stává nezávislá na faktorech, které ji původně vyvolaly (Arango, 2000). Spolu s rozvojem sítě se také migrace stává méně výběrovou z hlediska socioekonomických ukazatelů a více reprezentativní z hlediska vysílající komunity. Migrační sítě ovlivňují cíle migrantů i jejich počet, přičemž potenciální migranty mohou jak přitahovat,

tak odrazovat (ti, kteří hledají v migraci impuls pro zásadní životní změnu, v nich mohou vidět překážku pro uskutečnění svých snů). Prostřednictvím migračních sítí tedy můžeme vysvětlit koncentraci imigrantů v jednotlivých zemích/regionech/městech/městských čtvrtích i jejich koncentraci v určitých zaměstnáních (Baršová, Barša, 2005) – např. v případě Číňanů ve 3. obvodu Paříže (viz kap. 6.4.2.3). Životnost migračních sítí je ale limitovaná, neboť se po čase přesouvají jinam (Drbohlav, Uherek, 2007).

Vlády proto mohou předpokládat velké obtíže s regulací migračních toků, jakmile tyto jednou začaly, neboť síť lidských vazeb se vytváří nezávisle na záměrech a jednáních států a nejsou pod jejich kontrolou (Baršová, Barša, 2005). Pomocí této teorie můžeme vysvětlit aktuální složení imigrantské populace ve Francii, resp. její odraz lze zahlédnout v tom, jakým způsobem se měnilo zastoupení jednotlivých migračních skupin v průběhu času a jaký vliv mělo zakotvení práva na sloučení rodiny v roce 1975 (viz obr. 14 v kap. 5.1.6).

Jako kombinace dvou výše uvedených teorií – tj. teorie migračních sítí a teorie světového systému, která nám může ještě lépe pomoci s pochopením aktuálních migračních toků a stavů ve Francii – je prezentována *migration system theory* (teorie migračních systémů), ovšem někteří badatelé mohou tímto pojmem označovat jiný koncept (Drbohlav, Uherek, 2007). Nejrozšířenější pojetí předpokládá, že migrační proudy dosahují (nabývají) určité stability v rámci času a prostoru, čímž umožňují identifikaci stabilních systémů mezinárodní migrace. Tyto systémy jsou pak charakterizovány relativně intenzivní výměnou zboží, kapitálu a lidí mezi určitými zeměmi a méně intenzivní výměnou výše uvedeného mezi ostatními zeměmi (Massey et al., 1993). Migrační systémy tvoří relativně stále spojení skupin přijímacích a vysílajících zemí: migrační systém tak obvykle obsahuje jádrový přijímací region a soubor typických „periferních“ zemí, které se zaměřují na „vývoz“ svých pracovníků a jsou s jádrovým regionem spojeny neobvykle objemnými proudy imigrantů (Baršová, Barša, 2005). Země v daném systému nemusí být nutně geograficky blízké, poněvadž migrační proudy reflektují daleko více politické a ekonomické vztahy než ty fyzickogeografické. Spolu s tím, jak se mění politické a ekonomické podmínky, se vyvíjí i jednotlivé systémy. Stabilita tudíž neznamena pevně fixovanou strukturu – země mohou ze systému vystoupit v důsledku např. příznivých ekonomických změn (Massey et al., 1993). Podobně jako u teorie světového systému zde můžeme jako příklad uvést propojení Francie a zemí Maghrebu.

Poslední teorií je *institutional theory* (institucionální teorie), která zkoumá vliv institucí¹² na trvání mezinárodní migrace (Massey et al., 1993). Jakmile jednou začnou lidé migrovat, vytvoří se síť mnoha – ať už státních, soukromých nebo dobrovolných – institucí, které pomáhají uspokojit poptávku vznikající nerovnováhou mezi počtem lidí, kteří chtějí imigrovat do vyspělých zemí a omezeným počtem víz, které tyto země většinou nabízejí. Tato nerovnováha vytváří lukrativní ekonomickou niku především pro podnikatele, kteří začnou podporovat migraci kvůli svému zisku a vytvoří tak rozsáhlý černý trh (Drbohlav, Uherek,

¹² Instituce lze chápat ve dvojitěm pojetí: jako klasické instituce (tj. organizace se sídlem na určité adrese) nebo jako zvyky, normy, rutiny (tj. ustálené formy jednání a myšlení). V tomto druhém pojetí mohou mít jednotlivci vliv na instituce a naopak, prostřednictvím institucí je jedinec socializován a zapojuje se do konkrétní kultury (Linhart et al., 1996; Blažek, Uhlíř, 2002).

2007). Zároveň také ve vyspělých zemích vznikají nejrůznější humanitární a lidskoprávní organizace, aby posílily a zlepšily práva a postavení legálních i ilegálních migrantů a zacházení s nimi (např. jedna z nejstarších francouzských nevládních neziskových organizací, které se zabývají pomocí imigrantům, CIMADE, vznikla již v roce 1939¹³). Podnikatelé nabízejí migrantům za nemalé ceny široké spektrum služeb: od zajištění nelegálního přechodu hranic a dovozu na místo určení, přes sehnání práce, falešných dokumentů a víz, účelových sňatků, k zajištění ubytování, finančních půjček a dalších potřebných služeb. Neziskové organizace pomáhají migrantům především všeobecným a právním poradenstvím (např. jak získat legálně potřebná povolení), poskytováním sociálních služeb, přístřeší a často je také skrývají před kontrolami imigračních úředníků. Postupem času se tyto instituce stávají známými mezi migranty a vytváří tak další formu sociálního kapitálu, ze kterého mohou migranti čerpat (Baršová, Barša, 2005). Spolu s tím, jak jednotlivé organizace rozvíjí své schopnosti ohledně podpory, pomoci a hájení zájmů imigrantů, se mezinárodní migrace stává čím dál více institucionalizovanější a nezávislá na faktorech, které ji původně zapříčinily.

Pro vlády je tak opět velmi těžké kontrolovat migrační proudy, neboť je obtížné regulovat proces institucionalizace. Navíc se zpřísnění imigračních politik setkává se silnými protesty od nevládních humanitárních organizací a mimo to vede i ke zvýšení zisků nelegálních převaděčů imigrantů a zprostředkovatelů práce „na černo“ (Massey et al., 1993; Baršová, Barša, 2005).

Touto teorií – i ve smyslu institucionálního přístupu státu ke tvorbě imigrační politiky (viz kap. 2.3.1) – jsem se v mém výzkumu nejvíce inspirovala, a to především proto, že mým cílem nebylo zkoumat konkrétní imigrantskou populaci, ale postoj Francie k imigrantům: na jedné straně jako státu, tj. celostátních institucí, a na druhé straně lokálních aktérů, tj. především samospráv, ale také dalších institucionálních aktérů v konkrétní lokalitě, jako např. nevládních neziskových organizací. Navíc relevantní data (jako např. informace o počtu NNO v daném městě; kdo je založil; náplň jejich činnosti; kontakt na odpovědného pracovníka obecního úřadu apod.) jsou relativně snadno dostupná.

2.2.2. Kritické zhodnocení uvedených teorií

Hlavní problémy s teoriemi a koncepty mezinárodní migrace již byly nastíněny v úvodu kap. 2.2. Mimo to lze u jednotlivých teorií/konceptů najít následující slabá místa¹⁴:

Neoclassical economics theory (neoklasická migrační teorie) nevysvětluje, proč lidé migrují i mezi zeměmi, mezi kterými takřka nejsou rozdíly ve výši průměrného platu a proč směřují i tam, kde aktuálně není poptávka po pracovní síle. Navíc při uvažované racionalitě aktérů je s podivem, že v celosvětovém měřítku migrují pouze 3,1 % světové populace (United Nations, 2011).

Dual labor market theory (teorie dvojího/segmentovaného pracovního trhu) nevysvětluje, kde nachází uplatnění velmi nízko kvalifikovaní domácí pracovníci, podobně jako nevysvětluje

¹³ Zdroj: CIMADE, 2011.

¹⁴ Následující kritické zhodnocení teorií nelze brát jako komplexní kritickou analýzu těchto teorií, neboť ta ani není cílem této disertační práce.

migraci vysoce kvalifikovaných profesionálů, kteří posléze pracují v primárním sektoru. Teorie také nepodává vysvětlení rozdílného podílu imigrantů na celkové populaci ve vyspělých ekonomikách ani toho, proč je ve většině zemí dominantní vždy jedna skupina imigrantů.

World system theory (teorie světového systému) je se svým historicko-strukturálním přístupem platná pouze na globální úrovni, přičemž lidé jsou v podstatě jen pasivními diváky ve hře „mocností“. Teorie nedokáže vysvětlit např. proč se zvyšuje různorodost typů migrace a také neuvažuje vznik nových vazeb mezi zeměmi např. vlivem činnosti nadnárodních firem.

Network theory (teorie sítí) nevysvětluje proč i přes existenci předpokládaných těsných vztahů mezi jednotlivými členy komunity tyto migrují do různých měst a také třeba to, proč jsou některá místa, kde již žijí krajané, novou migrací téměř nedotčena.

Migration system theory (teorie migračních systémů) neuvádí, proč jsou systémy migrace v čase a prostoru tak stabilní – ve hře jsou dozajista i jiné faktory (např. historické pouto mezi danými zeměmi) než jen politické a ekonomické důvody.

Institutional theory (institucionální teorie) nevysvětluje příčiny migrace lidí ani jejich motivaci pro rozhodnutí: o migraci, o setrvání v cílové destinaci nebo naopak o návratu do místa původu. Nepodává též vysvětlení prvotních příčin migrace ani toho, že lidé migrují, i když není síť jim pomáhajících institucí vyvinutá nebo když je vyvinutá jen velmi málo.

2.3. Vybraná teoretická a konceptuální pojetí ve studiu imigračních politik

Podobně jako v teoriích mezinárodní migrace, ani v teoriích imigrační politiky nebyla doposud sestavena jediná, všeobecně platná teorie. Navíc studie ohledně imigrační politiky jsou velmi roztráštěné a praktické dopady politik jsou při analýzách upřednostňovány před teoretickým zarámováním (Boswell, 2007; Meyers, 2000)

Hlavním předmětem studií imigrační politiky je liberální stát jako takový a jeho východiska při sestavování migrační politiky včetně procesu tvorby této politiky (např. Freeman, 1994 a 1995; Sassen, 2000; Hollifield, 2004; Castles, 2004a; Baršová, Barša, 2005). Tento výzkum se následně ubírá dvěma směry: studiem rozdílností národních přístupů k řízení imigrace a jejich politickými důsledky nebo naopak hledá konvergenci imigračních politik jednotlivých států v důsledku čelení podobným problémům. Druhý směr studia se zaměřuje na prostředky, jakými je imigrační politika implementována a nakolik jsou přijatá opatření účinná (např. Castles, 2004b; IOM, 2008; Czaika a de Haas, 2011). Všechny tyto studie ovšem vychází z analýzy ex-post.

Z výše uvedeného vyplývá, proč je téměř nemožné najít obecněji platné teorie tvorby migrační politiky. Nicméně i přes to lze identifikovat šest hlavních teoretických modelů

imigrační politiky¹⁵, které podávají základní vysvětlení pro rozhodnutí států ohledně toho, kolik a jakých imigrantů přijmou, v jaké době, i jaké jsou hlavní proměnné, jež vstupují do procesu tvorby této politiky (Meyers, 2000). Principy utváření migrační politiky Francie vysvětlují dle mého názoru nejlépe teorie národní identity, realismus (a neorealismus), liberalismus (a neoliberalismus), neoliberální institucionalismus, institucionální (a byrokratický) přístup a model domácí politiky (zájmových skupin a politických stran), které zde představím a následně ve stručnosti kriticky zhodnotím. V samostatné podkapitole dále představím jejich možné implikace pro výzkum. Při studiu národní úrovně jsem se nejvíce inspirovala institucionálními přístupy a teorií národní identity.

2.3.1. Představení vybraných teorií imigračních politik

Nejvýznamnější teorií imigrační politiky je zřejmě teorie *národní identity*, která jako hlavní prvky pro tvorbu imigrační politiky vidí jedinečnou historii a unikátní tradice každého státu, jeho koncepci občanství a národnosti, stejně jako jeho vnitřní debaty o národní identitě a sociálních konfliktech (Meyers, 2000). Politika se zde tvoří na pozadí historicky utvořených národních identit: odlišný způsob vzniku a odlišné pojetí vlastního národa vede k odlišnému způsobu nazírání na cizince a tím i k odlišnému typu imigrační politiky včetně politiky udělování občanství (Freeman, 1995; Castles, Miller, 1998; Baršová, Barša, 2005). Mimoto její nastavení vychází i ze sociálních konfliktů (např. etnických nebo náboženských) a debat o národní identitě (o což se pokusila i Francie v letech 2009-2010, viz kap. 5.1.6). Společenské rozdíly a společenské bouře rozvíjí strach ze ztráty národní identity a z úpadku národa, čímž vytváří společenskou krizi, což následně vytvoří nacionalismus a volání po ochraně zájmů obyvatelstva proti přistěhovalcům. Charakter imigrační politiky potom ovlivňují tři hlavní faktory (Meyers, 2000):

1) *Způsob vzniku národa/státu*: zda vznikl díky imigraci nebo na základě etnického hlediska. Evropské státy, vzniklé na základě národního hlediska – kam můžeme z tohoto úhlu pohledu zařadit i Francii – odmítají etnickou diversitu jako pozitivní aspekt společnosti a imigrace je jimi viděna jako základní hrozba pro jejich národní jednotu a společné blaho. Migrace, která s sebou přinesla významný počet osob neevropského původu, je zde zkušeností z velmi nedávné doby (většinou po 2. světové válce). Naopak v zemích tzv. Nového světa vznikly národy na základě přistěhování osob a osidlování nové země – příslušnost k danému národu je zde brána jako důsledek svobodné volby s pohledem obráceným do budoucna.

2) *Míra etnické homogeneity*: u etnicky homogenních států (národ „etnický“) je méně pravděpodobné, že budou imigraci otevřené, na rozdíl od států etnicky heterogenních (národ „občanský“). Příslušnost k národu je tedy založena buď na pokrevní příbuznosti s určitou skupinou, nebo na politické příslušnosti k institucím daného státu (jako např. v případě Francie). Míra tolerance kulturních odlišností se liší stát od státu.

3) *Princip udělování občanství*: *ius sanguinis* nebo *ius soli*. *Ius soli* bývá častější v etnicky heterogenních státech, které vznikly za přispění velkého objemu imigrantů; *ius sanguinis* se

¹⁵ Dalšími, méně významnými, teoriemi potom jsou tzv. třetí cesta podle Boswell (2007), libertarianismus, komunitarismus a marxistický (a neomarxistický) přístup (Meyers, 2000; Baršová, Barša, 2005).

používá u zemí, které si chtějí zachovat svoji etnickou homogenitu (většina států v Evropě i např. Japonsko), což ve výsledku znamená upřednostnění dočasných pracovních migrantů před trvalými. Nicméně např. Francie se při prvotním rozhodování o principu udělování občanství přiklonila k *ius soli* (podrobněji viz kap. 5.1.1).

První dvě kritéria můžeme využít k určité typologii modelů národních identit – viz obr. 2. Třetí kritérium nám umožňuje rozlišit čtyři typy zemí podle jejich přístupu k udělování občanství (Castles, Miller, 1998): *model říše* (příslušnost k národu byla určena poddaností stejnému panovníkovi nebo síle – např. Rakousku-Uhersku, ale i bývalému SSSR), *model etnický* (rozhodující je etnicita, čímž jsou z národa vyloučeny minority – např. Německo), *model republikánský* (národ jako politické společenství, definované ústavou, zákony a občanstvím – např. Francie) a *multikulturní model* (opět politické společenství, ale zde umožňující začlenění nově příchozích při respektování jejich kulturních odlišností). Zájem státu na snadném nebo naopak obtížném zisku jeho občanství pro cizince přitom není dán ekonomickými, demografickými nebo vojenskými důvody, ale je zprostředkován porozuměním sebe sama, kulturními zvyky, způsoby myšlení a mluvení o občanství (Brubaker, 1992, in Meyers, 2000).

Obr. 2: Modely národních identit a přístupu k občanství

	Národ přistěhovalců-osadníků	Národ starousedlíků
Občanský národ	USA, Kanada, Austrálie	Francie , Velká Británie
Etnický národ	Izrael	Německo

Zdroj: Baršová, Barša, 2005, str. 31.

Podle *realismu (a neorealismu)* je imigrační politika jak ve prospěch, tak v neprospěch migrace ovlivněna především konflikty mezi státy – a to skutečnými i potenciálními (Meyers, 2000). Hlavní roli hraje zahraniční politika dané země a její bezpečnostní, ekonomické a ideologické zájmy: jako např. omezení pracovní migrace v době ekonomické krize nebo naopak její podpora v době ekonomického růstu a nedostatku pracovních sil či ve snaze překonat nepříznivé demografické složení populace, preference vysoce kvalifikovaných pracovníků a investorů apod. Vztahy mezi státy a přijatá politická rozhodnutí mají rozhodující roli v tom, jak budou nastavena pravidla pro příchod/odchod do/ze země. Pokud není národní zájem ohrožen, je možná i pomoc potřebným cizincům (Baršová, Barša, 2005). Jako příklady opatření přijatých k omezení migrace, v souladu s požadavky na národní bezpečnost, můžeme uvést např. přijímání cizineckých/imigračních zákonů v jednotlivých zemích nebo zavedení cestovních pasů a víz po 1. světové válce. Např. Francie po 1. světové válce přijala nezanedbatelné množství cizinců, aby pomohli s obnovou válkou zničené země a aby nahradili ve válce padlé a tělesně postižené pracovníky (blíže viz kap. 5.1.2). Nemalé množství z nich přitom tvořili uprchlíci. Podobná situace se opakovala i po 2. světové válce (Weil, 2005a). Podobně v období tzv. studené války mnoho tzv. západních zemí přijímalo uprchlíky z komunistických zemí, aby tím vyjádřili svůj protikomunistický postoj (Meyers, 2000).

V *liberalismu (a neoliberalismu)* se na základě požadavku na to, aby stát zajistil rovná práva a rovné příležitosti, přičemž tuto povinnost má především vůči svým občanům,

konstituuje dělicí čára mezi právy občanů a právy osob států cizích, která je v konkrétních případech jednotlivých států buď slabá a formální nebo naopak jasně zřetelná. Při aplikaci prvního přístupu by migrace mohla být omezována pouze tehdy, pokud by práva a zájmy cizinců byly zohledňovány více než práva a zájmy občanů. Druhý přístup je však častější: závazky státu vůči občanům jsou větší, neboť oni více přispívají k tvorbě společného „produktu“, který se dále dělí. Zájmy a práva občanů jsou zde jasně nadřazeny zájmům a právům cizincům, ale v případě, že jsou práva občanů včetně potřebných zajištěna, tak státu nic nebrání v přijímání cizinců a v pomoci potřebným v jiných zemích: např. přijetí rozumného množství uprchlíků z humanitárních nebo ekologických důvodů, pomoc potřebným a hladovějícím v místě jejich života (Baršová, Barša, 2005). Většina forem mezinárodní spolupráce mezi státy je tak či onak spojena se zájmy liberálních států o mezinárodní mír, předcházení konfliktům a o volný obchod, včetně upevňování režimu lidských práv (Boswell, 2007).

V *neoliberálním institucionalismu*, který kombinuje liberalismus a realismus, je vliv mezinárodních organizací na imigrační politiku jednotlivých zemí jen velmi malý, s částečnou výjimkou EU, a to z důvodu vysoké politické ceny přistěhovalectví, obtížností distribuce výhod z přistěhovalectví a téměř neomezené nabídky pracovních sil, která přijímající země zbavuje nutnosti spolupracovat se zeměmi původu migrantů nebo s jinými přijímajícími zeměmi (Meyers, 2000). Státy jsou uvězněny v tzv. *liberálním paradoxu*: v zájmu zachování své konkurenceschopnosti musí otevřít ekonomiku a společnost obchodu, investicím a migraci. Na rozdíl od pohybu zboží, služeb a kapitálu, ale s sebou pohyb osob nese velká politická rizika a domácí politické strany volají po uzavřenosti státu vůči přistěhovalcům (Hollifield, 2004).

V *institucionálním (a byrokratickém)¹⁶ přístupu* je hlavním aktérem¹⁷ při tvorbě politik stát, přičemž jeho míra samostatnosti v rozhodování se může lišit. Většinou je mu prisuzována spíše menší nezávislost (Meyers, 2000). Stát řeší relativně nezávislou agendu (např. ekonomickou bezpečnost, udržování zákonnosti), avšak migrační politika je ve výsledku ovlivňována otázkami zaměstnanosti, etnickými skupinami nebo humanitárními organizacemi. Jednotlivé státy se mezi sebou liší také tím, nakolik jsou schopny odolat společenskému nátlaku: státy tzv. silné vytváří politiku v souladu s národními zájmy, ve státech tzv. slabých tlak společnosti účinně proniká do státních institucí a ovlivňuje státní politiky (Boswell, 2007). Stát může mít různou sílu i v politikách, které se týkají jen jedné oblasti: např. může být silný

¹⁶ Podmnožinou institucionalismu je model byrokratické politiky, který bývá některými autory řazen do dále uvedeného konceptu domácí politiky, ale vzhledem k tomu, že hlavním aktérem je v něm stát, je dle mého názoru vhodnější jeho zařazení pod institucionální přístup.

¹⁷ Institucionalismus jako takový spatřuje základ vývoje v institucích a institutech: politická volba učiněná předchozími generacemi vytváří instituce, které formují jak politiky, tak ideje pro další generace. Instituce mohou být autonomní a samy se rozhodovat: politiku mohou tvořit pouze na základě zadání státu, bez toho aniž by braly ohled na tlak vyvíjený společností nebo jednotlivými zájmovými skupinami. V praxi může být stát buď zcela autonomní, podobně jako v teorii, a jednající v intencích svého vlastního zájmu nebo naopak jeho jednotlivé instituce hájí zájmy určitých společenských skupin (např. ministerstvo zemědělství zájmy farmářů). Podobně v modelu byrokratické politiky je stát buď jednotný ve svém pohledu co se týče státních zájmů, nebo jednotlivé složky jeho byrokracie provádí vlastní agendu (Allison, 1969 in Meyers, 2000).

a neovlivnitelný v azylové politice a ovlivnitelný v politice pracovních migrantů – každý typ politiky byl institucionalizován jiným způsobem a má vlastní politické cíle a záměry i zákony, které implikují odlišné typy aktérů a specifickou rétoriku (Freeman, 1994).

V *modelu domácí politiky (zájmových skupin a politických stran)*¹⁸, druhém nejpoužívanějším, je stát „*politickou arénou bez vlastního názoru*“ (Meyers, 2000, str. 1 257), ve které si různé společenské skupiny prosazují svoje zájmy: těmito skupinami jsou jednak politické strany, ale také zájmové skupiny nejrůznějšího druhu. Přijatá výsledná politika je výsledkem dohadování se mezi nimi a tudíž kompromisem mezi zájmy jednotlivých skupin nebo toho, že jedna ze skupin stát zcela ovládla. Změny v imigrační politice jsou přisuzovány aktuálnímu socioekonomickému stavu země a samotná imigrační politika je konstituována na základě přání jednotlivých skupin: čím silněji jsou skupinové zájmy ovlivněny migrací, tím větší je motivace skupiny k zapojení se do vyjednávání o podobě této politiky (Freeman, 1995).

Každá *politická strana* nabízí svůj program potenciálním voličům, a to vždy před konáním parlamentních voleb. Strana, která zvítězí (nebo jejich koalice), následně realizuje svůj program, včetně řešení otázek spojených s imigrací.

Specifické zájmové skupiny se pokouší donutit politické strany (příp. přímo zákonodárce), aby přijaly přesně určený, jim vyhovující, typ politiky (zákona). V otázkách migrace se přijímané zákony snaží nejčastěji ovlivnit zaměstnavatelé a etnické skupiny na straně jedné, a to ve prospěch zákonů vstřícných k imigrantům, a na straně druhé odbory¹⁹ a vlastenecké skupiny, v jejich neprospěch (Freeman, 1995). Na tvorbu politik může mít vliv také lokální politika a vztahy mezi jádrovým regionem a periferií v dané zemi (Money, 1997, in Meyers, 2000).

2.3.2. Kritické zhodnocení uvedených teorií

Základní potíže s teoriemi imigračních politik již byly nastíněny v úvodu kap. 2.3. Kromě toho lze u představených teorií/konceptů najít např. tato slabá místa²⁰:

Teorie *národní identity* nevysvětluje skutečnost, že řada zemí přijímá ve stejné době víceméně stejné imigrační politiky, což je v rozporu s tvrzením, že imigrační politika státu je vždy jedinečná, neboť vychází z jeho neopakovatelné historie a vnímání národní identity.

Realismus (a neorealismus) poměrně dobře vysvětluje politiku vůči žadatelům o mezinárodní ochranu. Důrazem na konflikty mezi státy a bezpečnost ale zanedbává ostatní aspekty přistěhovalců (jako např. migraci z ekonomických důvodů) a možnosti jejich regulace. Možný pozitivní vliv migrace na přijímací společnost není téměř uvažován.

¹⁸ Někdy nazýván také jako model tzv. politické ekonomie (Boswell, 2007).

¹⁹ Postoj odborů ale může být rozpolcený: z nacionalistického hlediska by měly podporovat pouze vlastní dělnickou třídu, na straně druhé inklinují i k ochraně imigrantů, neboť ti jsou také dělníci a navíc jejich vstup do odborů by posílil jejich vyjednávací sílu (Castles, 2004a).

²⁰ Toto kritické zhodnocení teorií nelze brát jako komplexní kritickou analýzu těchto teorií, neboť ta ani není cílem této disertační práce.

Liberalismus (a neoliberalismus) připouští migraci pouze ze zvláštních důvodů a téměř neuvažuje migraci za práci nebo za účelem sjednocení rodiny. U **neoliberálního institucionálního** je diskutabilní předpoklad o zmenšování národní suverenity – i přesto, že např. země EU v otázkách vydávání víz spolupracují, jiné oblasti migrační politiky (jako např. udělování občanství) zůstávají plně v jejich kompetenci. Důrazem na ekonomické vztahy a společenské síly jsou opomíjeny politické vlivy, které vstupují do tvorby migračních politik.

Institucionální (a byrokratický) přístup si svým zaměřením na politické instituce daného státu, které jsou v každé zemi trochu odlišné, znemožňuje srovnání migračních politik více zemí nebo vysvětlení toho, proč má několik zemí ve stejné době velmi podobnou migrační politiku. Kritéria, na jejichž základě by bylo možné definovat míru síly státu a jeho schopnosti odolávat společenskému tlaku, nejsou explicitně stanovena a můžeme se pouze domnívat, že např. státy s autoritářským způsobem řízení budou těmi silnějšími.

Model domácí politiky (zájmových skupin a politických stran) je podobně jako **institucionální (a byrokratický) přístup** kvůli svému zaměřením na politiku prováděnou v jedné konkrétní zemi konkrétními politickými stranami a zájmovými sdruženími v podstatě nepoužitelný pro mezinárodní srovnávání. Problematické také může být vysvětlování migrační politiky jedné vybrané země v delším časovém úseku, neboť lze předpokládat, že politická situace se více či méně mění s každými volbami.

2.3.3. Shrnutí představených teorií a možné implikace pro výzkum

Migrace je tedy příčinou i důsledkem politických a ekonomických změn a schopnost států kontrolovat migraci je v popředí migračních debat. Podobně důležitou součástí příběhu mezinárodní migrace v období po 2. světové válce je také **zvětšování práv cizích státních příslušníků**, přičemž práva, která se migrantům přidělují, vychází z právních a ústavních záruk přiznaných všem členům společnosti (Hollifield, 2004). Globalizace přináší radikální změnu v myšlení ohledně toho, co to znamená řídit migraci: jednotlivé země jsou čím dál více propojeny a navzájem závislé (Sassen, 2000), a to až tak, že začíná převládat pohled, že migrace se zcela vymkla jakékoliv kontrole (Castles, 2004b). Konkrétní imigrační zákony ale zůstávají i nadále záležitostí jednotlivých států: migrační politika se ovšem odehrává v určitém kontextu a síla vlád jednat není neomezená, i když jejich „barva“ může hrát roli. **Hlavní orientace migrační politiky daného státu je výsledkem působení řady strukturálních determinant, tj. neurčuje ji pouze jedno rozhodnutí vlády**, ale také politický systém, hospodářské zájmy, historie (především migrace), koncepce národa, orientace socio-ekonomického systému, rozsah sociálního státu, normy a hodnoty společnosti, kultura, geopolitická konstelace (Arango, 2010), přičemž nejdůležitější jsou politiky, které určují právo na vstup a systém přidělování občanství (Janků, 2006).

Faktory, které utváří migrační politiku, jsou ovšem tak komplexní, že státy tíhnou ke kompromisním a kontraproduktivním politikám. I přesto, že historie imigrační politiky ukazuje z dnešního pohledu do jisté míry logický vývoj, tak její výsledky (např. současné složení

obyvatel Francie z hlediska jejich původu) můžeme interpretovat spíše jako nezamýšlené důsledky. Klíčové jsou tři aspekty: 1) schopnost analyzovat a předvídat dlouhodobé důsledky rozhodnutí v oblasti migrační politiky; 2) politická schopnost dosáhnout shody o dlouhodobých cílech v této oblasti; a 3) politické nástroje k dosažení těchto cílů v souladu se zásadami demokracie a právního státu (Castles, 2004b).

Zřejmě nejkomplexnější klasifikaci faktorů, které utváří migraci a migrační politiku a jež mi byla inspirací při sestavování dotazníku (viz příloha č. 6), podal Castles (2004a). Mezi *faktory vyplývající ze sociální dynamiky migračního procesu* řadí: řetězovou migraci a sociální síť; rodinu a komunitu; pozici v rámci životního cyklu; migrační průmysl; politiku jako strukturu pro příležitost²¹; migraci jako prostředek ke zlepšení života a z toho vyplývající její nezastavitelnost; strukturální závislost na emigraci²² a strukturální závislost na imigraci²³. Mezi *faktory související s globalizací, transnacionalismem a vztahem mezi bohatým Severem a chudým Jihem* zařazuje následující: rozdělení světa na bohatý Sever a chudý Jih, které vyvolává migraci; globalizaci vytvářející kulturní kapitál a technické prostředky nezbytné pro migraci; globalizaci jako měnící charakter migrace; transnacionální komunity; národní vs. transnacionální logika a nemigrační politiky. Do poslední skupiny, *faktorů v rámci politického systému*, dle něj spadají: politické konflikty v emigračních zemích; konflikty zájmů v imigračních zemích; konflikty zájmů a skryté agendy migračních politik; schopnost politiky kontrolovat migraci; rozpory v procesu vytváření politik; důležitost práv; důležitost občanské společnosti a sociální stát.

Vysvětlení toho, proč i přes veškeré možnosti regulace má téměř každý stát na svém území „nechtěné“ imigranty, podal Massey (1999), podle kterého je *schopnost liberálního státu skutečně regulovat imigraci* omezená a závisí na pěti faktorech: 1) relativní síle a autonomii státní byrokracie; 2) relativním počtu osob, které chtějí imigrovat; 3) míře, do jaké ústava zaručuje politická práva občanů a neobčanů; 4) relativní nezávislosti soudnictví; 5) existenci a síly tradice přistěhovalectví. Vzájemná interakce těchto pěti faktorů vytváří kontinuum schopnosti států zavádět restriktivní politiky imigrace (viz tab. č. 1) a Massey (1999) na jejich základě rozlišuje *pět hlavních skupin států*: 1) na jednom konci centralizované autoritářské režimy, kde neexistuje nezávislé soudnictví, ústavně zaručená práva osob a které nemají tradici imigrace – např. státy Perského zálivu; 2) demokratické státy západní Evropy a východní Asie se silným, centralizovaným státem, ale pod malým migračním tlakem a bez tradice imigrace; 3) jižní Evropa a jižní Asie, bez silného státu a bez tradice imigrace; 4) země bez silného centralizovaného státu, s dlouhou tradicí individuálních svobod a imigrace, jako např. Kanada; a 5) USA, kde je oproti Kanadě navíc migrace součástí národního mýtu.

Podle Masseyho (1999) spadá Francie – díky svému stále velmi centralistickému řízení a i přes průměrnou tradici imigrace – do druhé skupiny, tj. mezi západoevropské státy se silnou a fungující státní byrokracií, které musí odolávat poměrně velkému migračnímu tlaku a které patří mezi nejvyspělejší státy z hlediska vývoje jejich institucí. Podle mého názoru se pozice

²¹ Tj. lidé z málo vyspělých zemí nepřehodnotí rozhodnutí o migraci jen proto, že jim politika nové země říká, že nejsou vítáni, zejména když tamní trh práce hovoří jinak.

²² Remittance apod.

²³ Především v západní Evropě po 2. světové válce do roku 1973.

Francie v této klasifikaci během uplynulých 12 let významněji nezměnila, neboť i přes nově přijímané a čím dál více restriktivnější zákony počet i podíl imigrantů v zemi neustále roste (viz obr. 13 v kap. 5.1.6.).

Tab. 1: Konceptuální klasifikace faktorů, které ovlivňují schopnost států implementovat restriktivní imigrační politiky

Příklad státu	Síla byrokracie	Požadavky na vstup	Síla ústavní ochrany	Nezávislost soudnictví	Tradice imigrace	Kontinuum schopnosti státu
<i>Vztah ke schopnosti státu:</i>	<i>Pozitivní</i>	<i>Negativní</i>	<i>Negativní</i>	<i>Negativní</i>	<i>Negativní</i>	
Kuvajt	Velká	Střední	Malá	Malá	Malá	Velká
Singapur	Velká	Střední	Střední	Střední	Malá	
Velká Británie	Velká	Střední	Malá	Střední	Malá	
Švýcarsko	Velká	Střední	Velká	Velká	Malá	
Německo	Velká	Velká	Velká	Velká	Malá	
Francie	Velká	Velká	Velká	Velká	Střední	
Argentina	Malá	Velká	Střední	Střední	Velká	
Španělsko	Malá	Střední	Velká	Velká	Malá	
Kanada	Velká	Velká	Velká	Velká	Velká	
USA	Střední	Velká	Velká	Velká	Velká	Malá

Zdroj: Massey, 1999, str. 315.

Migrační politika také úzce souvisí s měnící se povahou státu: *jisté typy států mají jistý typ migrační politiky* (národní stát vs. tzv. *migration state*²⁴) a tudíž to, jak se „vidí“ daná země, je pro formulaci její migrační politiky to nejdůležitější. Lze přitom konstatovat, že právě Francie má potíže s tím vidět sebe samu jako imigrační zemi, přitom všude jinde má image země imigraci otevřené (Weil, 2005b; Noiriél, 2006). Jednotlivé země se sblíží, co se týče problémů spojených s migrací, které řeší, ale rozdíl mezi zeměmi v jejich kapacitách účinně kontrolovat migraci se zvětšuje (Freeman, 1994 a 2006). Migrace byla v minulosti viděna jako něco, co může být „zapnuto“ a „vypnuto“ podobně jako světlo pomocí příslušných nastavení politiky (jako např. idea Francie z poloviny 70. let 20. století o zastavení imigrace do země – viz kap. 5.1.4). Hlavním výsledkem evropských zkušeností s programy dočasné migrace je ovšem to, že tyto programy vytvořily velkou, trvalou, neevropskou populaci v jednotlivých zemích – a to včetně Francie –, přičemž tento výsledek byl některými zcela nepředvídaný a nechtěný (Freeman, 1994).

Navíc, i když imigrační politiku charakterizuje její formální izolovanost od ostatních politik (Sassen, 2000), tak *každá politika – přijatá za jiným, zcela konkrétním, účelem – může mít*

²⁴ Tzv. *migrační stát* je téměř z definice liberální stát, jelikož vytváří právní a regulační prostředí, ve kterém mohou migranti sledovat své individuální strategie zvětšování bohatství – regulace mezinárodní migrace vyžaduje od států, aby byly vnímavé k lidským a občanským právům jednotlivců (Hollifield, 2004).

nějaký dopad na migraci a zásadním způsobem ji ovlivnit (Skeldon, 2007). Migrující mění směr svého pohybu s ohledem na změny v podmínkách imigrace, které státy nastavují (Janků, 2006). Nicméně v případě Francie lze – vzhledem k její koloniální minulosti – předpokládat, že právě imigranti z bývalých kolonií budou mít i nadále největší podíl na celkovém počtu imigrantů, jako tomu je od 70. let 20. století (viz obr. 14 v kap. 5.1.6).

Selhání politiky pak lze definovat jako to, že **deklarovaných cílů** nebylo dosaženo (Boswell, 2007). Při hodnocení úspěšnosti politiky ale vždy záleží na úhlu pohledu toho, kdo ji hodnotí, a navíc málokterá politika selže úplně, častější je, že nedosáhne všech svých cílů nebo že má nezamýšlené důsledky: jako např. zavedení práva na sloučení rodiny v polovině 70. let 20. století ve Francii, které ve svém důsledku vedlo ke zvýšení počtu imigrantů v zemi i přes oficiální proklamace o zastavení imigrace (viz kap. 5.1.4). Problémem také je, že politici mohou skrývat pravé cíle přijímané politiky, protože se bojí reakce veřejnosti (Castles, 2004a).

Reakce politiků na globalizaci migračních politik a na zahrnutí práv na národní úrovni se v řadě evropských států projevila také **posunem v institucionální úrovni, tj. ve změně úrovně, na které se přijímají politiky**, ke kterému do jisté míry došlo i ve Francii na začátku 90. let 20. století (viz kap. 6.2). Vlastní posun může v obecné rovině probíhat směrem nahoru (na nadnárodní organizace či mezivládní fóra) nebo dolů (decentralizací na lokální authority) či zcela mimo státní správu (na nestátní aktéry – např. soukromé letecké společnosti, zaměstnavatele nebo neziskové organizace) (Guiraudon, Lahav, 2000). Role migrační kontroly je tak přisouzena někomu mimo ústřední orgány státní správy s přesvědčením, že se mu (např. starostovi) podaří lépe dosáhnout cílů vládní politiky. Vertikální způsob tvorby politiky (tj. posun na různé úrovně) eliminuje nevýhody horizontální tvorby politiky (tj. na národní úrovni) a/nebo začleňuje nové aktéry, jejichž vlastní zájmy se shodují se zájmy národní úrovně. V případě Francie byly díky jejímu členství v EU, rozhodnutím o decentralizaci státní správy a faktickou spoluprací lokálních samospráv s místními NNO, zkombinovány všechny typy posunů (Alexander, 2007).

2.4. Hlavní teoretická a konceptuální pojetí ve studiu integračních politik

Mimo studia důvodů, které vedou migranty k opuštění země jejich původu a k výběru konkrétní cílové země nebo studia způsobů, jakými je politika ovlivňující toto stěhování utvářena, je nezbytné věnovat pozornost i analýze strategií aplikovaných přijímajícími zeměmi a jejich dopadu na migranty samotné.

V úvodu je třeba říci, že pojmy *integrace*²⁵ a *asimilace*²⁶ využívají různí badatelé pro označení jak vlastního procesu, tak výsledného stavu, navíc na různých měřítkových úrovních (jedinec-skupina-stát). K tomu se přidává i historická zkušenost, kdy se v Evropě od konce 60. let 20. století upouští od užívání pojmu asimilace, který v sobě evokuje určitou násilnost

²⁵ Scelení, sjednocení (Kraus et al., 2005).

²⁶ Z latinského *assimilatio* = připodobnění (Linhart et al., 1996).

přeměny imigrantů a který se nahrazuje pojmem integrace. Termín integrace se naopak téměř neužívá v amerických studiích – badatelé hovoří o asimilaci (Baršová, Barša, 2005; Schnapper, 2007). Používání stejných slov pro různé věci na různých měřítkových úrovních a v různých kontextech vede často k nedorozumění. Představme si tedy základní pojetí uvedených pojmů na *makro* úrovni (tj. na úrovni jednotlivých států) i na *mikro* úrovni (tj. na úrovni jednotlivců).

2.4.1. Hlavní teoretická a konceptuální pojetí integrace na makro úrovni

V *makro* měřítku je vztah domácí populace k imigrantům, mnohdy s odlišným etnickým původem, náboženstvím apod. často velmi problematický. Vlády jednotlivých zemí se s ním snaží vypořádat aplikováním různých modelů začleňování cizinců do majoritní společnosti, přičemž společným cílem odlišných strategií je docílit bezproblémového soužití obou skupin obyvatel (Seidlová, 2008a). Podle toho, jaké podmínky a možnosti jsou dány imigrantům ze strany majoritní společnosti k jejich plnému přijetí do ní, je možné rozlišit tři hlavní integrační modely: *multikulturní (pluralitní)*, *diskriminační* a *asimilační*. Málokterá země ale dnes aplikuje jeden z uvedených modelů v jeho čisté podobě – většinou se jedná o kombinaci nejrůznějších přístupů. Sbližování přístupu jednotlivých zemí k imigrantům dalo vzniknout modelu *občanské integrace* (Baršová, Barša, 2005; Lachmanová, 2006).

Multikulturní (pluralitní) model je v rámci Evropy tradičně uplatňován například ve Švédsku, Nizozemsku a Velké Británii. Mimo Evropu jsou jeho představiteli Kanada, Austrálie a USA.

Rozdíl mezi jednotlivými konkrétními variantami tohoto modelu i jeho chápání vůbec vyplývá z rozdílů mezi dobami utváření dotyčných národních států a načasováním i původem jejich hlavních imigračních vln. V zámořských zemích byla multikulturalita, především díky přítomnosti původních obyvatel země a tím i jejich kultury, prohlášena za unikátní kulturní dědictví. Kulturní různorodost zde tedy předcházela integrační politice a na základě společenského konsensu byla prohlášena za jednu z věcí, již je nutno do určité míry zachovat – rámec společnosti tvoří především politické principy (loajalita občana ke státu, respekt k principům demokracie) a vymezení role národního jazyka (Baršová, 2005). V Evropě byl oproti tomu výběr multikulturní strategie v dotyčných zemích reakcí na vzrůstající počet imigrantů z jiných kulturních okruhů (např. z bývalých kolonií v případě Velké Británie).

V obou případech zůstávají v tomto modelu imigranti odlišeni od většinové populace jak z hlediska svého jazyka, tak i kultury, sociálních vztahů a spolkového života po několik generací. Jsou jim dána stejná práva jako ostatním občanům a neočekává se od nich, že se vzdají svých kulturních specifik – naopak tato specifika jsou do jisté míry podporována (Castles, Miller, 1998). To, že tato integrace bude probíhat v rámci dotyčného národa, po staletí utvářeného jeho kulturou, jazykem apod. bylo považováno za samozřejmé. Adaptace imigrantů i jejich soužití s většinovou společností se v tomto modelu jeví – alespoň v teoretické rovině – jako nejméně problémové (Drbohlav, 2001a).

Opak tohoto modelu představuje *diskriminační model* (nebo také tzv. *model hostujících dělníků, etnicko-exkluzivistický, diferenčního vyčlenění*), aplikovaný např. v Německu,

Švýcarsku nebo Rakousku (tedy převážně v zemích bez koloniální minulosti) a specifickým způsobem i v některých jihoevropských zemích. Jeho podstatou je začlenění imigrantů do vymezené společenské sféry (jako např. trh práce), kdy jim je zároveň odepřen vstup do ostatních oblastí běžného života plnoprávného občana – např. jim není umožněno snadno získat občanství a tím i volební právo. Tato omezení mají imigranty odradit a zachovat jejich migraci dočasnou a návratnou, což ve svém důsledku vede k socioekonomickému znevýhodňování imigrantů (Castles, Miller, 1998; Drbohlav, 2001b).

Třetím modelem je *model asimilační*, jehož reprezentantem a dlouhodobým prototypem byla Francie. Francie již v roce 1927 přijala zákon o občanství²⁷, díky němuž mohli cizinci získat občanství již po 3 letech pobytu v zemi a díky kterému občanství automaticky získávaly děti narozené ze svazku Francouzky a cizince (DPM, 1999; Slama, 2006). Tento model tedy imigrantům nabízí rychlé dosažení stejných práv a povinností jako má většinová společnost (včetně občanství), za což je od imigranta očekáváno, že se vzdá svého mateřského jazyka, kultury a specifických sociálních rysů. Tím má být dosaženo rychlé a bezproblémové adaptace nově příchozích do většinové společnosti (Castles, Miller, 1998; Drbohlav, 2001b). Občanská sdružení (či jiné formy organizací včetně politických), která se opírají o etnickou, regionální nebo kulturní identitu, nejsou podporována, neboť důvod jejich vzniku jde ostře proti ideji jednotného a nedělitelného francouzského národa (Baršová, Barša, 2005). Ve skutečnosti ale i přesto různé kulturní spolky a asociace imigrantů vznikaly, což imigrantům umožnilo udržet si vztah k jejich původní kultuře – a tím pádem se neasimilovali tak rychle, jak by bylo pro úspěšné fungování tohoto modelu třeba.

Model *občanské integrace (integrační)* je výsledkem smazávání hranic mezi výše uvedenými modely i hranic mezi přístupem evropských zemí a přístupy USA, Kanady a Austrálie, ke kterému dochází od začátku 90. let 20. století. Země jako Německo, Francie nebo Velká Británie se v té době začínají smířovat s tím, že jsou zeměmi imigračními, naopak v USA sílí tlak po redefinici národní identity (být národem starousedlíků ze 17. a 18. století, jejichž kulturu musí noví imigranti přijmout): země hledají rovnováhu mezi naléhavostí asimilace imigrantů do občanského národa a uznáním jejich svobody na udržování vazeb se zemí původu (Baršová, Barša, 2005).

Podstatou modelu je vzdělávání imigrantů, kteří navštěvují kurzy jazyka hostitelské země a kurzy „občanství“, kde jsou vzděláváni v oblasti historie, hodnot, kultury, systému a fungování institucí i každodenního života svého nového působiště. Úspěšné absolvování závěrečných testů v kurzu včetně prokázání znalosti jazyka na minimální úrovni je podmínkou pro přidělení dlouhodobého pobytového statusu. Znalost jazyka má imigrantům usnadnit jejich začlenění na trh práce (čímž se zvýší jejich soběstačnost a nezávislost, což v důsledku sníží státní výdaje na dávky v nezaměstnanosti a jiné sociální dávky) a znalost tradic, hodnot a kultury země má vést ke zvýšení sociální soudržnosti společnosti, resp. předcházet nedostatečné identifikaci přistěhovalců s novou zemí (Joppke, 2009).

²⁷ *Loi du 10 août 1927 sur la nationalité*

Konkrétní nastavení modelu se v jednotlivých zemích liší (např. v délce trvání kurzů nebo v požadované výstupní hodnotě znalosti jazyka), neboť i když země aplikují stejné principy, tak svůj aktuální model staví na základě utvořeném v 60. – 80. letech 20. století. Obecně lze říci, že na evropském kontinentu model charakterizuje především: 1) zavádění povinné účasti na výše uvedených kurzech a sankcí v případě nesplnění této povinnosti, 2) propojení imigrační a integrační politiky, tj. některým typům migrantů (zejména rodinným) může být v souladu s integrační politikou odepřen již vstup do země, a 3) rozlišení mezi imigranty ze zemí rozvojových vs. ze zemí rozvinutých, kdy se předpokládá, že imigranti ze zemí rozvojových se budou integrovat hůře než imigranti ze zemí severní Ameriky, Nového Zélandu nebo Japonska (Joppke, 2009).

2.4.2. Hlavní teoretická a konceptuální pojetí integrace na mikro úrovni

Na *mikro* úrovni má migrace dopad i na migranty samotné, kteří se musí přizpůsobit podmínkám panujícím v nové společnosti. Mimo podmínek nastavených přijímající společností (viz výše) zde hrají roli i další faktory, jako např. fyzická a kulturní blízkost mezi imigranty a většinovou společností, touha minority začlenit se, způsob jejího bydlení nebo velikost a typ migračních pohybů mezi dotčenými zeměmi nebo geografická vzdálenost země původu (Drbohlav, 2001b). Individuální psychologické a další charakteristiky jedinců/skupiny se následně promítají do míry jejich přizpůsobení se většinové kultuře. *Akulturače* je definována jako kulturní změna, která je výsledkem stálého kontaktu mezi dvěma odlišnými kulturami, tzv. *akulturační strategie* je pak volba imigranta/skupiny mezi nabízejícími se možnostmi – viz obr. 3 (Berry, 1992 in Janská, 2002).

Obr. 3: Možné akulturační strategie na mikro úrovni

		Je důležité zachovat si kulturní identitu?	
		Ano	Ne
Je důležité udržovat vztahy s ostatními skupinami?	Ano	Integrace	Asimilace
	Ne	Separace	Marginalizace

Zdroj: Berry, 1992, in Janská, 2002, str. 33.

Volba *integrace* pro minoritní skupinu znamená, že si udrží svoji kulturní identitu, přičemž se zároveň začlení do majoritní skupiny, se kterou spolupracuje – členové skupiny tak mají dvě identity, uznávají dvě „sady“ hodnot a etických norem, přičemž mezi nimi „přepínají“ podle potřeby, podle toho, kde (v jakém prostředí) se zrovna nachází. *Separace* naopak znamená volbu života v určité izolaci – minorita si udržuje své kulturní tradice a etnickou identitu a vztahy s majoritou nejsou podstatné (např. muslimské komunity ve velkých městech nebo elitní migranti – diplomaté). Výsledkem *asimilace* je „rozpuštění“ minoritní skupiny v majoritní (nebo sloučení více skupin dohromady) a vytvoření kvalitativně nové společnosti. *Marginalizace* značí život mezi dvěma světy, bez jakéhokoliv propojení na zemi novou i starou, v nedobrovolné izolaci, ztrátu vlastní identity, důsledkem čehož je pocit odcizení a ztráta kontaktů (např. uprchlíci). Každá z vyjmenovaných strategií adaptace imigranta/skupiny je spojená s odpovídající strategií chování majoritní populace, která může zaujmout různé postoje

vůči migrantům: integraci pak odpovídá strategie multikulturalismu („salátové mísy“), asimilaci strategie „tavícího kotle“, separaci segregace²⁸ a marginalizaci exkluze (Fassmann, 2010).

Základní „úkoly“ v oblasti integrace z pohledu migranta a přijímající společnosti znázorňuje obr. 4. Přístup Francie má přitom o něco lepší výsledky v politické a kulturní rovině, tj. prostřednictvím přidělení jednotlivých práv imigrantům ze strany státu (pobyt, občanství, občanská a politická práva), naopak v socioekonomické oblasti není Francie tak úspěšná, neboť imigranti/jejich potomci se potýkají s vyšší mírou nezaměstnanosti než většinová populace (Weil, 2005b; Lachmanová, 2006).

Obr. 4: Hlavní výzvy v oblasti integrace

	Hlavní úkol pro migranty	Hlavní úkol pro hostitelskou společnost
Socioekonomická oblast	Efektivní sociálně-ekonomická integrace, která odpovídá dovednostem, zkušenostem a aspiracím, a zároveň maximalizuje životní šance	Povzbuzování socioekonomické integrace imigrantů bez jejich (zjevného) nespravedlivého upřednostňování před domácím obyvatelstvem
Politická/kulturní oblast	Přizpůsobení se politickému a kulturnímu kontextu hostitelské společnosti	Zajistit všem rovná práva za současného uchování národní identity a podpory sociální soudržnosti

Zdroj: Sriskandarajah, 2006, str. 30.

2.4.3. Integrace jako proces a jako výsledný stav

Integrace jako *proces* začleňování jedinců (příp. skupiny) do společnosti, tj. v migračních studiích včleňování nově příchozích do již existující společnosti, která má určitou strukturu a lidé se v ní řídí určitými pravidly, je jedním z ústředních témat především sociologie a sociální antropologie. Již sociologové tzv. Chicagské školy (20. léta 20. století) si všimli, že emigrace vytrhne daného člověka ze všech společenských vazeb, které doposud měl (s rodinou, známými, přáteli, institucemi původního státu): v novém prostředí si tedy své vazby na společenské okolí reorganizuje tak, aby v něm mohl bez problémů působit (Schnapper, 2007). Častým řešením je tedy vytvoření imigrantské komunity, která jedinci umožňuje žít – podle Parka (1925 in Uherek, 2003) je ale plnohodnotný život více než jen pouhá fyzická existence: imigrant musí mít pocit bezpečí (domov), získávat nové podněty, cítit se uznáván (patřit do nějaké společnosti) a mít důvěrný vztah k někomu, kdo jeho náklonnost opětuje. Státní instituce mu mohou nabídnout jen základní rámec k naplnění těchto tužeb: integrovat imigranta do právního systému, což je základní – imigrant tak má stanovená svá práva, povinnosti, je chráněn proti nezákonnému jednání a ví, jaké jeho jednání je v souladu s normami jeho nové společnosti. Dalšími, neméně důležitými, kroky jsou integrace imigranta do systému zdravotní a sociální péče, otevření přístupu k bydlení, zaměstnání a vzdělávání (Uherek, 2003).

²⁸ Vyčlenění minority ze společnosti způsobené majoritou se většinou nazývá segregace; separací se rozumí „dobrovolné“ vyčlenění minoritou samotnou.

Heckmann a Schnapper (2003, str. 10; podobně Bosswick a Heckmann, 2006) definovali čtyři základní *dimenze procesu sociální integrace*, ve kterých zároveň naznačili ideální výsledný stav:

1. *strukturální* neboli zisk práv a přístup ke členství, pozicím a rolím v klíčových institucích hostitelské společnosti (zejména socioekonomické a právně-politické: např. vzdělávací systém, pracovní trh, bydlení, občanství);

2. *kulturní*, která je předpokladem pro plnohodnotnou účast ve společnosti a pro plné využití nabytých práv. Tato dimenze odkazuje na procesy kognitivních, kulturních, behaviorálních a subjektivních změn lidí, změn jejich kultury, názorů a chování a dotýká se především imigrantů a jejich potomků, ale ve své podstatě se jedná o interaktivní, vzájemný proces, který mění i hostitelskou společnost;

3. *interaktivní*, jež vyjadřuje osobní účast imigrantů ve vztazích a v „soukromé“ dimenzi společenského života většinové společnosti (běžný společenský styk, přátelství, partnerské vztahy, svatby, dobrovolnická činnost); a

4. *identifikační*, kdy se výše uvedené „členství“ migrantů ve společnosti projevuje v osobní rovině, jako pocit sounáležitosti a identifikace s majoritou.

Proces sociální integrace zároveň vnímají jako nezbytně oboustranný: pro imigranty znamená proces učení se nové kultuře, nabývání práv i povinností, získávání přístupu k pozici ve společnosti a společenskému statusu, formování pocitu sounáležitosti a identifikace s novou společností; pro hostitelskou společnost potom především otevírání institucí a zabezpečení rovných příležitostí pro migranty.

Studování integrace jako *výsledného stavu*, ve kterém zaujímají imigranti podobné pozice jako většinová společnost je rovina, která umožňuje měřit úspěšnost jednotlivých integračních politik. Úspěšnost integrace se pak – v souladu s Heckmannovým konceptem (Heckmann a Schnapper, 2003; Bosswick a Heckmann, 2006) a modelem občanské integrace – sleduje porovnáváním hodnot vybraných ukazatelů mezi populací domácí a imigrantskou.

Např. z práce Entzinger a Biezevelde (2003) si můžeme udělat představu o ukazatelích, které je možno používat při měření úspěšnosti imigrantů podle jednotlivých dimenzí integrace:

❖ *Socioekonomická integrace*

- zaměstnanost (míra nezaměstnanosti, míra ekonomické aktivity);
- výše příjmu (jednotlivce i domácnosti);
- sociální zabezpečení (využívání služeb, nárok na dávky);
- dosažené vzdělání;
- bydlení (kvalita bydlení, residenční koncentrace);

❖ *Kulturní integrace*

- postoj k základním pravidlům a normám hostitelské společnosti;
- frekvence kontaktů s hostitelskou společností a zemí původu;
- výběr životního partnera;
- znalost jazyka hostitelské společnosti;
- míra kriminality;

❖ *Právní a politická integrace*

- roční počet naturalizovaných imigrantů nebo imigrantů, kteří obdrželi dlouhodobý pobytový status;
- počet osob s dvojitým občanstvím;
- účast na politickém životě (účast u voleb, zastoupení v politických stranách, ve vedení měst apod.);
- aktivita v občanské společnosti (neziskové organizace);

❖ *Postoj hostitelské společnosti*

- hlášené případy diskriminace;
- postoj společnosti k migrantům (podle průzkumů veřejného mínění);
- přítomnost a dopady politik podporujících kulturní rozdílnost;
- role médií a obraz imigrantů v nich.

2.4.4. Implikace pro výzkum

Samotná sociální integrace imigrantů do většinové společnosti má vždy silnou lokální (a obzvláště městskou) dimenzi. Největší praxi v integrování velmi rozdílných a kulturně obohacujících populací mají velká města se silnými ekonomikami (Borkert et al., 2007). I přes růst společenských nerovnoměrností, který často doprovázel proces růstu měst, města fungovala jako „integrační stroje“. Lze tedy konstatovat, že „*integrace imigrantů se odehrává na lokální úrovni*“ (Bosswick, Heckmann, 2006, str. 17). Obce přitom mohou buď „pouze“ implementovat národní integrační politiku anebo mohou mít naopak značnou finanční i názorovou autonomii, která se odvíjí od míry právní, finanční a politické autonomie obcí v daném státě (Borkert et al., 2007). Lokální procesy a struktury jsou samozřejmě silně ovlivněny politikou kraje/regionu, národní vlády a v čím dál větší míře i EU (OECD, 2006). Nicméně implementace směrnic EU na národní úrovni i implementace konkrétních zákonů a nařízení na místní úrovni však vždy skýtá prostor pro vlastní interpretaci. Výsledkem je, že postoje a praktiky městských rad a jejich administrativ významným způsobem ovlivňují proces integrace (Bosswick, Heckmann, 2006).

Významnou roli při definování vlastní integrační strategie obce hraje definice její populace imigrantů: forma migrace, které je vystavena, utváří postoj obce k integrační politice a stanovuje výši priority integrace v rámci obecních agend. Pokud má integrace nízkou prioritu, tak pravděpodobně nebude v rámci obecního (městského) úřadu existovat speciální odbor, který by se jí zabýval (nebo bude slabý). Pokud je integraci dána vysoká priorita, tak jsou možné tři způsoby administrativního řešení: 1) samostatný odbor integrační politiky města; 2) tzv. integrační koordinátor, přímo zodpovědný starostovi; 3) integrace bude rozdělena mezi více odborů, které budou svoji činnost navzájem koordinovat (Bosswick, Heckmann, 2006).

Aktéry integrace jsou samozřejmě i samotní imigranti, neboť integrace je oboustranný proces. Integrační politika je z jejich pohledu především politikou řízení změn, která jim má pomoci vyrovnat se se změnami, k nimž v jejich životě došlo (OECD, 2006). Role lokálních lídrů je v praxi jejich provádění nezpochybnitelná, neboť to jsou oni, kdo ve svém důsledku aplikují zákony (Hubscher, 2005). Dokonalá znalost všech aspektů místního prostředí umožňuje lokálním lídrům snáze identifikovat konkrétní potíže, se kterými se mohou migranti při

začleňování do nového prostředí setkat. Jejich pravomoci jim zároveň dávají možnost přijmout taková opatření (a nástroje), která imigrantům integraci usnadní (Drbohlav, 2005) a která budou odlišná podle toho, jaké skupiny imigrantů se týkají (např. nově příchozí vs. druhá nebo třetí generace) (OECD, 2006). Zájem měst a obcí na vytváření správných a fungujících integračních strategií je silně motivován i tím, že v případě, že integrace nebude fungovat, zaplatí za to vysokou cenu – a to i přesto, že kvůli „nadřazenosti“ národní legislativy, existenci migračních sítí apod. téměř nemají šanci ovlivnit velikost a strukturu populace imigrantů na svém území (Borkert et al., 2007).

Klasifikaci politik prováděných lokálními autoritami ve smyslu výše uvedených modelů integračních politik provedl Alexander (2007). Ke třem hlavním modelům na národní úrovni (multikulturální-pluralitní, diskriminační, asimilační) přiřadil ještě čtvrtý, a to „*neprovádění žádné politiky*“. Naopak model občanské integrace Alexander neuvažoval a jeho dvě hlavní složky, tj. kurzy jazyka hostitelské země a kurzy kultury většinové společnosti, zařadil mezi prvky modelu lokální multikulturální politiky. Pro každý z modelů lokálních politik, který vychází z pohledu lokálních samospráv na migranty, následně definoval hlavní typy ne/akcí místních samospráv ve čtyřech hlavních oblastech: právně-politické, socioekonomické, kulturně-náboženské a prostorové. Charakteristiky asimilačního modelu, promítnuté na lokální úroveň, tj. modelu, jenž by měl na základě předpokládaného nastavení celostátní politiky fungovat ve Francii, uvádí tab. č. 2. Ostatní modely jsou podrobně popsány v příloze č. 3. Vzhledem k tomu, že se jedná o jeden z mála teoretických pohledů (ne-li přímo o jediný), který tradičním modelům integrace imigrantů do většinové společnosti na celostátní úrovni přiřazuje konkrétní charakteristiky chování lokálních samospráv, čímž umožňuje srovnání mezi politikou prováděnou na národní a na lokální úrovni, postavila jsem na jeho základě – v souladu se stanovenými výzkumnými otázkami a hypotézami (viz kap. 3.1) – částečně moji metodologii (viz kap. 3.3.4).

Konkrétní nástroje a opatření integračních politik můžeme dělit také podle jednotlivých dimenzí procesu integrace imigrantů (viz kap. 2.4.3) do čtyř hlavních skupin. **Strukturální** integrační politiky zahrnují opatření a nástroje zaměřené na vzdělávání, bydlení, trh práce, etnické podnikání, nabývání občanství, podporu občanské a politické participace přistěhovalců. **Kulturní** integrační politiky svými nástroji podporují jazykové vzdělávání, sportovní a kulturní aktivity přistěhovalců. Nepřímé nástroje politik **interaktivních** se snaží zamezit prostorové koncentraci přistěhovalců a jejich segregaci. Politiky zaměřené na **identifikační** dimenzi procesu integrace svými nástroji podporují světské i náboženské organizace imigrantů a posilují kulturní dimenzi zisku občanství (např. zavedením ceremonie pro imigranty, kteří získali občanství) (Bosswick, Heckmann, 2006; Rákoczyová, Trbola, 2008). Příklady nástrojů a opatření integračních politik na národní a/nebo lokální úrovni jsou z důvodu jejich rozsáhlosti uvedeny v příloze č. 2.

Tab. 2: Hlavní prvky asimilačního modelu na lokální úrovni podle Alexandra (2007)

Lokální politika		Asimilační
Postoj lokální samosprávy k pracovním migrantům		Migranti budou trvale přítomni, ale jejich odlišnost je dočasná
Typ prováděné politiky a její cíl		Asimilací do většinové společnosti usnadnit integraci individuálního migranta
Podoba přijímaných opatření		Universalistická (nejsou založena na etnické bázi); formální antidiskriminační mechanismy
<i>Oblast politiky</i>	<i>Podoblast politiky</i>	<i>Postoj lokální samosprávy</i>
Právně-politická	Občanský status	Usnadnění zisku občanství
	Poradní orgány	Nejsou nebo nejsou založeny na etnickém základě
	Asociace migrantů	Přibrány nebo vyloučeny; jejich podpora není jasně deklarovaná
Socioekonomická	Sociální služby (zdravotní, soc. zabezpečení apod.)	Rovný přístup ke všem službám zaručen všem
	Trh práce	Antidiskriminační politika; rovný přístup k odbornému vzdělávání
	Školství	Prostorově roztržštěné; podpora výuky jazyka většinové společnosti
	Tvorba politik/Řešení konfliktů	Podle jednotlivých oblastí; migranti se mohou zapojit
Kulturně-náboženská	Kulturní/náboženské praktiky a instituce imigrantů	Instituce (např. mešity, náboženské školy) ani náboženské praktiky nejsou podporovány
	Veřejné přijetí odlišností a jejich komunikace většinové společnosti	Kampaně proti rasismu a proti diskriminaci
Prostorová	Bydlení	Rovný přístup k sociálnímu bydlení; opomíjení diskriminace na etnickém základě při přístupu k bydlení
	Rozvoj měst, vztah k etnickým enklávám	Etnické enklávy jsou viděny jako problém – politika jejich rušení; politiky gentrifikace
	Symbolické využívání prostoru	Proti jednoznačnému fyzickému znázorňování odlišností (např. mešita ano, ale bez minaretu)

Zdroj: Alexander, 2007, str. 40-45.

Pozn.: Charakteristiky ostatních modelů viz příloha č. 3.

Kapitola 3 Metodika výzkumu

V této kapitole budou – na základě naznačených možných implikací pro výzkum – představeny základní otázky a hypotézy výzkumu včetně metod, jejichž pomocí bude ověřována jejich ne/platnost, a způsobu výběru studovaných měst/regionů.

3.1. Výzkumné otázky a hypotézy

Na základě doposud získaných teoretických poznatků se nabízí následující *výzkumné otázky*:

- 1) Nakolik jasně jsou deklarovány cíle imigrační a integrační politiky na úrovni EU? Je jejich dosahováno? Do jaké míry ovlivnila zkušenost tradičních imigračních zemí, mj. Francie, jejich formulaci?
- 2) Odpovídá zažitá, tradičně deklarovaná a všeobecně přijímaná povaha migrační politiky Francie (tj. asimilační model s prvky modelu občanské integrace) realitě? Jsou způsoby jeho realizace na nižších administrativních úrovních v souladu s cíli národní politiky? Jakou mají jednotlivé úrovně administrativy roli v oblasti integrace imigrantů? Je toto rozdělení kompetencí optimální? Spolupracují mezi sebou?
- 3) Jakým způsobem se odlišuje přístup místní samosprávy k imigrantům v závislosti na jejich podílu na celkovém počtu obyvatel a na jejich složení? Je tato odlišnost závislá i na tom, zda se jedná o města ve venkovském regionu nebo o velkoměsto? Nakolik zná lokální samospráva „své“ imigranty a jejich potřeby? V jakém momentu se místní samospráva začíná zabývat jejich integrací? Závisí úspěšnost integrace imigrantů na charakteru prostředí, ve kterém se usadili a na přístupu místní samosprávy?
- 4) Lze studiem francouzské zkušenosti najít nějaké konkrétní nástroje a opatření na podporu úspěšné integrace imigrantů do většinové společnosti, které v Česku doposud nebyly aplikovány? Pokud ano, jaké to jsou? Je nutné je pro přenos do českého prostředí významným způsobem modifikovat?

Hlavní *hypotézy* výzkumu lze formulovat následovně:

- 1) Postupující globalizace a zvyšující se politická integrace EU vede k omezování pravomocí členských států na poli řízení migrace ve prospěch společné azylové a migrační politiky, jejíž cíle (a prostředky vedoucí k jejich dosažení) jsou jasně deklarovány a vychází ze zkušenosti zemí s dlouhou tradicí imigrace.
- 2) Hlavní nástroje a opatření francouzské migrační politiky, se kterými imigranti přichází do styku, vychází z tradice asimilačního modelu. Praxe jejich využití a aplikování se liší mezi jednotlivými městy. Míra odlišnosti mezi politikou deklarovanou na národní úrovni a každodenní praxí na úrovni lokální má dopad na samotný proces integrace

imigrantů: opatření učiněná lokálními samosprávami na poli integrace imigrantů jsou pro úspěšnost procesu klíčová. Rozdělení kompetencí a finančních prostředků mezi jednotlivé úrovně státní správy a samosprávy není optimální: důležitost obecní úrovně se nereflektuje v jejich kompetencích a přidělených finančních prostředcích. Spolupráce mezi jednotlivými úrovněmi a aktéry je dána existující hierarchií.

- 3) Způsob provádění národní integrační politiky místními aktéry se liší v závislosti na kontextu, ve kterém jednají: větší podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel vede místní samosprávy k většímu uvědomění si nutnosti řešit otázky jejich začlenění do většinové společnosti. Proces integrace imigrantů dosahuje lepších výsledků v místech jejich vyšší koncentrace. Lepší znalost místního prostředí umožňuje místním samosprávám lépe formulovat konkrétní projekty na podporu začleňování imigrantů do společnosti. V nástrojích používaných městy ve venkovském prostředí a ve velkoměstě nejsou rozdíly, odlišná je pouze míra.
- 4) Některá z francouzských úspěšných opatření a nástrojů pro integraci imigrantů do většinové společnosti nebyla v Česku dosud vyzkoušena a i přes rozdílnost migrační situace by šla bez významnější modifikace aplikovat.

3.2. Výběr studovaných měst

Pro vlastní *studium lokální úrovně* je v souladu s hypotézou č. 3 nutné nejprve zvolit *dva regiony* v již dříve stanovené cílové zemi (tj. Francii), které se budou lišit ve sledovaných charakteristikách a které budeme moci využít pro jejich následné porovnání a k ověření ne/platnosti této hypotézy. Klíčovými ukazateli jsou: *podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel regionu* a *podíl imigrantů regionu na celkovém počtu imigrantů ve Francii*. Hledány jsou oba extrémy: regiony s nejnižšími a nejvyššími hodnotami těchto podílů. Lze předpokládat, že jednotlivá města v takto vybraných regionech budou následně splňovat i požadovanou dichotomii „*města ve venkovském prostředí – velkoměsto*“.

V roce 1999 žilo 37 % z imigrantů ve Francii v regionu Île-de-France, tj. v regionu hlavního města Paříže (tj. 1,6 mil. imigrantů ze 4,3 mil.). Dalšími regiony s významnou koncentrací imigrantů byly regiony Rhône-Alpes (11 %) a Provence-Alpes-Côte d'Azur (10 %) – v pouhých třech regionech tak žily téměř 2/3 (58 %) ze všech imigrantů (Pištora, 2003). Drtivá většina z imigrantů žila ve velkých městech (2 ze 3 imigrantů bydleli v obci s více než 200 tis. obyvateli) a městských aglomeracích, jen pouhé 3 % z nich žili na venkově (Boëldieu et al., 2000). Těmito regiony na opačném konci spektra, s podílem imigrantů pod 1 % z celkového počtu imigrantů ve Francii, byly Korsika (0,6 %), Limousin (0,6 %) a Basse-Normandie (0,7 %). Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel potvrzuje atraktivnost regionu hlavního města pro imigranty (14,7 % obyvatel regionu Île-de-France tvořili imigranti), druhý nejvyšší podíl měla překvapivě Korsika (10,0 %), následována Provence-Alpes-Côte d'Azur (9,5 %). Nejmenší podíl z celkového počtu obyvatel měli imigranti v regionech Bretagne (1,6 %), Pays de la Loire (1,9 %) a Basse-Normandie (2,0 %) (INSEE, 2006).

Největší podíl imigrantů na celkovém počtu imigrantů i na celkovém počtu obyvatel tedy měl při sčítání roce 1999 region hlavního města, *Île-de-France*, jehož metropolí je Paříž. Ve

dvou skupinách třech regionů, které mají nejmenší podíl imigrantů na celkovém počtu imigrantů ve Francii, resp. nejmenší podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel regionu, se nachází pouze jeden region, který je zastoupen v obou skupinách: **Basse-Normandie**.

Vzhledem k jejich ostatním charakteristikám, které přehledně ukazuje tab. č. 3 a které se vztahují převážně k roku 2008 (viz poznámka pod tab. č. 3), lze tyto dva vybrané regiony zároveň uvést jako příklady převážně městského (Île-de-France) resp. převážně venkovského regionu (Basse-Normandie), tj. jako dva regiony, jejichž města budeme moci zařadit na opačné konce námi požadované dichotomie *města ve venkovském prostředí – velkoměsto*. Např. průměrná hustota zalidnění je v regionu Île-de-France téměř 12x vyšší než v regionu Basse-Normandie (977 obyv./km² vs. 84 obyv./km²), ještě větší řádovou odlišnost najdeme při pohledu na největší sídla podle počtu obyvatel (Paříž 2,1 mil. obyv. vs. Caen 110 tis. obyv.). Z hlediska ekonomické aktivity je region Basse-Normandie i v celofrancouzském měřítku nadprůměrně zemědělský (v zemědělství pracuje 4,9 % ekonomicky aktivních obyvatel vs. 2,6 % ve Francii vs. 0,2 % v regionu Île-de-France) a průmyslový (24,3 % ekonomicky aktivních obyvatel pracuje v sekundárním sektoru vs. 20,5 % ve Francii vs. 13,5 % v regionu Île-de-France). V terciárním sektoru je zaměstnána většina ekonomicky aktivních obyvatel celé Francie i srovnávaných regionů, ale pozice regionu Île-de-France je dominantní (86,3 % ekonomicky aktivních obyvatel je zaměstnáno v terciéru vs. 76,7 % ve Francii vs. 70,8 % v regionu Basse-Normandie) a replikuje se i ve výkonu ekonomiky podle HDP vytvořeného na jednoho obyvatele (v roce 2009 se jednalo o 46 984 euro v regionu Île-de-France vs. 29 897 euro ve Francii vs. 23 737 euro v regionu Basse-Normandie). Z hlediska věkového složení populace nejsou u skupiny do 25 let rozdíly mezi regiony příliš výrazné (30,8 % obyvatel Francie vs. 33,0 % obyvatel regionu Île-de-France vs. 29,9 % v regionu Basse-Normandie), na rozdíl od skupiny obyvatel starších 60 let: v regionu Île-de-France jsou zastoupeni lehce podprůměrně (17,9 % obyvatel) a v regionu Basse-Normandie lehce nadprůměrně (25,3 %), oproti průměru za celou Francii (22,9 %).

Vzhledem k tomu, že jednou z výzkumných otázek je hledání odlišností mezi nástroji používanými městy ve venkovském prostředí a ve velkoměstě, byla **Paříž** z regionu Île-de-France vybrána jako ono velkoměsto. V převážně venkovském regionu Basse-Normandie byla na základě významné přítomnosti imigrantů vybrána jako místa výzkumu města **Caen**, **Hérouville-Saint-Clair**, **Cherbourg-Octeville**, **Flers**, **Alençon**, **Argentan** a **Lisieux** (o jejich výběru se podrobně hovoří v kap. 6.5.5).

Paříž byla v rámci regionu Île-de-France vybrána proto, že v roce 1999 žila v tomto jediném městě/jediné obci/jediném departmentu celá čtvrtina ze všech imigrantů v regionu (24,1 %, tj. 386 tis. z 1,6 mil.): imigranti v regionu tedy byli významným způsobem koncentrováni právě do samotné Paříže. Ve třech departmentech těsně přiléhajících k Paříži, které tvoří její zázemí, pak žilo v celkem 123 obcích/městech¹ dalších 43 % ze všech imigrantů v regionu (v departmentu Hauts-de-Seine: 12,7 %, v departmentu Seine-Saint-Denis: 18,7 % a v departmentu Val-de-Marne: 11,7 %), což potom dohromady s Paříží představovalo 2/3 z imigrantů regionu žijících na méně než 7 % rozlohy regionu (INSEE, 2006).

¹ Hauts-de-Seine: 36 obcí, Seine-Saint-Denis: 40 obcí a Val-de-Marne: 47 obcí.

Tab. 3: Základní charakteristiky regionů, v nichž se nachází srovnávaná města

Ukazatel		Region Île-de-France		Region Basse-Normandie		Francie	
Počet obyvatel (abs.)		11 728 240		1 470 880		62 465 709	
Hustota zalidnění (obyv./km ²)		976,4		83,6		114,8	
Rozloha (km ²)		12 012		17 589		543 965	
Administrativní členění	Počet obcí	1 281		1 812		36 568	
	Počet departementů	8		3		96	
Pět největších měst (počet obyv.)	Paříž	2 211 297	Caen	109 899	Paříž	2 211 297	
	Boulogne-Billancourt	112 233	Cherbourg-Octeville	39 774	Marseille	851 420	
	Saint-Denis	103 742	Alençon	27 653	Lyon	474 946	
	Argenteuil	103 250	Hérouville-Saint-Clair	22 267	Toulouse	439 553	
	Montreuil	102 176	Lisieux	22 109	Nice	344 875	
Ekonomicky aktivní obyvatelé (%)		75,0		71,1		71,7	
Zaměstnanost ekonomicky aktivních obyvatel podle sektorů (%)	Zemědělství	0,2		4,9		2,6	
	Stavebnictví	4,9		7,7		6,7	
	Průmysl	8,6		16,6		13,8	
	Služby tržní	60,9		39,0		46,6	
	Služby netržní	25,4		31,8		30,1	
Míra nezaměstnanosti (%)		8,3		8,7		9,2	
HDP/obyv. (euro)		46 984		23 737		29 897	
Podíl osob mladších 25let (%)		33,0		29,9		30,8	
Podíl osob starších 60 let (%)		17,9		25,3		22,9	
Naděje na dožití – muži (let)		79,5		76,9		77,7	
Naděje na dožití – ženy (let)		85,0		84,3		84,4	
Imigranti	Počet (abs.)	1 950 498		36 021		5 237 000	
	Podíl na celkovém počtu obyvatel (%)	16,6		2,4		8,4	
	Podíl na celkovém počtu imigrantů (%)	37,2		0,7		100,0	
Cizinci	Počet (abs.)	1 446 558		27 432		3 714 505	
	Podíl na celkovém počtu obyvatel (%)	12,3		1,9		5,9	
	Podíl na celkovém počtu cizinců (%)	38,9		0,7		100,0	

Zdroj: INSEE, 2011a; INSEE, 2011c.

Pozn.: Data se vztahují k roku 2008, s výjimkou: míry nezaměstnanosti (2010), HDP/obyv. (2009), podílu osob mladších 25 let/starších 60 let (2010) a naděje na dožití (2009). Podle definice INSEE zahrnují *služby tržní* dopravu, obchod, služby podnikům, služby osobám, služby na trhu s nemovitostmi, finanční služby apod. a *služby netržní* vzdělávání, zdravotnictví, sociální služby, administrativu apod.; abs. – v absolutních číslech (počty osob).

Správnost výběru daných regionů podle stanovených kritérií potvrdily i následné *výsledky sčítání lidu z roku 2008* (INSEE, 2011a). Regiony s nejvyšším podílem cizinců na celkovém počtu cizinců v roce 2008 byly Île-de-France (40,1 %), Rhône-Alpes (10,7 %) a Provence-Alpes-Côte d'Azur (8,5 %), s nejnižším pak Korsika (0,7 %), Basse-Normandie (0,8 %) a Limousin (0,8 %). Nejvyšší podíl cizinců na celkovém počtu obyvatel měly regiony Île-de-France (12,4 %), Korsika (8,2 %) a Alsace (7,2 %), nejnižší naopak Bretagne (1,8 %), Basse-Normandie (1,9 %) a Pays de la Loire (1,9 %).

Podobně se volba vybraných měst a regionů ukázala správnou z hlediska *(ne)existujících sekundárních zdrojů* a lze tedy předpokládat, že výzkum lokální úrovně doplní existující poznání o skutečnosti, které doposud nebyly publikovány jinými autory.

V případě regionu Basse-Normandie byly – i přes značné úsilí, které bylo věnováno jejich hledání – nalezeny pouze čtyři publikace, které by se imigranty v tomto regionu zabývaly jinak než pouze v historickém detailu života jedné komunity. Dvě z nich byly navíc publikovány až v době realizace výzkumu. Jedná se o práce Pottiera (1999), Blazevice (2005), Barzmana (2008) a PRBN (2010). Pottier (1999) se zabýval pouze historií migrace v regionu do roku 1950. Barzman (2008) se sice věnoval historii migrace v regionu až do roku 1982, ale na úrovni celé bývalé Normandie (tj. současných regionů Basse-Normandie a Haute-Normandie). Blazevic (2005), zaměstnanec INSEE, zpracoval do ucelené podoby výsledky sčítání z roku 1999². PRBN (2010) odkazuje na Regionální program integrace imigrantů pro roky 2010-2012, který sestavuje úřad prefekta regionu (blíže viz kap. 6.1 a 6.2) a jehož kvalita je navíc v porovnání s programy sestavenými ostatními regiony spíše horší (např. i v porovnání se sousedními regiony Haute-Normandie (PRHN, 2010) a Centre (DRJSCS Centre, 2010)). Z dílčích prací se historií italské komunity v regionu zabývala Colin (2001), Poláky v Potigny Medot (2003) a Rusy v Colombelles Drouin (2006). Uprchlíky v regionu se částečně zabývala i práce Clochara a kol. (2008). Komparací lokálních integračních politik vůči imigrantům v jednotlivých městech v regionu se doposud nikdo nezabýval.

Podobná komparace nebyla doposud provedena ani v případě jednotlivých obvodů města Paříže, nicméně vzhledem k nepochybně existující lokální integrační politice na celoměstské úrovni je otázkou, zda se podaří najít průkazné odlišnosti mezi politikou prováděnou jednotlivými městskými obvody. Sekundární zdroje u Paříže jsou více početné, většina výzkumníků se ale zabývá migrační situací (nebo historií) v rámci celého města (např. Marès et al., 1994), politikou pařížského magistrátu (např. Borkert et al. 2007; Alexander, 2007) nebo jednoho městského obvodu jako příkladu (např. Gerstnerová, 2009).

3.3. Hlavní metodické nástroje

Povaha mezinárodních migrací přímo vybízí ke kombinaci dat kvantitativního a kvalitativního charakteru, resp. výzkumu (Boyle et al., 1998). Nejinak tomu je i při studiu

² Jedná se o oficiální publikaci INSEE, jejíž autor je explicitně a jmenovitě uveden – proto tuto publikaci uvádím jako jeho práci a ne jako např. „INSEE (2005)“.

prováděných politik, nicméně kvalitativní výzkum se zdá být vzhledem k cílům práce vhodnější: důraz není kladen na analýzu imigrantské populace, ale na studium mechanismů a nástrojů, které se uplatňují na jednotlivých úrovních, kdy především lokální úroveň není ve Francii zatím dostatečně prostudována. K nalezení odpovědí na výzkumné otázky a k ověřování stanovených hypotéz byla použita kombinace několika metod a přístupů.

Při studiu *všech úrovní* se uplatnila **sekundární analýza dat a pramenů**: tj. pramenů a dat sesbíraných jinými výzkumníky a za jiným účelem, které posloužily k seznámení se studovaným problémem, získání jeho prvotního obrazu a pro stanovení vlastních výzkumných otázek a výchozích předpokladů. Statistické údaje z ČSÚ a INSEE umožnily získat relevantní údaje o populaci imigrantů. Analýza koncepčních dokumentů na úrovni měst/krajů/států umožnila získat přehled o prováděných politikách a o jejich změnách v čase.

Ve studiu *národní úrovně* se mimo to uplatnilo stručné srovnání národních politik Francie a ČR pomocí tzv. *MIPEXu*. V případě Francie byla data pro hlubší analýzu získána také z *polostrukturovaných rozhovorů* s předními odborníky na migrační politiku Francie a se zástupci celostátních neziskových organizací. Mimo to byl také dlouhodobě sledován francouzský veřejný diskurs o migrační politice a byly navštěvovány tematicky zaměřené konference, debaty nebo jiné související akce ve veřejném prostoru, které byly podle možností zachycovány i objektivem fotoaparátu, bez jejich ovlivňování ze strany výzkumníka, jako tzv. **zúčastněné pozorování** (Boyle et al., 1998; Disman, 2000).

Na *lokální úrovni* byly provedeny *polostrukturované rozhovory* s představiteli měst ve venkovském prostředí (tj. v regionu Basse-Normandie), městských částí ve velkoměstě (tj. v Paříži), radnice celého velkoměsta³ (tj. Paříže) a v případě měst ve venkovském prostředí také se zástupci místních neziskových organizací. Srovnání míry integrace imigrantů podle jednotlivých dimenzí procesu sociální integrace bylo provedeno primárně na základě dat dostupných z výsledků sčítání lidu a případně také z jiných zdrojů.

Mimo to je text práce prokán *tabulkami, grafy, obrázky a fotografiemi*, které se vztahují ke studovanému tématu a které přehledným, jasným, srozumitelným a výstižným způsobem doplňují vlastní text práce.

3.3.1. Migrant Integration Policy Index

Migrant Integration Policy Index (dále **MIPEX**) je index integračních politik. Jeho cílem je poskytnout objektivní a kvantitativní data, která budou vyjadřovat kvalitu integračních politik jednotlivých států a která umožní jejich srovnání mezi jednotlivými státy⁴ (MIPEX, 2007).

³ V českém prostředí bychom použili termín magistrát, který se ale ve Francii primárně nepoužívá, nicméně v této práci může být v některých případech – z důvodu větší srozumitelnosti – použit.

⁴ MIPEX byl vytvořený pod vedením odborníků z Migration Policy Group, University of Sheffield a Université Libre de Bruxelles, pod patronací British Council. Na tvorbě MIPEXu se podílelo celkem 25 organizací, mezi kterými byly univerzity, výzkumné instituce, think-thanky, nevládní neziskové organizace a další experti z jednotlivých zemí. MIPEX je spolufinancován Evropskou komisí v rámci

MIPEX vychází z legislativy integračních politik, týkajících se legálních migrantů z tzv. třetích zemí, a hodnotí, do jaké míry jsou těmto imigrantům poskytována rovná práva a příležitosti ve srovnání s občany daného státu. Čím snazší je přístup imigrantů k rovným právům, tím pozitivnější ohodnocení stát získá. Přístup k právům je hodnocen v oblastech, které jsou podle tvůrců indexu při zapojování migranta do hostitelské společnosti nejdůležitější. V roce 2007 se jednalo o šest následujících oblastí: *přístup na pracovní trh, slučování rodin, trvalý pobyt, politická participace, přístup ke státnímu občanství, obrana proti diskriminaci*. V roce 2010 k nim přibylo ještě *vzdělávání dětí migrantů* (MIPEX, 2007; MIPEX, 2010).

Každá ze sedmi oblastí, ve kterých se hodnotí přístup imigrantů k právům, se dělí na čtyři dimenze a v každé ze čtyř dimenzí se hodnotí 3 až 7 indikátorů⁵. MIPEX je tedy založen na souhrnu hodnocení 148 indikátorů (2010), které porovnávají národní legislativu se stanoveným rámcem nejlepší politiky, jež tvůrci MIPEXu vytvořili⁶. Pro každý z indikátorů je na základě rámce nejlepší politiky stanoven určitý ideální standard. V případě, že legislativa země odpovídá tomuto ideálnímu standardu, získá země v hodnocení daného indikátoru 3 body. Pokud politika leží na půli cesty od nejlepších praktik, získá země 2 body; pokud politika omezuje právo migrantů na integraci, získá bod jeden. Následně se zprůměrují výsledky pro každou dimenzi a každou oblast a výsledné hodnocení politiky státu je hotovo. Pro následné srovnání mezi státy jsou získaná bodová hodnocení na stupnici 1, 2, 3 převedena do procentního vyjádření na stupnici 0, 50, 100, kdy 100 % znamená nejlepší výsledek (MIPEX, 2007; MIPEX, 2010).

I přesto, že MIPEX je v současné době jedním z nejlepších nástrojů, který můžeme použít, pokud chceme srovnávat integrační politiky mezi jednotlivými zeměmi (jako např. mezi Francií a Českem v roce 2010) nebo sledovat jejich vývoj v čase (jako např. posun ve francouzské politice mezi roky 2007 a 2010) nebo pokud chceme vědět, jak by měla ideální integrační politika vypadat, má i své nevýhody. Hlavní pramení z faktu, že srovnává pouze existující legislativu, ale nikoliv praxi. Navíc nesrovnává politiky ve všech oblastech, které mohou mít

Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí (MIPEX, 2007). První výsledky byly publikovány v roce 2004 (tehdy ještě jako *European Civic Citizenship and Inclusion Index*) a zahrnovaly 15 zemí tehdejší EU (tj. před jejím rozšířením v roce 2004, neboť v roce 2004 již byly publikovány výsledky). Pozitivní přijetí výsledků u zamýšlené cílové skupiny (představitelů neziskových organizací, vlád, akademiků a evropských institucí) povzbudilo jeho tvůrce k další práci. V období let 2006-2007 tak byla sestavena druhá verze MIPEXu, jejíž výsledky byly publikovány v roce 2007 a které srovnávaly integrační politiky ve 28 zemích světa: tehdejší EU (bez Bulharska a Rumunska, neboť tyto země se staly členy EU až v roce 2007), Kanadě, Norsku a Švýcarsku. V květnu 2010 pak byla publikována třetí edice, která zahrnuje i Bulharsko, Rumunsko a USA a v září téhož roku byla dodána ještě data za Japonsko a Austrálii. Poslední edice tedy umožňuje plnohodnotné srovnání integračních politik mezi 33 zeměmi světa (MIPEX, 2010).

⁵ Např. v oblasti *přístup ke státnímu občanství* se sledují dimenze: oprávněnost, podmínky pro získání, záruka získaného statusu, možnost dvojího občanství. V dimenzi *oprávněnost* se pak hodnotí: podmínky pro první generaci, pro druhou generaci, pro třetí generaci, pro partnery/druhy/manžele státních příslušníků a povolená doba přerušeni pobytu v zemi. U indikátoru *podmínky platné pro první generaci* získá země 3 body (100 %), pokud imigrant může o občanství požádat po pěti letech pobytu nebo dříve, 2 body (50 %) pokud imigrant může o občanství požádat po době pobytu mezi 5 až 10 lety, a 1 bod (0 %) pokud může o občanství požádat teprve po více než 10 letech pobytu.

⁶ Vzor (norma) nejlepší politiky byla v každé z oblastí utvořena na základě informací ze tří typů dostupných zdrojů: směrnic Evropské komise, přijatých Úmluv Rady Evropy a ostatních mezinárodních organizací (ILO, OSN), a na základě návrhů nových Směrnic a kombinací doporučení z velkého množství rozličných výzkumných projektů (MIPEX, 2007; MIPEX, 2010).

dopad na proces integrace imigrantů, jako např. přístup k bydlení, ke zdravotní péči nebo postoje veřejnosti k imigrantům anebo vlastní aktivity imigrantů. Hodnocení francouzské a české integrační politiky v intencích uvedených příkladů se věnuje kap. 5.2.1 a 5.3.2.

3.3.2. Polostrukturované rozhovory

Metoda *polostrukturovaných rozhovorů*, tj. rozhovorů, u nichž je předem připravená jejich struktura, avšak forma a způsob odpovědí zůstává na respondentech (Boyle et al., 1998), umožňuje – v našem případě – rozkrýt motivy pro konstrukci přijímané a prováděné politiky, jenž se ukrývají za scénou zákonů, nařízení a oficiálních proklamací, a také zjistit, jak je národní politika přijímaná aktéry, kteří ji každodenně realizují. Tato metoda byla využita na úrovni *národní* (tj. Francie) a *lokální* (tj. v Paříži a ve vybraných městech v regionu Basse-Normandie) u tří skupin aktérů: předních odborníků na migrační politiku; volených zástupců/úředníků, zodpovědných za politiku integrace imigrantů resp. za oblasti s ní související; zástupců neziskových organizací. Pro každou z úrovní, území a skupin byla sestavena odlišná základní struktura rozhovoru (resp. dotazníku), která zohledňovala cíl rozhovoru a odlišnost zpovídaných aktérů (dotazník viz příloha č. 6 a 7). Rozhovory probíhaly ve francouzštině.

Na *národní úrovni* bylo cílem ověřit platnost hypotézy č. 2. Přední odborníci na migrační politiku byli vybráni na základě analýzy sekundárních pramenů, tj. odborných článků, statí a monografií. Celostátní neziskové organizace, jež byly osloveny, byly vybrány na základě jejich velikosti, doby působení a aktivity.

Na *úrovni lokální* byla ověřována platnost hypotéz č. 2 a 3. Představitelé místní správy, kteří byli kontaktováni, byli vybráni na úřadu města/městské části, v němž/v níž probíhal výzkum (tj. v Paříži a ve vybraných městech v regionu Basse-Normandie) a to tak, aby se jednalo o osoby, jež mají integraci imigrantů přímo na starost nebo – pokud taková funkce v daném městě/městské části neexistuje – toto téma spadá do jejich kompetence alespoň nepřímo (tj. mají na starosti např. rozmanitost ve společnosti, sociální soudržnost, boj proti diskriminaci, *politique de la ville* apod.). V případě regionu Basse-Normandie byly informace získané od představitelů místní samosprávy doplněny o informace od představitelů místních neziskových organizací.

Na *obou úrovních* se ověřovala platnost hypotézy č. 4, resp. do rozhovorů byla zařazena otázka, jejímž cílem bylo identifikovat používané nástroje integrační praxe, které se podle zkušenosti respondentů osvědčily.

Proměnnou, již není možné u tohoto typu výzkumu ovlivnit, je ochota vybraných a následně oslovených respondentů zúčastnit se průzkumu. V případě, že vybraní respondenti nereagovali na prvotní e-mailový kontakt, byli následně kontaktováni telefonicky, což zvýšilo pravděpodobnost získání termínu osobního setkání.

Pro zpracovávání výsledků, tj. dat získaných v rozhovorech, je nutné provést následné ověření získaných informací, které potvrdí jejich pravdivost – tj. např. že dané město/městská část opravdu užívá nástroj jmenovaný jejím zástupcem (Manço et al., 2009). Na národní úrovni bylo toto ověření zahrnuto přímo ve faktu, že bylo dotázáno více odborníků, navíc existuje řada sekundárních zdrojů. Na lokální úrovni byly získané informace ověřeny buď druhým rozhovorem s osobou ze stejného města/městské části, ale v jiné funkci (konkrétně výše

uvedenými představiteli místních neziskových organizací) nebo z jiných dostupných sekundárních zdrojů (např. webové stránky města).

Informace získané v rozhovorech byly následně přepsány a odpovědi jednotlivých respondentů byly seskupeny do tematicky shodných celků (např. pohled na problematiku migrantů v nelegálním postavení apod.) a byly vyhodnoceny z hlediska jejich ne/shodnosti. Postupu při hodnocení lokálních integračních politik se podrobně věnuje kap. 3.3.4.

Výzkum probíhal mezi roky 2007 a 2011, přičemž studium sekundárních zdrojů bylo prováděno průběžně a polostrukturované rozhovory s výše uvedenými skupinami respondentů probíhaly v letech 2007 a 2008. Respondenty, jejichž seznam je uveden v příloze č. 8, bylo:

- 15 francouzských expertů na mezinárodní migraci z akademické obce;
- 15 zástupců neziskových organizací (8 z celostátních, 7 z lokálních v Basse-Normandii);
- 15 zástupců pařížských městských obvodů a pařížského magistrátu, tj. s reprezentanty 14 městských obvodů a 1 osobou z magistrátu. Rozhovory proběhly se zástupci radnic městských obvodů č. 1, 2, 3, 5, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18 a 19, tj. ve 14 obvodech z celkových 20 (70 %). Dosažení 100 % výsledku bohužel nebylo možné kvůli nevstřícnosti radnic ostatních městských obvodů (tj. 4, 6, 7, 9, 12 a 20);
- 9 zástupců 7 měst v Basse-Normandii⁷ (tj. měst Caen, Hérouville-Saint-Clair, Cherbourg-Octeville, Flers, Alençon, Argentan a Lisieux).

3.3.3. Práce se statistickými daty

Pro následnou práci s daty je nutné nejprve uvést, že pro *francouzskou statistiku* je základem rozlišení obyvatel podle státního občanství⁸, kdy se rozlišují francouzští občané (Francouzi⁹) a občané jiného státu (cizinci¹⁰). Cizinci jsou tedy ti, kteří mají jiné než francouzské občanství. Cizinec může při splnění určitých podmínek získat francouzské občanství, čímž se pro statistiku stává Francouzem cizího původu¹¹. Imigrant¹² je osoba narozená v zahraničí s jiným než francouzským občanstvím a žijící ve Francii. Po několika letech pobytu ve Francii se někteří imigranti mohou stát Francouzi (resp. pro statistiku Francouzi cizího původu), jiní zůstávají i nadále cizinci. Imigrant tudíž není nutně cizinec a naopak – někteří cizinci jsou narozeni ve Francii (především děti). Imigranta (a jeho původ) definuje místo (země) narození a nikoliv jen jeho státní občanství při narození. Imigrantem ve Francii tudíž člověk zůstává i poté, co se mu podaří získat francouzské občanství. Pro popis migračních stavů a toků ve Francii v minulosti je nutné provést určité zjednodušení, neboť za 19. století a za první polovinu 20. století jsou dostupná data jen za cizince, kterými se v té době rozuměli dnešní imigranti. Pojmy *cizinec*

⁷ V každém ze 7 měst byl osloven jeden volený zástupce, nicméně ve dvou případech (v Hérouville-Saint-Clair a ve Flers) se jednání na popud tohoto osloveného zástupce zúčastnil i jeho kolega.

⁸ *Nationalité*

⁹ *Français*

¹⁰ *Étrangers*

¹¹ *Français par acquisition*

¹² *Immigré*

a *imigrant* budou tedy uváděny podle toho, jak jsou uváděny v datech INSEE, a pokud to bude možné, tak budou samozřejmě používány v intencích výše uvedených definic – nicméně to je možné jen u dat od roku 1975, resp. v případě regionu Basse-Normandie od roku 1990 (INSEE, 2011b).

Dále je třeba uvést, že v textu bude pro lepší přehlednost a jednoduchost pracováno s pojmem *sčítání lidu z roku 2008*, i když se ve skutečnosti jedná o souhrn výsledků tzv. průzkumů sčítání lidu, domů a bytů, které probíhaly v letech 2006-2010. Sčítání lidu, domů a bytů v tradiční formě, tj. celé populace na celém území k rozhodnému okamžiku, proběhlo ve Francii naposledy v roce 1999. Od roku 2004 se každoročně sčítá pouze část populace na vybraném území. Výsledky parciálních sčítání z let 2006-2010 byly dne 30. 6. 2011 publikovány jako výsledek „miléniového sčítání lidu“ z roku 2008 (INSEE, 2011a).

Z hlediska *administrativního členění* se tzv. metropolitní (pevninská) Francie dělí na 22 regionů („krajů“), které se dále dělí na 96 departmentů („okresů“), nejmenšími jednotkami jsou obce (blíže viz kapitola 6.1 a příloha č. 1). Veškerá data uváděná v této práci se potom vztahují právě k tzv. metropolitní Francii, která je pro zjednodušení označována pouze jako *Francie*.

3.3.4. Komparace lokálních integračních politik

Vlastní postup při studiu lokálních integračních politik, který jsem sestavila na základě získaných teoretických poznatků a po seznámení se s dostupnými daty, lze rozdělit do pěti navazujících kroků.

V prvním kroku byla z existujících sekundárních zdrojů popsána imigrantská populace sledovaného města/městského obvodu Paříže: její velikost, podíl na celkovém počtu obyvatel města/obvodu a složení (původ, pohlaví, věk, průměrný počet členů domácnosti). Vzhledem k tomu, že terénní výzkum probíhal v letech 2007-2008, tak vstupními daty byla data ze sčítání lidu z roku 1999 (INSEE, 2006). Na základě těchto dat vzniklo první pořadí měst/obvodů, které nám seřadilo zkoumaná města/obvody podle podílu imigrantů na celkovém počtu jejich obyvatel: město/obvod s největším podílem imigrantů mezi danými městy/obvody se umístilo jako první v pořadí.

Ve druhém kroku byly hodnoceny faktory, které byly na základě existujících teorií a konceptů migrace a migrační politiky vybrány jako faktory potenciálně ovlivňující podobu lokální integrační politiky. Jako tyto faktory, jejichž výběr byl ovlivněn i dostupností relevantních dat, byly určeny:

1) politická příslušnost starostů a jejich případný imigrační původ – vzhledem k tomu, jak silnou roli hrají starostové ve francouzských městech (viz kap. 6.1), lze usuzovat, že jejich politická příslušnost a případný imigrační původ budou hlavními faktory, které budou ovlivňovat postoj Rady města/obvodu k imigrantům a přijímané politiky;

2) předpokládaný imigrační původ u dalších členů Rady města/obvodu – přičemž tento původ lze v souladu se studií HCI (2009) u všech osob ve vedení města/obvodu kvalifikovaně odhadnout na základě analýzy jmen těchto osob;

3) funkce jednotlivých náměstků starosty, resp. jim přidělené oblasti, jež mají z pověření starosty města/obvodu na starost – důležitost konkrétního tématu pro reprezentaci města, která

bývá artikulována v dokumentech města, hlavních osách politického programu apod., se ve francouzském prostředí projevuje zejména delegací jednotlivých kompetencí starosty na jeho náměstky (viz kap. 6.1).

4a) V případě měst v regionu Basse-Normandie bylo sledováno, zda města mají nějaký vlastní, strategický dokument, který řeší otázky začleňování imigrantů do většinové společnosti. Dále – vzhledem k tomu, že místní samospráva nebývá jediným aktérem integrace v lokalitě (viz kap. 6.3) – byla jako další faktor sledována přítomnost a činnost nevládních neziskových organizací (NNO) v jednotlivých městech (a to jak celostátních, tak lokálních, tj. působících jen v daném městě), přičemž zároveň NNO, které byly založeny imigranty nebo ve kterých jsou imigranti nadprůměrně aktivní, ukazují vyšší míru politické integrace imigrantů v lokalitě.

4b) V případě Paříže a jejích jednotlivých městských obvodů nebyl brán v úvahu počet NNO (ať už založených imigranty, celostátních nebo lokálních) aktivních v lokalitě, neboť jednotlivé městské obvody tvoří v rámci Paříže dohromady organický celek velkoměsta a nejsou od sebe odděleny tak jako jednotlivá města v regionu Basse-Normandie. Pro imigranty je snadné využívat služeb NNO z jiného obvodu, podobně jako je pro organizace mající sídlo v jednom obvodu snadné pořádat akce nebo poskytovat služby i v jiném městském obvodu. Podobně *politique de la ville* je v rámci celé Paříže koordinována radnicí celého města a ne radnicemi jednotlivých obvodů. Jako další faktor, který může ukazovat na vstřícnost radnice daného obvodu vůči cizincům z tzv. třetích zemí, byla tedy zvolena přítomnost poradního orgánu Rady obvodu, složeného ze zástupců imigrantů z těchto zemí, kteří žijí v dané čtvrti (i přes to, že by měl takovýto orgán existovat v každém obvodu, tak jej doposud zavedli jen některé z nich).

U každého z těchto faktorů (tj. 1, 2, 3, 4a, 4b) se nám vytvořilo pořadí sledovaných měst/městských obvodů. Tato pořadí byla následně zprůměrována, a tím nám vzniklo pořadí jednotlivých měst/městských obvodů podle těchto dalších předpokladů k provádění vstřícné integrační politiky.

Ve třetím kroku byla vyhodnocena data získaná metodou polostrukturovaných rozhovorů se zástupci jednotlivých měst/obvodů. Jednotlivá města/obvody byla/-y hodnocena/-y z hlediska používaných nástrojů, a to jak z hlediska jejich celkového počtu, tak i z hlediska zařazení používaných nástrojů do konkrétního typu lokální integrační politiky podle Alexandra (viz kap. 2.4.4 a příloha č. 3), kdy jako vůči imigrantům nejvíce vstřícnou lokální politiku uvažujeme politiku multikulturní a jako nejméně vstřícnou politiku „žádnou“. Tím jsme získali třetí formu pořadí měst/obvodů, tentokrát podle skutečně prováděné politiky.

Ve čtvrtém kroku byla pořadí daných měst/obvodů srovnána nejdříve mezi sebou (tj. v rámci regionu Basse-Normandie a mezi jednotlivými obvody Paříže), přičemž k hodnocení byl využit také Spearmanův koeficient pořadové korelace.

V pátém kroku byl srovnán konečný výsledek za Paříž a za region Basse-Normandie a mezi těmito dvěma regiony byla hodnocena i míra integrace imigrantů v socioekonomické a politické dimenzi¹³.

¹³ Při ověřování míry integrace imigrantů do většinové společnosti se také využívá dotazníkového šetření mezi imigranty, které umožňuje hlubší analýzu jednotlivých etap procesu sociální integrace (např. Gerstnerová, Seidlová, 2008; Gerstnerová, 2009). I přes to, že jejich výsledky bývají omezené z hlediska

reprezentativnosti, podávají tato šetření poměrně dobrý obraz o podobě procesu integrace imigrantů (Boyle et al., 1998). Pro studium dopadů integračních politik na jednotlivých úrovních státní správy/samosprávy se ovšem tento výzkum – i přes to, že by doplnil dimenzi, jak dané politiky vnímají samotní imigranti – jeví jako nevhodný: pro zachování alespoň určité míry reprezentativnosti by bylo nutné provést dotazníkové šetření u vzorku imigrantské populace na každé ze studovaných úrovní, tj. mezi jiným ve všech zkoumaných městech a městských obvodech.

Kapitola 4 Nadnárodní úroveň jako základní rámec: migrační politika Evropské unie

V této kapitole stručně představím vývoj migrační politiky Evropské unie (jejímž členem je i Francie), a to od jejích prvopočátků do současnosti, což pomůže vytvořit kontext pro vlastní analýzu migrační politiky Francie, která bude provedena v kapitole následující.

4.1. Vývoj společné migrační a azylové politiky

4.1.1. Od prvopočátků do roku 1999: první kroky v oblasti migrace na úrovni EU

Až do poloviny 70. let 20. století nebyla migrace jednotlivými zeměmi Evropského společenství (ES)¹ vnímána jako problém: zahraniční pracovníci byli naopak vítáni jako pracovní síla, díky níž je možné dosahovat ekonomického růstu a obnovit válkou zničené země. Radikální změna přišla s ropnými šoky v letech 1973 a 1979, které s sebou přinesly nutnost restrukturalizace jednotlivých ekonomik a v důsledku toho i výrazné zpřísnění podmínek vstupu cizích pracovníků na jednotlivé pracovní trhy. Z migrace se stalo jedno z hlavních témat domácích politik a státy začaly uvažovat o spolupráci i v této oblasti. Až do poloviny 80. let 20. století téměř neexistovala spolupráce mezi státy v oblasti migračních a integračních politik (Castles, 2004b). V roce 1986 byl tzv. *Jednotným evropským aktem* vytvořen jednotný trh, který s sebou přinesl jednoznačně formulovanou tezi o tom, že pokud mají být zrušeny kontroly na hranicích mezi zeměmi ES, musí být o to více posílena kontrola vnějších hranic a vytvořena společná migrační politika. Klíčovou podmínkou pro naplnění idey společného trhu se tedy stalo zajištění volného pohybu pracovníků-občanů, mezi jednotlivými zeměmi ES. Pět členů ES

¹ Zkušenost s 2. světovou válkou (1939–1945) vede politiky i obyčejné Evropany k přesvědčení, že něco takového se nesmí znovu stát a hledají proto způsob, jak opakování podobných událostí zabránit. Francouzský ministr zahraničních věcí, R. Schuman, představuje v květnu 1950 plán hlubší spolupráce mezi Francií a Německem, který má ukončit jejich odvěké nepřátelství. Tím, že země budou spolupracovat při výrobě uhlí a oceli, vytvoří základnu pro společný ekonomický rozvoj a nemožnost vyrábět zbraně bez souhlasu druhé strany bude zároveň zárukou udržení míru na kontinentu. O necelý rok později, 18. dubna 1951, je na základě tohoto návrhu založeno *Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)*, jehož prvními členy jsou Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemí a Lucembursko. Hospodářská spolupráce mezi jednotlivými zeměmi je více než úspěšná, a proto se tyto státy dohodnou na podpisu dalších smluv: 25. března 1957 podepisují v Římě *Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství (EHS)* a *Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom)*, které se později budou označovat jako tzv. Římské smlouvy. V roce 10. výročí jejich podpisu se vedoucí představitelé členských států dohodnou na sloučení orgánů tří výše uvedených Společenství, které vstoupí v platnost k 1. červenci 1967 – čímž vzniknou nová *Evropská společenství (ES)*. Od této chvíle mají ES jednotnou Komisi a jednotnou Radu. K 1. lednu 1973 se jejich členy stali Velká Británie, Irsko a Dánsko; k 1. lednu 1981 Řecko a k 1. lednu 1986 Španělsko a Portugalsko (EK, 2011). Následující vývoj a s ním spojené prohlubování spolupráce s sebou přineslo změnu podstaty původně ekonomického uskupení zemí, ze kterého se stala nadnárodní unie se společnou politikou.

(Francie, Německo a země Beneluxu) uzavřelo již v roce 1985 mezinárodní smlouvu (*první schengenskou dohodu*) o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích. V roce 1990 tyto státy podepsaly i *druhou schengenskou dohodu* (prováděcí), která vstoupila v platnost v roce 1995. Tyto dohody a jejich prováděcí předpisy následně vytvořily tzv. *Schengenský prostor*, jehož vnější hranice sice budou přísně střeženy, ale ve kterém se budou moci osoby i služby pohybovat víceméně bez omezení² (Castles, 2004b). Od této chvíle se tedy v rámci ES rozlišují dva typy migrace: vnitřní, tj. pohyb pracovníků (občanů) ze členských zemí, a vnější, tj. stěhování ze zemí mimo ES, které bylo dlouhou dobu bráno pouze jako problém jednotlivých členských zemí³.

Dne 1. 11. 1993 vstoupila v platnost *Smlouva o Evropské unii (Maastrichtská smlouva)*, která stanovila jasná pravidla pro budoucí jednotnou měnu i pro zahraniční a bezpečnostní politiku (tzv. druhý pilíř) a pro užší spolupráci v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí (tzv. třetí pilíř), zavedla nové metody a formy spolupráce mezi členskými státy a termín Evropská společenství oficiálně nahradila termínem Evropská unie (EU). Do tzv. třetího pilíře byla zařazena také pravidla pro překračování vnějších hranic států EU, dále kontrola na těchto hranicích, azylová politika a několik aspektů imigrační politiky (vstup a pobyt občanů tzv. třetích zemí včetně sjednocování jejich rodin a možnosti zaměstnání, boj proti migraci s nelegálními aspekty). Formulována byla také společná vízová politika: tj. byly určeny státy, jejichž občané potřebují pro vstup na území EU vízum a byl zaveden tzv. jednotný formát víz (Baršová, Barša, 2005).

4.1.2. Od roku 1999 do roku 2005: základ pro společnou politiku EU v oblasti migrace

Amsterdamská smlouva, která vstoupila v platnost 1. 5. 1999, revidovala základní smlouvy EU a Schengenské smlouvy začlenila do právního rámce EU. Migrační a azylová politika se přesunula do tzv. prvního pilíře, což znamenalo, že doposud nezávazné politické dokumenty začaly být proměňovány na právně závazné předpisy: odpovědnost za další rozvoj migračních politik byla přenesena z národních vlád na Evropskou komisi. Ve svých člancích č. 61-63 Amsterdamská smlouva definovala cíle v oblasti společné migrační a azylové politiky, zahrnující migraci, azyl, volný pohyb osob, víza, pravidla pro překračování vnějších hranic EU a práva občanů tzv. třetích zemí (Castles, 2004b). Článek 61 stanoví, že migrační politiky členských států EU budou koordinovány déle než pět let; článek 62 se zabývá jednotnou vízovou politikou a řízením hraniční politiky; článek 63 stanoví jako základ pro koordinaci azylové politiky Ženevskou konvenci OSN z roku 1951 (Horáková, 2000).

² Pro azylovou politiku měla význam činnost tzv. *ad hoc* skupiny pro migraci, ustanovené v roce 1986, která vyústila v roce 1990 v přijetí tzv. *Dublínské úmluvy* o určení státu odpovědného za řízení o azylové žádosti, podané v některé ze zemí ES. Důvodem pro přijetí této úmluvy bylo zamezit tzv. „azylovému nakupování“, tj. pohybu žadatele o azyl z jednoho členského státu ES do druhého v případě zamítnutí žádosti o azyl, s vidinou na úspěch v jiném státě. Tato úmluva vstoupila v platnost v roce 1997 (Baršová, Barša, 2005).

³ I přes toto rozlišení je ale nutné vidět jejich vzájemnou souvislost – v některých případech je nelze striktně odlišit (např. u práv rodinných příslušníků migrujících pracovníků, pokud tito pocházejí z nečlenské země EU).

Pro dosažení tohoto pokroku byl nutný ústupek Velké Británii a Irsku, které zůstaly i nadále mimo schengenský systém (Baršová, Barša, 2005). Samotné *schengenské dohody* mj. stanovily společná pravidla pro členské státy pro vydávání víz ke krátkodobému pobytu (tj. do 90 dní) cizincům z nečlenských států EU. Víza k dlouhodobému pobytu, tj. nad 90 dnů, zůstala i nadále v kompetenci jednotlivých států. Nicméně zastupitelské úřady členských států v zahraničí a hraniční inspekce nesmí vydat vízum či umožnit vstup do prostoru EU žádné z osob, které jsou zaneseny v Schengenském informačním systému (SIS). Občanům zemí SNS⁴ může být vízum vydáno pouze jednotlivým členským státem, přičemž platí pouze pro tuto zemi. V ostatních případech se cizinci mohou – díky zrušení vnitřních hranic – volně pohybovat v rámci schengenského prostoru (Horáková, 2000).

V říjnu 1999 se ve finském *Tampere* konal summit věnovaný „vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva“, který se spolu s Amsterdamskou smlouvou stal zásadním mezníkem ve vývoji azylové a migrační politiky EU (Baršová, Barša, 2005). Na tomto summitu byly definovány čtyři hlavní principy azylové a migrační politiky EU: 1) efektivnější řízení migračních toků (v podobě vízové politiky, potírání nelegální migrace, kontroly vnějších hranic a návratu migrantů do zemí původu), 2) společný evropský azylový systém, 3) partnerství se zeměmi původu migrantů, 4) spravedlivé zacházení s občany tzv. třetích zemí (Castles, 2004b).

Migrační se zabýval také summit v *Laeken* (2001), který členské státy vyzval, aby nepřijímaly zákony, které by byly v rozporu s doporučeními formulovanými na úrovni EU. Summit v *Seville* (2002) zdůraznil důležitost migračních otázek pro zahraniční politiku a summit v *Soluni* (2003) zdůraznil sociální aspekt migrace, který doposud zůstával upozaděn za bezpečnostními hledisky. Ve stejném období musela EU čelit politickým událostem a výzvám s nimi spojenými: na straně jedné se jednalo o přijetí Charty základních práv EU a o přípravu na přijetí Ústavy pro Evropu (ke kterému nakonec nedošlo) a na straně druhé o teroristické útoky v New Yorku a Washingtonu (11. 9. 2001), Madridu (11. 3. 2004), a poté i v Londýně (7. 7. 2005). Od 11. 9. 2001 tedy tvorbu migrační politiky významným způsobem ovlivňuje hledání rovnováhy mezi zajištěním národní bezpečnosti a ochranou základních práv migrantů (Baršová, Barša, 2005).

4.1.3. Od roku 2005 do současnosti: hledání odpovědí na nové výzvy v rámci EU

Principy tvorby migrační politiky pro další pětileté období (2005-2010) stanovil tzv. *Haagský program*, který byl schválen Evropskou radou v listopadu 2004. Program staví na závěrech přijatých v roce 2000 v Tampere a formuluje principy politiky, která se musí vypořádat s novými výzvami v oblasti bezpečnosti a novými podmínkami, v nichž se migrační politika realizuje. Velká pozornost je věnována integraci přistěhovalců (Baršová, Barša, 2005).

V prosinci 2005 schválila Evropská rada tzv. *Globální přístup k otázce migrace: Prioritní opatření zaměřená na Afriku a Středomoří*, který stanovuje soudržné politiky a opatření v oblasti migrace a přináší konkrétní, aktivní solidaritu založenou na sdílení odpovědnosti mezi členskými státy a třetími zeměmi. Zároveň tento přístup řeší celou řadu otázek souvisejících

⁴ Společenství nezávislých států (SNS) sdružuje 9 z 15 bývalých svazových republik Sovětského svazu: Arménii, Ázerbájdžán, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán a Uzbekistán (Wikipedia, 2010).

s migrací, kdy s ní spojuje všechny relevantní politické oblasti včetně vnějších vztahů, rozvoje, zaměstnanosti, spravedlnosti, svobody a bezpečnosti (EK, 2006).

Ministerská konference EU-Afrika o migraci a rozvoji, která se konala v listopadu 2006 v Tripolisu, určila priority spolupráce v oblasti migrace mezi EU a Afrikou. Členské státy EU zároveň vyzvala, aby ve spolupráci s tzv. třetími zeměmi zvážily možnost předložit konkrétní návrhy na podporu tzv. cirkulační migrace. Výsledkem bylo představení tzv. balíčků mobility, které by mohly státním příslušníkům vybraných zemí umožnit snazší přístup do země, se kterou bude mít země jejich původu podepsanou speciální smlouvu. V roce 2007 se z těchto balíčků, již pod názvem *Partnerství pro mobilitu*, stal jeden z hlavních nástrojů politiky globálního přístupu k migraci. Jejich cílem je především minimalizovat objem nelegální migrace a podporovat migraci legální, což se v praktické rovině na evropské úrovni projevuje především koordinací rozvojových projektů, s cílem omezit jejich duplicitu a naopak posílit jejich vzájemnou doplňkovost (Levrincová, 2011).

V rámci francouzského předsednictví⁵ Evropské unie (2. pololetí roku 2008) byla migrace a její řízení jednou z hlavních priorit. Návrhy Francie, týkající se společného řízení migračních toků a společného rozvoje, byly prezentovány ve formě *Evropského paktu o migraci a azylu*, který byl ve dnech 15. a 16. října 2008 schválen Evropskou radou a byl dále ratifikován ve dnech 3. a 4. listopadu 2008 ve Vichy v rámci Druhé evropsko-afričské ministerské konference o migraci a rozvoji. Tento Pakt stanoví obecné principy, které mají za cíl sjednotit migrační politiku EU a přístup jednotlivých zemí k migrantům, především k těm v nelegálním postavení. Hlavní ideou Paktu je myšlenka prosazovaná a aplikovaná ve francouzské migrační politice od roku 2005, tj. že vlády jednotlivých evropských států by měly mít právo vybrat si takové migranty, jaké potřebuje jejich trh práce. Podle tvůrců Paktu „*Evropská unie ... nemá dostatek zdrojů na to, aby důstojně přijala veškeré migranty, kteří doufají, že zde naleznou lepší životy.*“ (EurActiv, 2008b). V Paktu jsou obsaženy základní principy řízení migrace a zároveň výzva Evropské komisi, aby přišla s konkrétními návrhy v pěti oblastech: legální a nelegální migrace, hraniční kontroly, azyl a spolupráce s třetími zeměmi. V budoucnu mají na Pakt navázat konkrétní opatření, mezi která budou patřit např. posílení kontrol na vnějších hranicích, sjednocení procedur navrácení imigrantů nebo sdílení otisků prstů cizinců z tzv. třetích zemí ve společné databázi. Hlavním cílem paktu je „*vyhnout se dvěma možným úskalím: vytvoření evropské pevnosti a úplnému otevření ilegální migraci*“ (EurActiv, 2008a; Seidlová, 2008b).

V březnu roku 2009 byla schválena iniciativa nazvaná *Východní partnerství*, jež si klade za cíl vytvořit společnou politiku EU k šesti postsovětským republikám: Ukrajině, Moldavsku, Bělorusku, Arménii, Gruzii a Ázerbájdžánu. Cílem politiky je prohloubit bilaterální vztahy a zároveň ustanovit multilaterální rozměr spolupráce, který by reflektoval ambice a potřeby dotčených zemí. EU svým partnerům nabídla možnost uzavřít nové dohody o přidružení a širší hospodářskou integraci s EU, tj. nové programy, které jim mohou pomoci s řešením jejich

⁵ Předsednictvím EU se rozumí předsedání jedné členské země v Radě Evropské unie. Jedná se o jednu z nejvýznamnějších funkcí v rámci EU. Jednotlivé země se v něm střídají vždy po půl roce (leden-červen a červenec-prosinec). Předsedající stát reprezentuje EU navenek, má vliv na určování projednávané agendy, může realizovat své vlastní priority a má přímý vliv na proces schvalování legislativy; zároveň ale musí usilovat o vytvoření všeobecně přijatelných kompromisů (Euroskop, 2008).

hospodářských a sociálních problémů; zároveň jim nabízí zjednodušení vízové procedury pro vstup do EU a požaduje uzavření dohod o navracení nelegálních migrantů (Levrincová, 2011).

Na období let 2010-2014 stanovil principy tvorby migrační politiky tzv. **Stockholmský program**, jehož mottem je „*otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je*“. Program je zaměřen na ochranu zájmů, práv a potřeb osob, za které nese EU zodpovědnost. Imigranti z tzv. třetích zemí, žijící legálně na území EU, by výhledově měli mít práva stejná, jaká mají občané EU. Program zdůrazňuje respekt k základním právům, význam evropské spolupráce v boji proti organizovanému zločinu a vůli mít v roce 2012 funkční společný azylový systém (Levrincová, 2011).

4.2. Imigrační politika Evropské unie

Prvními, právně nezávaznými akty, které směřovaly ke sjednocení kritérií pro přijímání ekonomických migrantů z tzv. třetích zemí, byly dvě **Rezoluce Rady**, přijaté 20. 6. 1994 a 30. 11. 1994: *o omezení přijímání občanů třetích zemí na území členských států za účelem zaměstnání a za účelem samostatně výdělečné činnosti*. Již tyto názvy naznačují, že v době jejich tvorby převažovalo mínění o nutné restriktivnosti imigračních politik, neboť země EU sužovala vysoká nezaměstnanost a zaměstnat pracovníky z tzv. třetích zemí – nebo jim dovolit na území EU podnikat – mělo být povolováno pouze výjimečně. I přesto ale první rezoluce počítala s mírnějším a vstřícnějším přístupem k zaměstnávání přeshraničních pracovníků, sezónních pracovníků nebo klíčového personálu nadnárodních společností. Na konci 90. let 20. století začala řada členských států rozvíjet aktivní migrační politiku směrem k tzv. třetím zemím, což vedlo i ke změně přístupu na úrovni EU (Baršová, Barša, 2005).

V roce 2001 předložila Evropská komise **Návrh směrnice Rady o podmínkách vstupu a pobytu občanů třetích zemí za účelem placeného zaměstnání nebo samostatně výdělečných ekonomických aktivit**, která byla ve své podstatě úplným opakem rezolucí přijatých jen o 7 let dříve. I přesto, že z důvodu nesouhlasu několika členských států (v čele s Francií a Německem) nebyl daný *Návrh* schválen, naznačil, jakým směrem se bude pravděpodobně dále ubírat chápání imigrační politiky. *Návrh* konstatuje, že různorodost migračních politik jednotlivých států vyžaduje pomalé a postupné zavádění jednotných pravidel, přičemž chce být prvním rámcem, který stanoví společné definice, kritéria a postupy. Přijímání ekonomických migrantů podmiňuje splněním několika předpokladů: např. že pracovní místo nemůže být obsazeno domácí pracovní silou (tj. včetně občanů ostatních členských států nebo cizinců s trvalým pobytem) nebo že případné podnikání imigranta z tzv. třetí země projde testem, který prokáže vysokou přidanou hodnotu jeho podnikání z pohledu zaměstnanosti nebo ekonomického rozvoje země. Mimo to navrhuje zavedení jednotného povolení (tj. sloučení povolení k pobytu a zaměstnání/podnikání do jednoho dokumentu), které by bylo vydáváno na dobu určitou, maximálně 3 roky, s možností obnovení. První povolení přitom mělo být vydáváno všem žadatelům, kteří splní stanovené podmínky. *Návrh* také zaváděl princip, podle kterého by držitelům povolení k pobytu rostla jejich práva úměrně s délkou jejich pobytu, a rovněž předpokládal zavedení příznivějších podmínek např. pro vysoce kvalifikované migranty

s vysokými příjmy. Pracovní migrace tedy začala být vnímána jako akt, který může vyústit v trvalé přistěhování dané osoby (Baršová, Barša, 2005).

Hledání řešení po nepřijetí výše uvedeného *Návrhu* vyústilo v přijetí tzv. **Zelené knihy o přístupu EU k řízení ekonomické migrace** (leden 2005), která konstatuje, že je nezbytné revidovat opatření v oblasti přijímání ekonomických migrantů. Jako první možnost se nabízel tzv. horizontální přístup, tj. pokrývající všechny sektory ekonomiky (tj. ve smyslu *Návrhu* z roku 2001), druhou možností byl vertikální neboli sektorový přístup (tj. zaměřený na jednotlivé typy migrantů) a třetí přístup zjednodušený (zrychlený) v případě např. nenadále zvýšené potřeby zahraničních pracovníků. Jako doprovodná opatření potom *Zelená kniha* uvádí integraci, návrat a spolupráci se třetími zeměmi (Baršová, Barša, 2005).

Nakonec zvítězil druhý přístup, tj. sektorový, když Evropská komise v prosinci roku 2005 schválila tzv. **Plán politiky v oblasti legální migrace**, který obsahoval výčet aktivit a legislativních iniciativ, které chce přijmout. Samostatnými směrnici měly být upraveny podmínky vstupu a pobytu na území EU jednotlivých kategorií pracovníků z tzv. třetích zemí: *vysoce kvalifikovaných pracovníků, sezónních pracovníků, vnitropodnikově převáděných pracovníků a stážistů odměňovaných mzdou*. Mimo to měla být vydána i jedna rámcová směrnice, která by upravovala *soubor práv pracovníků ze třetích zemí*. Důležitou součástí migrační politiky EU je i *boj proti nelegální migraci* (tj. ať už proti nelegálnímu vstupu nebo pobytu na území), na který je vynakládáno nemalé množství zdrojů a úsilí⁶.

Do současné doby již byly pro dvě z uvedených skupin pracovníků přijaty směrnice, pro ostatní skupiny pracovníků jsou směrnice zatím ve stavu návrhů⁷ (Levrincová, 2011):

- **Směrnice Rady 2009/50/ES ze dne 25. května 2009 o podmínkách pro vstup a pobyt státních příslušníků třetích zemí za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci** (tzv. *směrnice o modrých kartách*) má za cíl zvýšit atraktivitu EU pro vysoce kvalifikované pracovníky z tzv. třetích zemí. Pokud žadatel splní podmínky stanovené *Směrnici*, je mu vydána na období 1-4 let tzv. modrá karta, která mu umožňuje pracovat a bydlet v daném členském státě, přičemž po dvou letech je s držitelem této karty v řadě oblastí zacházeno jako s občanem daného státu (např.

⁶ V roce 2005 byla zřízena *Evropská agentura pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států Evropské unie (FRONTEX)*, která koordinuje ochranu vnějších hranic. V roce 2006 vydala Komise *Sdělení o prioritách boje proti nelegálnímu přistěhovalectví státních příslušníků třetích zemí* (KOM (2006) 402), které rozvíjí nové priority. Klíčovým dokumentem je *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí* (tzv. „*návratová směrnice*“). V červnu 2009 byla přijata *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí* (tzv. *sankční směrnice*), která zakazuje zaměstnávat neoprávněně pobýající občany tzv. třetích zemí a zároveň stanoví sankce vůči zaměstnavatelům, kteří tak přesto učiní. Další dokumenty EU dávají do vzájemné souvislosti migraci a rozvojovou spolupráci, jako např. *Sdělení Komise Vzájemně souvislosti migrace a rozvoje: Některé konkrétní pokyny* (KOM (2005) 390) nebo Úřadem EU pro rozvoj a spolupráci (EuropAid) připravený víceletý strategický dokument pro období 2011-2013 *Spolupráce se třetími zeměmi v oblastech migrace a azylu* (Levrincová, 2011).

⁷ Návrhy směrnic *o sezónním zaměstnávání a o vnitropodnikových převedencích* jsou nyní diskutovány v Radě a Evropském parlamentu.

pracovní podmínky, uznávání diplomů, sociální zabezpečení⁸ apod.); modrá karta mu také umožňuje snadněji získat status dlouhodobě pobývajících rezidenta⁹.

- **Směrnice Rady 2005/71/ES ze dne 12. října 2005 o zvláštním postupu pro přijímání státních příslušníků třetích zemí pro účely vědeckého výzkumu** má za cíl zvýšit přitažlivost EU pro vědeckovýzkumné pracovníky z celého světa a posílit postavení EU jako mezinárodního centra výzkumu. *Směrnice* podporuje mobilitu výzkumných pracovníků na dobu delší než 3 měsíce, přičemž by těmto migrantům měla být přiznávána stejná sociální a hospodářská práva jako občanům daného členského státu a mělo by jim být umožněno vyučovat na institucích vyššího vzdělávání.
- **Návrh směrnice zavádějící společné podmínky pro vstup a pobyt sezónních pracovníků ze třetích zemí** (tzv. *návrh směrnice o sezónním zaměstnání*), předložený v roce 2010¹⁰, si klade za cíl stanovit společný postup pro vstup a pobyt tzv. sezónních pracovníků z tzv. třetích zemí na území EU a vymezit jejich práva. Sezónními pracovníky se rozumí příchodí, kteří budou pracovat v sektoru ekonomiky, který je silně závislý na sezóně (např. cestovní ruch, zemědělství nebo zahradnictví), a to na základě pracovní smlouvy uzavřené na dobu určitou.
- **Návrh směrnice o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí na základě převedení v rámci společnosti** (tzv. *návrh směrnice o vnitropodnikových převedencích*), předložený v roce 2010¹¹, má stanovit zvláštní postup při vstupu a pobytu státních příslušníků tzv. třetích zemí, kteří žádají o pobyt v EU z důvodu převedení v rámci společnosti, ve které pracují.
- **Návrh směrnice Rady o sjednoceném postupu vyřizování žádostí státních příslušníků třetích zemí o jediné povolení k pobytu a k výkonu práce na území členského státu a o společném souboru práv pro pracovníky z třetích zemí, kteří oprávněně pobývají v členském státě**, předložený v roce 2007¹², si klade za cíl stanovit pravidla jednotného postupu vydávání jednotného povolení k pobytu a pracovního povolení státním příslušníkům tzv. třetích zemí k práci na území některého z členských států EU.

4.3. Integrační politika Evropské unie

Jedním za závěrů summitu v Tampere (1999) bylo i definování principu spravedlivého zacházení s občany tzv. třetích zemí (viz výše), jehož naplňování má vést k tomu, aby jim – pokud v některém členském státě žijí dlouhodobě, tj. více než 5 let – byla přiznána stejná práva a povinnosti jako mají občané EU. Tj. takovýto cizinec má mít stejné právo na vzdělání, práci či nebyt diskriminován jako občan daného státu.

⁸ Podle *Nařízení Rady (ES) č. 1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby a jejich rodiny pohybující se v rámci Společenství*.

⁹ Podle *Směrnice Rady 2003/109/ES ze dne 25. listopadu 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajících rezidenty*.

¹⁰ KOM (2010) 379 v konečném znění.

¹¹ KOM (2010) 378 v konečném znění.

¹² KOM (2007) 638 v konečném znění.

Na summitu v *Soluni* (2003) Evropská rada konstatovala, že je nezbytné vypracovat komplexní a multidimenzionální politiku integrace, která bude přispívat k hospodářské prosperitě a sociální soudržnosti. Jako taková by měla mj. řešit otázky zaměstnání, vzdělání, jazykové výuky, zdravotních a sociálních služeb, hospodářské účasti, bydlení a urbanismu, kultury a účasti na společenském životě. Odpovědnost za konkrétní integrační politiku bude nicméně i nadále ležet na jednotlivých členských státech, které ji ale budou vypracovávat na základě následně přijatých a odsouhlasených společných základních zásadách integrační politiky na úrovni EU. Ve stejném roce¹³ byla utvořena síť tzv. *Národních kontaktních bodů pro integraci*, které mají sloužit jako základní místa pro výměnu informací a pro diskusi. V roce 2004 Komise zpracovala první *Výroční zprávu o migraci a integraci v EU* (Baršová, Barša, 2005). Ve stejném roce Komise vydala první *Příručku o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe*, která nabízí příklady dobré praxe a poznatky získané od 25 členských států, zejména v oblastech úvodní orientace nových přistěhovalců a uznaných uprchlíků, občanské angažovanosti a indikátorů integrace (MPSV, 2005a).

V roce 2004 byly v rámci tzv. Haagského programu (viz výše) vypracovány *Společné základní principy politiky integrace přistěhovalců v Evropské unii*. Dokument označuje přistěhovalectví za trvalý rys evropské společnosti a úspěšná integrace přistěhovalců je v něm viděna jako klíčový prvek řízení migrace. Dále je zdůrazněno, že k integraci dochází zároveň na úrovni jednotlivce, rodiny, obce i státu a ve všech vrstvách života, a také že funkční integrační politika musí zapojovat místní, regionální a celostátní instituce (veřejné i soukromé), s nimiž přistěhovalci přicházejí do styku. Konkrétní nastavení integrační politiky určuje jako vlastní záležitost daného státu, neboť mix přistěhovalců je v každé zemi jedinečný a unikátní, jelikož je výsledkem historie. EU by měla dohlížet pouze na to, aby strategie přijaté členskými státy byly účinné a funkční, neboť neúspěch jednoho může negativně dopadnout i na ostatní a tím pádem i na celou EU (MPSV, 2005b). Jedenáct zásad, které předpokládají aktivní zapojení jak samotných přistěhovalců, tak i přijímající země, je formulováno následovně:

„1. Integrace představuje dynamický, obousměrný proces vzájemného přizpůsobování všech přistěhovalců a obyvatel členských států.

2. Integrace vyžaduje úctu k základním hodnotám Evropské unie.

3. Klíčovou úlohu v procesu integrace hraje zaměstnanost, která je ústředním předpokladem pro účast přistěhovalců, pro jejich příspěvek k hostitelské společnosti a pro zviditelnění tohoto příspěvku.

4. Nezbytnou podmínkou integrace jsou základní znalosti jazyka, historie a institucí hostitelské společnosti; pro integraci je nezbytné, aby bylo přistěhovalcům umožněno nabývat těchto znalostí.

5. Pro přípravu přistěhovalců, a zejména jejich potomků, na úspěšnější život a aktivnější účast ve společnosti má zásadní význam vzdělávání.

¹³ Na základě Závěrů Rady pro spravedlnost, svobodu a bezpečnost ze zasedání v Lucemburku v říjnu 2002.

6. Nezbytným předpokladem lepší integrace je přístup přistěhovalců k institucím, jakož i k veřejným statkům a soukromému zboží a službám na stejném základě jako státní občané a způsobem vylučujícím jakoukoli diskriminaci.

7. Základním mechanismem integrace je častý styk mezi přistěhovalci a státními občany členského státu. Styk mezi přistěhovalci a státními občany členského státu obohacují společná fóra, dialog kultur, vzdělávání o přistěhovalcích a jejich kulturách a povzbudivé životní podmínky v městských sídlištích.

8. Projevování různých kultur a vyznání je zaručeno podle Charty základních práv a musí být chráněno vždy, když není v rozporu s jinými nedotknutelnými evropskými právy nebo s vnitrostátními předpisy.

9. Integraci přistěhovalců napomáhá jejich účast na demokratickém procesu a při formulování integračních politik a opatření, zejména na místní úrovni.

10. Při tvorbě a provádění veřejné politiky je důležité mít na zřeteli promítnutí integračních politik a opatření do širokého portfolia příslušných politik a do všech úrovní veřejné správy a veřejných služeb (mainstreaming).

11. K průběžným úpravám politiky, hodnocení pokroku integrace a zefektivnění výměny informací je potřeba stanovovat jasné cíle, ukazatele a mechanismy jejich hodnocení.“ (MPSV, 2005b, str. 3).

Tato doporučení tedy zdůrazňují především nutnost posílit integraci v oblasti začleňování na trh práce, čehož má být dosaženo lepší znalostí jazyka cílové země a respektem k základním hodnotám zemí EU, resp. znalostí historie a institucí země, do které se migrant přistěhoval (Joppke, 2009) a zároveň jsou členské státy nabádány, aby „integrační aspekt“ zahrnuly do všech svých politik a aby do realizace integračních politik zapojily všechny úrovně veřejné správy.

Základními právními předpisy, které se týkají přistěhovalectví a které mají přímý vztah k úspěšné integraci občanů tzv. třetích zemí, potom jsou:

- **Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003 o právu na sloučení rodiny**, jež dává občanům tzv. třetích zemí, kteří mají povolení k pobytu na nejméně jeden rok a zároveň mají dobré vyhlídky na získání trvalého pobytu, právo na sloučení s nejbližšími rodinnými příslušníky (manžel/-ka a nezletilé děti). Nicméně po žadateli o sloučení rodiny může být požadováno, aby dokázal, že je na příchod své rodiny připraven v odpovídajícím ubytování a že mu jeho zaměstnání zabezpečuje dostatečný a pravidelný příjem (tj. takový, aby rodina nebyla následně odkázána na dávky sociální pomoci). Rodinným příslušníkům zajišťuje stejný přístup ke vzdělání a zaměstnání jako má člen rodiny, ke kterému se slučují a po 5 letech pobytu mají právo na udělení zcela nezávislého a samostatného povolení pobytu.
- **Směrnice Rady 2003/109/ES ze dne 25. listopadu 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty** definuje podmínky pro získání statusu dlouhodobého rezidenta, z nichž nejdůležitější je podmínka pětiletého nepřetržitého pobytu na území. Průkaz dlouhodobého rezidenta je následně

vydáván na dobu nejméně 5 let, takže ve výsledku tato směrnice nepřímou podporuje trvalé usídlení občanů tzv. třetích zemí v EU.

- **Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ.**
- **Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání.**

(Baršová, Barša, 2005; Levrincová, 2011).

V souvislosti s těmito právními předpisy je ale třeba uvést, že i přes relativně otevřené a proimigrační nastavení prvních dvou směrnic tyto obsahují i ustanovení o nutnosti splnit další podmínky, které si jednotlivé země mohou určit dle vlastního uvážení (Baršová, Barša, 2005).

V letech 2006 a 2007 Komise zpracovala *další Výroční zprávy o migraci a integraci* v EU (MPSV, 2010) a podobně v letech 2007 a 2010 vydala *další dva díly Příručky o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe*. Vydání *Příručky* z roku 2007 se soustředilo na oblasti všeobecné podpory integrace přistěhovalců, bydlení ve městech, hospodářskou integraci a řízení integrace (ES, 2007). Pro rok 2010 byly hlavními tématy výměny informací a osvědčených postupů v Evropě, hromadné sdělovací prostředky a integrace, zvyšování povědomí a zlepšení postavení přistěhovalců, platformy pro dialog, získání státní příslušnosti a praxe aktivního občanství a mladí přistěhovalci, vzdělání a trh práce (EU, 2010).

Příručka z roku 2007 (ES, 2007) se jako jediná ze tří uvedených vydání zabývá rolí místní správy v integraci imigrantů. Pro dosažení krátkodobých i dlouhodobých integračních cílů příručka doporučuje tvůrcům politik a odborníkům z praxe investovat do vybudování a údržby struktur, které budou řídit integraci, čímž budou napomáhat rozvoji integračních vizí i strategií, vytvářet zdroje, mobilizovat osoby i organizace, budovat partnerství a důvěru. Dále doporučuje, aby spolu jednotlivé úrovně správy (místní, státní, evropská) úzce spolupracovaly a komunikovaly, neboť pouze to jim umožní předvídat a posuzovat dopad opatření, která některá z úrovní přijme. Podobně mohou konkrétní výsledky z jedné úrovně sloužit jako zdroj informací a inspirace pro úroveň jinou. Hlavní roli při vedení integračních politik přisuzuje starostům a místním voleným zástupcům, kteří mají dbát na soudržnost prováděných politik a kteří mají také nezanedbatelnou roli ve své funkci „mostu“ mezi státní správou a obyvateli obce (ať už starousedlíky nebo imigranty). Podporu integrační politiky by ovšem měla vyjadřovat celá obec, neboť pouze tak může být tato politika skutečně účinná. Nástroje používané integrační politikou by neměli cílit pouze na imigranty, ale i na ostatní obyvatele obce včetně představitelů místní správy. Podobně by místní správa měla nově přijímané politiky, která může vyžadovat i změnu v oblastech působnosti obce, přizpůsobit strukturu svého úřadu. Je také žádoucí již od začátku nastavit jasná pravidla toho, jakým způsobem bude do politického a správního uspořádání obce zahrnuta nově vytvářená síť aktérů, kteří budou řešit otázky spojené s integrací imigrantů. Tato síť může mj. disponovat pravomocí vznášet otázky zvláštního zájmu a vydávat doporučení, aniž by se tím dotýkala rozhodovací pravomoci volených zástupců.

V závěru této kapitoly tedy můžeme, na základě studia sekundárních zdrojů, konstatovat, že předpoklady stanovené hypotézou č. 1¹⁴ se potvrdily. Z původního sdružení zemí, jehož cílem bylo udržet mír na evropském kontinentu a podpořit ekonomický rozvoj, vytváří prohlubující se ekonomická spolupráce mezi členskými státy politickou unii, která přijímá právně závazné akty. Zajištění volného pohybu osob, zboží a služeb mezi jejími členy vyžadovalo zrušení vnitřních hranic při současném posílení ochrany hranic vnějších. Jako první byla tudíž přijímána opatření v oblasti imigrační politiky, následována opatřeními politiky integrační. „Rotující“ předsednictví EU a stanovení jeho priorit, které určuje vždy výhradně předsedající země, je jedním z nástrojů, jakým mohou členské státy udávat směr debat na celoevropské úrovni, resp. jak mohou do povědomí ostatních států dostat téma, které je z jejich úhlu pohledu v dané době nejdůležitější. Francouzské předsednictví jednoznačně ukázalo, že jeho hlavní prioritou bylo řešení otázek spojených s migrací: Francie přesvědčila členské státy o nutnosti přijmout *Evropský pakt o migraci a azylu*, který na celoevropskou úroveň zavedl principy používané právě francouzskou migrační politikou.

¹⁴ Tj. *Postupující globalizace a zvyšující se politická integrace EU vede k omezování pravomocí členských států na poli řízení migrace ve prospěch společně azylové a migrační politiky, jejíž cíle (a prostředky vedoucí k jejich dosažení) jsou jasně deklarovány a vychází ze zkušenosti zemí s dlouhou tradicí imigrace.*

Kapitola 5 Národní úroveň: migrační politika Francie

Jak bylo zmíněno v úvodu, Francie je jednou z nejstarších imigračních zemí světa (Pison, 2010). Pro imigranty je Francie velice atraktivní i dnes: díky své demokracii, svobodě a nabídce pracovních míst. Proud imigrantů ovšem povzbuzuje i právo na sloučení rodiny, které Francie zavedla v polovině 70. let 20. století. Představme tedy nejprve historii imigrace do Francie a způsoby, jakými k imigrantům přistupovala státní správa, jak byly nastavené hlavní parametry migrační politiky. Následně představme hodnocení aktuální imigrační a integrační politiky Francie z pohledu indexu MIPEX a oslovených respondentů (francouzských expertů na mezinárodní migraci a zástupců celostátních NNO). V poslední části této kapitoly srovnáme francouzskou a českou migrační politiku prostřednictvím MIPEXu a po stručném představení české migrační politiky naformulujeme, na základě francouzských zkušeností, doporučení pro českou politiku na národní úrovni.

5.1. Historie migrace ve Francii a vývoj souvisejícího legislativního rámce

Aktuální složení obyvatel Francie z hlediska jejich původu je výsledkem řady migračních pohybů v posledních dvou stoletích. Tato podkapitola představí vývoj národní legislativy související s migrací, a s ním provázanou historii imigrace od konce 19. století do současnosti (z jakých zemí imigranti přicházeli, za jakým účelem, do jakých regionů), kdy bude zdokumentován především posun v ideologickém chápání migrace: od migrace chtěné a široce vítané po migraci přísně selektivní, ve své původní šíři „trpěnou“ a nyní již nechťenou. Přehledné a souhrnné statistické údaje o počtu imigrantů (cizinců) ve Francii mezi lety 1851 a 2008, stejně jako složení imigrantů podle zemí jejich původu, jsou uvedeny samostatně v příloze č. 4; přehledně je pak znázorňují obr. č. 13 a č. 14 v kapitole č. 5.1.6.

5.1.1. Od konce 19. století do 1. světové války: Francie se stává imigrační zemí

Období revolucí moderní doby (demografické, průmyslové) je i obdobím migrací. Venkov prochází demografickými změnami a opouští jej v celoevropském pohledu ohromná masa lidí: řada z nich míří do Nového světa (zemí severní a jižní Ameriky) a pro nemalou část z těch, kteří se nechťejí vydat přes oceán, se cílem stává Francie – jedna z prvních evropských industrializovaných zemí.

Francouzská revoluce z roku 1789 ovlivnila život společnosti zcela zásadním způsobem: z monarchie se stala republika a mottem společnosti, které je platné dodnes, se stalo *Svoboda* –

Rovnost – Bratrství¹. Přeměna monarchie v republiku s sebou přinesla i přeměnu obyvatel z poddaných na občany: a občan jako takový má svá práva a povinnosti. Pro cizince se stal zásadním výše uvedený ideál rovnosti, kdy se již *Ústavě z roku 1793*, v článku 4 stanoví: „Každý člověk, který dovršil věku 21 let, narozený a žijící ve Francii, a každý **cizinec**, který dovršil věku 21 let, který žije ve Francii po dobu jednoho roku, který se zde živi prací, nebo nabývá majetku, nebo pojímá za manželku Francouzku, nebo adoptuje dítě, nebo živi starce, nebo konečně ten, u něhož zákonodárny sbor shledal dostatek zasloužené humánnosti, každému takovému cizinci náleží práva francouzského občana.“ (Sitek, 2005, str. 26). Pokud tedy cizinec „slouží“ Francii, ve které zároveň pobývá a složí přísahu, získává status a práva občana. Pro děti Francouzů, které se narodí v zahraničí, se v porevoluční době ruší tzv. *ius sanguinis*: tyto děti se nestávají francouzskými občany, neboť francouzský národ se musí „očistit“ od těch, kteří uprchli před Revolucí. V roce 1804 se ovšem *Občanský zákoník*² k tomuto pravidlu vrací: emigrantům a jejich potomkům chce umožnit návrat do Francie. Cizinec narozený na území Francie nyní může získat občanství v den dosažení plnoletosti, tj. ve 21 letech (DPM, 1999). Revoluce má ve vztahu k migracím i druhý důsledek: Francouzi díky ní získali zemědělskou půdu a proto v 19. století téměř nemigrují (Schor, 1996).

Při sčítání v roce 1851 (tj. prvním uskutečněném) žije v zemi již na 400 tis. cizinců, kteří tak tvoří 1,1 % ze všech obyvatel (Schor, 1996). Největší skupinu, třetinu ze všech cizinců, tvoří Belgičané (128 tis.), dalšími významnými skupinami jsou Italové (63 tis., tj. 17 %), Němci (57 tis., tj. 15 %), Španělé (30 tis., tj. 8 %) a Švýcaři (25 tis., tj. 7 %). Jedná se tedy hlavně o obyvatele sousedních zemí, kteří nachází uplatnění ve všech sektorech ekonomiky (Schor, 1996): v průmyslových podnicích (Belgičané na severu země), v zemědělství (Italové na jihovýchodě země, Španělé na jihozápadě země) i ve službách (Švýcaři a Němci jako sloužící nebo řemeslníci v Paříži). Na jedné straně velký počet cizinců v zemi a na straně druhé obavy z poklesu počtu Francouzů přivádí autority k rozvolnění podmínek získání občanství: je zaveden tzv. *dvojitý ius soli*, který stanoví, že již v okamžiku svého narození se francouzským občanem stává dítě narozené ve Francii, které se narodilo rodičům, kteří se ve Francii také narodili (DPM, 1999).

Cizinci jsou tedy na straně jedné vítáni jako žádoucí pracovní síla, která zajišťuje rozvoj průmyslu, na straně druhé jsou ve stejné době přijata opatření omezující jejich rovnost s Francouzi: nemají volební právo, nesmí pracovat ve veřejné správě, vést noviny nebo zakládat školy. Nástup liberalismu v mezinárodním obchodě ale vede k obratu a v roce 1867 je přijat *zákon, který usnadňuje naturalizaci*³ a který novým francouzským občanům dává stejná práva jako Francouzům od narození: jejich děti mohou chodit do francouzských škol, oni samotní mohou zakládat různá sdružení nebo být v odborech apod. Tento zákon je zároveň zvýhodňuje oproti Francouzům od narození: nemusí nastupovat na vojenskou službu (trvajících 3 roky), což je většinou společností vnímáno velmi nelibě (Noiriel, 2006).

V roce 1881 žije ve Francii více než 1 mil. cizinců (situaci o deset let později, v roce 1891, znázorňuje obr. 5) a již v této době se začínají z pohledu většinové populace objevovat první

¹ *Liberté – Égalité – Fraternité*

² *Code civil*

³ *Loi du 29 juin 1867 relative à la naturalisation*

sociální a politické problémy s imigranty. Dělníci si stěžují na větší konkurenci na trhu práce, na to, že předáci upřednostňují cizince při náboru nových pracovníků, neboť cizinci jsou ochotni pracovat za nižší mzdu. Společnost také poukazuje na to, že pokud imigranti pomáhají s ekonomickým rozvojem země, měli by zemi pomáhat i na bitevním poli. Obavy vyvolává i vývoj v Rakousku-Uhersku: aby se komunity cizinců nerozrostly do té míry, že budou požadovat rozdělení země na menší, národnostně jednotné celky (Schor, 1996).

Tyto obavy a snaha o uklidnění veřejnosti vyústily v přijetí *zákona o státním občanství* (26. 6. 1889): každý, kdo se narodí na francouzském území, se stane francouzským občanem v den dosažení své plnoletosti (v 18 letech), pokud to předem výslovně neodmítne (Weil, 2005a). Skrytým motivem tohoto ustanovení bylo zvýšit počet vojáků odváděných na frontu (DPM, 1999). Podmínkami naturalizace pro ostatní, ve Francii nenarozené cizince, byly: plnoletost, pobyt ve Francii minimálně 10 let a prokázání „dobré morálky“. Podobně příznivá je i legislativa týkající se nábory pracovních sil, kdy jedinou starostí administrativy je mít přehled o cizích pracovnících. Jejich příchod do země není nijak omezován: přichází zcela svobodně, neorganizovaně, často na pozvání svého známého nebo příbuzného, a práci si hledá každý z nich sám. Podle *zákona z roku 1893* měli cizinci jedinou povinnost: registrovat se v obci svého pracoviště a při každém přestěhování tuto registraci obnovit. Cizinec, který nebyl registrován, nemohl být zaměstnán. V roce 1899 bylo přijato první a jediné omezení ohledně nábory pracovních sil ze zahraničí: tzv. *Millerandovy dekrety*, které stanovovaly, že při pracích placených z veřejného rozpočtu (typicky stavebních) musí daný úřad vypsát kvótu, která stanoví maximální počet zahraničních pracovníků (Blanc-Chaléard, 2003).

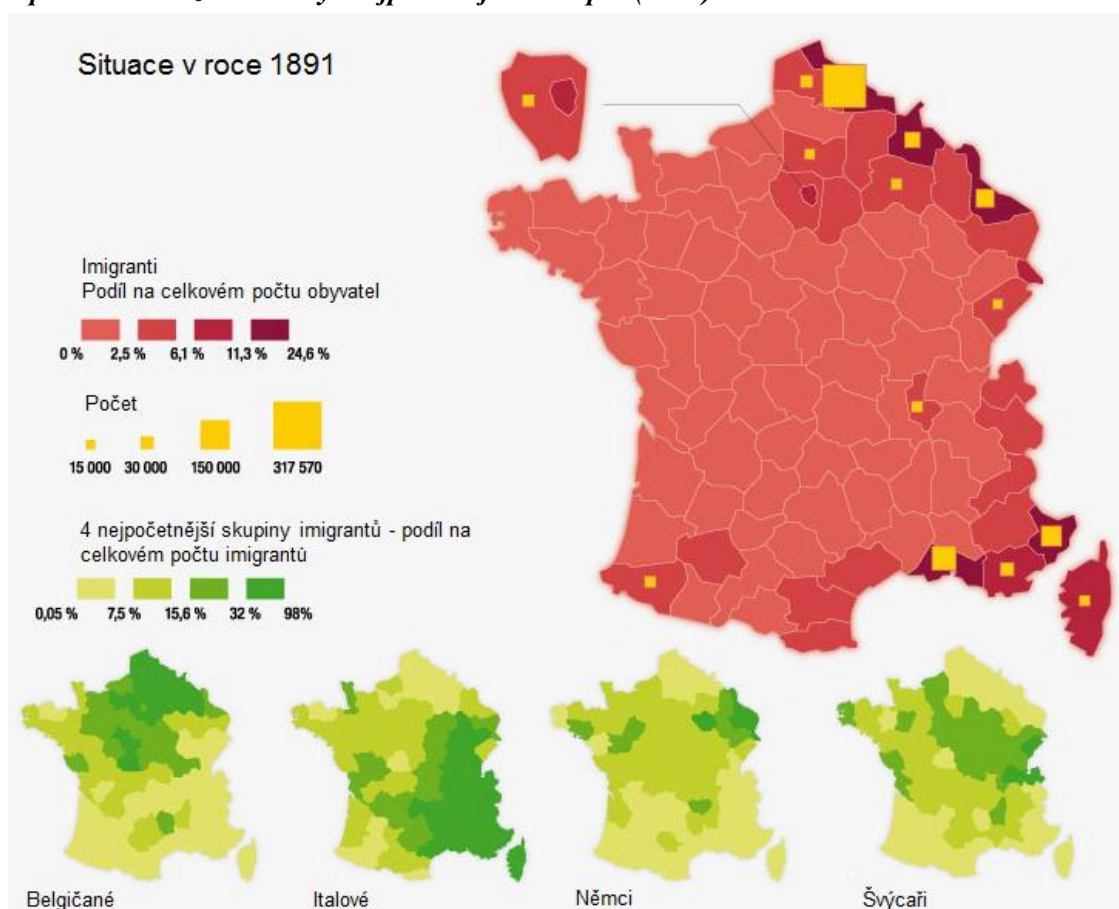
S relativní otevřeností legislativy ale nekoliduje nálada ve společnosti. Místo Francouzů-zemědělců, kteří odmítají zaměstnání v továrnách, v nich pracují cizinci. Jejich životy a touhy (po vlastním bydlení, zábavě apod.) jsou podobné touhám Francouzů-dělníků – byť ti nejsou příliš početní. Z imigranta se stává prototyp proletáře (Noiriel, 2002). Nenávisť Francouzů vůči cizincům se poprvé projevuje právě v dělnickém prostředí, v bitkách mezi dělníky. Nejzávažnějším incidentem byl lynč Italů v jižní Francii v srpnu 1893: obyvatelé města Aigues-Mortes spolu s tamními dělníky zavraždili sedm Italů-pracovníků místních solivarů a na 40 jich vážně zranili (Noiriel, 2006). Již v této době jsou cizinci paušálně odsuzováni a „očeřováni“ – jako konkurenti na trhu práce, nenávidění nepřátelé a potenciální teroristé. Nenávisť k cizincům je posilována a v určitém smyslu i formována denním tiskem, který do utvářejícího se národního vědomí zasahuje pod heslem, že xenofobní krize tmelí národní identitu. Ve stejném období se rozvíjí i tzv. „vědecký“ rasismus, stavící na tezi o biologických odlišnostech jednotlivých ras. Podobně jako jinde v Evropě jsou jedním z hlavních terčů všech typů nenávisti Židé, představující ty *Jiné*, kteří k většinovému národu nepatří. Nejznámějším případem projevu antisemitismu ve Francii byla tzv. Dreyfusova aféra (1894-8)⁴. Konec 19. století navíc přináší hospodářskou depresi, která tyto xenofobní postoje ještě více posiluje (Blanc-Chaléard, 2003).

Před 1. světovou válkou, v roce 1911, žije ve Francii celkem 1,2 mil. cizinců, kteří tvoří 2,9 % obyvatel a mezi kterými mají největší zastoupení Italové (1/3) a Belgičané (1/4). Mezi

⁴ Kapitán Dreyfus, alsaský Žid, byl křivě obviněn z krádeže tajných vojenských dokumentů o francouzském dělostřelectvu na německém velvyslanectví.

sčítáními z roku 1891 a 1911 se objevují i první imigranti ze zemí Maghrebu, kteří pracují převážně na velkých stavbách té doby (např. na stavbě pařížského metra).

Obr. 5: Podíl imigrantů (cizinců) na celkovém počtu obyvatel departementů Francie a prostorové rozmístění čtyř nejpočetnějších skupin (1891)

Zdroj: Sciences Po, 2007

Během 1. světové války (1914-1918) pokračuje – často nedobrovolný a nucený – nábor pracujících z ciziny, resp. kolonií. Podle tezí vědeckého rasismu a domnělých kvalit každé rasy byli tito imigranti přidělováni buď na práci v továrnách (Číňani, Vietnamci) nebo na poli (Maročané, Alžíráné) nebo do bojových útvarů (Černoši). Ti, kteří přežili, byli po skončení války posláni zpět domů, přičemž se řada z nich – po konkrétní zkušenosti s tím, jak vypadá svoboda a rovnost mezi lidmi – stala vůdci tamních nacionalistických hnutí⁵ (Blanc-Chaléard, 2003).

V období do 1. světové války se tedy formoval základní princip, kterým mohou cizinci získat státní občanství: *ius soli*, uplatňovaný dodnes, byl upřednostněn před *ius sanguinis*, s poukazem na tradici Francie jako země národa „politického“, který sdružuje občany bez ohledu na jejich původ, rasu nebo náboženské vyznání (Noiriél, 2005). *Ius sanguinis* se uplatňuje pro děti Francouzů, kteří se po svých rodičích stávají Francouzi hned při narození.

⁵ Např. Ho Či Min ve Vietnamu nebo L. Gueye v Senegal.

5.1.2. Meziválečné období: první velká vlna imigrantů

V období od skončení 1. světové války do roku 1930 se počet imigrantů ve Francii zdvojnásobil: v roce 1931 jich v zemi byly téměř 3 mil. a tvořili tak 6,9 % obyvatel Francie (Weil, 2005a). S koncem 1. světové války se změnil i postoj státu k imigrantům: s některými zeměmi byly (na základě válečné zkušenosti regionu Basse-Normandie, viz kap. 6.5.2) podepsány *dohody o vyslání jejich pracovníků* (např. s Polskem a s Československem). Byly také zavedeny *pracovní knížky* pro práci v zemědělství nebo v průmyslu, které se odlišovaly svojí barvou. Nutnost rychlé obnovy válkou zničené země, pokud možno okamžitého nahrazení ve válce padlých a tělesně postižených pracovníků i tlak průmyslníků na menší roli státu v oblasti nábory zahraničních pracovních sil vyústil v založení několika *soukromých náborových firem*, jako např. v roce 1924 *Všeobecné společnosti pro imigraci*⁶ (Schor, 1996). Role státu tedy byla limitována pouze na diplomatické zajištění smluv a na udržování veřejného pořádku (Pottier, 1999).

Aktivitou těchto náborových firem se počet cizinců v zemi v meziválečném období několikanásobně zvýšil (viz obr. 13 v kap. 5.1.6). Např. počet Poláků se mezi lety 1921 a 1931 zdesetinásobil (z méně než 50 tis. v roce 1921 na 508 tis. v roce 1931), přičemž Poláci, původně zemědělci, mířili hlavně do dolů a továren v severní Francii, ale i do zemědělských oblastí, jako např. do regionu Basse-Normandie (viz kap. 6.5.3). V roce 1931 tvořili Poláci druhou nejpočetnější skupinu cizinců s 18% podílem na celkovém počtu cizinců. Největší skupinou imigrantů byli Italové, kteří tvořili třetinu ze všech cizinců (27,9 %) a jejichž počet se mezi lety 1921 a 1931 „jen“ zdvojnásobil – ze 451 tis. na 808 tis. Třetí nejpočetnější skupinou byli v roce 1931 Španělé (352 tis., tj. 12,2 % z cizinců) a čtvrtou byli Belgičané (254 tis., tj. 8,8 % z cizinců). Cizinci nacházeli uplatnění především v těžbě a průmyslu a jejich práce výrazně napomohla obnově země i její modernizaci (Blanc-Chaléard, 2003).

Mimo to do země, která jako jedna z mála přijímala imigranty prakticky bez omezení⁷, přišel velký počet *uprchlíků*, které z jejich domovů vyhnaly války a revoluce (Pottier, 1999). Ze dvou miliónů Rusů, které bolševická vláda zbavila občanství a pro které Společnost národů vytvořila speciální formu právní ochrany (tzv. Nansenův pas), zamířila velká část právě do Francie (Schor, 1996). Bohatší a vzdělanější Rusové se usadili v Paříži a na Azurovém pobřeží, méně vzdělaní a kvalifikovaní směřovali do továren v údolí řeky Rhôny nebo v regionu Paříže; část zamířila i do regionu Basse-Normandie (viz kap. 6.5.3).

Čistě politické důvody stály pouze za imigrací držitelů Nansenova pasu: v případě ostatních skupin uprchlíků se jednalo o kombinaci důvodů politických a ekonomických. 500 tis. Španělů přišlo do země v předvečer občanské války ve Španělsku (1936-1939). Podobně do Francie zamířili i Italové utíkající před rostoucím fašismem v jejich zemi, jenž se usazovali jak na Azurovém pobřeží, tak i v regionu Basse-Normandie (Pottier, 1999; Blanc-Chaléard, 2003).

S cílem usnadnit integraci cizinců, kteří vyslyšeli francouzské volání po cizí pracovní síle, byl v roce 1927 přijat *zákon*⁸, který umožňoval získat *občanství* již po 3 letech pobytu. Tentýž

⁶ *Société Générale d'Immigration (SGI)*

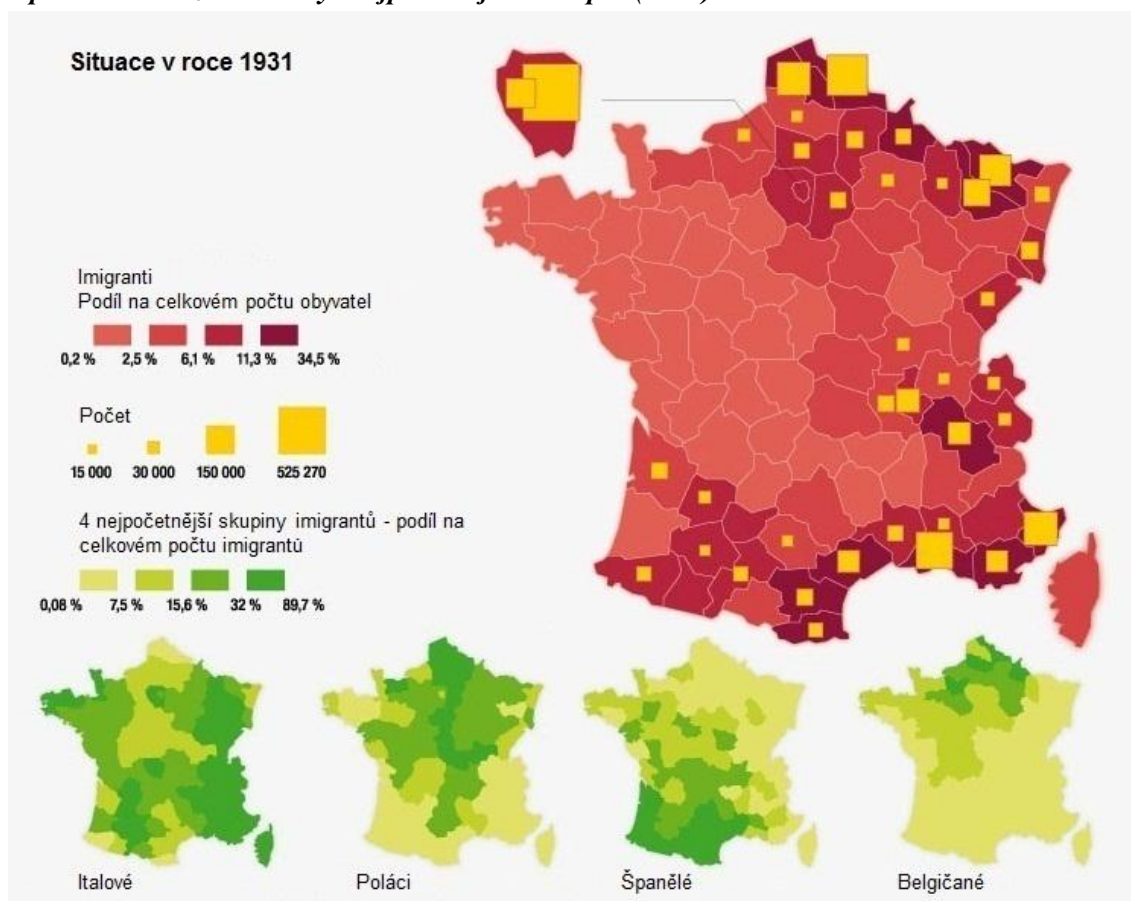
⁷ Na rozdíl od např. USA, které v roce 1921 zavedly kvóty omezující počet přistěhovalců.

⁸ *Loi du 10 août 1927 sur la nationalité*

zákon také stanovil, že děti narozené ze svazku Francouzky a cizince jsou Francouzi (DPM, 1999).

Z hlediska prostorového rozmístění byli cizinci v roce 1931 početně nejvíce koncentrováni v departmentu Seine, tj. departmentu s hlavním městem Paříží, kde jich žilo 460 tis. (tj. 15,9 % ze všech cizinců ve Francii). Obecně měli cizinci největší podíl na obyvatelstvu pohraničních departmentů na severu a východě země (průmyslové oblasti), jihovýchodě země (pobřeží Středozemního moře) a v oblasti Lyonu a Paříže: v uvedených regionech žily 3/4 ze všech cizinců (viz obr. 6). Z pohledu jednotlivých skupin imigrantů se jejich koncentrace významně lišila podle jejich původu: většinou zůstávali v pohraničních oblastech, velmi blízko hranice, přes kterou přišli do Francie. 2/3 ze všech Belgičanů bydlely v regionu Nord, 1/3 Italů na pobřeží Středozemního moře, Španělé se koncentrovali v blízkosti Pyrenejí a příchozí z Asie i Afriky zůstávali v Marseille, tj. v přístavu, kde se vylodili (Schor, 1996).

Obr. 6: Podíl imigrantů (cizinců) na celkovém počtu obyvatel departmentů Francie a prostorové rozmístění čtyř nejpočetnějších skupin (1931)

Zdroj: Sciences Po, 2007

Reakcí na ekonomickou krizi 30. let je přijetí řady zákonů, které omezují ekonomickou aktivitu cizinců. Prvním byl v roce 1932 *zákon o ochraně domácí pracovní síly*⁹, který určuje, že veškeré subjekty, které hospodaří s veřejnými prostředky (obce, departmenty, stát, veřejné

⁹ *Loi du 10 août 1932 protégeant la main d'œuvre nationale*

instituce apod.), mohou zaměstnávat maximálně 5 % cizinců. Pro majitele soukromých podniků je maximální podíl cizinců, které mohou zaměstnávat, stanoven zvláštním dekretem, vždy pro danou profesi, typ průmyslu, typ služby, region apod. (Pottier, 1999; MTES, 2010). Proti přijetí tohoto zákona byl pouze tehdejší poslanec za Calvados (viz kap. 6.5.3). V roce 1933 je přijat tzv. *Armbrusterův zákon*¹⁰, který omezuje výkon lékařského povolání pouze na držitele francouzského diplomu medicíny. V roce 1934 je přijat *zákon, který zakazuje naturalizovaným Francouzům zápis do advokátní komory*¹¹ (a tím výkon povolání advokáta) po dobu 10 let (Singer-Kerel, 1989). Ve stejném roce je odhlasována *finanční pomoc* dělníkům, kteří se dobrovolně rozhodnou vrátit se do své vlasti. V roce 1935 jsou organizovány první *nucené návraty*, především Poláků. První vláda Národní fronty¹² (zvolená v roce 1936) představuje liberální mezihru v jinak represivních 30. letech, ale spíše než o přijímání nových zákonů se jedná o mírnější výklad a aplikaci již dříve přijatých zákonů: pouhé doporučení místního inspektora práce stačí na to, aby průmyslový (či jiný) podnik nemusel splňovat dříve zavedené kvóty ohledně maximálního možného podílu zahraničních pracovníků. S blížící se válkou jsou ale podporovány naturalizace a vstřícnost panuje i vůči dočasně najímaným cizincům (především Španělům a Italům), kteří pracují jako sezónní pracovníci v zemědělství při sběru vína, ovoce, apod. (Viet, 1998). V předvečer 2. světové války je založena nevládní organizace *Sociální služby pomáhající emigrantům (SSAE)*¹³, která sdružuje několik desítek sociálních pracovníků a sester, jež se pohybují v regionech s největší koncentrací imigrantů a poskytují jim v duchu křesťanských tradic pomoc, přičemž organizace samotná se o několik desítek let později, v roce 1993, stane výhradním partnerem státní správy (Morice, 2007). V roce 1939 je založena i další nevládní organizace, *CIMADE*¹⁴, která funguje dodnes (Noiriel, 2006).

V celkovém pohledu se ovšem krize, zpočátku ekonomická, mění v politickou a vyústí ve krizi identity francouzského národa: mýtus „páté kolony“ nabývá na síle a Francie se cítí být ohrožena zevnitř, tj. cizinci. Po sérii atentátů na cizince v roce 1937 jsou přijata *mimořádná opatření*, která ve výsledku omezují osobní svobody, a je položen základ *internacních táborů* pro „nežádoucí cizince“. Antisemitismus zachvacuje celou společnost, přičemž jeho nositeli jsou především střední třída a inteligence. Hesla extrémní pravice jako „*Cizáci jděte pryč*“ a „*Francie Francouzům*“ nachází podporu v širokém okruhu posluchačů. Vláda ve Vichy a její „vylučovací“ zákony z roku 1940 pak jsou jen víceméně logickým vyústěním těchto nálad. Je vymyšlena a přijata bizarní *právní definice židovské rasy*¹⁵, což v důsledku znamená počátek aktivní spolupráce na genocidě a Židé jsou postaveni na okraj společnosti (Blanc-Chaléard, 2003). *Zákon ze 4. října 1940* dále umožňuje „všechny cizince židovské rasy“ internovat do speciálních táborů pouze na základě rozhodnutí prefekta departmentu, ve kterém bydlí a další takovéto tábory jsou zprovozněny¹⁶ (Noiriel, 2002). *Zákon z 27. září 1940* se týká ostatních,

¹⁰ *La loi du 21 avril 1933 relative à l'exercice de la médecine et de l'art dentaire en France*

¹¹ *Loi du 19 juillet 1934*

¹² *Front national*

¹³ *Service Social d'Aide aux Emigrants (SSAE)*

¹⁴ *Comité Inter-Mouvements Auprès Des Evacués (CIMADE)*

¹⁵ „... každá osoba, která má tři prarodiče židovského původu nebo dva prarodiče stejné rasy, jestliže je manžel/-ka také Žid/-ovka“ (1940; Blanc-Chaléard, 2003, str. 7)

¹⁶ První byly uvedeny do provozu již za III. republiky – tj. před 2. světovou válkou – a sloužily pro uprchlíky ze Španělska a příslušníky „nepřátelských“ národů.

nežidovských, cizinců, a reguluje jejich „přebytek v národním hospodářství“: cizinec se stává objektem důkladného sledování a nemá již právo na volný pohyb po území Francie ani na ochranu z pohledu pracovněprávních předpisů. Další zákon zakazuje práci ve veřejném sektoru těm, kdo mají za otce cizince (Viet, 1998). Vláda z Vichy také „samozřejmě“ zastavila možnost cizinců získat francouzské občanství (s poukazem na to, že zákon z roku 1927 „*dělá z cizinců Francouze příliš snadno*“), a navíc jmenovala speciální komisi, která měla za úkol přehodnotit občanství udělená cizincům po roce 1927. Bylo prověřeno na 500 tis. osob a 15 tis. osobám (zejména Židům) bylo občanství odebráno. Mezi osobami, kterým bylo občanství odebráno, byly i významné postavy francouzského odboje, mj. generál Charles de Gaulle (DPM, 1999).

5.1.3. Poválečné období ekonomického růstu: nová vlna migrace

Po 2. světové válce se základem nově utvářené politiky, která jasně deklarovala nesouhlas s politikou praktikovanou režimem z Vichy, staly *Zákoník o státním občanství* ze dne 19. října 1945¹⁷ a *Narižení č. 45-2658* z 2. listopadu 1945¹⁸, které nově upravovaly status cizinců ve Francii a podmínky jejich vstupu a pobytu. Bylo rozhodnuto o *oddělení povolení k pobytu a povolení k práci*, aby příslušná ministerstva (vnitřní a práce) mohla vykonávat kontrolu nad cizinci podle svých vlastních kritérií. Druhým důležitým rozhodnutím bylo to o založení *Národního přistěhovaleckého úřadu (ONI)*¹⁹, který se měl stát výhradním gestorem nábory cizích pracovníků (včetně jejich výběru a zabezpečení pracovních smluv) a který nahrazoval SGI²⁰. Každý cizinec, který přicházel do Francie, musel mít průkaz totožnosti (v případě nutnosti vízum) a dokumenty upřesňující cíl a podmínky jeho pobytu ve Francii. Pracující museli mít také dokumenty nezbytné pro vykonávání jejich profese a v zásadě se pro získání prvního, dočasného, povolení k pobytu museli prokázat pracovní smlouvou a potvrzením o absolvování lékařské prohlídky u smluvního lékaře ONI (Spire, 2005).

Vlastní *povolení k pobytu* bylo tří druhů²¹: dočasné (pro pobyt kratší než jeden rok, vydáváno jako první, tj. ihned po příjezdu do Francie), řádné (tři roky) a mimořádné (10 let, s automatickým obnovováním). Hlavním kritériem tedy byla délka pobytu, přičemž se vycházelo z jednoduché logiky, že status cizince musí být tím stabilnější, čím delší je jeho pobyt ve Francii. Nicméně ve skutečnosti cizinec přicházející za prací do Francie získal provizorní povolení k pobytu, se kterým čekal na vydání pracovního povolení a teprve na jeho základě získal povolení k pobytu. U samotných *pracovních povolení* se uplatňovala podobná logika jako u povolení k pobytu, tj. s narůstající dobou se zvětšovala práva cizinců. Pracovní povolení byla čtyř typů²²: dočasné (platné maximálně 1 rok, pro jednu profesi a jeden nebo několik departementů), řádné s omezenou platností (maximálně 3 roky, pro jednu profesi a celé území

¹⁷ *Ordonnance n° 45-2441 du 19 octobre 1945 portant code de la nationalité française*

¹⁸ *Ordonnance n° 45-2658 du 2 novembre 1945 relative aux conditions d'entrée et de séjour des étrangers en France*

¹⁹ *Office National de l'Immigration (ONI)*

²⁰ Tj. meziválečnou instituci s podobnou náplní činnosti, ale založenou a řízenou sdružením zaměstnavatelů – viz kap. 5.1.2.

²¹ *Carte de séjour (temporaire; ordinaire; privilégié)*

²² *Carte de travail (temporaire; ordinaire à validité limitée; ordinaire à validité permanente; permanente pour toutes professions salariées).*

Francie), řádné s neomezenou platností (bez časového omezení, pro jednu profesi a celé území Francie) a trvalé pro všechny profese (bez jakýchkoliv omezení²³) (Viet, 1998).

U přístupu k občanství byla prodloužena²⁴ nezbytná doba předchozího pobytu ve Francii na pět let. Mimo to musel žadatel o občanství prokázat, že „žije řádným a mravním životem, je dostatečně asimilován a těší se pevnému zdraví“ (Spire, 2005, str. 35). Nicméně ani po zisku občanství neměli Francouzi cizího původu okamžitě plný přístup ke všem politickým právům – v tomto smyslu zachoval *Zákoník* z roku 1945 omezení platná dosud, i když je zmírnil. Naturalizovaní cizinci se nemohli 10 let po zisku občanství ucházet o zvolení do Parlamentu a 5 let nemohli ani volit ani pracovat ve státní správě ve veřejné funkci (Viet, 1998).

V roce 1958, během vrcholící války v Alžírsku, byl založen *Fond sociálních akcí pro migrující pracovníky a jejich rodiny (FAS)*²⁵, určený primárně pro muslimské pracovníky z Alžírka žijící ve Francii. Jeho cílem bylo podporovat sociální a rodinnou politiku ve prospěch těchto pracovníků, na které se vztahoval alžírský režim systému rodinných přídatků a jejichž děti zůstaly v Alžírsku. Důvodem pro jeho založení byla touha po plném využití všech zdrojů z Alžírka a fakt, že tito alžírští pracovníci neměli nárok na rodinné příspěvky ve stejné výši jako jejich francouzští spolupracovníci. Cílem práce *Fondu* tedy mělo být vyrovnání této nerovnosti: až do vyhlášení nezávislosti Alžírka v roce 1962 investoval vybrané²⁶ peníze z 1/3 ve Francii a ze 2/3 v Alžírsku. Ve Francii mj. financoval výstavbu ubytoven pro tyto pracovníky, o které se následně staral polostátní podnik *SONACOTRA*²⁷ (Viet, 1998). Po vyhlášení nezávislosti Alžírka (1962) se hlavní náplní činnosti *Fondu* stala podpora integrace všech imigrantů a jejich rodin prostřednictvím akcí ve všech možných oblastech (bydlení, vzdělávání, zdravotnictví, kultura, zájmová činnost, apod.), které k tomuto cíli povedou. Z praktického úhlu pohledu *Fond* fungoval²⁸ především jako poskytovatel grantů pro nevládní neziskové organizace (Weil, 2005a).

V roce 1966 byl také v rámci tehdejšího ministerstva, které mělo v gesci otázky související s obyvatelstvem²⁹, založen *Odbor obyvatelstva a migrací*³⁰, do jehož agendy nově spadalo přijímání imigrantů ve Francii, otázky jejich integrace a získávání občanství (Weil, 2005a).

Omezení vyplývající z uvedených zákonů se stala terčem v oku nevládních organizací (zejména nemožnost změny profese dříve než po 10 letech a pětiletá čekací doba na občanství), které se obávaly i praxe jejich provádění a svým lobbováním se snažily dosáhnout nového, vůči imigrantům vstřícnějšího, zákona a nepřiliš striktního provádění platných předpisů na

²³ Resp. omezením byl přístup na taková pracovní místa, kde musel být uchazeč o zaměstnání francouzským občanem (např. ve státní správě).

²⁴ Tj. oproti *Zákonu* z roku 1927, kde nezbytná doba činila pouhé tři roky (viz kap. 5.1.2).

²⁵ *Fonds d'Action Sociale pour les Travailleurs Immigrés et leurs Familles (FAS, někdy též FASTIF)*

²⁶ *Fond* byl financován pomocí příspěvků na rodinnou politiku, které povinně odváděli zaměstnavatelé i zaměstnanci.

²⁷ *Société Nationale de Construction de Logements pour les Travailleurs (SONACOTRA)*

²⁸ V roce 2001 byl *Fond* přejmenován na *Fond akcí a podpory integrace a boje proti diskriminaci (Fonds d'Action et de Soutien pour l'Intégration et la Lutte contre les Discriminations – FASILD)* a svoji činnost ukončil až v roce 2006, kdy jej nahradila ACSÉ.

²⁹ Toto ministerstvo vzniklo sloučením vybraných odborů tehdejších ministerstev práce, veřejného zdraví a obyvatelstva. V roce 2011 mají otázky tohoto ministerstva na starosti *Ministerstvo solidarity a sociální soudržnosti* a *Ministerstvo práce, zaměstnanosti a zdravotnictví*.

³⁰ *Direction de la Population et des Migrations (DPM)*

jednotlivých prefekturách. V jejich protestních akcích je přitom již od prosince 1945 až dodnes podporují odbory, zejména CGT (Spire, 2005; také viz kap. 5.1.6).

Z hlediska migračních toků a stavů žilo ve Francii v roce 1946 jen 1,7 mil. cizinců (4,4 % obyvatel) oproti 2,9 mil. v roce 1931 (tj. pouze 59 % původního počtu), přičemž tento pokles byl výsledkem řady protichůdných migračních pohybů (jako např. návrat 300 tis. Španělů do vlasti nebo imigrace a následná emigrace Němců a Rakušanů). Mezi cizinci byli stále nejpočetnější Italové (451 tis., tj. 26 % z cizinců), Poláci (423 tis., tj. 24 %) a Španělé (302 tis., tj. 17 %). Do roku 1954 se počet ani podíl cizinců výrazněji nezměnil: se svými 1,8 mil. osob představovali cizinci v roce 1954 4,1 % obyvatel země a 2/3 ze všech cizinců nadále představovali Italové, Poláci a Španělé (viz obr. 14 v kap. 5.1.6). V průběhu 20 následujících let se ale celkový počet cizinců zdvojnásobil: z 1,8 mil. v roce 1954 na 3,4 mil. v roce 1975, což ale z pohledu podílu cizinců na celkovém počtu obyvatel znamenalo zvýšení pouze o 2,4 procentního bodu³¹ (Blanc-Chaléard, 2003). Příčinou nárůstu počtu i podílu cizinců byla – podobně jako po 1. světové válce – poválečná situace země, charakterizovaná demografickým deficitem (v jehož důsledku byla podporována imigrace celých rodin) a nutností rychlé obnovy všech infrastruktur, od poloviny 50. let 20. století ještě umocněná postupující modernizací země (přístavy, železnice, školy).

Tato nová vlna imigrace se vyznačuje třemi charakteristickými znaky: 1) stále jsou dominantní imigranti ze zemí jižní Evropy (Itálie, Španělska, Portugalska), kteří představují 2/3 imigrantů; 2) imigranti ze Španělska a Portugalska nahrazují imigranty z tradičních předválečných zemí imigrace, přičemž jejich počet se začal razantně zvyšovat po podpisu bilaterálních smluv³² – v roce 1975 představují imigranti z těchto dvou zemí 36,5 % ze všech cizinců (viz obr. 14 v kap. 5.1.6); 3) masivně roste počet i podíl imigrantů ze zemí Maghrebu a od poloviny 60. let 20. století začíná být významný i proud subsaharských imigrantů (Lequin, 2006).

Nárůst počtu imigrantů ze zemí Maghrebu byl dán nejen zvýšenou poptávkou po pracovní síle a rozdílnou životní úrovni ve Francii a v těchto zemích, ale především faktem, že – až do vyhlášení nezávislosti jejich zemí na Francii³³ – nebylo na tyto příchozí pohlíženo jako na cizince, neboť se jednalo o obyvatele francouzských kolonií: a oni tak nemuseli podstupovat stejné procedury jako cizinci z jiných zemí (Weil, 2005a). Největší proud imigrantů představovali Alžíráné: v roce 1954 tvořili již 12,0 % ze všech cizinců a v roce 1968 téměř pětinu (18,1 %), nicméně do roku 1975 jejich podíl poklesl na 14,3 %. Podíl Maročanů oproti tomu setrvale rostl (z 0,6 % v roce 1954 na 6,6 % v roce 1975), podobně jako Tunisanů (4,7 % ze všech cizinců v roce 1975). V roce 1975 tedy tvořili imigranti z těchto tří zemí čtvrtinu ze všech imigrantů (Noiriel, 2006).

Alžírská imigrace, široce podporována a vítána na začátku poválečného období, ale také nejvíce přispěla k vytvoření negativního obrazu o imigrantech v moderní době (Noiriel, 2007). Francie byla v 50. letech 20. století postavena před neřešitelný problém – kontrolovat migraci

³¹ Tj. ze 4,4 % na 6,5 %.

³² Smlouva mezi Francií a Španělskem byla podepsána v roce 1961 a smlouva mezi Francií a Portugalskem v roce 1963.

³³ Tj. do roku 1956 v případě Maroka a Tuniska a do roku 1962 v případě Alžírka.

z Alžírka a zároveň se vypořádat s touhou Alžířanů po samostatném státu, která byla nakonec naplněna po 8 let trvající válce v roce 1962³⁴. Alžířan-domorodec, kterým bylo Francouzi v zásadě pohrdáno už před válkou, se stal novým národním nepřítelem. Alžířané-Francouzi svým návratem zpět do vlasti zvýšili sociální napětí v regionech, ve kterých se usídlili (zejména v oblasti Paříže a na pobřeží Středozemního moře). Vláda Francie viděla alžírskou imigraci (tj. Alžířanů-domorodců) jako něco dočasného a počítala s jejich návratem do Alžírka, nicméně i po skončení války se jejich počet ve Francii neustále zvyšoval³⁵, hlavně kvůli příchodu rodinných příslušníků k osobám již usazeným ve Francii. Cílem vlády se tedy stalo zmenšení jejich počtu³⁶. Po svém příjezdu do Francie měli Alžířané 9 měsíců na nalezení práce, a pokud se jim to povedlo, získali povolení k pobytu na 5 let (Weil, 2005a). V jiných ohledech ale nebyla jejich adaptace na život ve většinové společnosti jednoduchá: řada z nich bydlela v nuzných podmínkách nebo v ubytovnách hotelového typu. Pro „rozmělnění“ podílu Alžířanů na celkovém počtu imigrantů tedy začala vláda podporovat imigraci z Maroka a Tuniska. Na druhé straně ale autority zároveň odmítaly usazování rodin se zvyky odlišnými od těch francouzských – a začíná se mluvit o tzv. koloniálním rasismu. Od roku 1970 se zvyšuje počet útoků namířených proti Alžířanům (Arabům) usazeným ve Francii. V listopadu 1973 oznamuje alžírská vláda zastavení emigrace a o rok později (1974) je v důsledku začínající ekonomické krize Francií odvolána veškerá poptávka po imigrantech. V očích většinové společnosti je ovšem od této doby každý imigrant vnímán jako *Severoafričan*³⁷, se všemi negativními konotacemi, které jsou s tímto pojmem spojeny (Blanc-Chaléard, 2003).

Velký podíl imigrantů z kolonií, kteří byli oslovováni právě z důvodu jejich snadného „dovozu“ do Francie, nakonec ukázal nadbytečnost nově založené instituce, ONI, resp. její funkce byla ve finále jiná než původně zamýšlená. Po Alžířanech nemuseli jejími procedurami procházet už ani další obyvatelé (bývalé) koloniální říše; nehledě na to, že řada firem nedostatek pracujících řešila vysláním svého zástupce např. do Maroka a náborem pracovníků na místě,

³⁴ Alžírsko bylo od roku 1830 bráno přímo jako součást národního území, neboť oficiálně náleželo k Francii. Žilo v něm na milion Francouzů (tj. francouzských občanů, kteří tam žili většinou již po několik generací a kterým se přezdívalo *Pieds-Noirs* neboli *černé nohy*) a na 9 mil. nefrancouzských občanů (domorodců, *Indigènes*). Francouzští osadníci požadovali plnou integraci s mateřskou zemí, větší porozumění pro své zájmy a jmenování Charlese de Gaulla prezidentem. Domácí alžírské obyvatelstvo chtělo dosáhnout politického zrovnoprávnění s Evropany, neboť jen malá část asimilovaných Arabů měla francouzské státní občanství a tím pádem volební právo. V listopadu 1954 zahájila alžírská Fronta národního osvobození (*Front de la Libération Nationale*) ozbrojený boj proti francouzské koloniální nadvládě, který vyústil v 8 let trvající válku. Vojenské akce probíhaly v letech 1954-1957, po vítězství Francouzů v bitvě o hlavní město Alžír v roce 1957 se začalo s hledáním politického řešení. V roce 1958 byl prezidentem zvolen Charles de Gaulle, který vyhlásil tzv. Constantinský plán neboli příslib hospodářského zlepšení pro Alžírsko. V roce 1959 byla vyhlášena Prozatímní vláda Alžírské republiky. Konec války přišel až v roce 1962, s podpisem dohod z Evianu (které na straně jedné počítaly s přítomností 80 tis. francouzských vojáků na území Alžírka po dobu 3 dalších let apod. a na straně druhé s tříletou finanční pomocí Alžírsku od Francie v objemu 1 mld. franků ročně) a průměří. Nezávislost Alžírka byla potvrzena referendem konaným 1. 7. 1962. Na konci roku 1962 zůstalo v Alžírsku jen asi 150 tis. Evropanů. 500 tis. Alžířanů se vrátilo z Tuniska a Maroka a 1,5 mil. Alžířanů se vrátilo ze sběrných táborů (MZV, 2006).

³⁵ Z 350 tis. v roce 1962 na 555 tis. v roce 1975.

³⁶ K tomu měla pomoci smlouva ze dne 10. dubna 1964, podepsaná mezi Francií a Alžírskem: jejím obsahem bylo určení povoleného počtu nových imigrantů z této země. Alžírsko tuto smlouvu ale vypovědělo již v roce 1965. Další smlouva, která umožňovala přistěhování do Francie 35 tis. Alžířanům ročně (v letech 1972 a 1973 již jen 25 tis.), byla uzavřena 27. prosince 1968.

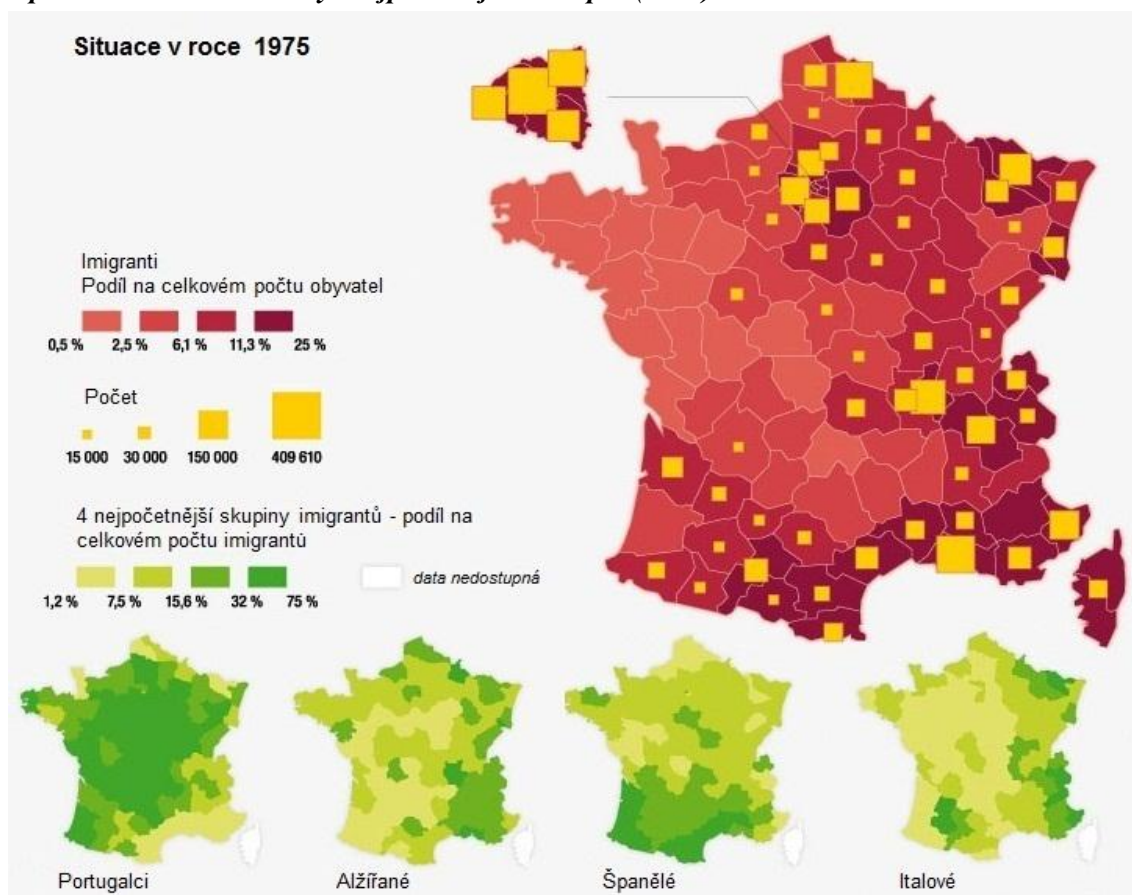
³⁷ *Nordaf, Maghrébien*

čímž ONI obcházel (Slama, 2006). Regulovat imigraci se tedy ONI nedařilo, podobně jako se pro pomoc imigrantům se začleňováním do života většinové společnosti ukázala důležitější síť jejich známých a příbuzných spolu s prací na plný úvazek. V roce 1968 tak ONI sloužila spíše jako místo legalizace pobytu imigrantů než jako náborové centrum (Blanc-Chaléard, 2003).

Prostorové rozmístění imigrantů ve Francii v roce 1975 ukazuje obr. 7. V období těsně po 2. světové válce byli imigranti žádáni především ve venkovských oblastech (nikoliv však v regionu Basse-Normandie – viz kap. 6.5.4), kde měli zaplnit místa po Francouzích odešlých do měst. Pracovali především na stavbách železnic, silnic, vodních elektráren či v dolech. Dokončení těchto staveb a postupující mechanizace zemědělství ale donutila k odchodu z venkova i imigranty, kteří tak – podobně jako Francouzi – mířili do měst, kde byl dostatek pracovních příležitostí v průmyslu i v rozvíjejícím se sektoru služeb. V 60. a 70. letech tedy žilo nejvíce cizinců v největších průmyslových a městských oblastech Francie: v Paříži a jejím okolí, v regionu Provence-Côte d'Azur, v Lyonu a okolí, na severovýchodě země a v regionu Nord-Pas-de-Calais. Téměř 3/4 cizinců bydlely na východ od linie spojující Le Havre s Marseille. Západně od této linie cizinci mířili především na jihovýchod země, do regionů Aquitaine, Midi-Pyrénées a Languedoc-Roussillon, ale jejich počet zde rostl o poznání pomaleji než ve – v tomto smyslu – východní části země (Schor, 1996).

V období po 2. světové válce jsou tedy imigranti jako levná pracovní síla vítáni a jejich pobyt a počet není nijak striktně regulován (s výjimkou Alžíránů po roce 1962), což trvá až do poloviny 70. let 20. století, kdy přichází první výraznější změny imigrační politiky v reakci na tzv. ropný šok, který citelně zasáhl ekonomiky vyspělých států (Slama, 2006). Nicméně již v roce 1972 byly vydány *oběžníky Marcellin a Fontanet* (pojmenované podle tehdejších ministrů vnitra a práce), které podřizovaly politiku náboru zahraničních pracovníků aktuální situaci na trhu práce a zároveň podmiňovaly platnost povolení k pobytu existujícím pracovním poměrem: ztráta zaměstnání tak pro imigranty znamenala i ztrátu povolení k pobytu (Spire, 2005).

Obr. 7: Podíl imigrantů (cizinců) na celkovém počtu obyvatel departementů Francie a prostorové rozmístění čtyř nejpočetnějších skupin (1975)

Zdroj: Sciences Po, 2007

5.1.4. Od poloviny 70. let 20. století do roku 2002: ekonomická krize a nová mozaika obyvatel Francie

V květnu 1974 byl prezidentem Francie zvolen Valéry Giscard d'Estaing. Jako první byl – v reakci na ropný šok z podzimu 1973 a s ideou, že se tím zvýší zaměstnanost – dne 5. července 1974 vydán *oběžník*, který zakazoval imigraci pracovníků i rodin, mimo občanů Evropských společenství. Poněkud paradoxně k této ideji bylo ale v roce 1976 zakotveno právo imigrantů na sloučení s jejich rodinami: nový *zákon*³⁸ dal cizincům právo na příchod manžela/-ky a dětí mladších 18 let, pokud oni sami ve Francii pobývají legálně a dokáží, že mají dostatečně vysoký pravidelný příjem a bydlení odpovídající kvality pro všechny (Schor, 1996).

Na podzim 1974 vláda poprvé definovala prioritní oblasti sociálního začleňování imigrantů: ubytování, zvyšování gramotnosti, profesní vzdělávání a propagace většinové kultury. Konkrétně se vláda zasazovala o snížení nájmu v ubytovnách, imigrantům začaly být nabízeny bezplatné vzdělávací kurzy, a začalo se s poskytováním sociálního a právního poradenství. Ovšem do účasti v těchto kurzech nebyli imigranti nuceni a navíc jejich samotná logika, tj. lepší

³⁸ Décret n°76-383 du 29 avril 1976 relatif aux conditions d'entrée et de séjour en France des membres des familles des étrangers autorisés à résider en France

orientace imigranta ve společnosti a jeho vzrůstající nezávislost, šla proti logice chtěné kontroly nad imigranty (Viet, 1998; Slama, 2006).

Hlavním cílem vlády se ale stalo celkové snížení počtu oněch „dočasných“ imigrantů v zemi, čehož mělo docíleno jejich dobrovolnými návraty do země jejich původu: v roce 1977 byla zavedena pomoc ve výši 10 000 franků jako odchodné („*Stolérův milión*“), přičemž vláda chtěla dosáhnout odchodu 500 tis. imigrantů v průběhu následujících 5 let. Ovšem ve skutečnosti s tímto „miliónem“ odešlo pouze na 45 tis. osob, a ještě navíc se jednalo především o Portugalce a Španěly (tj. ty, u kterých by vládě nevadilo, kdyby v zemi zůstali), a imigranti původem z Maghrebu, jejichž odchod byl viděn jako žádoucí, v zemi zůstávali (Wihtol de Wenden, 2006).

V lednu 1980 byl přijat tzv. *Bonnetův zákon*³⁹, který zpřísnil podmínky pro vstup na území Francie a z nelegálního vstupu nebo pobytu ve Francii – podobně jako z hrozby veřejnému pořádku – učinil důvod, který umožňuje vyhoštění cizince ze země (Slama, 2006). Zákon také zavedl možnost nuceného odvozu cizince na hranici a jeho zadržení ve specializovaném zařízení po dobu až sedmi dnů, pokud tento nemůže zemi opustit okamžitě (Viet, 1998).

Zavedení tohoto zákona do praxe i další připravované návrhy (např. zavedení limitu počtu zahraničních studentů, kteří se mohou zapsat na francouzské univerzity nebo zpřísnění podmínek pro získání nároku na bydlení v ubytovnách pro zahraniční pracovníky) se téměř okamžitě setkalo s masivními protesty ze strany nevládních organizací, odborů (např. CGT a CFDT) i mimo vládu stojících levicových stran (Weil, 2005a).

Ekonomická krize, která se ještě prohloubila po druhém ropném šoku z roku 1979, znamenala značné zvýšení míry nezaměstnanosti a v květnu 1981 přivedla na post prezidenta Francie levicového kandidáta, François Mitteranda. První kroky jeho vlády v oblasti migrační politiky zrušily globální pojetí politiky vyhošťování cizinců včetně možnosti vyhostit z Francie osoby v ní narozené nebo do ní přistěhovalé v útlém věku⁴⁰. Vláda deklaruje také snahu o větší solidaritu se zahraničními pracovníky, prosazování práva volit v obecních volbách pro dlouhodobě usazené cizince a rozvolnění podmínek pro udělování politického azylu. Nicméně i přesto vláda hodlá limitovat počet nově přichozích zahraničních pracovníků prostřednictvím bilaterálních smluv se zeměmi jejich původu (Wihtol de Wenden, 2006).

V srpnu 1981 vláda vyhláší mimořádnou *regularizaci* pro imigranty v nelegálním postavení: po doložení přítomnosti ve Francii minimálně od 1. 1. 1981 a pracovní smlouvy na minimálně 1 rok získají povolení k práci i pobytu na dobu jednoho roku⁴¹. Do srpna 1982, kdy byla regularizace zrušena, této možnosti využilo cca 105 tis. cizinců (bez Alžíránů). O dva měsíce později, v říjnu 1981, je *zákonem č. 81-973*⁴² změkčen *Bonnetův zákon*: cizinec může být vyhoštěn pouze v případě, že byl odsouzen k trestu odnětí svobody ve výši minimálně 1 roku nepodmíněně; vyhoštění nelegálně pobývajícího cizince je možné pouze na základě

³⁹ *Loi n° 80-9 du 10 janvier 1980 relative à la prévention de l'immigration clandestine et portant modification de l'ordonnance n° 45-2658 du 2 novembre 1945 relative aux conditions d'entrée et de séjour en France des étrangers et portant création de l'Office national d'immigration*

⁴⁰ Tj. do 10 let věku.

⁴¹ Resp. na 3 roky a 3 měsíce v případě Alžíránů.

⁴² *Loi n° 81-973 du 29 octobre 1981 relative aux conditions d'entrée et de séjour des étrangers en France*

soudního rozhodnutí (tj. nelze jej provést pouze na základě rozhodnutí administrativy-prefektury); a nezletilí cizinci a ti, kteří mají prokazatelně pevné osobní nebo rodinné vazby na Francii, můžou být vyhoštěni pouze ve zcela krajních případech. V listopadu 1981 je zrušena *i finanční pomoc pro dobrovolně se vracějící cizince*, onen *Stolérův milión* z roku 1977 (Slama, 2006).

Od října roku 1982 musí imigrant při žádosti o vízum předložit i *osvědčení o zajištěném ubytování*⁴³ – doposud se přitom ubytování cizinců kontrolovalo pouze pomocí hlášení ex-post na místní policejní stanici. Nově je tedy nutné prokázat se tímto osvědčením již při samotné žádosti o vízum, a to i v případě soukromé návštěvy, přičemž osoba, která cizince ubytovává, musí uvést své jméno, adresu, komu potvrzení vydává a v případě, že je mezi ní a cizincem příbuzenský vztah, musí tento uvést. V případě, že by cizinec ubytovával dalšího cizince, musí ve Francii pobývat legálně (Viet, 1998). V roce 1983 je dále *zákonem č. 84-622*⁴⁴ zavedeno *jednotné povolení*, které v sobě spojuje povolení k pobytu a pracovní povolení (Weil, 2005a).

Z hlediska situace v zemi se levicové vládě nedaří zastavit postupující krizi. Nezaměstnanost stále roste⁴⁵ a nejvíce postihuje cizince, na které je ovšem nahlíženo i na jako hlavní viníky vysoké nezaměstnanosti francouzských dělníků. Ve společnosti se – podobně jako ve 30. letech – začínají ve zvýšené míře objevovat xenofobní postoje, které ještě umocní série atentátů v Paříži⁴⁶. V mysli společnosti se usazuje rovnítka mezi pojmy „*imigrant*“ a „*terorista*“ a na politické scéně sílí hlas pravicově extrémistické strany, Národní fronty⁴⁷, která mj. začíná požadovat zrušení článku 23 zákoníku o státním občanství, jež umožňuje dětem cizinců získat francouzské občanství (Blanc-Chaléard, 2003).

Navíc i přes určitá omezení v oblasti ekonomické migrace, přijatá za vlády prezidenta Giscarda d'Estainga, se počet imigrantů v zemi stále zvyšuje (viz obr. 13 v kap. 5.1.6). Do země přišlo mezi lety 1975 a 1987 cca 145 tis. uprchlíků z Asie, bývalých francouzských kolonií (Kambodžané přecházející před režimem Pol-Pota, Vietnamci utíkající před komunismem apod.). V důsledku zpřísnění podmínek pro migraci za práci a současného zavedení práva na sloučení rodiny v roce 1976 se mění i strategie v zemi již přebývajících imigrantů. Svůj původní záměr zůstat v zemi 3-4 roky, tj. než je vystřídá jiný člen rodiny, mění z obavy o budoucí (ne)možnost návratu do Francie na trvalé usazení a členové jejich rodin se stěhují za nimi: jedná se 20-40 tis. nově příchozích osob ročně. Struktura imigrantů se omlazuje a feminizuje (neboť slučovanými

⁴³ *Certificat d'hébergement; Décret n°82-442 du 27 mai 1982 pris pour l'application des articles 5, 5-1 et 5-3 de l'ordonnance n° 45-2658 du 2 novembre 1945 modifiée relative aux conditions d'entrée et de séjour des étrangers en France, en ce qui concerne l'admission sur le territoire français*

⁴⁴ *Loi n° 84-622 du 17 juillet 1984 portant modification de l'ordonnance n° 45-2658 du 2 novembre 1945 et du code du travail et relative aux étrangers séjournant en France et aux titres uniques de séjour et de travail*

⁴⁵ Míra nezaměstnanosti se z 3,4 % v roce 1975 zvyšuje na 6,3 % v roce 1981, 9,1 % v roce 1987 a 10,7 % v roce 1994. V absolutních číslech to znamená 2 mil. nezaměstnaných v roce 1983 a 3 mil. v roce 1994 (INSEE, 2011d).

⁴⁶ Např. 9. srpna 1982 (v rue des Rosiers, namířený proti Židům: 6 mrtvých, 22 zraněných); celá série atentátů islamistických hnutí (např. proiránského Hizballáhu) v roce 1986 (nejkrvavější dne 17. září 1986 v rue de Rennes: 7 mrtvých, 51 zraněných); dne 25. července 1995 atentát alžírské Islámské armády (*Groupe islamique armée*) ve stanici RER (metra) Saint-Michel (8 mrtvých, 50 zraněných).

⁴⁷ *Front National* v čele s Jean-Marie Le Penem, který v roce 2002 postoupí až do druhého kola přímé volby prezidenta, kde se (neúspěšně) utká s Jacquem Chiracem.

členy rodin jsou v naprosté většině případů ženy a děti). Nové pracovní síly do země proudí nepřetržitě, navíc práci mimo žen hledají i děti imigrantů po dosažení své plnoletosti, stejně jako děti, které se párům imigrantů narodily až ve Francii (Schor, 1996).

I přes výhru Socialistické strany v parlamentních volbách v roce 1986 vládu sestavuje koalice pravicových stran, která je u moci až do roku 1988 – prezidentem přitom zůstává levicový Mitterand. První přijatý zákon v migrační oblasti, tzv. *první Pasquiov zákon*⁴⁸, vrací situaci v oblasti vyhošťování cizinců před rok 1981⁴⁹, zmenšuje okruh cizinců, jimž je možné vydat právoplatné povolení k pobytu a znovu se zavádí víza pro cizince ze zemí mimo EU. V roce 1988 se z ONI stává OMI⁵⁰ a posiluje se jeho role ve vyhošťování cizinců (Slama, 2006; Wihtol de Wenden, 2006).

Jako nezbytná se jeví také reforma *zákoníku o státním občanství*⁵¹: děti cizinců narozené ve Francii se dosud mohly stát Francouzi, aniž by o tom věděly. V roce 1986 je zřízena speciální komise v čele s M. Longem, která navrhuje následující změny: automatický zisk občanství ve věku 18 let (za veřejné přísahy věrnosti Francouzské republice před soudcem) změnit na dobrovolný akt typu prohlášení ve věku mezi 16 a 21 lety; a dítě narozené cizincům by se stalo francouzským občanem automaticky při narození, pokud se alespoň jeden z jeho rodičů také narodil ve Francii (Schor, 1996).

V roce 1988 byl F. Mitterand znovu zvolen prezidentem, čehož využil k vypsání nových parlamentních voleb, ve kterých opět zvítězila levice, tentokrát s dostatečným počtem hlasů na utvoření vlády. Prvním počinem nového ministra vnitra, P. Joxeho, se stalo zmírnění ustanovení Pasquova zákona z roku 1986, a to *zákonem č. 89-548*⁵² ze srpna 1989 (Slama, 2006). Zákon chrání před vyhoštěním osoby mající osobní nebo rodinné vazby ve Francii, zavádí předběžnou kontrolu rozhodnutí prefektů o neudělení povolení k pobytu a také opravný a odkladný prostředek proti rozhodnutí o vyhoštění (Wihtol de Wenden, 2006).

Na přelomu let 1989 a 1990 se do popředí veřejného diskursu dostává otázka integrace imigrantů. Prezident Mitterand a premiér Rocard veřejnosti sdělují svůj úhel pohledu na migraci: podle Mitteranda bylo vrcholu hranice tolerance vůči migraci dosaženo v 70. letech, nyní je tedy nutné být zároveň přísní vůči migrantům v nelegálním postavení a věnovat se integraci imigrantů, kteří již v zemi žijí. Premiér pronáší památnou větu o tom, že „*Francie nemůže pojmout veškerou bídu světa, ale musí umět přijmout svůj díl zodpovědnosti*“⁵³, nicméně jeho výrok vstoupí do historie jinak, než by si jako zarytý socialista přál: i o více než dvacet let později je z něj citována především první část – tj. jeho vyznění je zcela opačné. Dne 19. prosince 1989⁵⁴ je zřízen nový poradní orgán vlády, *Vysoký úřad pro integraci (HCI)*⁵⁵,

⁴⁸ Pojmenován podle tehdejšího ministra vnitra; *Loi n° 86-1025 du 9 septembre 1986 relative aux conditions d'entrée et de séjour des étrangers en France*

⁴⁹ Tj. např. o vyhoštění cizince může rozhodnout pouze prefekt; je zmenšen okruh osob, které nelze vyhostit apod.

⁵⁰ *Office des Migrations Internationales* (Úřad pro mezinárodní migrace)

⁵¹ *Code de la nationalité*

⁵² *Loi n° 89-548 du 2 août 1989 relative aux conditions de séjour et d'entrée des étrangers en France*

⁵³ „*La France ne peut accueillir toute la misère du monde, mais elle doit savoir en prendre fidèlement sa part.*“ (7. ledna 1990)

⁵⁴ *Décret 89-912 du 19 décembre 1989 portant création d'un Haut Conseil à l'Intégration*

⁵⁵ *Haut Conseil à l'Intégration (HCI)*

jehož hlavním úkolem má být navrhnout řešení otázek spojených s přistěhovalectvím. Podobně na jaře 1991 premiér deklaruje nutnost integrace obyvatelů sociálních bytů na předměstí, zrychlení procesu získání občanství (s ideou, že právě ono „samo od sebe“ vyřeší řadu problémů především sociálního rázu), vytvoření tzv. Domů práva (bezplatných právních poraden) v problematice čtvrtí a přezkoumání institutu dvojího trestu (tj. odsouzení a vyhoštění) pro cizince, kteří spáchali trestný čin (Viet, 1998).

V praxi jsou *dekretem ze srpna 1991*⁵⁶ zpřísněny podmínky pro vydávání osvědčení o ubytování⁵⁷ (nezbytné pro získání povolení k pobytu) a starostovi je dána pravomoc kontrolovat⁵⁸ na místě skutečné podmínky bydlení. *Zákon č. 91-1383*⁵⁹ z prosince téhož roku posiluje boj proti nelegálním aspektům migrace (vstupu a pobytu na území a zaměstnávání) a *dva zákony*⁶⁰ z roku následujícího zakládají na letištích a v přístavech tzv. tranzitní zóny, ve kterých mohou být až po dobu 30 dnů zadržováni cizinci nelegálně vstoupivší do Francie (Schor, 1996).

Rok 1993 přináší opakování situace z let 1986 – 1988: parlamentní volby vyhrává pravice, ale prezidentem je až do roku 1995 socialista Mitterand⁶¹. Premiérem se stává Édouard Balladur a ministrem vnitra je jmenován Charles Pasqua, který jím byl již v letech 1986 až 1988 a který veřejně deklaruje *cíl „nulové imigrace“* (Slama, 2006). V létě 1993 jsou přijaty tři zákony, které zásadním způsobem ovlivnily imigraci a podmínky získání francouzského občanství a jejichž hlavním – a nemožným, neboť 60 % nově přichozích cizinců představovali rodinní příslušníci již usazených imigrantů – cílem bylo zcela zastavit imigraci: tzv. *Méhaigneriův zákon*⁶² a dva tzv. *Pasquovy zákony*⁶³. Děti narozené cizincům ve Francii musely nově mezi 16. a 21. rokem věku projevit zájem o francouzské občanství – tj. přišly o možnost automaticky jej získat ve věku 18 let. Jejich rodiče již také nemohli požádat o občanství za ně a rodinu tak bylo možné vyhostit i přesto, že děti se ve Francii narodily, chodily zde do školy a jiný jazyk než francouzštinu prakticky neznaly. Dále nebylo dětem, jejichž rodiče pocházeli z bývalých kolonií a ony samy se narodily ve Francii, umožněno získat dvojí občanství (tj. Francie a bývalé kolonie) již při narození: nestávaly se Francouzi. O možnost získání občanství přišel i každý mladý a plnoletý cizinec, který byl odsouzen na půl roku nepodmíněně. Fiktivním sňatkům, jejichž cílem mohl být pouze získání občanství, mělo zabránit prodloužení doby, po jejímž uplynutí

⁵⁶ *Décret n° 91-829 du 30 août 1991 modifiant le décret n° 82-442 du 27 mai 1982 pris pour l'application de l'article 5 de l'ordonnance n° 45-2658 du 2 novembre 1945 modifiée relative aux conditions d'entrée et de séjour en France des étrangers en ce qui concerne l'admission sur le territoire français*

⁵⁷ *Certificat d'hébergement*

⁵⁸ Ve spolupráci s OMI.

⁵⁹ *Loi n° 91-1383 du 31 décembre 1991 renforçant la lutte contre le travail clandestin et la lutte contre l'organisation de l'entrée et du séjour irréguliers d'étrangers en France*

⁶⁰ *Loi n° 92-190 du 26 février 1992 portant modification de l'ordonnance n° 45-2658 du 2 novembre 1945 modifiée, relative aux conditions d'entrée et de séjour des étrangers en France; Loi n° 92-625 du 6 juillet 1992 sur la zone d'attente des ports et des aéroports et portant modification de l'ordonnance n° 45-2658 du 2 novembre 1945 relative aux conditions d'entrée et de séjour des étrangers en France*

⁶¹ Až do změny Ústavy v roce 2000 bylo volební období prezidentů sedmileté; od roku 2002 je pětileté (Zarka, 2006).

⁶² *Loi n° 93-933 du 22 juillet 1993 réformant le droit de la nationalité*

⁶³ *Loi n° 93-992 du 10 août 1993 relative aux contrôles et vérifications d'identité; Loi n° 93-1027 du 24 août 1993 relative à la maîtrise de l'immigration et aux conditions d'entrée, d'accueil et de séjour des étrangers en France*

získá manžel/-ka francouzského občana francouzské občanství – a to z půl roku na 2 roky. Vízum k dlouhodobému pobytu mohly i nadále získat bez problémů stejné kategorie cizinců jako v předchozím období (tj. např. rodiče dětí narozených ve Francii nebo manželé/-ky Francouzů), ovšem pouze za podmínky legálního vstupu i pobytu na území a absence hrozby pro veřejný pořádek – naopak bez šance byly polygamní rodiny a v určitých případech mohlo být toto již udělené povolení odebráno azylantům. Byly zpřísněny i podmínky pro uplatnění práva na sloučení rodiny⁶⁴. Dalším opatřením byly posíleny pravomoci policie, která mohla preventivně kontrolovat totožnost kohokoliv, bez zjevného důvodu např. v jeho chování (Wihtol de Wenden, 2006). Jako pozitivní byl na tomto souboru zákonů viděn fakt, že mladí cizinci museli prokázat vůli stát se Francouzem nebo větší transparentnost některých procedur a zároveň větší úspěšnost boje proti podvodům při získávání občanství. Naopak kritizována byla nápadná touha administrativy po co největší kontrole života cizinců. Uvádění těchto nařízení do praxe věnovala pravicová vláda hodně energie, což mělo za následek zvýšení počtu kontrol cizinců, počtu vyhoštěných cizinců i počtu složitých rodinných situací a snížení počtu vydávaných víz, především pro příchozí ze zemí Maghrebu. V roce 1994 se náplní práce nově pojmenované pohraniční policie stává i boj proti nelegálnímu zaměstnávání cizinců⁶⁵ (Schor, 1996).

V roce 1995 je prezidentem země zvolen pravicový kandidát Jacques Chirac, který premiérem jmenuje Alaina Juppého a ministrem vnitra se stává Jean-Louis Debré. Přísné nastavení imigračních zákonů a uvažované změny – příprava tzv. Debréova zákona – mají za následek velkou vlnu demonstrací a také okupaci vybraných míst imigranty spojenou s hladovkou⁶⁶, jejichž prostřednictvím imigranti a NNO bránící jejich práva požadují regularizaci⁶⁷ imigrantů bez platných dokladů, tzv. *sans-papiers*, s poukazem na nespravedlnost a nemorálnost imigračních zákonů a základního práva na rodinný život (Mouchard, 2002). Apel NNO, vedený Ligou lidských práv (LDH) a podepsaný 150 osobnostmi veřejného života, požaduje zastavení projednávání nového zákona, zastavení vyhošťování cizinců a regularizaci osob bez dokladů. V únoru 1997 levicoví starostové jednotlivých obvodů Paříže a obcí v jejím zázemí poprvé organizují tzv. republikánský křest imigrantů bez dokladů, kdy se jejich kmotry stávají významné osobnosti. Ovšem i přesto jsou v dubnu 1997 již tak přísné zákony ještě zpřísněny tzv. *Debréovým zákonem*⁶⁸, který posiluje vyhošťování cizinců, jejich zadržování ve specializovaných centrech, zvětšuje pravomoci pohraniční policie i pravomoci starosty ohledně

⁶⁴ Minimální pobyt žadatele ve Francii po dobu dvou let, názor starosty dané obce na výši příjmů žadatele a podmínky bydlení pro jeho rodinu, nutnost přistěhování všech dětí současně, nemožnost uplatňování tohoto práva ze strany studentů apod.

⁶⁵ *Direction centrale du contrôle de l'immigration et de la lutte contre l'emploi des clandestins (DICCILEC)*, v lednu 1999 se do hry opět vrací název Pohraniční policie (*Direction centrale de la police aux frontières – DCPAF*).

⁶⁶ V červnu-srpnu 1996 okupovali cizinci-rodiče dětí narozených ve Francii kostel Sv. Hyppolita v Paříži, dále na 200 subsaharských imigrantů okupovalo kostel Sv. Bernarda v 18. obvodu Paříže a dalších cca 100 imigrantů v nelegálním postavení přímo radnici 18. obvodu Paříže (Slama, 2006).

⁶⁷ Tj. na základě rozhodnutí státu je cizinci jeho doposud nelegální pobyt v zemi – pokud splňuje stanovené podmínky – oficiálně povolen a trestný čin předchozího nelegálního pobytu je promlčen.

⁶⁸ *Loi n° 97-396 du 24 avril 1997 portant diverses dispositions relatives à l'immigration*

vydávání potvrzení o ubytování a prostředky, jimiž je možno řešit administrativní situaci osob, které v zemi nepobývají legálně a které ale nelze ani vyhostit (Wihtol de Wenden, 2006).

Nicméně vzhledem k parlamentním volbám z června 1997 nebyl ve výsledku Debréův zákon ve skutečnosti nikdy aplikován: volby vyhrála levice a novým premiérem se stal Lionel Jospin, jenž před volbami sliboval zrušení zákonů Pasqua a Debré a regularizaci imigrantů bez dokladů. Masivní regularizace byla oficiálně vyhlášena dne 10. června 1997⁶⁹, což se setkalo s velkou radostí ze strany NNO – na straně druhé zde byly obavy z podněcování nelegálního přistěhovalectví. Ve výsledku – do ukončení této vlny regularizace v roce 1999 – svůj status zlegalizovalo 87 tis. osob (a dalších 43 tis. osob neuspělo). Jednalo se zejména o manžele/-ky Francouzky/-ů a uprchlíky, ale také o rodiny bydlící ve Francii pod pravým jménem minimálně 10 let a další přesně vymezené kategorie osob (vážně nemocné, studenty, odmítnuté žadatele o azyl, jimž ale v zemi jejich původu hrozilo nebezpečí apod.). Podle státního občanství se jednalo především o Alžírany, Maročany a občany Mali, v menší míře byli zastoupeni také občané Konga, Číny a dalších bývalých kolonií Francie, kdy se jednalo většinou o příslušníky bohatších vrstev v zemi původu, kteří do Francie přišli legálně (Weil, 2005a).

Dále se premiérovi Jospinovi zdálo jako nezbytné provést změnu celkového nastavení imigrační politiky a v roce 1998 jsou tedy přijaty dva další zákony: *Chevènementův zákon*⁷⁰ učinil regularizaci permanentní pro vybrané skupiny osob (rodiče či manželé/-ky francouzských občanů, nezletilé děti přišlé do Francie před 10. rokem věku nebo zde pobývající – i ilegálně – déle než 10 let), s cílem vyhnout se politickým šokům způsobeným jednorázovými masivními regularizacemi. Kromě toho usnadnil získání viz a povolení k pobytu pro vybrané skupiny cizinců, u nichž nehrozilo, že by se ve Francii chtěli usadit natrvalo, přičemž pro některé zavedl i nové typy dočasných povolení k pobytu⁷¹ (byznysmeni, experti, vědci, rodiče-senioři již usazených imigrantů, těžce nemocní přijíždějící za léčbou). V oblasti získání občanství byl *zákonem Guigou*⁷² navrácen stav panující před rokem 1973: děti cizinců narozené ve Francii mají, v důsledku uplatňování *ius soli*, automatické právo na získání občanství při dosažení plnoletosti (za podmínky, že ve Francii pobývaly alespoň 5 let), resp. o něj mohou požádat již ve věku 16 let nebo za ně mohou ve věku 13 let požádat jejich rodiče, což je princip platný dodnes. Byla tedy zrušena povinnost těchto dětí vyjádřit své přání stát se francouzským občanem. Zákon také zkrátil lhůtu nutnou pro získání občanství pro manžele/-ky Francouzů: o občanství mohou žádat již po roce trvání manželství (DPM, 1999; Wihtol de Wenden, 2006).

V prosinci 1997 Ministerstvo vnitra poprvé představuje závěry pracovní skupiny vedené Sami Naïrem, které doporučují *úzkou spolupráci se zeměmi, odkud do Francie přichází nejvíce imigrantů*. V roce 1998 vláda vrací do hry instrument *návratu do země původu* pro cizince, kteří nebyli regularizováni: příspěvek ve výši 6 500 franků na dospělého a 900 franků na dítě, včetně sociální a psychologické pomoci, přičemž organizaci cest má na starosti OMI. V červnu 1998 je

⁶⁹ Spuštěna byla oběžníkem vydaným dne 24. června 1997.

⁷⁰ *Loi n° 98-349 du 11 mai 1998 relative à l'entrée et au séjour des étrangers en France et au droit d'asile*; někdy označován také jako RESEDA.

⁷¹ *Carte de séjour temporaire, mention „scientifique“, „retraité“, „vie privé et familiale“*

⁷² *La loi n° 98-170 du 16 mars 1998 relative à la nationalité*

osvědčení o ubytování nahrazeno spíše formálním *potvrzením o ubytování*⁷³, jehož hlavním cílem je ověřit identitu toho, kdo cizince ubytovává a podmínky ubytování. V měsíci následujícím, tj. červenci 1998, se zřejmě – po vzoru Německa – objevuje *první prvek výběrové migrace*: prefekti jsou oběžníkem vyzváni, aby v případě inforematiků postupovali co nejjednodušeji. V roce 1999 jsou také vytvořeny *departmentní komise přístupu k občanství*⁷⁴, které mají za úkol identifikovat případy diskriminace v oblasti přístupu k zaměstnání, veřejným službám a koníčkům a formulovat doporučení, která by zlepšila přístup mladých osob s imigrantským původem do těchto sfér a tím i jejich integraci (Wihtol de Wenden, 2006). Další významnou oblastí migrační politiky se stává přístup k žadatelům o azyl⁷⁵ (Weil, 2005a).

NNO jsou s vývojem v oblasti imigrační politiky spokojeny, jako jediný problém vidí tzv. dvojí trest pro cizince a za účelem jeho odstranění spouští CIMADE kampaň „Jeden trest a dost!“⁷⁶ (GISTI, 2001).

Nicméně i přes řadu opatření, které vláda přijímala mezi roky 1973 a 2001⁷⁷ a jejichž cílem bylo zastavit imigraci do Francie, udržet ji na nulové hranici či dosáhnout odchodu již usazených imigrantů, nezbyvá než – v souladu se statistickými daty – konstatovat, že všechna opatření se z pohledu deklarovaných cílů minula účinkem, neboť počet imigrantů neustále rostl (viz obr. 13 v kap. 5.1.6): mezi lety 1975 a 1999 se zvýšil z 3,9 mil. na 4,3 mil., tj. o 1,4 mil. a o 10,3 %. Zásluhou příznivé demografické situace a díky celkovému růstu počtu obyvatel země⁷⁸ se podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel zvýšil pouze o necelý procentní bod: z 6,5 % v roce 1975 na 7,4 % v roce 1999 (viz příloha č. 4). Z hlediska svého prostorového rozmístění se imigranti i nadále koncentrovali především ve velkých městských aglomeracích – tj. Paříži, Lyonu a Marseille (viz obr. 8).

Z hlediska složení imigrantů podle země jejich původu došlo mezi lety 1975 a 1999 ke dvěma hlavním změnám: významným způsobem se snížil podíl imigrantů z Evropy (o 22,3 %), jejichž místo zaujali imigranti ze zemí Afriky a Asie (nárůst o 11,3 %, resp. o 9,2 %). V roce 1999 tedy představovali téměř 40 % ze všech imigrantů (celkem 1,7 mil. osob) osoby z pouhých tří zemí (INSEE, 2006): Alžírsko (574 tis., tj. 13,3 % z imigrantů), Portugalsko (571 tis., tj. 13,3 % z imigrantů) a Maroko (522 tis., tj. 12,1 % z imigrantů). Dalšími významnými

⁷³ *Attestation d'accueil*

⁷⁴ *Commission Départementale d'Accès à la Citoyenneté (CODAC)*

⁷⁵ Výše uvedený Chevènementův zákon z roku 1998 začal rozlišovat 3 kategorie azylu: tradiční (podle Ženevské konvence z roku 1951), ústavní (pro bojovníky za svobodu) a územní (pro ty, kdož nespádají do tradičních kategorií azylu, neboť jim nehrozí pronásledování za strany státu, ale ze strany občanské společnosti, což byl případ především Alžířanů od roku 1995). Do země proudí mnoho uprchlíků (Afghánců, Kurdů, Pákistánců, Poláků, Kosovanů), kteří však nemají za cíl požádat zde o azyl: míří do Velké Británie. Od otevření Eurotunelu pod Lamanšským průlivem, mezi Calais a Doverem, je pro ně Velká Británie daleko dostupnější, jen 51 km tunelem: naprostá většina z nich tudíž míří do okolí města Calais. Neúnosnost situace nakonec vede k rozhodnutí otevřít v září 1999 v opuštěných hangárech stavebních dělníků v Sangatte uprchlický tábor, který dostává na starost Červený kříž (Weil, 2005a).

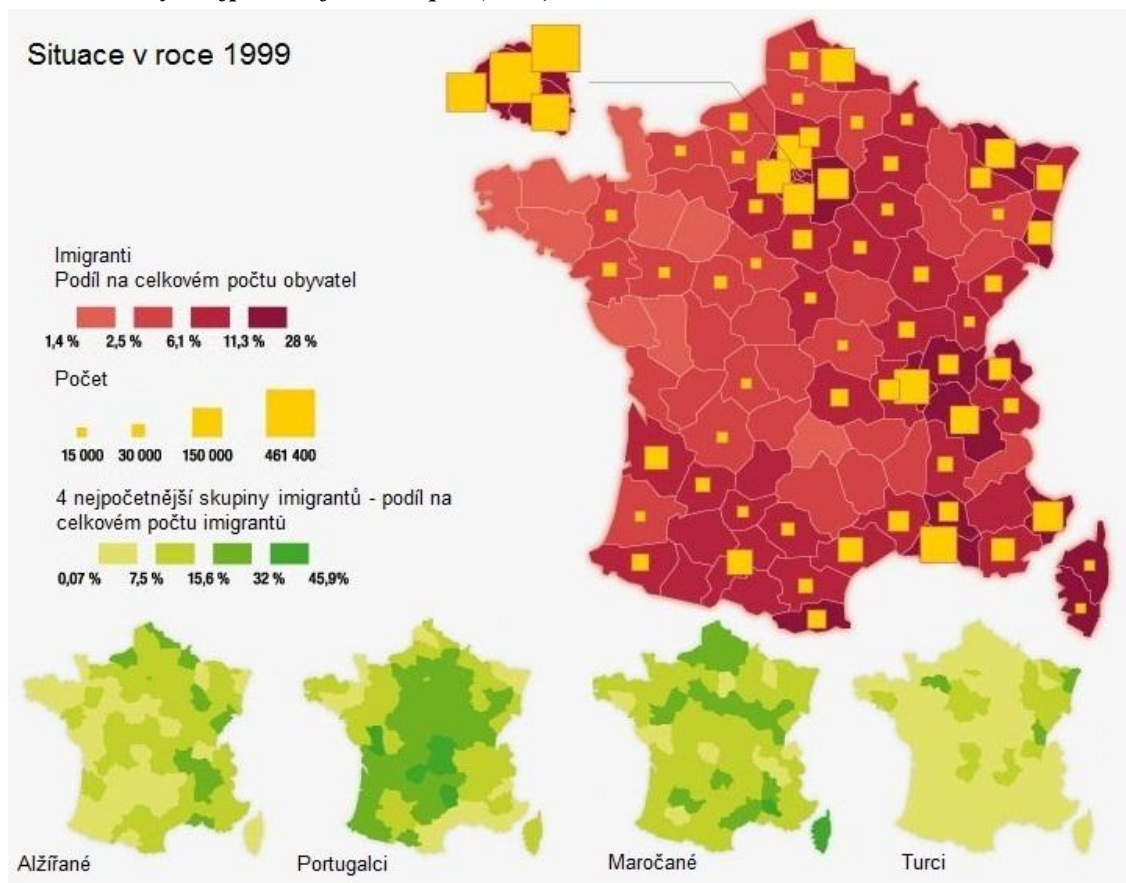
⁷⁶ *Une peine, point barre*

⁷⁷ Jako do jisté míry signifikantní (i když zároveň anekdotický) fakt lze uvést, že pouze jméno Daniela Vaillanta, který na postu ministra vnitra nahradil Jeana-Pierra Chevènementa v srpnu 2000 (a ve funkci zůstal až do změny vlády v roce 2002), není spojováno s žádnou zásadní změnou *Nařízení č. 45-2658* z roku 1945 (Slama, 2006).

⁷⁸ Z 52,6 mil. v roce 1975 na 58,5 mil. v roce 1999 (INSEE, 2011e).

skupinami byli imigranti z Itálie (381 tis., tj. 8,8 % z imigrantů), Španělska (317 tis., 7,3 %), Tuniska (202 tis., 4,7 %), Turecka (176 tis., 4,1 %) a Německa (125 tis., 2,9 %).

Obr. 8: Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel departmentů Francie a prostorové rozmístění čtyř nejpočetnějších skupin (1999)

Zdroj: Sciences Po, 2007

5.1.5. Nicolas Sarkozy ministrem vnitra: obrat k výběrové imigraci (2002 – 2007)

V květnu 2002 je prezidentem Francie znovu zvolen Jacques Chirac, který předsedou vlády jmenuje Jean-Pierra Raffarina a „číslem dvě“ ve vládě, tj. ministrem vnitra, vnitřní bezpečnosti a místních svobod⁷⁹, Nicolase Sarkozyho⁸⁰ (Zarka, 2006; Assemblée Nationale, 2012). Nový tým vedoucí zemi musí – po té, co krajní pravice ukázala v prezidentských volbách svoji sílu⁸¹ – začít řešit problémy, které mnoho Francouzů vnímá jako neřešené: otázky bezpečnosti a imigrace.

⁷⁹ Pro zjednodušení bude jeho funkce dále označována pouze jako „ministr vnitra“.

⁸⁰ Dne 30. března 2004 se ministrem vnitra stává Dominique de Villepin a Nicolas Sarkozy je jmenován ministrem ekonomie, financí a průmyslu. Nicméně tato změna nepřináší výrazné vychýlení ze směru, kterým se migrační politika začala ubírat v roce 2002. Dne 1. června 2005 je premiérem jmenován Dominique de Villepin a Nicolas Sarkozy se opět stává ministrem vnitra, pod kterého nově spadá i oblast územního plánování.

⁸¹ Kandidát krajní pravice, Jean-Marie Le Pen, postoupil až do druhého kola přímé volby prezidenta: občané ve finálním hlasování o novém prezidentovi vybírali mezi ním a Jacquem Chiracem. Jacques Chirac ve druhém kole zvítězil s 82,21 % hlasů, což ale i tak znamenalo, že téměř pětina voličů hlasovala pro představitele Národní fronty (Zarka, 2006).

První skupinou migrantů, které je věnována pozornost, jsou ti v nelegálním postavení, nazývaní tradičně jednoduše *sans-papiers* (tj. bez dokladů). Na konci května 2002 je předložen návrh zákona o vnitřní bezpečnosti Francie, jehož podstatná část je věnována boji proti nelegálnímu přistěhovalectví (Slama, 2006). Vedeni vzpomínkou na (relativně) úspěšné protesty z poloviny 90. let obsazují tito *sans-papiers* baziliku v Saint-Denis⁸², kterou okupují během dvou týdnů v srpnu 2002 (Le Parisien, 2008). Během jejich protestu je navštíví i zástupce ministerstva vnitra, ovšem z pohledu administrativy žádná hromadná regularizace nepřinesla trvalé a spravedlivé řešení otázek spojených s imigrací a situací konkrétních migrantů musí vždy řešit příslušná prefektura. Nicméně o pár dní později je vydán oběžník, který prefekty departementů vyzývá k přezkoumání spisů nelegálních přistěhovalců (Weil, 2005a).

Ve druhé polovině roku 2002 vláda dále vyhláší úmysl reformovat azylové právo⁸³ a systém tzv. dvojího trestu⁸⁴. Na jaře 2003 je rozhodnuto o založení dvou nových institucí: *centru informací o imigraci do Francie a meziresortní komise o integrační politice*⁸⁵ (Weil, 2005a).

Avizované změny se v realitě projevují přijetím dvou zákonů, které vstupují v platnost od 1. 1. 2004 (Slama, 2006):

*Zákon č. 2003-1119 o imigraci, pobytu cizinců ve Francii a o občanství*⁸⁶

- zpřísnil podmínky pro získání povolení k pobytu⁸⁷, ale na straně druhé je zároveň pro určité kategorie cizinců zjednodušil (občané EU, studenti, vědečtí a vysoce kvalifikovaní pracovníci)⁸⁸;
- povolení k trvalému pobytu umožňuje získat až po 5 letech pobytu ve Francii bez přerušování (oproti dosavadním 3 rokům) a po zatím dobrovolném podpisu tzv. *smlouvy o integraci*, kde se daná osoba zaručí, že se chce plně zapojit do francouzské společnosti;
- zavedl větší kontrolu manželství uzavíraných mezi občany Francie a cizinci⁸⁹;
- umožnil vytvoření digitální databáze otisků prstů a fotografií žadatelů o vízum, která následně umožní identifikovat cizince, kteří na území Francie sice legálně vstoupili, ale nadále na něm nelegálně zůstávají (Eurodac);
- částečně zrušil tzv. dvojí trest pro cizince⁹⁰;

⁸² Severní předměstí Paříže.

⁸³ Ve stejné době je rozhodnuto také o uzavření uprchlického tábora Sangatte, ke kterému má dojít nejpozději na konci prvního čtvrtletí roku 2003 (Wihtol de Wenden, 2006).

⁸⁴ Tj. aby imigranti, kteří se provinili proti právu spácháním přestupku nebo zločinu, a jsou za tento přečin potrestáni, nebyli potrestáni v jeho důsledku ještě podruhé: vyhoštěním z Francie a zákazem vstupu na její území po dobu několika následujících let (Slama, 2006).

⁸⁵ *Comité Interministériel sur la Politique d'Intégration*

⁸⁶ *Loi n° 2003-1119 du 26 novembre 2003 relative à la maîtrise de l'immigration, au séjour des étrangers en France et à la nationalité*

⁸⁷ Rodiče-cizinci dětí narozených ve Francii musí prokázat, že se dostatečně starají o potřeby svých dětí, aby si mohli prodloužit povolení k pobytu; rozšíření spektra důvodů, pro které je možné zamítnout žádost o pobyt na pozvání; zastupitelským úřadům je dána možnost prodloužit lhůtu nutnou k vyřízení víza až na jeden rok; imigranti přišlí z důvodu sloučení rodiny nezískají automaticky povolení k trvalému pobytu jako dříve, ale jen k dočasnému pobytu; přísnější kontrola potvrzení o ubytování.

⁸⁸ Občané EU – bez nutnosti mít povolení k pobytu; studenti – možnost prodloužení víza přímo ve Francii; vědečtí a vysoce kvalifikovaní pracovníci – vízum lze udělit až na 4 roky místo na jeden rok.

⁸⁹ U povolení trvalého pobytu (*carte de résident*, platná 10 let) pro manžele/-ky Francouzů zůstává zachována lhůta 2 let od uzavření sňatku, navíc ale pár musí dokázat, že manželství je funkční.

- zpřísnil sankce v případě zaměstnávání imigranta, který nemá příslušné povolení: za přečin může být nově potrestán i samotný cizinec⁹¹;
- u vyhošťování nežádoucích cizinců byla prodloužena maximální doba vazby při rozhodování o jejich vyhoštění na 32 dnů (ze 12);
- v paragrafu č. 92 obsahoval ustanovení o tom, že k 1. březnu 2005 s ním bude sloučen zákon č. 2003-1176 o azylu, čímž vznikne pouze jeden zákon, *Zákoník o vstupu a pobytu cizinců a o azylu* (CESEDA)⁹²; kdy
- sporným bodem zákona bylo zavedení nového trestu pro osoby a organizace pomáhající nelegálním imigrantům při jejich vstupu do země a pobytu v ní⁹³.

*Zákon č. 2003-1176 o azylu*⁹⁴ dále centralizoval na OFPRA⁹⁵ všechny žádosti o azyl, přičemž její služby dekoncentroval do regionů, ve kterých je těchto žádostí přijímáno nejvíce. Zákon také určil, že postavení uprchlíka může být žadateli přiznáno, i když hrozba pronásledování pochází od nestátních aktérů a jako nedílnou součást azylové politiky stanovil účinné a efektivní odeslání neúspěšného žadatele o azyl zpět do země jeho původu.

V roce 2005 vznikají tři zcela nové instituce: k 1. 1. 2005 ANAEM a HALDE a k 1. 6. 2005 CICI.

*Národní agentura pro přijímání cizinců a migraci (ANAEM)*⁹⁶, vzniká na základě *zákona o plánování sociální soudržnosti*⁹⁷, a slučuje v sobě OMI⁹⁸ se SSAE⁹⁹. Tato instituce se má o migranta postarat komplexně a po všech stránkách, a to již od jeho příjezdu do země včetně pomoci s nalezením bydlení a práce (Wihtol de Wenden, 2006).

*Vysoký úřad pro boj proti diskriminaci a pro rovnost (HALDE)*¹⁰⁰ je vytvořen *zákonem č. 2004-1486*¹⁰¹, kdy primární náplní práce tohoto úřadu má být boj proti všem formám diskriminace (přímé či nepřímé, zakázané zákonem nebo mezinárodní smlouvou, již Francie ratifikovala). HALDE má sloužit jako místo, na které se mohou oběti diskriminace obracet,

⁹⁰ Zákon stanovil kategorie cizinců, pro něž odsouzení nemusí automaticky znamenat vyhoštění: nezletilí, rodiče dětí narozených ve Francii, manželé/-ky Francouzů, nemocní a cizinci žijící ve Francii již po určitou dobu. Ovšem i u těchto kategorií je při rozhodnutí o vyhoštění přihlíženo k délce vymezeného trestu, k délce pobytu ve Francii, míře nebezpečnosti pro Francii apod.

⁹¹ Tj. dříve se na takového cizince pohlíželo jako na oběť, nyní je spolupachatelem.

⁹² *Code de l'Entrée et du Séjour des Étrangers et du Droit d'Asile*

⁹³ Mezi takovéto organizace by totiž bylo možné zařadit i některé nevládní organizace na pomoc těmto imigrantům. Dotčené organizace svými protesty dosáhly vymezení a sepsání podmínek, za kterých je možné imigrantům beztrestně pomáhat, ale možnost jejich interpretace je poměrně široká.

⁹⁴ *Loi n° 2003-1176 du 10 décembre 2003 modifiant la loi n° 52-893 du 25 juillet 1952 relative au droit d'asile*

⁹⁵ Tj. Francouzský úřad pro ochranu uprchlíků a osob bez státní příslušnosti (*Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides*)

⁹⁶ *Agence Nationale de l'Accueil des Étrangers et des Migrations*

⁹⁷ *La loi de programmation pour la cohésion sociale du 18 janvier 2005*

⁹⁸ *Office des Migrations Internationales*

⁹⁹ *Service Social d'Aide aux Émigrants*

¹⁰⁰ *Haute Autorité de Lutte contre les Discriminations et pour l'Égalité*

¹⁰¹ *Loi n°2004-1486 du 30 décembre 2004 portant création de la haute autorité de lutte contre les discriminations et pour l'égalité*

příčemž HALDE následně provede šetření a pokud dospěje k názoru, že daná osoba je skutečně obětí diskriminace, předá spis prokurátorovi (Slama, 2006).

*Meziresortní výbor pro kontrolu migrace (CICI)*¹⁰² má koordinovat veškeré politiky související s imigrací a integrací (Wihtol de Wenden, 2006).

V červnu 2005 vyjadřuje ministr Sarkozy své přání o „*imigraci vybrané, nikoliv trpěné*“¹⁰³ a žádá po vládě a Parlamentu, aby každoročně po jednotlivých kategoriích stanovovali kvóty počtu imigrantů, kteří se mohou do Francie legálně přistěhovat (Lochak, 2006). Tento jeho výrok přitom předznamenává výraznou změnu v orientaci francouzské migrační politiky a stane se jejím leitmotivem až do roku 2012¹⁰⁴.

V březnu 2006 je přijat *zákon č. 2006-396*¹⁰⁵, který si klade za cíl podporovat rovné příležitosti a za tímto účelem zakládá další nový úřad, *Národní agenturu pro sociální soudržnost a rovné příležitosti (ACSÉ)*¹⁰⁶. Mimo to je také poprvé veřejně prezentován návrh nového zákona o imigraci a integraci, který v sobě zahrnuje opatření na podporu oné vybrané migrace a který pro imigranty zavádí jako povinnou výše uvedenou, zatím dobrovolnou, *Smlouvu o přijetí a integraci*¹⁰⁷. Téměř okamžitě po jeho předložení se N. Sarkozy musí bránit nařčení, že cílem jeho politiky je vyplenit elity rozvojových zemí (Lochak, 2006).

Téměř ihned se spouští vlna protestů proti tomuto pojetí migrace ze strany neziskových organizací, které v květnu 2006 zakládají společnou platformu¹⁰⁸ *Společně proti migraci na jedno použití (UCIJ)*¹⁰⁹, která bude demonstrace proti tomuto pojetí imigrační politiky a souvisejícím zákonům organizovat ještě v roce 2011, přičemž první z dlouhé řady demonstrací se koná 2. května 2006 v Paříži (UCIJ, 2011). Podobně NNO Liga lidských práv¹¹⁰ požaduje na konci května 2006 po prezidentovi Chiracovi, aby zastavil projednávání zákona, který vážným způsobem ohrožuje závazky Francie vyplývající z mezinárodních smluv, které ratifikovala, a základní principy francouzské republiky (LDH, 2007).

V červnu 2006 se na scénu vrací dobře známý nástroj *finanční pomoci* pro imigranty, kteří se dobrovolně rozhodnou vrátit se do země svého původu, a dalším oběžníkem je zavedena možnost *individuální regularizace*. Tyto regularizace mají probíhat podle přesně daných pravidel (např. stáří dítěte, které se narodilo již ve Francii; absence vazeb se zemí původu, neznalost jazyka země původu), nicméně některé prefektury počítají s regularizací několika málo stovek imigrantů, jiné s několika tisíci – což naznačuje, že bez ohledu na pravidla bude záležet na přístupu konkrétní prefektury (Lochak, 2006).

¹⁰² *Comité Interministériel de Contrôle de l'Immigration*

¹⁰³ „*Immigration choisie plutôt que subie*“

¹⁰⁴ Hodnoceno podle situace k 30. 4. 2012.

¹⁰⁵ *Loi n° 2006-396 du 31 mars 2006 pour l'égalité des chances*

¹⁰⁶ *Agence nationale pour la Cohésion Sociale et l'Égalité des chances (ACSÉ)*

¹⁰⁷ *Contrat d'Accueil et d'Intégration*

¹⁰⁸ Neziskové organizace se k platformě připojují nejdříve podpisem petice a následně platforma jako celek organizuje řadu akcí, většinou demonstrací, kterými se snaží na problematiku upozornit širokou veřejnost. Platforma sdružuje celkem 821 organizací, podpořených dalšími 149 „pouze“ lokálními pobočkami celostátních organizací (UCIJ, 2011).

¹⁰⁹ *Uni-es Contre une Immigration Jetable*

¹¹⁰ *Ligue des Droits de l'Homme*

NNO RESF¹¹¹ ve spolupráci s další NNO, CIMADE, téměř okamžitě obnovují – ovšem v daleko větším měřítku než v roce 1997 – akci „kmetrovství cizinců“, která spočívá ve vytvoření určitého typu dobrovolných „občanských hlídek“, které mají za cíl „hlídat“ imigranty ve svém okolí a jakmile by jim hrozilo vyhoštění, tak mají informovat zástupce organizace, jenž zajistí okamžité zahájení akce na odvrácení jejich vyhoštění. Ve stejném duchu zahajuje akci i LDH, která nabádá k porušování zákona tím, že lidé budou ubytovávat/ukrývat děti a jejich rodiče, kterým zejména o prázdninách více hrozí vyhoštění (LDH, 2007). Na stranu imigrantů se staví i odbory¹¹², které na 1. července 2006 svolávají masivní demonstraci proti chystanému zákonu (SGEN-CFDT, 2006). Z důvodu vyšší zranitelnosti vysokoškolských studentů je rozhodnuto o založení obdoby RESF, která se na ně bude specializovat – RUSF (RUSF, 2006).

Nicméně protesty neziskových organizací ani akademiků nejsou nic platné: dne 24. července 2006 je návrh zákona „Sarkozy“¹¹³ schválen a *Zákoník o vstupu a pobytu cizinců a o azylu* (CESEDA) změněn. Zákon jasně deklaruje posun od „migrace trpěné“ k „migraci chtěné“, k čemuž mají v následujících oblastech dopomoci především:

- vstup na území Francie
 - povolení k dlouhodobému pobytu je podmíněno získáním víza na dobu delší než 3 měsíce;
 - v případě, že cizinci není vydáno nebo obnoveno povolení k dlouhodobému pobytu, je mu dána povinnost opustit francouzské území¹¹⁴ do jednoho měsíce od obdržení tohoto rozhodnutí – a cílová země je pevně určena. Pokud cizinec i přes to setrvá ve Francii, je vyhoštění provedeno z pozice úřední moci¹¹⁵;
 - podobně, pokud je policií zadržen cizinec, který na území Francie pobývá bez povolení, může být vyhoštěn¹¹⁶;
- integrace
 - *Smlouva o přijetí a integraci*¹¹⁷ se stává povinnou – jejím cílem je připravit cizince s povolením k dlouhodobému pobytu na trvalé usídlení ve Francii (cizinec se musí zúčastnit kurzů „občanské výchovy“ a v případě potřeby i francouzštiny);
 - vydání povolení k pobytu na dobu 10 let je podmíněno integrací cizince do francouzské společnosti, která se zkoumá podle míry osobní angažovanosti pro pochopení základních principů francouzské republiky a jejich následného respektování; a dostatečnou znalostí francouzštiny (s výjimkou imigrantů starších 70 let);

¹¹¹ Réseau Éducation Sans Frontières

¹¹² Jako např. CFDT (Confédération Française Démocratique du Travail), UNSA (Union Nationale des Syndicats Autonomes), CGT (Confédération Générale du Travail). Tyto odbory v deníku Libération společně publikovaly otevřený dopis prezidentovi republiky, kterým ho nabádaly k zastavení pronásledování cizinců, zrychlení procedur a mírnějšímu nastavení podmínek pro získání povolení k pobytu.

¹¹³ La loi n° 2006-911 du 24 juillet 2006 relative à l'immigration et à l'intégration

¹¹⁴ Obligation de Quitter le Territoire Français (OQTF)

¹¹⁵ Během měsíční lhůty k opuštění Francie se cizinec může proti tomuto rozhodnutí odvolat a soud musí rozhodnout do tří měsíců.

¹¹⁶ Reconduite à la frontière

¹¹⁷ Contrat d'Accueil et d'Intégration

- ekonomická migrace (včetně studentů a vysoce vzdělaných pracovníků)
 - nově jsou rozlišovány dva typy pracovního povolení: dočasný pracovník a zaměstnanec¹¹⁸ (dočasný pracovník v případě podpisu pracovního kontraktu na dobu kratší než 1 rok; zaměstnanec v případě podpisu smlouvy na delší období), které zůstávají v platnosti i když je pracovní smlouva přerušena;
 - bude sestaven seznam sektorů ekonomiky, které se potýkají s nedostatkem pracovních sil a v nichž budou moci zaměstnavatelé nabírat cizince;
 - studenti získávají dočasné povolení k pobytu s názvem „student“¹¹⁹, které jim umožní pracovat na částečný úvazek (neboť musí prokázat, že k pobytu na území Francie disponují dostatečnými zdroji);
 - je zavedeno nové povolení pro „dovedné a nadané“¹²⁰ imigranty, které je možno vydat na dobu tří let osobám, u nichž je předpoklad, že díky svému intelektuálnímu, vědeckému, kulturnímu, humanitárnímu nebo sportovnímu nadání přispějí k rozvoji Francie a/nebo země svého původu, přičemž se musí jednat o projekty, na jejichž realizaci má eminentní zájem Francie a/nebo země imigrantova původu;
- rodinná migrace
 - o sloučení s rodinnými příslušníky je možné žádat až po 18 měsících pobytu ve Francii (místo dosavadních 12);
 - v případě sňatku s francouzským státním příslušníkem získá imigrant trvalý pobyt až po třech letech a o občanství může zažádat po 4 letech (místo dosavadních dvou); problematiku sňatků mezi cizinci a Francouzi dále upravil (zprávil) zákon č. 2006-1376¹²¹;
- imigranti v nelegálním postavení¹²²
 - je zrušen princip automatické regularizace pobytu po 10 letech pobytu na území Francie;
 - zavedení politiky kvót – stanovení počtu ročně vyhoštěných osob¹²³

(LegiFrance, 2006a; SG CICI, 2008).

¹¹⁸ *Travailleur temporaire; Salarie*

¹¹⁹ *Étudiant*

¹²⁰ *Compétence et talents*

¹²¹ V listopadu 2006, s platností od 1. března 2007, byl přijat další zákon, jehož cílem je boj proti sňatkům tzv. na oko, tj. jen pro získání povolení k pobytu/občanství (*Loi n° 2006-1376 du 14 novembre 2006 relative au contrôle de la validité des mariages*). V případě sňatku ve Francii a existujícího podezření na nekalé úmysly bude identita snoubenců podrobena důkladné prověrce a navíc mohou být vyzváni k pohovoru se zástupcem obce, ve které chtějí uzavřít sňatek. V případě sňatku v zahraničí musí snoubenci absolvovat pohovor s francouzským konzulem v daném státě, který může vznést oprávněné výhrady nebo sňatek nepovolit. V případě, že snoubenci pohovor odmítnou, tento nemůže být zapsán v matriční knize – ledaže by Nejvyšší soud rozhodl jinak (LegiFrance, 2006b).

¹²² O umocnění těchto principů resp. boje proti nelegální migraci se snažil také oběžník z 30. července 2006, který zaváděl informační systém *Eloi* (registr byl označen jedním z francouzských křestních jmen pro muže, které etymologicky pochází z obratu „vyvolený“, „élu“), jenž měl shromažďovat a uchovávat informace o imigrantech v nelegálním postavení ještě 3 roky po jejich vyhoštění z Francie. V březnu 2007 byl nicméně tento oběžník zrušen, neboť legislativní rada konstatovala, že formální způsob jeho založení (tj. jen oběžník a ne zákon) není platný (Le Figaro, 2007).

¹²³ Tento počet se přitom měl každoročně zvyšovat; např. v roce 2007 se mělo jednat o 25 tis. osob.

Mezi roky 2002 a 2007 je tedy jasně deklarována nová orientace francouzské migrační politiky, kterou můžeme charakterizovat jako: jednoznačnou orientaci na výběr „vhodných“ imigrantů, u kterých lze předpokládat následné plnohodnotné začlenění do společnosti; omezení rodinné imigrace; snahu o vzdělávání většinové veřejnosti a změnu jejího úhlu pohledu na imigranty; a snahu o snížení počtu imigrantů v nelegálním postavení „téměř za každou cenu“.

5.1.6. Nicolas Sarkozy prezidentem: hledání nového institucionálního zakotvení a další zpříšňování politiky (2007 – 2012)

V květnu 2007 je Nicolas Sarkozy, kandidát pravicové strany Unie pro lidové hnutí (UMP)¹²⁴, zvolen prezidentem¹²⁵ (Le Monde, 2007), což mu otevírá možnost realizovat jeho představu o migrační politice z nejvyšší možné úrovně.

Mimo nových zákonů, které dále zpříšňují podmínky zisku povolení k pobytu, je tato epocha charakteristická řadou institucionálních turbulencí (Assemblée Nationale, 2012):

Na nejvyšší, tj. vládní – ministerské úrovni, se předsedou vlády dne 18. května 2007 stává François Fillon, který svoji vládu do konce mandátu v květnu 2012 třikrát výrazně obmění¹²⁶. V rámci „tradičního“ přeskupení ministerstev, kdy v duchu Ústavy 5. republiky ze dne 4. října 1958 není počet ministerských křesel pevně daný (Zarka, 2006), je nejprve vytvořeno *Ministerstvo imigrace, integrace, národní identity a společného rozvoje*¹²⁷. Odpovědným ministrem je jmenován Brice Hortefeux, který je ve funkci až do 15. ledna 2009. Poprvé v historii má tato země, „tradiční imigrační“, ministerstvo, které má řešit výhradně tyto otázky¹²⁸. Ovšem vědecká obec je zděšena spojením slov *imigrace* a *národní identita* (viz dále). Již k 18. březnu 2008 se ale mění název ministerstva na *Ministerstvo imigrace, integrace, národní identity a solidárního rozvoje*¹²⁹. Dne 15. ledna 2009 odchází Brice Hortefeux na pozici ministra práce, sociálních vztahů, rodiny, solidarity a města a na jeho původní místo přichází Éric Besson. Již za půl roku, 23. června 2009, dochází k další změně: Brice Hortefeux se stává ministrem vnitra, zámořských teritorií a územních společenství¹³⁰. Éric Besson zůstává ve své funkci ministra imigrace, integrace, národní identity a solidárního rozvoje.

Ve třetí vládě F. Fillona, jež měla mandát od 14. 11. 2010 do 10. 5. 2012, se ministerstva, v jejichž čele stáli B. Hortefeux a E. Besson, slučují a vzniká nové ministerstvo: *vnitra, zámořských teritorií, územních společenství a imigrace*¹³¹. V jeho čele stojí B. Hortefeux, který ale funkci k 27. únoru 2011 opouští a na jeho místo nastupuje Claude Guéant.

¹²⁴ *Union pour un mouvement populaire*

¹²⁵ Nicolas Sarkozy obdržel ve druhém kole prezidentské volby 53,06 % hlasů a porazil tak socialistickou kandidátku, Ségolène Royal, která obdržela 46,94 % hlasů (Le Monde, 2007).

¹²⁶ Vláda č. 1 byla od 18. 5. 2007 do 18. 6. 2007; č. 2 od 19. 6. 2007 do 13. 11. 2010 a č. 3 od 14. 11. 2010 do 10. 5. 2012.

¹²⁷ *Ministère de l'Immigration, de l'Intégration, de l'Identité nationale et du Codéveloppement*

¹²⁸ Tato problematika doposud vždy spadala pod ministerstvo vnitra a sociální otázky týkající se imigrantů pod ministerstvo práce a sociálních věcí – pod Odbor obyvatelstva a migrací, DPM (Viet, 1998).

¹²⁹ *Ministère de l'Immigration, de l'Intégration, de l'Identité nationale et du Développement solidaire*

¹³⁰ *Ministère de l'Intérieur, de l'Outre-mer et des Collectivités territoriales*

¹³¹ *Ministère de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*

Během pouhých 5 let se tedy migrace z oblastí, jíž je třeba věnovat velkou pozornost a která si zaslouží vlastní ministerstvo, které se bude snažit řešit ji komplexně, v souvislosti s integrací i s rozvojem zemí chudého Jihu (*Ministerstvo imigrace, integrace, národní identity a společného rozvoje*) dostala opět do pozice, kdy nejdůležitějším aspektem migrace je ohrožení národní bezpečnosti a cizinci musí být především kontrolováni (*Ministerstvo vnitra, zámořských teritorií, územních společenství a imigrace*).

K podobné změně došlo i na úrovni organizace zaštiťující imigraci z pohledu přijímání imigrantů: *Národní agentura pro přijímání cizinců a migraci (ANAEM)*¹³² se v roce 2009 mění na *Francouzský úřad pro imigraci a integraci (OFII)*¹³³. OFII v novém pojetí (neboť svým názvem i funkcemi navazuje a odkazuje na OMI, která existovala od roku 1945) má v každém z francouzských regionů minimálně jednu pobočku, jejichž role spočívá v přijímání nově přichozích cizinců-imigrantů, kterým bylo povoleno usadit se dlouhodobě na území Francie, a to bez ohledu na motiv jejich migrace (OFII, 2011). Po příjezdu do země imigranta čeká půlden na pobočce OFII, příslušné podle jeho místa nového bydliště. Tam absolvuje spolu s ostatními imigranty stručné „úvodní školení“ ohledně života ve Francii, lékařskou prohlídku a individuální pohovor s úředníkem, který určí, jaké další kurzy by měl imigrant navštěvovat. Výsledkem tohoto půldne je podpis *Smlouvy o přijetí a integraci*¹³⁴, kterou imigrant uzavírá s Prefektem regionu jako zástupcem státu. Uzavření této *Smlouvy* umožňuje imigrantovi navštěvovat kurzy občanství (seznámení s hodnotami a principy Francouzské republiky), zúčastnit se informačního setkání ohledně života ve Francii obecně, získat objektivní zhodnocení jeho profesních znalostí a v případě potřeby navštěvovat i kurzy francouzštiny (PR BN, 2010).

Zákonem z března 2011¹³⁵ je dále k 1. květnu 2011 po 6 letech fungování v podstatě zrušen *Vysoký úřad pro boj proti diskriminaci a pro rovnost (HALDE)* a jeho kompetence přechází na *Úřad ochránce práv*¹³⁶ (ombudsmana), tj. od poloviny roku 2011 již neexistuje instituce, která by se specializovala na obranu osob před diskriminací (HALDE, 2011).

V roce 2006 byla oficiálně spuštěna stavba *Národního centra historie imigrace (CNHI)*¹³⁷ ve 12. obvodu Paříže, tedy instituce, jejíž vznik – jako místa informujícího o historii imigrace do Francie – byl navrhován již v roce 2001. Toto *Centrum* má být otevřeno na začátku června 2007 a má být chloubou Francie, veřejnou deklarací přijetí imigrantů jako členů společnosti, ovšem ve skutečnosti se stane do jisté míry obětí založení výše uvedeného *Ministerstva imigrace, integrace, národní identity a společného rozvoje*. Přední francouzští historici a teoretikové imigrace, členové přípravného výboru pro otevření *Centra* okamžitě po vydání

¹³² *Agence Nationale de l'Accueil des Étrangers et des Migrations*

¹³³ *Office Française pour Immigration et Intégration*

¹³⁴ *Contrat d'Accueil et d'Intégration (CAI)*

¹³⁵ *Loi organique n° 2011-333 du 29 mars 2011 relative au Défenseur des droits*

¹³⁶ *Défenseur des droits*

¹³⁷ *Cité Nationale de l'Histoire de l'Immigration*

dekretu, který zakládá toto ministerstvo¹³⁸, abdikují na své funkce (odstoupilo 8 ze 12 členů). Hlavním důvodem je zneužití termínu „národní identita“, který dle nich nelze v tomto kontextu použít – jakým právem si nějaká instituce osobuje pravomoc definovat naši identitu? Jakým právem si osobuje nárok na spojení imigrace a identity? Vždyť cílem *Centra* mělo být něco úplně jiného: dívat se do budoucnosti, a ne do minulosti¹³⁹! Stavět na základech, které společnost během staletí vybudovala, a ne ještě více stigmatizovat imigranty (Maillot, 2008). *Centrum* je po velkých protestech otevřeno až 10. října 2007 (Seidlová, 2008a). Z počátku je ovšem funkční pouze výstava o historii imigrace do Francie, teprve časem se přidává obchod s tematicky zaměřenou literaturou, pořádání konferencí, tematických výstav a specializovaná knihovna a multimediální centrum. *Centrum*, u nějž celkové náklady na jeho vybudování dosáhly 20 mil. euro¹⁴⁰, je plně funkční až v roce 2009 (CNHI, 2011).

Necelé dva měsíce po nástupu N. Sarkozy a B. Hortefeuxe do funkcí, v červenci 2007 je předložen návrh nového zákona o imigraci, integraci a azylu, který začíná platit 20. listopadu 2007¹⁴¹ (zákon „Hortefeux“) a který významným způsobem modifikuje Zákoník z roku 2006 (CESEDA). Zákon je již od doby svého návrhu i po jeho vstupu v platnost terčem kritiky ze strany neziskových organizací (viz obr. 9).

Obr. 9: Demonstrace proti „státní xenofobii, která zabíjí“ (5. dubna 2008)

Foto: M. Seidlová

Pozn. překlad nápisů: foto 1: státní xenofobie zabíjí – národní demonstrace – Francouzi, imigranti: rovnost, solidarita; foto 2: nechte je tu vyrůst – ne nucenému vyhošťování – stažení zákona „Sarkozy“ o imigraci; foto 3: ne rasistické politice Sarkozyho a Hortefeuxe – Francouzi, imigranti: solidarita; foto 4: platné doklady pro všechny nebo již žádné nutné doklady – naše identity nejsou národní.

Zákon *Hortefeux* měl celkem 64 paragrafů, ale nakonec začalo platit pouze 63 z nich. Paragraf č. 63, který zaváděl povinnost testů DNA pro žadatele o sloučení rodiny, návrh

¹³⁸ Dekret byl vydán dne 1. června 2007.

¹³⁹ K určité pikantnosti přispívá i fakt, že *Centrum* je umístěno v pavilonech koloniální výstavy z roku 1931, tj. v místě, které sloužilo jako prostor pro představení jednotlivých kolonií.

¹⁴⁰ Tj. cca 500 mil. Kč.

¹⁴¹ *La loi n° 2007-1631 du 20 novembre 2007 relative à la maîtrise de l'immigration, à l'intégration et à l'asile*

poslance Marianiho ze strany Unie pro lidové hnutí, byl rozhodnutím Ústavního soudu ze dne 15. listopadu 2007 zrušen¹⁴².

Paragrafy, které začaly platit, přinášely následující změny především v oblasti sloučení rodin (LegiFrance, 2007):

- Žadatel o dlouhodobé vízum za účelem přistěhování za svým rodinným příslušníkem musí v zemi, ve které o toto vízum žádá, složit test, který ohodnotí jeho znalost francouzštiny. V případě, že bude shledáno nutným, aby tento žadatel absolvoval kurz prohlubující jeho znalosti, musí tento absolvovat¹⁴³ a bez potvrzení o jeho absolvování mu nebude vízum vydáno.
- Je zavedena *Smlouva o přijetí a integraci pro rodiny*, ve které se rodiče musí zavázat, že dohlédnou na „dobrou integraci“ svých dětí, které za nimi přijíždí do Francie. V případě, že tuto smlouvu nebudou respektovat, mohou být povoláni před speciálního soudce pro děti a mohou jim být odebrány rodinné (sociální) příspěvky.
- Podle velikosti rodiny je stanovena minimální výše příjmu, kterou musí osoba, za níž se rodinní příslušníci slučují, prokázat.
- V oblasti azylového práva se zavádí odkladný účinek odvolání proti neudělení azylu.
- Zavádí se elektronická aplikace, v níž jsou uchovávány otisky prstů a fotografie osob, které profitovaly z tzv. návratové pomoci¹⁴⁴.

Zákon také zaváděl možnost tzv. *regularizace na přání zaměstnavatele*: zaměstnavatel ze sektoru ekonomiky, který se potýkal s nedostatkem pracovních sil, mohl požádat o legalizování statusu imigranta, kterému dal pracovní smlouvu na minimálně 1 rok¹⁴⁵. Této možnosti šlo využít necelé dva roky (od 7. ledna 2008 do 23. října 2009). Tento článek nového zákona byl inspirací pro francouzské odbory, CGT¹⁴⁶, k tomu, aby v regionu Paříže spustily dne 15. dubna 2008 časově neomezenou stávku nelegálních pracovníků a kampaň s požadavkem na regularizaci všech nelegálních pracovníků (viz obr. 10). B. Hortefeux, tehdejší ministr imigrace, integrace, národní identity a společného rozvoje, jejich požadavky v proslovu ze dne 24. dubna 2008 odmítl, ale zároveň se zúčastnil hromadného podání cca 800 žádostí na prefekturách v regionu Île-de-France. O týden později opět veřejně vyhlásil nutnost postupovat při regularizacích případ od případu. Začátkem května 2008 stávkoval cca 1 tis. nelegálních pracovníků ve 41 podnicích (Seidlová, 2008a).

Dne 16. 6. 2011 vstupuje v platnost další zákon, č. 2011-672¹⁴⁷, který do francouzského práva transponuje tři evropské směrnice: o vysoce kvalifikovaných pracovnících, sankční a návratovou směrnicí (viz kap. 4.2).

¹⁴² Tj. ještě před jeho platností se proti němu postavilo 60 poslanců a 60 senátorů, kteří podali stížnost k Ústavnímu soudu.

¹⁴³ V délce maximálně 2 měsíců a ještě v zemi, kde žádá o vízum.

¹⁴⁴ V případě rozhodnutí o dobrovolném opuštění Francie získají lidé určitý finanční obnos (v řádu stovek eur), který jim má pomoci při novém začátku v jejich zemi původu.

¹⁴⁵ Toto ustanovení se ovšem netýkalo Alžírčanů a Tunisánů.

¹⁴⁶ *Confédération Générale du Travail*

¹⁴⁷ *Loi n° 2011-672 du 16 juin 2011 relative à l'immigration, à l'intégration et à la nationalité*

Obr. 10: Demonstrace za regularizaci všech imigrantů v nelegálním postavení (10. května 2008)

Foto: M. Seidlová

Pozn. překlad nápisů: foto 1: regularizaci všech bez platných dokumentů – ani zatýkáni, ani vyhošťování, ani vykořisťování – ne návrhu zákona „Hortefeux“ – ne politice kvót; foto 2: platné doklady jsou nutné k důstojnému životu; foto 3: oni tu pracují, oni tu žijí, oni tady zůstanou!; foto 4: Metal Couleur, Paristore, Velux – ruku v ruce, Francouzi a imigranti – zaměstnání, platy, ubytování – braňme naše práva a dosáhněme na regularizaci.

Dne 2. listopadu 2009 spouští B. Hortefeux velkou, celonárodní, debatu o národní identitě (RF, 2009). Debata má občany Francie inspirovat k zamyšlení se nad tím, co to pro ně znamená „být Francouzem“, což mají následně sdělit buď na debatě pořádané „jejich“ prefekturou nebo přes speciální webové stránky. Mimo to je cílem debaty získat od občanů zpětnou vazbu k opatřením, o jejichž zavedení vláda uvažuje: nabízí se buď posílit *Smlouvu o přijetí a integraci* jako formu kontraktu s Republikou, nebo zavést jinou smlouvu jako kontrakt s Národem (a navrátit se k silně asimilačním, historickým opatřením, včetně zajištění rychlého přístupu k občanství), nebo klást důraz na symbolické potvrzování hrdosti toho, že je daná osoba Francouzem (důrazem na znázorňování symbolů francouzské republiky na veřejných místech a kurzy občanské výchovy) (RF, 2009). Vědecká obec je opět zděšena – asociace imigrace a národní identity se opět dostává do popředí a fakt, že ministerstvo imigrace a národní identity dosud nebylo zrušeno, považuje za ostudný pro celou Francii. Výsledky ambiciózního projektu jsou ale tristní: do února 2010 sice bylo uspořádáno 350 „živých“ debat a lidé přes webové stránky poslali 58 tisíc názorů, ale jediným konkrétním výsledkem je rozhodnutí, že na každé budově školy musí vlát francouzská vlajka a v každé třídě musí být vyvěšena Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1789, na které je francouzská republika založena. Dále bude zaveden určitý „sešit občana“¹⁴⁸, který bude školou povinné dítě sledovat po celé jeho školní dráze. Dále je uvažováno o vytvoření další komise, která bude o otázce dále jednat. Mediálním emblémem debaty byl návrh ministra Bessona, který chtěl prosadit, aby se minimálně 1x ročně v každé ze škol zpívala Marseillaise (hymna)¹⁴⁹ – ten ale nakonec schválen nebyl. Za slabým a spíše nicneříkajícím výsledkem debaty může stát i to, že debaty jako takové byly sice otevřeny všem, ale nebyla vytvořena žádná speciální struktura, ve které by o konceptu identity mohli debatovat akademici: historici, sociologové apod. (Le Monde, 2010).

¹⁴⁸ *Carnet du citoyen*

¹⁴⁹ Nicméně již na základě zákona z roku 2005 se hymnu učí všechny děti v mateřských školkách a na prvním stupni ZŠ.

Dne 10. února 2011 prohlašuje prezident Sarkozy v televizní debatě, že „*tolik jsme se zajímali o identitu přichozího, že jsme nevěnovali pozornost identitě země, která ho přijímá*“ a dodává, že projekt multikulturalismu v zemi naprosto selhal, čímž rozšířil řady skeptických evropských politiků, kteří nyní veřejně připouští neúspěch strategií zvolených v minulých desetiletích (Šlajchrtová, 2011).

V červnu 2011 odpovědný ministr, nyní již vnitra, C. Guéant, konstatuje, že do Francie každoročně legálně přichází na 200 tisíc cizinců a prohlašuje, že tento počet je třeba snížit na takovou úroveň, aby bylo možné zajistit jejich dobrou integraci do společnosti, resp. vrátit počet imigrantů na úroveň začátku 90. let 20. století – tj. na maximálně 150 tis. ročně. Nejprve má být omezena imigrace primárně spjatá s ekonomickými a následně rodinnými důvody. V únoru 2012 ministr všechny šokuje svým projevem o tom, že „*ne všechny kultury (civilizace) si jsou rovny*“ (Maupoil, 2012; Huet, 2012).

Na druhé straně, v prosinci 2011 Senát schvaluje *návrh zákona o právu volit a být zvolen v místních volbách u cizinců ze zemí mimo EU*, jenž je projednáván již od roku 2000 (viz obr. 11). K 22. březnu 2012 návrh podporuje z titulu své funkce i 110 starostů francouzských měst, mezi kterými jsou i starostové celkem 10 měst v regionu Basse-Normandie resp. městských obvodů Paříže, ve kterých probíhal můj výzkum¹⁵⁰ (LDH, 2012a). Zákon tedy doposud¹⁵¹ nevstoupil v platnost, nicméně nově zvolený francouzský prezident, F. Hollande, se zavázal, že udělá vše potřebné pro to, aby cizinci mohli využít svého práva v komunálních volbách na jaře roku 2014 (LDH, 2012b).

Obr. 11: Happening na podporu volebního práva cizinců ze zemí mimo EU u místních voleb (20. května 2008)

Foto: M. Seidlová

Pozn. překlad nápisů: foto 2: 5. března 1848: zavedeno všeobecné volební právo; 1944: rozšířeno na ženy; 1974: rozšířeno na 18/21leté; 1992 právo občanů EU volit v místních a evropských volbách; kdy bude právo volit rozšířeno na všechny cizince?; foto 3: parlamentní volby 1986: kamarád nebo ne, nejprve právo volit!

¹⁵⁰ Za Paříž se pod výzvou podepsal starosta celého města i starostové 3., 11., 13., 14., 18. a 19. obvodu (a také 9., 12. a 20. obvodu, ve kterých výzkum neprobíhal); v regionu Basse-Normandie starostové Alençonu a Caen.

¹⁵¹ Tj. k 30. 6. 2012.

Stručný přehled všech hlavních změn ve francouzské imigrační politice od roku 2002 do 30. 4. 2012 (včetně emblematických výroků) znázorňuje obr. 12.

Obr. 12: Časový přehled hlavních změn ve francouzské migrační politice (2002 – 2012)

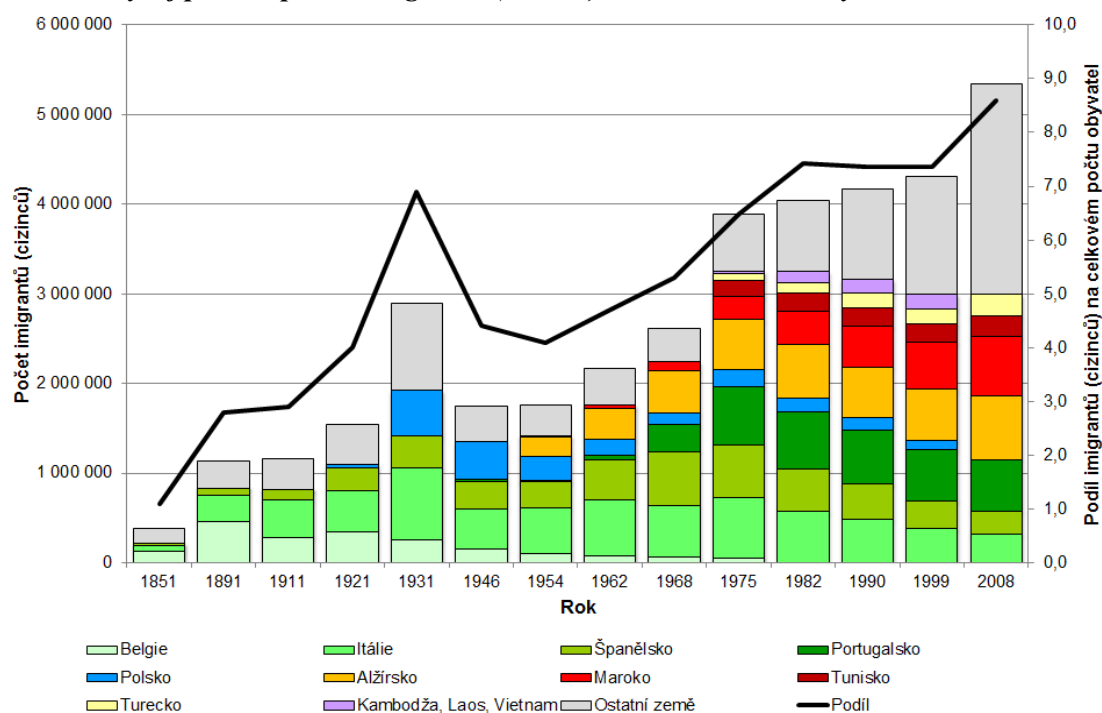
Rok		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	
		Nicolas Sarkozy ministrem vnitra (prezident: J. Chirac)							Nicolas Sarkozy prezidentem (odpovědní ministři: Brice Hortefeux, Éric Besson, Claude Guéant)				
Státní politika	Prohlášení	boj proti neleg. přistěhovalectví			vybraná nikoliv trpěná imigrace						multi-kulturalismus selhal	civilizace si nejsou rovny	
		reforma azyl. práva			kvóty podle skupin imigrantů	dobrovolné návraty			debata o národní identitě		omezení migrace		
	Zákony		zákon č. 2003-1119		CESEDA (= sloučení zákonů o azylu a migraci)	zákon „Sarkozy“	zákon „Hortefeux“					transpozice tří směrnic EU	
			zákon č. 2003-1176		zákon o plánování sociální soudržnosti								
	Instituce		Ministerstvo vnitra, vnitřní bezpečnosti a místních svobod				Ministerstvo vnitra a územního plánování			Ministerstvo vnitra, zámořských teritorií, územních společenství a imigrace			
								Ministerstvo imigrace, integrace, národní identity a společného rozvoje					
OMI													
				ANAEM (= OMI + SSAE)				z ANAEM je OFII					
SSAE													
						HALDE							
						CICI							
						CNHI							
Postoj NNO	Organizovaný boj <i>sans-papiers</i> („nelegálních migrantů“) za regularizaci												
	Epocha masivních demonstrací proti migrační politice												
	Odbory jednoznačně na straně imigrantů												
							UCIJ – Společně proti migraci na jedno použití						
	Kmotrovství cizinců												

Zdroj: Assemblée Nationale, 2012; CNHI, 2011; HALDE, 2011; Huet, 2012; LDH, 2007; LDH, 2012a; LegiFrance, 2006a; LegiFrance, 2006b; LegiFrance, 2007; Le Monde, 2007; Le Monde, 2010; Le Parisien, 2008; Lochak, 2006; Maillot, 2008; Maupoil, 2012; OFII, 2011; PR BN, 2010; RF, 2009; RUSF, 2006; SGEN-CFDT, 2006; Slama, 2006; Šlajchrtová, 2011; UCIJ, 2011; Weil, 2005a; Wihol de Wenden, 2006; Zarka, 2006. Pozn.: * – Údaje za rok 2012 vychází ze stavu platného k 30. 4. 2012.

V období od ledna do dubna 2012 nebyl přijat žádný zákon, který by dále měnil migrační politiku. V souvislosti s blížícími se prezidentskými volbami obeslala NNO CIMADE všech 10 zájemců o post prezidenta Francie dotazníkem, který zjišťoval jejich názory na otázky související s nastavením migrační politiky. Budoucí vítěz, levicový kandidát François Hollande¹⁵², ve své odpovědi jasně deklaroval nutnost změny panujícího přístupu: jako nezbytné vidí upustit od rétoriky „imigrace vybrané nikoliv trpěné“, pokračovat v boji proti nelegální migraci, stanovení jasných, neměnných a spravedlivých pravidel pro získání jednotlivých povolení k pobytu, a to vše za posilování statusu legálních migrantů, respektování jejich lidské důstojnosti a zdůrazňování jejich přínosu pro Francii (Hollande, 2012).

Z pohledu statistických údajů je – podobně jako při hodnocení období let 1975-1999 – nutné konstatovat, že ani řada vůči imigrantům krajně nevstřícných opatření přijatých mezi lety 2002 a 2012, nevedla ke kýženému snížení počtu imigrantů v zemi ani ke snížení jejich podílu na celkovém počtu obyvatel: hodnoty obou těchto ukazatelů i nadále rostly (viz obr. 13). Počet imigrantů se zvýšil o 1 mil., ze 4,3 mil. v roce 1999 na 5,3 mil. v roce 2008 (INSEE, 2011a) a podobně, o necelý procentní bod, se zvýšil i podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel (ze 7,4 % na 8,6 %). Tudíž nárůstu, který v předchozí epoše trval 24 let¹⁵³, bylo dosaženo během necelých deseti let.

Obr. 13: Vývoj počtu a podílu imigrantů (cizinců) ve Francii mezi roky 1851 a 2008

Zdroj dat: Schor, 1996; Blanc-Chaléard, 2003; Weil, 2005a; INSEE, 2006; Lequin, 2006; Noiriel, 2006; INSEE, 2011a

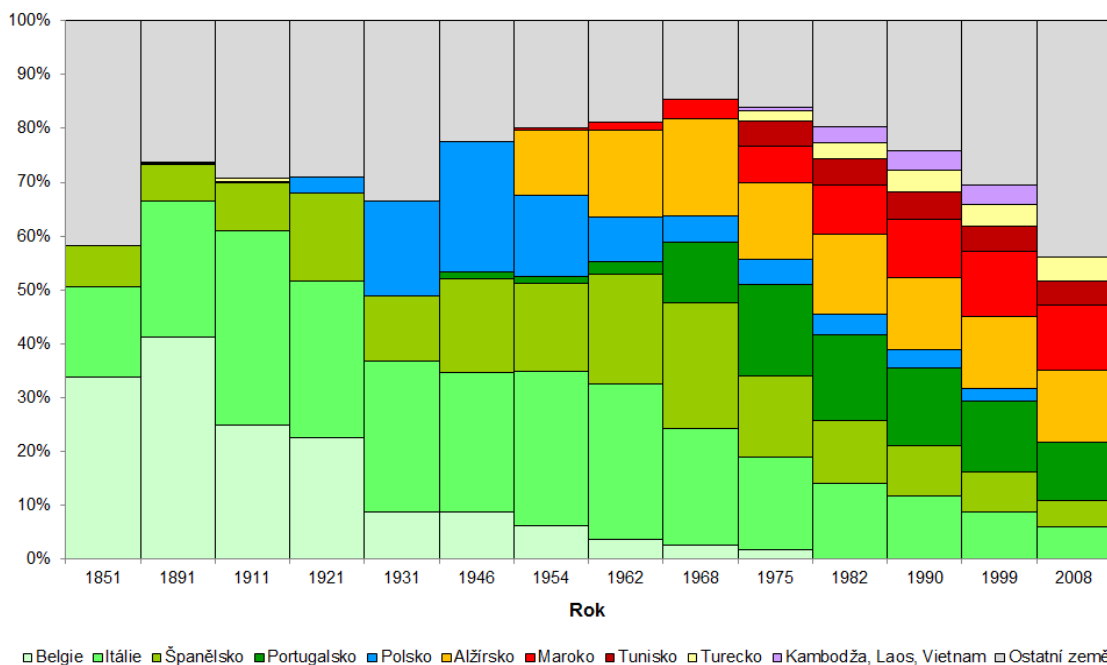
¹⁵² François Hollande zvítězil ve druhém kole prezidentské volby s 51,6 % hlasů od voličů; 48,4 % hlasovalo pro dosavadního prezidenta Francie, N. Sarkozyho. V prvním kole se přítom na třetím místě, tj. těsně za dvěma postupujícími kandidáty, umístila kandidátka krajní pravice, Marine Le Pen, dcera Jean-Marieho Le Pena, a to se 17,9 % hlasů od voličů (MI, 2012a).

¹⁵³ Mezi lety 1975 a 1999 se počet imigrantů zvýšil o 1,4 mil. a o jejich podíl na obyvatelstvu o 0,9 %.

Z pohledu složení imigrantů podle země jejich původu nadále největší část, 36,5 % ze všech imigrantů, tvořili imigranti ze tří zemí: z Alžírsku (713 tis., tj. 13,4 %), Maroka (654 tis., tj. 12,2 %) a Portugalska (581 tis., tj. 10,9 %). Dalšími významnými skupinami imigrantů byli podobně jako v roce 1999 přistěhovalí z Itálie (317 tis., tj. 5,9 %), Španělska (257 tis., tj. 4,8 %), Turecka (239 tis., tj. 4,5 %) a Tuniska (235 tis., tj. 4,4 %). Oproti roku 1999 se významným způsobem zvýšil počet i podíl imigrantů z jiných než vyjmenovaných zemí, kteří tak tvořili hlavní součást nárůstu imigrantské populace mezi roky 1999 a 2008: o 1 mil.¹⁵⁴ (z 1,3 mil. na 2,3 mil.), resp. o 13,4 % (z 30,5 % na 43,9 %). Bohužel strohost veřejně a volně dostupných dat neumožňuje než konstatovat, že největší podíl na imigrantech z této skupiny ostatních zemí měli imigranti ze zemí Asie a Ameriky, bez možnosti rozlišení jednotlivých zemí (INSEE, 2011a).

Posun v zastoupení jednotlivých imigračních skupin na celkovém počtu imigrantů od prvního sčítání lidu v roce 1851 do posledního sčítání v roce 2008 ukazuje přehledně obr. 14, ze kterého je patrné, jak byli imigranti, původně přicházející ze sousedních zemí (Belgie, Itálie a Španělska) v průběhu času díky přijímaným politikám a apelům na pracovní sílu (Polsko, Turecko) nahrazeni imigranty z (bývalých) francouzských kolonií (Alžírsko, Maroko, Tuniska) a zároveň jak dále pokračuje diverzifikace původu imigrantů (růst podílu imigrantů z jiných než tradičních zemí imigrace).

Obr. 14: Vývoj podílu nejvíce zastoupených skupin imigrantů (cizinců) ve Francii mezi roky 1851 a 2008

Zdroj dat: Schor, 1996; Blanc-Chaléard, 2003; Weil, 2005a; INSEE, 2006; Lequin, 2006; Noiriel, 2006; INSEE, 2011a

¹⁵⁴ Mezi roky 1999 a 2008 poklesl pouze počet imigrantů z Itálie a Španělska.

Z hlediska výsledků dlouhodobě aplikované státní politiky na národní úrovni, jejíž jednotlivé fáze včetně provedených změn a používaných nástrojů byly popsány výše, lze konstatovat, že tyto jsou z pohledu samotných imigrantů více než diskutabilní. Při aplikování pohledu na integraci jako na výsledný stav (viz kap. 2.4.3), tj. při uvažování ideálního výsledného stavu, kterým by mělo být to, že imigranti zaujímají ve společnosti podobné pozice jako příslušníci většinové společnosti, došla Lachmanová (2006) podrobnou analýzou dostupných statistických dat k následujícím závěrům:

- V *socioekonomické dimenzi* přetrvávají podstatné rozdíly mezi populací imigrantů a populací většinovou (zejména z hlediska míry nezaměstnanosti, socioprofesní a vzdělanostní struktury či kvality bydlení), přičemž v některých případech lze identifikovat rozdílnou míru integrace podle jednotlivých etnických skupin (např. u míry nezaměstnanosti byly nalezeny velké rozdíly mezi imigranty z 15 členských států EU a ostatními imigranty; podobně i v demografickém chování);
- V *právní a politické dimenzi* se – i přes relativně příznivé nastavení podmínek pro imigranty v oblasti udělování občanství, sjednocování rodin nebo přístupu do sociálního systému – slabinou ukázala nedostupnost volebního práva pro imigranty a jejich nízké zastoupení ve volených orgánech;
- V *kulturní dimenzi* byly nalezeny výrazné rozdíly nejen v již výše uvedeném demografickém chování či v postavení mužů a žen, ale především u míry kriminality, která má v očích většinové společnosti velmi negativní konotaci;
- V *dimenzi postoj hostitelské společnosti* se prokázala existence negativních rysů (projevy etnické diskriminace, rasismu a xenofobie), které výrazným způsobem ovlivňují soudržnost společnosti.

Lachmanová (2006) tedy na národní úrovni¹⁵⁵ prokázala, že ani rychlé dosažení stejných práv a povinností jako má většinová společnost imigrantům nezajistí rychlou a bezproblémovou adaptaci do života společnosti, jak se od modelu, aplikovaného ve Francii, v teoretické rovině předpokládá (např. Castles, Miller, 1998; Drbohlav, 2001b).

5.2. Hodnocení současné francouzské migrační politiky

V této podkapitole se budeme zabývat hodnocením současné francouzské migrační politiky ze dvou úhlů pohledu: ve vztahu k „ideálnímu standardu“, hodnocenému pomocí tzv. indexu integračních politik (MIPEX) a z pohledu oslovených respondentů.

¹⁵⁵ Pro řádovostně nižší úroveň je komparace mezi Paříží a regionem Basse-Normandie obsahem kapitoly č. 6.6.

5.2.1. Z pohledu MIPEXu

Jak již bylo uvedeno v kapitole 3.3.1, nástrojem, který umožňuje srovnat migrační legislativu více států mezi sebou, je tzv. MIPEX¹⁵⁶. Mimo vlastní srovnání mezi zeměmi nabízí MIPEX také možnost porovnání politiky (legislativy) jednoho státu s tzv. ideálním standardem, resp. umí určit, na kolik se mu daná země vzdaluje. Vývoj posledních let ukazuje ve francouzském případě jednoznačné „zhoršení legislativy“, která se čím dál více vzdaluje ideálnímu standardu (viz tab. 4), zejména v oblastech *účast na politickém dění*, *ochrana proti diskriminaci* a *trvalý pobyt*, jak je podrobně rozepsáno níže.

Mezi roky 2007 a 2010 došlo ke zlepšení pouze v oblasti *slučování rodin* a *přístup ke státnímu občanství*. Jelikož ale hodnotu pro jednotlivé oblasti vždy tvoří průměr z dalších čtyř ukazatelů, tzv. dimenzí, snadno odhalíme, že ve skutečnosti došlo ke zlepšení pouze v oblasti slučování rodin, neboť tam se výrazně zlepšilo skóre u ukazatele *podmínky pro získání*. V oblasti *přístup ke státnímu občanství* je celkové zlepšení dáno mírným zlepšením u ukazatele *způsobilost*, naopak *podmínky zisku* se výrazně zhoršily.

V ostatních oblastech, u kterých byla použita srovnatelná kritéria, došlo ke zhoršení: k nejméně výraznějšímu v oblasti *účast na politickém dění* (především kvůli zhoršení ukazatele *politických svobod*), k o něco menšímu u oblasti *ochrana proti diskriminaci* (na jedné straně zlepšení parametrů u ukazatele *definice a koncepce*, na straně druhé výrazné zhoršení u ukazatele *politik rovných příležitostí*) a k relativně malému v oblasti *trvalý pobyt* (kde se sice výrazně zlepšila možnost jej získat, ale *způsobilost* pro to, aby o něj člověk vůbec mohl požádat, se výrazně zpřísnila).

Podle jednotlivých dimenzí byla francouzská legislativa srovnatelná s ideálním stavem v dimenzích *možnost dvojího občanství* a *uplatňování antidiskriminační legislativy* v obou sledovaných letech (tj. 2007 a 2010) a v dimenzi *politických svobod* v roce 2007. Ideálnímu stavu byla naopak nejvíce vzdálena v dimenzi *volebního práva* v obou sledovaných letech (tj. 2007 a 2010) a v dimenzi *oprávněnosti přístupu na trh práce* v roce 2007. K největšímu zlepšení došlo v dimenzích *podmínek pro získání trvalého pobytu* a *povolení ke sloučení rodiny*, naopak k největšímu zhoršení došlo u kritérií *způsobilosti požádat o trvalý pobyt* a *u politických svobod*.

Další verze MIPEXu bude vydána pravděpodobně v roce 2013 a je otázkou, nakolik se skóre Francie v porovnání s ostatními zeměmilepší např. v důsledku levicové orientace nově zvolené administrativy. V roce 2007 i 2010 mělo k imigrantům z pohledu platné legislativy nejlepší přístup Švédsko. Francie se v roce 2007 umístila jako 11. z 28 zemí (Česko 17.) a v roce 2010 jako 15. z 31 zemí (Česko 19.), tj. i přes postupné „zhoršování legislativy“ se stále nachází mezi tou polovinou za sledovaných zemí, které měly v daném roce nejlepší legislativu.

¹⁵⁶ Tj. tzv. index integračních politik (Migrant Integration Policy Index – MIPEX). Metodika jeho vytváření je přehledně popsána v uvedené kapitole č. 3.3.1.

Tab. 4: Vývoj migrační a související legislativy ve Francii z pohledu MIPEXu (2007 vs. 2010)

Oblast	Dimenze	2007		2010		změna (2010-2007)	
		průměr za oblast	hodnocení dimenze	průměr za oblast	hodnocení dimenze	průměr za oblast	hodnocení dimenze
<i>Přístup na trh práce/ Mobilita pracovního trhu</i>	oprávněnost/ přístup na trh práce	50	0	49	20	.	.
	opatření na podporu začlenění na trh práce/ přístup k veřejné podpoře		67		50		.
	záruka zaměstnání/ cílená podpora		75		63		.
	související práva/ práva pracujících		75		63		.
<i>Slučování rodin</i>	způsobilost	45	30	52	35	7	5
	podmínky pro získání		10		34		24
	jistota statusu		63		63		0
	související práva		80		75		-5
<i>Trvalý pobyt</i>	způsobilost	48	40	46	8	-2	-32
	podmínky pro získání		19		46		27
	jistota statusu		71		79		8
	související práva		50		50		0
<i>Účast na politickém dění</i>	volební práva	52	0	44	0	-8	0
	politické svobody		100		67		-33
	poradní orgány		31		28		-3
	prováděcí politiky		80		80		0
<i>Přístup ke státnímu občanství</i>	způsobilost	54	67	59	75	5	8
	podmínky pro získání		43		25		-18
	jistota statusu		40		36		-4
	možnost dvojího občanství		100		100		0
<i>Ochrana proti diskriminaci</i>	definice a koncepce	81	75	77	86	-4	11
	oblasti uplatnění		100		100		0
	mechanismy prosazování		78		67		-11
	politiky rovného přístupu		71		56		-15
<i>Vzdělání</i>	přístup ke vzdělání	.	.	29	50	.	.
	zaměření na specifické potřeby		.		13		.
	nové příležitosti		.		19		.
	interkulturní vzdělávání pro všechny		.		33		.

Zdroj: MIPEX, 2007; MIPEX, 2010

Pozn.: údaje v % – hodnocení podle MIPEXu (viz kap. 3.3.1); . – data nelze srovnat; v roce 2007 se sledovala oblast *Přístup na trh práce*; v roce 2010 se sledovala nově definovaná oblast *Mobilita pracovního trhu* a došlo ke změně používaných ukazatelů; oblast *Vzdělání* nebyla v roce 2007 sledována vůbec.

5.2.2. Z pohledu oslovených respondentů – expertů na migrační politiku a zástupců nevládních neziskových organizací

Pro studium národní úrovně byly mimo využití výše uvedeného indexu MIPEX také realizovány polostrukturované rozhovory s předními odborníky na migrační politiku Francie a se zástupci celostátních neziskových organizací (viz kap. 3.3 a příloha č. 6 a č. 8). Tato podkapitola tedy shrnuje jejich názory, které byly pro větší přehlednost seřazeny podle okruhů migrační politiky, jichž se dotýkají.

Celkové nastavení migrační politiky hodnotili respondenti z řad odborníků a zástupců celostátních neziskových organizací jako „jednu velkou karikaturu od doby Sarkozyho“: jediná skutečná politika je podle nich ta vyhošťovací, tj. jediná realizace probíhá přes kvóty, které stanoví, kolik osob má být každý rok vyhoštěno. Přitom jen samotné vyhoštění jednoho nelegálně pobývajícího migranta přijde na 2 000 eur¹⁵⁷, ve kterých nejsou započítány náklady na jeho detenci nebo na policisty: na jedné straně stát říká, že nemá v rozpočtu peníze, ale na toto peníze vždy najde. Politika je dle jejich názoru také velmi nekoherentní: pokud má někdo povolení k pobytu nepřetržitě po dobu 8 let a to mu najednou není obnoveno – co to znamená? Mělo by být jasně řečeno: povolení ne/dostanete už na začátku, a pokud jej již někdo získá, tak by jej měl získat i v dalším „kole“: ten člověk už přece jednou prokázal, že je k migraci a k usazení se ve Francii způsobilý. Také např. víza nejsou vydávána lidem, kteří přijíždí na vědecké kongresy, známým zpěvákům, obchodníkům. A je otázkou proč vlastně Francie nevydává víza lidem, kteří si ji dobrovolně zvolili jako místo své práce, tj. místo, jehož rozvoji chtějí zasvětit zbytek svého života? Administrativní nařízení jsou navíc často nejasná, nezřetelná, věci nejsou jasně definované – ve výsledku tedy rozhoduje daný úředník (viz posouzení toho, „nakolik je daná osoba integrována do společnosti“) a některé prefektury jsou tedy k imigrantům vstřícnější než jiné. Naopak někteří jsou dokonce schopni nutit Senegalce do kurzů francouzštiny. Je tedy nutné mít přesná a jasná pravidla a pro výjimečné případy i institut přehodnocení rozhodnutí (odvolání).

Ohledně fenoménu „Sarkozy“ respondenti konstatovali, že sice Evropu spojuje, ale ve věcech, které nejsou dobré. Kapitalismus využívá zdroje z celé planety, zboží putuje bez jakýchkoliv překážek, ale lidé se volně pohybovat nemohou, v důsledku čehož se různé populace nemohou rozvíjet – např. řada afrických zemí. Je budována nová železná opona, která lidem znemožňuje přijít. Už více než 20 let je to neakceptovatelné: používají se politické nástroje, které mají zachovat moc pravicovým silám. Imigranti jsou viděni jako příčina snižování platů a růstu nezaměstnanosti. LePenův diskurs převzal Sarkozy, který vyhošťuje v průměru 25-30 tis. migrantů ročně a levice je chycená v pasti, přitom by byla schopná to změnit. Boj proti imigraci je v případě Francie pouhou iluzí – Francie se bude brzy potýkat s velkými demografickými problémy a nábor pracovní síly bude opět nutný. Jako problém by dnes mělo být viděno spíše to, že míra migrace není dostatečně velká vzhledem k budoucím potřebám státu.

Síly státu by se dle respondentů měly napnout do přijímání migrantů a do akcí, které jim jejich začlenění do společnosti ulehčí: např. podpora kurzů francouzštiny a asociací, které tyto

¹⁵⁷ Tj. cca 50 tis. Kč.

kurzy vedou. Integraci je nutné podporovat a docílit toho, aby společnost migranty akceptovala jako rovnoprávné a zároveň jim pomohla s asimilací, se kterou jim pomáhá i každá z předchozích vln imigrantů. Imigrace je bohatství, které vytvořilo Francii – kolik z 10 Francouzů má všechny předky Francouze? Imigrantům by měla být přiznána určitá práva: aby měli možnost podílet se na životě města, kde bydlí, na jeho správě – být v radě dané čtvrti, mít právo volit a být volen. Pokud by cizinci měli volební právo, pak by jistě dbali na to, aby zákony zohledňovaly i specifické situace, které mohou u cizinců nastat. Lidé, kteří sice nejsou francouzskými státními občany (z důvodu že např. jejich domovská země neumožňuje mít dvojí občanství a oni o své původní občanství nechtějí z nejrůznějších důvodů přijít), jsou přece i tak „občany“ daného města.

Problémem je také uznávání kvalifikací: je zde mnoho vysoce kvalifikovaných imigrantů z Afriky, jejichž kvalifikaci jim nikdo neuzná a tak musí pracovat v nekvalifikovaných profesích, s malými příjmy, což jim následně způsobuje problémy s ubytováním: na řádné bydlení nemají peníze a tak jdou do různých squatů, slumů a pochybných „hotelů“, které jsou často navíc i dražší než normální bydlení. Ovšem jako nyní sociálně slabí mají nárok na příspěvek od CAF, Paříže, NNO, a tak je to až tak netrápí – a stát ze svých daní vlastně platí těm provozovatelům, kteří na tom nepřiměřeně vydělávají.

Politiky přijaté v posledních letech je nutné přehodnotit: „vybraná imigrace“ znamená, že poté, co Francie ze zemí rozvojových vytěžila jejich primární suroviny, z nich nyní těží „šedou kůru mozkovou“. Nezamýšleným resp. nedomyšleným důsledkem této politiky nicméně zřejmě stejně bude to, že i tito „vybraní“ migranti budou mít za pár let právo na to přivést si sem své rodinné příslušníky.

Při vlastním vytváření politiky je dle respondentů nejdůležitější ideologická pozice a s ní spojená přání. Nynější stav je ale dlouhodobě neudržitelný – sice se tím nalákala část voličů, ale je to „hloupost“, která jde proti základům francouzské republiky a proti ekonomickým skutečnostem. Imigranty bychom měli přijímat určitým přirozeným způsobem, zároveň ale také imigranti mají určité úkoly, při jejichž plnění bychom jim měli pomoci (poskytnout jim učebnice francouzštiny, pomoci jim s hledáním bydlení a práce).

Migrační politika by tedy měla dle respondentů propojit různé věci. Nyní je stavěná v podstatě na dříve uzavřených smlouvách ohledně zboží (WTO), které byly uzavřeny před 20 lety. Nyní se diskutuje o každé zemi zvlášť a se zeměmi se uzavírají smlouvy ohledně migrace (bilaterální smlouvy se zeměmi Afriky, Karibiku, Pacifiku): tyto pakty by měly být v rámci WTO zachovány a pak by se na jejich základě mělo hovořit o migrační politice.

Ohledně politiky, kterou by Francie měla mít, se respondenti shodovali, že by měla být především tzv. „slušná“: tj. taková, která dá lidem šanci, aby zlegalizovali svůj status, na imigranty bez platných dokladů by nepohlížela jako na zločince a chtěla by jim pomoci – i v místě jejich původu, aby se stali bohatšími. Jakmile se rozvojové země stanou bohatšími, tak se objem migrace z ekonomických důvodů výrazně zmenší. Naopak, pokud se těmito zeměmi nebude pomáhat, budou čím dál chudší a objem migrace bude růst.

Migrační politika Francie by tedy měla být dle názorů respondentů zcela otevřená, resp. ani v rámci celého světa by neměly existovat hranice, pasy, víza. Strategie otevřených dveří je nutná už i z důvodu zkušenosti s režimem z Vichy: Francie si přece nemůže podruhé v historii

dovolit říkat, kdo ne/má právo bydlet v této zemi. Politiku přijímání je ale třeba zároveň spárovat s politikou spolupráce s dotčenými zeměmi, neboť bez spolupráce se zeměmi původu migrantů je efektivní migrační politika nemožná. Tato politika spolupráce by měla podporovat rozvoj chudých zemí a jejich intelektuálům pomáhat v tom, aby tam zůstali: změnou politických podmínek (aby tam nebyly diktatury, aby tam nekvetla korupce) a ekonomickým rozvojem. Africkým zemím bychom měli umožnit rozvoj, podobně jako jsme to dovolili Irům a Portugalcům, když vstupovali do EU: objem pomoci z fondů EU byl velmi vysoký. Proč tedy v případě Afriky neudělá Francie to samé? Také země Východu dostaly mnoho půjček a dotací za výhodných podmínek, aby mohly dohnat rozvoj. Oproti tomu u afrických zemí Francie jen využívá jejich pracovních sil a místo toho, aby jednotlivé národy spojovala, tak z nich dělá konkurenty. Měli bychom se tedy snažit vrátit co nejvíce zemím, které nám poskytly své pracovníky – nebýt vůči jejich obyvatelům represivní, naopak být spíše povzbuzující a provádět „civilizační politiku“. Na prvním místě je třeba uvést do rovnováhy vztahy mezi Severem a Jihem, Východem a Západem, zeměmi rozvinutými a rozvojovými. Nehledě na to, že řada zemí nabízí imigrantům více než Francie – za nějaký čas nás může dohnat problém demografického stárnutí.

Samotný problém migrantů v nelegálním postavení pak vlastně nemá řešení: neboť jejich počet může snížit pouze nižší poptávka po nich jako po levné pracovní síle. Mnoho nelegálních pracovníků se nemůže podívat domů, protože jakmile by odjeli, tak by se už nikdy nemohli do Francie vrátit. Mnozí žijí ve Francii přes 10 let a doufají, že jejich pobyt bude legalizován. Zároveň nemají kontakt se svou zemí, cítí se vykořenění – kdyby měli potřebná povolení, tak by tento kontakt udržovali. Měla by to tedy být taková politika, aby zde nebyli nelegálové, v zásadě bychom měli „zpátky poslat ty, kteří teprve přijedou“ – tj. začít v zemích původu migrantů: jejich rozvojem. Z nelegálů profitují i velké firmy: např. firma Bouyges, když stavěla před 20 lety most na ostrov Ré, tak tam navezla Tunisany, kteří tam pracovali od pondělí do pátku, a na víkend jeli domů do Tuniska – tudíž nepotřebovali žádná povolení, protože byli s tichým souhlasem vlády vnímáni jako turisté – a tyto praktiky pokračují do dneška.

Z respondentů, kteří se zúčastnili výzkumu, tedy žádný nehodnotil aktuálně prováděnou politiku pozitivně – což mohlo být do jisté míry způsobeno i tím, že vzhledem k silné tradici občanské angažovanosti ve Francii měl i každý z akademiků, který se migraci věnoval, silně vyhraněný postoj. Řada z akademiků byla přímo členy NNO, které pomáhají imigrantům, o postojích samotných zástupců NNO, tradičně levicových, ani nemluvě. Ve vlastní kritice a v návrzích řešení se ovšem respondenti bez ohledu na zařazení do skupiny „zástupci NNO“ nebo „experti“ shodli.

Na základě svých vlastních a konkrétních zkušeností s praxí imigrační politiky tedy oslovení respondenti viděli státní politiku především jako nekoherentní a represivní, přičemž zdůrazňovali i značně limitovanou kompetentnost odpovědných úřadů. Pokud by jim byla dána možnost podílet se na vytváření této politiky, tak by – v souladu se svým přesvědčením o tom, že imigraci je třeba vidět jako věc, která hostitelskou společnost obohacuje – preferovali maximální otevřenost imigračních zákonů, velkou a cílenou pomoc imigrantům při jejich začleňování do společnosti a posílení spolupráce s rozvojovými zeměmi. Lze usuzovat, že tento

jejich postoj formuje nejen jejich každodenní setkávání se s příběhy „nešťastných“ imigrantů, ale také jejich sociální citění, díky kterému se pravděpodobně začali v této oblasti angažovat.

Lze očekávat, že přístup Francie k imigrantům se nyní změní v souvislosti se zvolením kandidáta levice, F. Hollanda, za prezidenta (jehož sílu voliči následně podpořili tím, že levice v čele se Socialistickou stranou má většinu i v dolní komoře Parlamentu¹⁵⁸), podobně jako se tomu v obdobných podmínkách stalo v éře prezidenta Mitteranda. Nicméně teprve čas ukáže, nakolik se proklamace F. Hollanda promítnou do změny imigračních zákonů, které musí respektovat i aktuální ekonomickou, demografickou a politickou situaci země.

5.3. Návrh doporučení pro českou migrační politiku na národní úrovni na základě francouzských zkušeností

V této podkapitole bude nejprve stručně představen vývoj české migrační politiky a následně budou doposud představené francouzské zkušenosti shrnuty z pohledu možných doporučení pro její nastavení, přičemž důraz bude kladen na oblasti, které by mohly být předmětem změny právě na základě zkušeností Francie. Uvedená doporučení jsou formulována s vědomím limitů, které bude přenos specifických zkušeností jedné země s migrací do nastavení politiky země druhé vždy mít. Nicméně i přes zvláštnost situace v každé jednotlivé zemi lze konstatovat, že lze najít určité principy a nástroje imigrační a integrační politiky, díky nimž je tyto politiky následně možné z pohledu imigrantů označit jako „lepší“ a „vstřícnější“.

5.3.1. Stručné představení vývoje české migrační politiky a jejího nastavení

Jak již bylo zmíněno v úvodu (kap. 1.2), v době vzniku samostatné České republiky (1993) tvořili cizinci pouhých 0,8 % ze všech obyvatel, přičemž do dnešních dnů se jejich podíl zvedl na 3,8 %, tj. v absolutním vyjádření se jejich počet zvýšil o cca 328 tis. (ČSÚ, 2011a; ČSÚ, 2011b). Jednotlivé fáze vývoje české migrační politiky do jisté míry kopírují vývoj počtu cizinců v uplynulých desetiletích a na základě všeobecně přijímaného dělení Barši a Baršové (2006), které je dále rozvíjeno (např. Kušniráková, Čížinský, 2011) můžeme odlišit pět období:

- 1) Mezi roky 1990 a 1995 Česko praktikovalo přístup „laissez faire“, kdy počet přicházejících cizinců nebyl v zásadě nijak usměrňován. Cizinci byli pouze evidováni, ale na druhé straně pro ně téměř neexistovala – kromě sňatku s českým občanem – možnost, jak se v zemi trvale usadit a jak získat občanství. Samotná žádost o povolení k pobytu se mohla podávat přímo na území ČR (nyní tak lze učinit téměř výhradně pouze na zastupitelských úřadech) a nově byl zaveden institut trvalého pobytu.
- 2) V následujícím období, mezi lety 1996 a 1999, jsou imigrační zákony i praxe poprvé zpříšňovány: důvody jsou nejen vnitřní (jako např. rostoucí nezaměstnanost¹⁵⁹ nebo obavy z dlouhodobých dopadů nelegální migrace), ale především vnější – snaha

¹⁵⁸ V parlamentních volbách, které se konaly 10. a 17. června 2012, získala Socialistická strana (*Parti socialiste*) 40,91 % hlasů, které jí vynesly 258 křesel z celkového počtu 577. Po přičtení křesel ostatních levicových stran (*Front de gauche, Radical de Gauche, Divers gauche*) má nyní levice celkem 300 křesel, tj. většinu 52 % (MI, 2012b).

¹⁵⁹ Z 3,9 % v roce 1996 na 8,7 % v roce 1999 (ČSÚ, 2011d).

o harmonizaci národní legislativy s předpisy EU. V roce 1999 je přijat nový cizinecký¹⁶⁰ i azylový¹⁶¹ zákon¹⁶², které vstupují v platnost k 1. lednu 2000. Změna v režimu pobytu cizinců přináší cizincům nemalé obtíže a krátkodobě snižuje objem migrace. Z dlouhodobého hlediska bylo zásadní změnou to, že zákon začal cizincům umožňovat, aby po deseti letech dlouhodobého pobytu požádali o trvalý pobyt. Poprvé tak byla připuštěna možnost trvalého přistěhování cizinců, kteří se mohli výhledově stát i českými občany.

- 3) Pro období mezi lety 2000 a 2004 (příp. až 2006) jsou typické snahy o formulaci ucelené imigrační a integrační politiky: v roce 2000 je vládou přijata první *Koncepce integrace cizinců*¹⁶³, v roce 2003 jsou přijaty *Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců*¹⁶⁴. *Zásady* jasně stanoví řídicí roli státu v oblasti migrace a nutnost koordinovaného postupu všech státních orgánů, orgánů územní a zájmové samosprávy včetně spolupráce s nevládním sektorem. Dále zdůrazňují boj proti nelegální migraci a podporu legální migrace. Nicméně tyto *Zásady* jsou velmi stručné a nejsou rozpracované do podoby strategie, což významným způsobem limituje jejich použitelnost a přijímané novely výše uvedených zákonů v sobě odrážely spíše nutnost harmonizace předpisů s legislativou EU než prosazování uceleného a jednotného názoru.
- 4) Příznivá ekonomická situace v letech 2005 – 2007 (příp. až 2008) s nízkou mírou nezaměstnanosti a ekonomickým růstem vede k příchodu řady zahraničních pracovníků, kteří své uplatnění nachází především na méně kvalifikovaných pozicích.
- 5) Od roku 2008 je naopak, v souvislosti s celosvětovou ekonomickou krizí, patrná snaha o redukcii počtu cizinců žijících v Česku (např. prostřednictvím nepříliš úspěšného projektu Ministerstva vnitra ČR – Dobrovolných návratů¹⁶⁵) a o jednoznačné upřednostňování domácí (tj. včetně občanů EU/EHP) pracovní síly.

V současné době¹⁶⁶ mohou občané tzv. třetích zemí získat trvalý pobyt obecně po 5 letech nepřetržitého pobytu v ČR (započítává se doba pobytu na dlouhodobé vízum a povolení k dlouhodobému pobytu), kdy jim je zároveň s ním přiznáno postavení dlouhodobě

¹⁶⁰ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, v platném znění

¹⁶¹ Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu), v platném znění

¹⁶² Dalšími důležitými zákony, které určují nastavení české migrační politiky nebo řeší otázky s ní související, jsou např. Zákon č. 40/1993 Sb. o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky v platném znění; Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti v platném znění nebo Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) v platném znění.

¹⁶³ Usnesení vlády ČR ze dne 11. prosince 2000 č. 1266

¹⁶⁴ Usnesení vlády ČR ze dne 13. ledna 2003 č. 55

¹⁶⁵ Projekt byl realizován v období 16. 2. 2009 až 15. 12. 2009 ve dvou fázích a byl určen pro legálně i nelegálně pobývajících cizince, kterým nabízel úhradu leteckého vycestování ze země a příspěvek na znovusazení se v zemi jejich původu (v první fázi 500/250 eur pro dospělého/dítě do 15 let, ve druhé fázi 300/150 eur). Možností tohoto vycestování využilo za celou dobu trvání projektu 2 089 legálně pobývajících osob a 169 nelegálně pobývajících; náklady na projekt činily 85,1 mil. Kč (MV ČR, 2009).

¹⁶⁶ Vzhledem k množství paragrafů dotčených zákonů, různých výjimek a podmínek pracuje následující text s nezbytnou mírou zjednodušení.

pobývajících rezidenta v EU. Na svoji žádost může následně cizinec získat občanství nejméně po pěti letech povoleného trvalého pobytu na území ČR (po kterou se musel převážně zdržovat v ČR), za podmínky, že se vzdá svého původního občanství, v posledních pěti letech nebyl pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin, prokáže znalost češtiny a plní povinnosti vyplývající z předpisů ohledně placení daní, zdravotního pojištění apod. (ČSÚ, 2011b).

Pokud bychom chtěli takto stručně popsany vývoj české migrační politiky přiřadit k modelům uvedeným v kapitole 2.4.1, lze říci, že v uplynulých 20 letech tato politika opsala v jistém slova smyslu kruh od modelu diskriminačního přes multikulturní k modelu občanské integrace, neboli od pohledu na imigranty jako na skupinu k pohledu na imigranty jako jednotlivce, kteří by se měli ve svém vlastním tempu (jakým budou zvládat jazyk, seznamovat se s českou historií a kulturou apod.) začlenit do většinové společnosti, přičemž jim nebude bráněno v udržování vazeb se zemí jejich původu nebo s komunitou jejich krajanů.

5.3.2. Srovnání české a francouzské politiky podle MIPEXu

Pokud srovnáváme českou a francouzskou migrační legislativu pomocí MIPEXu z roku 2010, tak můžeme – vzhledem ke zhoršení, k jakému došlo u Francie mezi lety 2007 a 2010 – říci, že by se spíše francouzská legislativa měla inspirovat od české. Nicméně je třeba mít na paměti, že česká legislativa v této oblasti vznikala později než francouzská, což mohlo do jisté míry ovlivnit její nastavení. Nezanedbatelnou roli při jejím vytváření jistě sehrála i nutnost sjednotit ji s legislativou EU. Odhlédneme-li od pouze nepatrného rozdílu v oblasti *mobilita pracovního trhu* (6 procentních bodů), tak každá země se může inspirovat od té druhé ve třech oblastech (viz obr. 15 a příloha č. 5).

Francie by se od Česka mohla inspirovat v oblasti *slučování rodin*, kdy Česko má u 2 dimenzí ze 4 (*způsobilost a podmínky pro získání*) dvojnásobně „lepší skóre“ než Francie. Podobně v oblasti *trvalého pobytu* v dimenzi *způsobilost* má Česko dvojnásobně lepší skóre než Francie, stejně jako u dimenzí *podmínky pro získání* a *související práva*. U dimenze *způsobilost k trvalému pobytu* má Česko dokonce skóre lepší než Francie o 42 procentních bodů. V oblasti *vzdělání* již nejsou rozdíly tak markantní, nicméně mimo dimenze *přístup ke vzdělání* Česko vede ve všech ostatních: zejména v dimenzích *zaměření na specifické potřeby* a *vytváření nových příležitostí*.

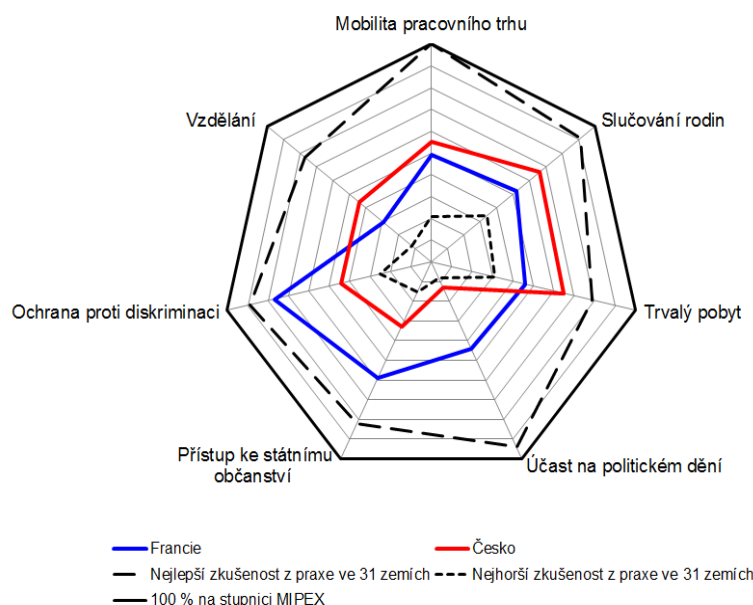
Česko by se, na druhé straně, mělo od Francie jednoznačně inspirovat v oblasti *účast na politickém dění*: mimo dimenzi *politických svobod*, kde dosáhlo hodnocení 50 %, byla jeho politika ve všech ostatních dimenzích hodnocena jako nejvíce vzdálená od ideálu (neboli 0 %). V oblasti *ochrana proti diskriminaci* by se Česko mělo inspirovat především v širší *oblasti, ve kterých je uplatňována antidiskriminační legislativa* a v *politikách rovného přístupu*, stejně jako ve vlastní *definici a koncepci antidiskriminační legislativy*. V oblasti *přístupu ke státnímu občanství* Francie vede o 75 procentních bodů v dimenzích *způsobilost* a *možnost dvojího občanství*.

V konkrétní rovině by tato inspirace mohla znamenat např.:

- Prosazení volebního práva cizinců ze třetích zemí ve volbách do obecních zastupitelstev;

- Založení specifických poradních orgánů, složených ze zástupců imigrantů;
- Zpřesnění definice a koncepce ochrany proti diskriminaci včetně rozšíření oblastí, ve kterých je aplikována;
- Důkladnější prosazování antidiskriminačního zákona¹⁶⁷;
- Zkrácení „čekací“ lhůty na občanství např. na 3 roky;
- Přijetí zákona umožňujícího mít dvojí občanství.

Obr. 15: Srovnání české a francouzské migrační a související legislativy z pohledu MIPEXu (2010)

Zdroj: MIPEX, 2010

Pozn.: údaje v % – hodnocení podle MIPEXu (viz kap. 3.3.1); detaily skóre viz příloha č. 5.

5.3.3. Doporučení na základě francouzských zkušeností

Mimo doporučení, které vyplývají z rozdílných výsledků hodnocení legislativy dle MIPEXu, můžeme pro českou migrační politiku formulovat i následující doporučení, vzešlá z analýzy historických i aktuálních zkušeností Francie s migrací:

- Jako zásadní se jeví přijmout za vlastní fakt, že imigranti v Česku žít budou a velmi pravděpodobně se jejich počet bude i nadále zvyšovat. Historická zkušenost Francie ukazuje, že z nástrojů cílících na ovlivnění počtu imigrantů v zemi doposud fungovaly pouze takové, které si dávaly za cíl zvýšit jejich počet (např. prostřednictvím organizovaného nábory pracovních sil ze zahraničí v době ekonomického růstu apod.): opatření cílící na opačný efekt nefungují. Vzhledem k tomu se zdá jako vhodné zřídit jednu instituci (s řadou regionálních pracovišť), která se o migranty komplexně postará – od poskytování např. konzultací na

¹⁶⁷ Zákon č. 198/2009 Sb. ze dne 23. dubna 2008, o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), v platném znění

ambasadách v zemích, odkud do Česka proudí nejvíce imigrantů, přes jednotné zabezpečení vstupní procedury po vlastním příchodu migranta do Česka, až po pomoc s nalezením vhodného kurzu češtiny, pracovního místa a bydlení, za současného informování o základních právních předpisech (pracovníprávních apod.). Tato instituce by také měla koordinovat otázky spojené s imigrací a integrací na národní úrovni.

- Pro tvorbu účinné a efektivní politiky je nutné jasně formulovat její vizi, a to v širších socioekonomických a demografických souvislostech, za pomoci odborníků ze společenských věd. Charismatický lídr může prosazování této vize u veřejnosti pomoci, stejně jako na jeho manažerských a vyjednávacích schopnostech závisí její prosazení v rámci administrativy a rychlost přijímání souvisejících zákonů.
- Jako nezbytné se jeví také kontinuální a dlouhodobé vzdělávání veřejnosti v otázkách souvisejících s imigrací, neboť pokud toto téma zůstane ve veřejném prostoru dlouho neuchopené, do debaty jej mohou prosadit zástupci krajní pravice.
- Podobně se jeví jako vhodné již od začátku nastavit systém vzdělávání imigrantů – aby navštěvovali kurzy jazyka i občanské výchovy, které je seznámí s kulturou a historií země, kterou si pro svůj další život vybrali.
- Jakmile je politika jednou nastavena, zdá se být vhodné s jejím institucionálním i legislativním nastavením zásadně nehýbat. Jasně formulovaná, s jedním možným výkladem, a dlouhodobě platná kritéria pro získání jednotlivých typů pobytových statusů povedou k jejich větší znalosti mezi potenciálními imigranty i imigranty již v Česku žijícími, což by mohlo do jisté míry zabránit zvyšování počtu imigrantů v nelegálním postavení. Pravidla je vhodné nastavit způsobem, který bude imigrantům zaručovat – v případě, že již jednou nějaký typ povolení k pobytu získali – relativně automatické a bezpečné obnovení jejich povolení k pobytu, pokud se rozhodnou v Česku setrvat i nadále.
- Zdá se také jako potřebné najít způsob, který by imigrantům uznával kvalifikaci z jejich země původu, aby mohl být plně využit jejich lidský a profesní potenciál.

Kapitola 6 Integrační politika a praxe na lokální úrovni: příklad Paříže a měst v regionu Basse-Normandie

V této kapitole se budu věnovat poslední ze studovaných úrovní, tj. lokální. Nejprve představím způsob, jakým se Francie člení do menších administrativních celků, abych posléze mohla navázat analýzou jejich kompetencí v oblasti integrace imigrantů a představením dalších aktérů, kteří do procesu integrace imigrantů na lokální úrovni vstupují. Následně bude na základě terénního výzkumu představena praxe konkrétních studovaných měst, tj. Paříže a jejich jednotlivých obvodů a vybraných měst v regionu Basse-Normandie. V závěru kapitoly bude srovnána míra integrace imigrantů mezi Paříží a regionem Basse-Normandie v socioekonomické a politické dimenzi, stejně jako bude provedena komparace lokálních integračních politik a výsledků výzkumu se stanovenými hypotézami. V úplném závěru budou naformulována doporučení pro lokální integrační politiky českých měst.

6.1. Administrativní členění Francie

Administrativní členění Francie, která se deklaruje jako stát unitární¹, má za cíl, podobně jako v jiných státech, rozdělit území státu pro účely jeho institucionální a administrativní správy. Nejdůležitější je rozdělení z důvodů politicko-administrativních (územní společenství), volebních (volební okrsky) a administrativních (výkon státní správy).

V současné Francii se rozlišují následující územní společenství (INSEE, 2011c): *obce* (36 568 v metropolitní Francii a 112 v zámoří), *departmenty* (96 v metropolitní Francii a 5 zámořských²) a *regiony* (22 v metropolitní Francii a 5 zámořských³). Mimo to jsou zde *společenství se zvláštním administrativním statusem*⁴, *zámořská společenství*⁵ a *společenství sui generis*⁶.

Mimo tato územní společenství existují ještě dvě další úrovně administrativního členění: *arrondissementy* a *kantony*, jejichž funkcí je rozdělit voliče do okrsků o stejné populační váze (96 departmentů v metropolitní Francii se tedy dále dělí na 330 arrondissementů, které se dále dělí na 3 883 kantonů).

¹ Tj. žádná z úrovní administrativního členění nemá zákonodárnou funkci.

² Guadeloupe, Guyane, Martinique, La Réunion a Mayotte.

³ Každý ze zámořských departmentů tvoří zároveň jeden region.

⁴ Korsika, která je již započtena mezi regiony, ale ve skutečnosti má více pravomocí než ostatní regiony metropolitní Francie.

⁵ Saint-Pierre-et-Miquelon, ostrovy Wallis a Futuna, Francouzská Polynésie, Francouzská jižní a antarktická území, Saint-Martin a Saint-Barthélemy.

⁶ Nová Kaledonie, která má oproti zámořským společenstvím ještě větší pravomoci, mj. může přijímat vlastní zákony. V roce 2014 se očekává hlasování o nezávislosti na Francii.

Obvody pro výkon státní správy a obvody územních společenství (samosprávy) jsou v řadě případů totožné. Obr. č. 16 podává přehled hlavních kategorií územního členění Francie⁷ a jejich vzájemného vztahu.

Obr. 16: Přehled hlavních kategorií územního členění Francie

Územní členění	Obvod pro výkon státní správy	Volební obvod	Územní společenství
Region	Prefekt regionu, úřad regionu	Ano (volby do Rady regionu)	Ano (Rada regionu – <i>Conseil régional</i>)
Department	Prefekt departmentu, úřad departmentu	Ano (volby do Senátu)	Ano (Rada departmentu – <i>Conseil général</i>)
Arrondissement	Podprefekt	Ne	Ne
Kanton	Ne	Ano (volby do Rady departmentu)	Ne
Meziobecní spolupráce	Ne	Ne (vedení nominováno zúčastněnými obcemi)	Ne (jedná se o sdružení obcí)
Obec	Starosta (jako zástupce státu)	Ano (volby do Obecní rady)	Ano (Obecní rada – <i>Conseil municipal</i>)

Zdroj: Novák, 2007; Vie publique, 2009; DGCL, 2011; Wikipedia, 2011; INSEE, 2011b

Pozn.: Senátoři se volí nepřímou, prostřednictvím sboru volitelů, složeného ze zástupců místní správy a samosprávy a poslanců Národního shromáždění.

Územní společenství charakterizuje vlastní název, území, rozpočet, zaměstnanci, pravomoci a určitý stupeň autonomie vůči centrální vládě, který se odvíjí od umístění v hierarchii územních společenství. Do roku 1982, kdy byla ve Francii oficiálně zahájena decentralizace⁸, měla územní společenství pouze relativně malou míru autonomie, která vycházela ze zákonů přijatých v letech 1871 (departmenty) a 1884 (obce). Proces decentralizace neustále pokračuje a obcím, departmentům i regionům jsou přidělovány nové kompetence (DGCL, 2011).

Jednotkami nejmenšími a na nejnižším stupni jsou **obce**⁹, jež jsou v naprosté většině případů tradičně totožné s územím jednoho města nebo vesnice.

Správu obce provádí *Obecní rada (Rada obce)*¹⁰. Počet členů Obecní rady je úměrný počtu obyvatel obce, kteří ve všeobecném hlasování volí její členy, a to na šestileté funkční období. V obcích nad 3500 obyvatel nevolí voliči jednotlivé kandidáty nebo strany, ale kandidátní listiny, v nichž se vždy uvádí tolik kandidátů, kolik je míst v Obecní radě. Volební systém¹¹

⁷ Bez společenství se zvláštním statutem, zámořských společenství a společenství sui generis.

⁸ *Loi n°82-213 du 2 mars 1982 relative aux droits et libertés des communes, des départements et des régions*

⁹ *Communes*; obce byly vytvořeny v roce 1789; status územního společenství získaly zákonem ze dne 5. 4. 1884, který také výslovně zakotvil jednotný právní režim pro všechny obce bez ohledu na jejich velikost.

¹⁰ *Conseil municipal*; na úrovni obcí je sice pro termín „Obecní rada“ příhodnější český termín zastupitelstvo, nicméně v této práci se kloním k používání přesného překladu francouzských termínů, abych zachovala porovnatelnost mezi jednotlivými úrovněmi.

¹¹ Kandidátní listina, která získá absolutní většinu platných hlasů voličů, získává automaticky polovinu z křesel v Obecní radě. Zbylé mandáty jsou poměrně rozděleny mezi listiny, jež obdržely minimálně 5 %

nabádá strany k uzavírání předvolebních koalic, sestavování určitých „týmů“, které povedou město – i ve velkých městech sestavují společnou kandidátní listinu různé strany. Členové Obecní rady následně volí ze svého středu starostu a jeho náměstký. Mimo to jsou členy Obecní rady obecní zastupitelé¹². Hlavními a povinnými službami, které musí radnice pro své občany zabezpečit¹³, jsou: občanskoprávní agenda (matrika, sňatky), vzdělávání, bezpečnost, sociální dávky, údržba obecních komunikací, organizace voleb. Poskytování ostatních služeb závisí na rozhodnutí Obecní rady (např. sport, kultura, muzea apod.) (DGCL, 2011).

Starosta francouzské obce je zároveň představitelem místní správy a samosprávy i státní správy¹⁴. Jako zástupce státu vykonává funkce administrativní (např. zveřejňování zákonů a nařízení, organizace voleb, evidence narozených a zemřelých apod.) a právní (např. uzavírání civilních sňatků)¹⁵. Jako hlavní představitel výkonné moci územního společenství uskutečňuje rozhodnutí Obecní rady, která na něj dohlíží a která jej pro výkon přesně daných kompetencí zmocnila. Tradičně se jedná zejména o právní reprezentaci obce, přípravu rozpočtu, správu obecního majetku, podepisování smluv, pořádání obecních trhů, vytváření tříd ve školách apod. Mimo to má starosta i vlastní pravomoci, je zodpovědný za bezpečnost a zdraví obyvatel a na základě toho spravuje příslušnou obecní administrativu (např. územní rozvoj, bydlení, doprava, obecní policie, zabezpečení dodávek vody apod.). Některou ze svých pravomocí může starosta pověřit Obecní radu nebo některého ze svých náměstků (Novák, 2007; DGCL, 2011).

Faktickým výsledkem této dvojité role starostů je jejich velmi silné postavení. Koncentrace výkonné moci do jejich rukou odlišuje Francii od ostatních zemí západní Evropy, kde je vedení obcí více „kolegiální“. Dalším důvodem silného postavení starostů je získávání prostředků pro obce na vyšších státních úrovních a institut „kumulace mandátů“ mezi vertikálními úrovněmi, kdy starostové zastupují svoji obec v úřadech vyšších úrovní – od departmentu po Parlament (Novák, 2007). Jeden politik tedy obsadí rovnou několik významných pozic na lokální, departmentní, regionální či národní úrovni, např. starosta je zároveň poslancem nebo ministrem, přičemž zájmy lokální úrovně neváhá prosazovat na úrovních vyšších – čímž obchází mezistupeň departmentu i regionu. Počet opakování mandátů navíc není limitován a starostové tak mohou obci vládnout i přes 50 let (Ryšavý, 2007).

Tři největší města (Paříž, Marseille a Lyon) byla zákonem z roku 1982 rozdělena do *městských obvodů* (částí) – *arrondissements*¹⁶, zvláštností Paříže kromě toho je, že je zároveň jedinou obcí a jediným departmentem. Městské obvody jsou tedy ještě menšími celky než obce

hlasů (včetně vítězných). Pokud žádná z listin nezískala absolutní většinu platných hlasů, je vyhlašováno druhé kolo, do kterého postupují kandidátní listiny, které obdržely minimálně 10 % hlasů (Novák, 2007).

¹² Např. Obecní rada v Caen má po volbách v roce 2008 celkem 55 členů: starostu, 21 náměstků starosty a 33 obecních zastupitelů (*Conseillers Municipaux*).

¹³ Vysoký počet obcí, jejich rozdrobenost a nízký počet obyvatel v převážné většině z nich (76 % obcí má méně než 1 000 obyvatel) jsou překážkami pro jejich efektivní správu, které se obce snaží překonat *meziobecní spoluprací* ve formě *Městských společenství*, *Společenství obcí* a *Společenství aglomerací*, které v geograficky uceleném prostoru přebírají od obcí část kompetencí (DGCL, 2011).

¹⁴ Tj. je autoritou obce jako územního společenství s výkonnou mocí a zároveň v obci zastupuje stát.

¹⁵ Významnou pravomocí je např. i dohled nad porušováním trestního zákoníku, kdy starosta podléhá státnímu prokurátorovi – tj. v jistém smyslu plní funkci policie, avšak ve skutečnosti se tato pravomoc uplatňuje pouze v místech, kde neexistují jiné složky policie (ať už obecní nebo státní).

¹⁶ Paříž do 20, Marseille do 16 a Lyon do 9, přičemž tyto *arrondissements* nemají nic společného s *arrondissementsy*, jejichž seskupením získáme department.

a každý z obvodů má svého starostu obvodu a Radu obvodu, tj. svoji radnici. Mimo to existuje ještě centrální radnice (magistrát), která zastřešuje celé město. Město je tedy spravováno Městskou radou (ve smyslu výše uvedené Obecní rady) a jednotlivými Obvodními radami. Pro volby do obou typů rad se používají stejná pravidla jako u obcí s více než 3 500 obyvateli. Do Městské i Obvodní rady se volí ve stejný den a ze stejných kandidátních listin, přičemž počet radních obvodu je roven dvojnásobku počtu městských radních, kteří jsou za daný obvod voleni. Starostu celého města a jeho náměstký volí Městská rada, starostu obvodu a jeho náměstký Obvodní rada (Novák, 2007; DGCL, 2011).

Kanton, který tvoří v průměru 9 obcí a cca 15 tis. obyvatel, není územním společenstvím, ale pouze volebním okrskem, který si volí svého zástupce v Radě departmentu. V průměru 12 kantonů následně tvoří **arrondissement**, jednotku pro výkon státní správy s vlastním podprefektem, jehož hlavním úkolem je pomáhat prefektovi departmentu (Wikipedia, 2011).

Departmenty¹⁷, které v průměru tvoří 40 kantonů, jsou volebními obvody do Senátu, obvody pro výkon státní správy (v čele stojí prefekt departmentu jako zástupce státu s přesně vyhrazenými pravomocemi a jeho úřad) i územními společenstvími.

V čele departmentu jako územního společenství stojí Prezident departmentu a správu departmentu vykonává Rada departmentu¹⁸. Pro volbu jejích členů se uplatňují stejné principy jako u voleb do Obecních rad. Odlišností je, že vždy polovina členů Rady departmentu se obměňuje 1x za tři roky. Department je *de facto* řízen užší stálou komisí, kterou tvoří viceprezidenti¹⁹, na které Prezident departmentu přenáší část svých pravomocí, a jiní jmenovaní členové. Kompetence departmentu jsou soustředěny do 4 hlavních oblastí: sociální a zdravotní (např. politiky ve prospěch dětí, seniorů, handicapovaných, začleňování do společnosti a na trh práce, příspěvky na bydlení), územní plán a vybavenost území (např. údržba silnic II. třídy, přístavů, letišť, zabezpečení dopravy mezi městy a dopravy do škol ve venkovských oblastech), vzdělávání, kultura a péče o památky (např. zabezpečení chodu *collèges*²⁰, knihoven, místních uměleckých škol) a ekonomický rozvoj (Vie Publique, 2009).

Největšími jednotkami správy jsou **regiony**, které tvoří v průměru 150 kantonů. Regiony jsou podobně jako departmenty volebními obvody, obvody pro výkon státní správy (v čele stojí prefekt regionu a jeho úřad) i územními společenstvími.

V regionu jako územním společenství a při jeho správě se uplatňují stejné principy jako u departmentu: v čele stojí Prezident regionu, správu vykonává Rada regionu, resp. užší stálá komise. Region prostřednictvím kompetencí jemu svěřených cílí především na ekonomický, sociální a kulturní rozvoj svého území. Největší váha je kladena na ekonomický rozvoj (koordinace rozvojových aktivit obcí a jejich uskupení), dále oblast územního plánování v nejširším slova smyslu (např. tvorba územního plánu, plánu udržitelného rozvoje, koordinace

¹⁷ Departmenty byly vytvořeny v roce 1790; status územního společenství získaly zákonem ze dne 10. 8. 1871.

¹⁸ Užívá se názvu *Assemblée départementale*.

¹⁹ Např. v departmentu Manche šesti.

²⁰ Odpovídá přibližně 2. stupni ZŠ v Česku.

dopravy, spolupráce na státních projektech), vzdělávání včetně profesního a kultury (např. zabezpečení chodu gymnázií, středních odborných škol, regionálních muzeí) a okrajově i na zdravotnictví (spolupráce se státem při očkování a v boji proti tuberkulóze, malomocenství, AIDS a pohlavně přenosným chorobám) (Vie Publique, 2009).

6.2. Kompetence jednotlivých úrovní v oblasti integrace imigrantů

Ve výše uvedeném výčtu územních společenství a jejich kompetencí není – snad s výjimkou politik dotýkajících se sociální oblasti u obcí a departmentů – ani naznačeno, že by se jakákoliv z politik a kompetencí dotýkala imigrantů, což je vzhledem k podílu imigrantů (8,4 % v roce 2008)²¹ a cizinců (5,9 % v roce 2008)²² na celkovém počtu obyvatel ve Francii a k tomu, že se jejich integrace odehrává na lokální úrovni, více než překvapivé. Na straně druhé se nedá říci, že by si státní správa neuvědomovala lokální a regionální dimenzi této skutečnosti.

Již v roce 1990 bylo *prefektům regionů* uloženo, aby každoročně vypracovávali program začleňování imigrantů, tzv. *Regionální programy integrace imigrantů*²³ (PRIPI). V roce 1993 byla obdobná povinnost uložena *prefektům departmentů* ve formě tzv. *Departmentních plánů přijímání nově příchozích*²⁴ (PDA), které byly – na rozdíl od těch regionálních – povinné. Jejich cílem bylo formalizovat organizaci přijímání imigrantů, kteří přicházeli z důvodu sloučení rodiny. V úvodní části plánu měla být popsána aktuální migrační situace departmentu a z ní vycházející fungování struktur pro přijímání imigrantů včetně konkrétních aktivit. Každý plán přitom musel vycházet z národního nastavení migrační politiky a brát ohled na lokální specifika (ve smyslu potřeb imigrantů a jejich složení), definovat hlavní aktéry zapojené do procesu (decentralizované služby a instituce státní správy, územní společenství, ostatní veřejnoprávní nebo soukromé subjekty apod.) a formu, jakou budou spolupracovat (DDPL, 2010). Ovšem až do roku 2003 byly tyto plány vypracovávány a aplikovány v různé míře a s různou mírou úspěšnosti, která byla – především u těch regionálních – spíše nižší než vyšší; jako problematické se ukázalo také zacílení PDA pouze na členy rodin slučujících se migrantů (PRHN, 2010; SG CICI, 2008).

V roce 2003 se jednou z oblastí nově přijímané politiky v oblasti migrace a integrace stala i „sociální a profesní podpora imigrantů a/nebo osob s imigrantským původem“. Pro dosažení cílů v této oblasti navrhla meziresortní komise pro integraci²⁵ 55 opatření, která měla být aplikována téměř všemi ministerstvy. PRIPI „druhé generace“, které měly vycházet z již existujících PDA a které měly být sestavovány na období tří let, měly za cíl být konkrétní územní aplikací stanovených opatření a plnit funkci referenčního dokumentu státních politik v oblasti přijímání a integrace imigrantů a boje proti diskriminaci. Hlavními prioritními osami byly většinou školní docházka dětí, zdravotní péče, pomoc s hledáním zaměstnání, odborné vzdělávání a přístup k bydlení (PRHN, 2010).

²¹ Zdroj: INSEE, 2011a.

²² Zdroj: INSEE, 2011a.

²³ *Programmes Régionaux d'Intégration des Populations Immigrées (PRIPI)*

²⁴ *Plans Départementaux d'Accueil des Nouveaux Arrivants (PDA)*

²⁵ *Comité Interministériel à l'Intégration (CII)*

Nicméně ve skutečnosti až zahrnutí PRIPI do zákona o plánování sociální soudržnosti²⁶, přijatého v roce 2005, přinutilo regiony k jejich sestavování a aplikování. PRIPI na období let 2005-2007 sestavilo 21 regionů z 22, jejich vyhodnocení ale ukázalo slabiny především v oblasti přidělených finančních prostředků a lidských zdrojů nutných pro úspěšnou realizaci zamýšlených opatření. Na základě této evaluace bylo na konci roku 2008 navrženo více provázat nyní neúspěšné PRIPI s konkrétními finančními prostředky již ve fázi jejich vzniku a vytvořit *Departmentní plány integrace*²⁷ (PDI), které by byly více zaměřeny na operativní provádění politik a které by *de facto* slučovaly PRIPI a PDA (SG CICI, 2008). Od tohoto plánu ale bylo nakonec v roce 2009²⁸ upuštěno a bylo rozhodnuto o posílení PRIPI, resp. o vytvoření jejich další, již třetí, generace (SG CICI, 2011).

Na začátku roku 2010²⁹ dostali prefektové regionů od Erica Bessona, tehdejšího ministra imigrace, integrace, národní identity a solidárního rozvoje, za úkol vypracovat PRIPI pro období let 2010-2012, které budou – opět – zároveň analýzou současné situace a plánem budoucích aktivit, které budou realizovány v partnerství s ostatními aktéry v regionu (OFIL, státními vzdělávacími institucemi, institucemi zabezpečujícími ubytování pracovních migrantů, územními společenstvími – zejména pokud provádějí vlastní politiku integrace –, neziskovými organizacemi nebo dokumentačními centry) (PRHN, 2010). Financování PRIPI je zajištěno prostřednictvím DRJSCS z programu č. 104 (Integrace a přístup ke francouzskému občanství), případně mohou prefekti využít Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí nebo jiných zdrojů dle vlastního uvážení. Cílovou skupinou jsou legálně pobývajícím imigranti a cizinci z tzv. třetích zemí a nepřímo i tzv. druhá generace. Prioritami programu č. 104 jsou podpora a pomoc přesně definovaným skupinám migrantů (ženy, senioři/-ky, rodiny) a také zlepšování specifických dovedností u všech skupin migrantů (francouzština, přístup k zaměstnání, účast na občanském životě, větší porozumění a naučení se hodnotám Republiky). Na tvorbě a následné aplikaci PRIPI se předpokládá spolupráce prefektů regionu s prefekty „jejich“ departmentů, kdy se nabízí možnost rozdělení PRIPI do jednotlivých departmentních programů, výše uváděných PDI, které budou odrážet buď specifika populace imigrantů v místě jejich vyšší koncentrace nebo specifika jedné převažující skupiny imigrantů nebo specifika integrace ve venkovském prostředí (PRBN, 2010). Logika současných PRIPI je tedy obrácená než v předchozích případech: postupuje se od větších celků k menším.

Na *departmenty* jako jednotky pro výkon státní správy byla – kromě tradiční zodpovědnosti za vydávání povolení k pobytu cizincům (viz níže) – v roce 2004 přenesena zodpovědnost za koordinaci a provádění státních meziřesortních politik, které mají za cíl začleňování znevýhodněných skupin (zaměstnanost, zdravotnictví, bydlení, *politique de la ville* apod.), přičemž imigrantů se může nejvíce dotýkat právě *politique de la ville* (DGCL, 2011).

Politique de la ville je termín do češtiny těžko přeložitelný, neboť jeho překlad sice zní „politika města“, což by implikovalo „politika daného města“, ale jeho význam je jiný a pro předcházení nejasností bude tedy v práci používán ve své francouzské podobě. Ve skutečnosti je

²⁶ *La loi de programmation pour la cohésion sociale du 18 janvier 2005*

²⁷ *Plans Départementaux d'Intégration (PDI)*

²⁸ *Circulaire du 7 janvier 2009*

²⁹ *Circulaire du 28 janvier 2010*

politique de la ville komplexní politikou státu, která zahrnuje legislativní a regulační opatření v oblasti sociálních služeb a územního plánování a která řeší problémy daného území v celé jejich šíři. Jejím cílem je zmenšit rozdíly mezi jednotlivými regiony země a zlepšit životní podmínky ve vybraných městských čtvrtích. Městské čtvrti jako urbanistické zóny v potížích různých kategorií, které jsou cílem politiky, byly stanoveny na základě ekonomických a společenských ukazatelů (např. ve čtvrti je téměř výhradně jenom sociální bydlení apod.). Konkrétní akce jsou následně státem realizovány prostřednictvím obcí a jejich partnerů (vlastníků domů s nájemními byty, místními podnikateli, NNO apod.). S realizací politiky se začalo již v 70. letech 20. století, kdy si vláda začala uvědomovat rostoucí napětí a kumulaci specifických problémů ve velkých čtvrtích nájemního bydlení na okrajích velkých měst: jako první krok bylo v roce 1973³⁰ zakázáno stavět bytové komplexy s více než 2 000 byty. Základem pro současnou politiku je vymezení 751 tzv. *citlivých městských zón*³¹ z roku 1996. Do roku 2010 byla *politique de la ville* řízena různými ministry v rámci jejich agend³², od listopadu 2010 spadá pod nově zřízené ministerstvo města³³ (MV, 2011).

Prefekt departementu tedy uzavírá na dobu tří let se starostou města tzv. *Městskou smlouvu o sociální soudržnosti*³⁴, kde jsou popsány a přesně definovány konkrétní projekty na obnovu daného území, a to v 5 hlavních oblastech: bydlení a životní prostředí; zaměstnanost a hospodářský rozvoj; vzdělávání; občanství (ve smyslu zvýšení zájmů obyvatel dané čtvrti o jejich okolí) a prevence kriminality; zdraví (Vie Publique, 2009). A právě při přesném definování problémů daného území mohou starostové jako jednu z cílových skupin politiky označit imigranty, pokud jsou tito v daném městě přítomni ve významnějším počtu.

Role *obcí (měst)* ve vztahu k imigrantům byla od počátků imigrace do Francie formována především nařízením shora – tj. zákony upravujícími vstup a pobyt cizinců na území Francie, které na obce (resp. na starosty jako zástupce státu s jejich administrativními funkcemi) přenášely povinnosti spojené s registrací a evidencí cizinců a s určitým dohledem nad nimi. Dekret z roku 1888 a zákon z roku 1893 dal obcím za úkol vést speciální registr³⁵ obyvatel-cizinců, který fungoval jako přehled o počtu cizinců v obci a informoval i o jejich rodinné situaci a vykonávané profesi (Pottier, 1999). Již v roce 1913, v nótě adresované ministru vnitra, poznamenal prefekt departementu Seine-et-Oise, že správnost a komplexnost aplikace imigračních zákonů závisí především na starostech. Příchod zahraničních pracovníků a s tím spojená administrativa byla ve své první fázi věcí, na kterou nebyli starostové zcela připraveni. Navíc se od nich očekávalo, že budou hrát zároveň několik rolí současně: jakožto zvolení zástupci dané komunity museli informovat ty, kteří práce zahraničních pracovníků využívali, o jejich právech a povinnostech a jejich splnění jim usnadňovat a hájit jejich zájmy

³⁰ *Circulaire Guichard (Circulaire du 21 mars 1973 relative aux formes d'urbanisation dites „grands ensembles“ et à la lutte contre la ségrégation sociale par l'habitat)*

³¹ *Zone Urbaine Sensible (ZUS)*

³² Např. v letech 1997-2002 ministrem práce a sociální soudržnosti nebo v letech 2007-2009 ministrem bydlení.

³³ *Ministère de la Ville*

³⁴ *Contrat Urbain de Cohésion Sociale (CUCS)*

³⁵ *État nominatif et par nationalité des étrangers qui ont satisfait à la formalité de déclaration de résidence*

u ostatních institucí (pokud se nějakým způsobem provinili) nebo pokud chtěli zachovat situaci zahraničního pracovníka nelegální. Zároveň ovšem – pokud je o to požádali – informovali o jejich právech a povinnostech i cizince. Jako strážci pořádku – což vyplývalo z jejich pravomocí ohledně dohledu nad porušováním trestního zákoníku v lokalitě, která byla zavedena již zákonem z roku 1884 – potom měli za úkol vykonávat dohled a kontrolu nad cizinci: prefektuře departmentu museli podávat pravidelná hlášení o počtu cizinců v obci a o jejich zaměstnání. Průkazy povolení pobytu v místě a práce na konkrétním pracovišti³⁶ vydávaly sice policejní orgány, ale v přípravě žádostí byly od roku 1920 významným způsobem angažovány obce. Starosta musel provést předběžné šetření s cizincem žádajícím o povolení k práci/pobytu: hodnotil jeho frankofonní cítění (přilnutí k nové zemi), výši výdělku (zdroj obživy: průmysl nebo zemědělství, existující pracovní smlouva), chování, morálku a společenské styky, přičemž použité pořadí přesně definovaných kritérií určuje váhu, která jim byla přisouzena a prakticky jen výše výdělku byla zcela objektivním kritériem – u ostatních záleželo na posouzení starosty. Na základě těchto kritérií následně starosta ne/doporučil ne/vhodného kandidáta a výsledky předběžného šetření zaslal na policejní prefekturu departmentu, která následně cizinci povolení ne/udělila. Prefektura se na starosty obracela i v případě, že některému z cizinců hrozilo vyhoštění: vyžádala si informace o jeho chování, morálce a výši příjmů a zajímal ji i názor starosty na jeho vyhoštění. Podobně museli starostové vyhovět i rozličným žádostem konzulů, které zajímaly informace o jejich státních příslušnících (Hubscher, 2005).

Principy nastavené v prvopočátcích kontroly imigrace do Francie jsou platné dodnes. Např. žadatel o sjednocení rodiny musí splnit řadu podmínek³⁷, aby se s ním členové jeho rodiny mohli sloučit, přičemž o jeho žádosti je prefektem daného departmentu rozhodováno během lhůty šesti měsíců, kdy se k předložené žádosti musí kromě prefektury, velvyslanectví Francie v dané zemi³⁸ a OFII vyjádřit i starosta obce, kde cizinec bydlí/kde se chce usadit. Obecní úředníci (nebo na základě žádosti starosty úředníci OFII) šetřením v místě – ke kterému musí dát cizinec souhlas³⁹ – kontrolují stav ubytování a ověřují příjmy žadatele. Toto posouzení přitom musí být objektivní – starosta tedy nemůže vydat zamítavé stanovisko např. s odůvodněním, že v dané lokalitě žije již mnoho cizinců. Prefekt si může také vyžádat starostovo stanovisko ohledně cizincova „přilnutí“ k základním hodnotám francouzské republiky⁴⁰, tj. ohledně jeho integrace do společnosti – pokud se starosta nevyjádří do dvou měsíců, má se za to, že jeho stanovisko je kladné (GISTI, 2008; SP, 2011).

³⁶ Platné zákony významným způsobem omezovaly profesní i sídelní mobilitu cizinců – blíže viz kap. 5.1.1.

³⁷ Tj. zejména pobývat ve Francii minimálně 18 měsíců, mít platné povolení k pobytu, disponovat stabilními a dostatečnými příjmy, nejpozději ke dni příjezdu rodiny mít k dispozici ubytování srovnatelné kvality a velikosti pro rodiny obdobné velikosti v dané geografické oblasti, souhlasit se zásadami organizace života rodin ve Francii.

³⁸ Ověřuje dokumenty členů rodiny z občanskoprávního hlediska a signalizuje jakékoliv nesrovnalosti.

³⁹ Pokud jej nedá, jsou podmínky bydlení automaticky vyhodnoceny jako nevyhovující.

⁴⁰ Jedná se především o monogamii, rovnost mužů a žen, svobodný výběr životního partnera, fyzickou integritu dětí a jejich školní docházku.

6.3. Další aktéři integrace imigrantů na lokální úrovni

Mimo územních společenstev, s jejichž rolí v integraci imigrantů jsme se seznámili výše, a specifické role místních samospráv, které byly v obecné rovině včetně jimi používaných nástrojů, opatření a typu politik představeny v kapitole 2.4.4 a v rovině konkrétní se jimi na příkladu Paříže a jejích jednotlivých obvodů a vybraných měst v regionu Basse-Normandie budou věnovat kapitoly č. 6.4 a 6.5, do procesu integrace imigrantů na lokální úrovni vstupuje i řada dalších aktérů. Konkrétní míra jejich zapojení, kdy doplňují lokální integrační politiky o některé z aspektů, jimž se místní samospráva z nejrůznějších důvodů nevěnuje, přitom vychází z jejich tradiční role v rámci té které země, zavedené pozice a uzavřených partnerství. V *obecné rovině* tedy mohou být hlavními aktéry na lokální úrovni – mimo místní samosprávu – tyto instituce (OECD, 2006):

Na *veřejných službách zaměstnanosti* teoreticky leží největší díl zodpovědnosti, neboť srovnání míry nezaměstnanosti u populace imigrantů s mírou nezaměstnanosti populace „domácí“ je snadno dostupným a často používaným indikátorem svědčícím o ne/začlenění imigrantů do většinové populace (viz kap. 2.4.3). Ve skutečnosti ale nebývají aktivity jednotlivých úřadů práce směrem k populaci imigrantů příliš časté, neboť politiky zaměstnanosti cílí primárně na občany a na ochranu pracovního trhu před imigranty ze zemí mimo EU.

Fakticky hrají největší roli *zaměstnavatelé*, kteří imigrantům poskytují pracovní příležitosti. V případě, že se rozhodnou pro nábor imigrantů, vybírají je podle jiných kritérií než ostatní zaměstnanci: důraz není kladen na dosavadní praxi a vzdělání, ale na schopnost učit se novým věcem. V řadě případů pro ně následně pořádají speciální kurzy, čímž zvyšují jejich kvalifikaci, resp. pomáhají s přenosem jejich původní kvalifikace do nového prostředí. Vzhledem k zájmu zaměstnavatelů o co nejnižší náklady (zejména u výrobních firem), by místní samospráva měla na zaměstnavatele dohlížet, aby dodržovali všechna ustanovení zákoníku práce apod. Důležitými zaměstnavateli v dané lokalitě mohou být i instituce veřejného sektoru (státní nebo obecní).

Specifickou skupinu zaměstnavatelů pak představují *sociální firmy*, které pracují na neziskové bázi, ale zároveň stojí mimo veřejný sektor, což jim umožňuje být více flexibilní a mohou např. zakládat speciální (cvičné) podniky, kde budou imigranti tvořit většinu zaměstnanců nebo fungovat jako vzdělávací centra profesních dovedností bez omezení ze strany občanství nebo věku studentů.

Starost o kvalitu podmínek zaměstnání (výše mzdy, pracovní prostředí, dodržování platných zákonů apod.) mají *odborníky*, které se sice primárně angažují ve prospěch všech pracovníků (daného odvětví nebo firmy), nicméně svými aktivitami nepřímo pomáhají i imigrantům, kteří ve výsledku mohou pracovat za stejných podmínek jako ostatní zaměstnanci.

Nevládní neziskové organizace (NNO), se kterými lokální samospráva spolupracuje nejčastěji – neboť v řadě zemí nemá možnost oficiálně poskytovat pomoc osobám, jež nejsou

občany daného státu – imigrantům ve většině případů nabízí možnost vyřídit si vše potřebné na jednom místě. Služby v oblasti právní, sociální či psychologické jsou imigrantům poskytovány bezplatně. V oblasti právní radí pracovníci NNO imigrantům jak s otázkami spojenými s jejich pobytovým statutem (podmínky zisku jednotlivých typů pobytu, doprovod na pohovory na úřadech, obrana před nuceným vyhoštěním apod.), tak i s otázkami pracovního práva (např. neoprávněné ukončení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele nebo zadržování a nevyplácení mzdy). Sociální poradenství pak řeší všechny ostatní otázky imigrantova života v nové zemi – např. pomoc s nalezením zaměstnání i s jeho udržením, uznání vzdělání ze země původu, informace o fungování vzdělávacího systému v nové zemi, otázky týkající se bydlení, práv a povinností v oblasti zdravotního pojištění, sociálního zabezpečení, sociálních dávek a důchodů, uzavření sňatku s občanem dané země, narození dětí a jejich výchova apod. Časté je také pořádání kurzů jazyka nové země; někdy je poskytováno i psychologické poradenství.

Specifickou skupinu nevládních neziskových organizací potom představují *asociace imigrantů*, které podporují rozvoj kulturně specifických služeb a které berou do úvahy zvláštní potřeby a požadavky jednotlivých skupin imigrantů. Tyto asociace navíc často pořádají akce, které seznamují většinovou společnost s kulturou dané země.

V některých zemích (např. v USA a ve Švýcarsku) hrají nezanedbatelnou roli také *střední a vyšší odborné školy*, které slouží jako prostředník mezi místními obyvateli, zaměstnavateli a samosprávou. Jejich praktické zaměření umožňuje mladým imigrantům zapojit se na místní trh práce již během jejich studia, přičemž již při jejich vzdělávání jsou školou zohledněny speciální požadavky místních zaměstnavatelů.

V *konkrétní rovině*, z pohledu tvorby Regionálního programu integrace imigrantů (PRIPI) ve Francii, na studovaném příkladu regionu Basse-Normandie, byli státní správou (tj. prefektem regionu) jako hlavní aktéři⁴¹ každodenního provádění migrační politiky v území viděni následující aktéři (PRBN, 2010):

- Územní společenství a jejich orgány (tj. Rada regionu, Rady departmentů, Obecní rady);
- Regionální/Departmentní ředitelství (tj. regionální/departmentní úřadovny následujících ministerstev⁴²):
 - Regionální ředitelství pro mládež, sport a sociální soudržnost⁴³ (*školsství, mládeže a asociací a sportu a solidarity a sociální soudržnosti a práce, zaměstnanosti a zdravotnictví*);
 - Rektorát⁴⁴ (*školsství, mládeže a asociací*);
 - Regionální ředitelství pro podnikání, konkurenceschopnost, spotřebu, práci a zaměstnanost⁴⁵ (*práce, zaměstnanosti a zdravotnictví a ekonomie, financí a průmyslu*);

⁴¹ Tzn. tyto instituce přizval prefekt regionu do procesu tvorby PRIPI na roky 2010-2012.

⁴² Text vyznačený kurzívou značí vždy jedno z francouzských ministerstev.

⁴³ DRJSCS – Direction Régionale de la Jeunesse, des Sports et de la Cohésion Sociale

⁴⁴ Rectorat

- Regionální ředitelství pro životní prostředí, územní plánování a bydlení⁴⁶ (*ekologie, udržitelného rozvoje, dopravy a bydlení*);
- Regionální úřad zdravotnictví⁴⁷ (*práce, zaměstnanosti a zdravotnictví*);
- Departmentní ředitelství sociální soudržnosti⁴⁸, resp. Departmentní ředitelství sociální soudržnosti a ochrany obyvatel⁴⁹ (*solidarity a sociální soudržnosti*);
- Zmocněnci u prefekta regionu pro:
 - práva žen a rovnost⁵⁰;
 - *politique de la ville*⁵¹;
- Tajemník prefekta regionu⁵², pověřený regionální koordinací politiky ekonomického rozvoje, územního plánování a vztahem mezi státem a Radou regionu;
- Regionální pobočky ostatních státních institucí:
 - OFII;
 - Úřad pro zaměstnanost⁵³;
 - Úřadů sociálního zabezpečení (nemocenské pojištění, sociální dávky, rodinné přídatky apod.)⁵⁴;
 - Pro sociální a profesní začleňování mladistvých⁵⁵;
 - Akademické centrum pro vzdělávání dětí-imigrantů a romských dětí⁵⁶.

Hlavní zodpovědnost za každodenně prováděnou politiku integrace imigrantů v regionu nicméně – podle prefekta regionu – ve skutečnosti leží pouze na několika málo aktérech, kteří spolu úzce spolupracují:

- Regionální ředitelství pro mládež, sport a sociální soudržnost (DRJSCS);
- OFII;
- Národní agentura pro sociální soudržnost a rovné příležitosti (ACSÉ);
- Nevládní neziskové organizace;
- Obce a společenství obcí, Rada regionu, Rada departmentu.

V tomto konkrétním případě (tj. v regionu Basse-Normandie) tedy státní správa – až na výjimku nevládních neziskových organizací – nespolupracuje s dalšími možnými aktéry (zaměstnavateli a odbory), kteří by mohli pomoci vytvořit lepší integrační politiku pro imigrantskou populaci v regionu.

⁴⁵ DIRECCTE – Direction Régionale des Entreprises, de la Concurrence, de la Consommation, du Travail et de l'Emploi

⁴⁶ DREAL – Directions Régionales de l'Environnement, de l'Aménagement et du Logement

⁴⁷ ARS – Agence Régionale de Santé

⁴⁸ DDCS – Direction Départementale de la Cohésion Sociale

⁴⁹ DDCSPP – Direction Départementale de la Cohésion Sociale et de la Protection des Populations – v departmentech s méně než 400 tis. obyvateli, tj. zde v případě departmentu Orne (v departmentech nad 400 tis. obyv. se jedná o DDCS)

⁵⁰ DRDFE/DDFE – Déléguees Régionales aux Droits des Femmes et à l'Égalité

⁵¹ Délégué du préfet

⁵² SGAR – Secrétaire Général pour les Affaires Régionales

⁵³ Zjednodušeně „Úřad práce“ – Pôle emploi

⁵⁴ CRAM – Caisse Régionale d'Assurance Maladie; CPAM – Caisse Primaire d'Assurance Maladie; CAF – Caisse d'Allocations Familiales

⁵⁵ Missions locales pour l'insertion professionnelle et sociale des jeunes

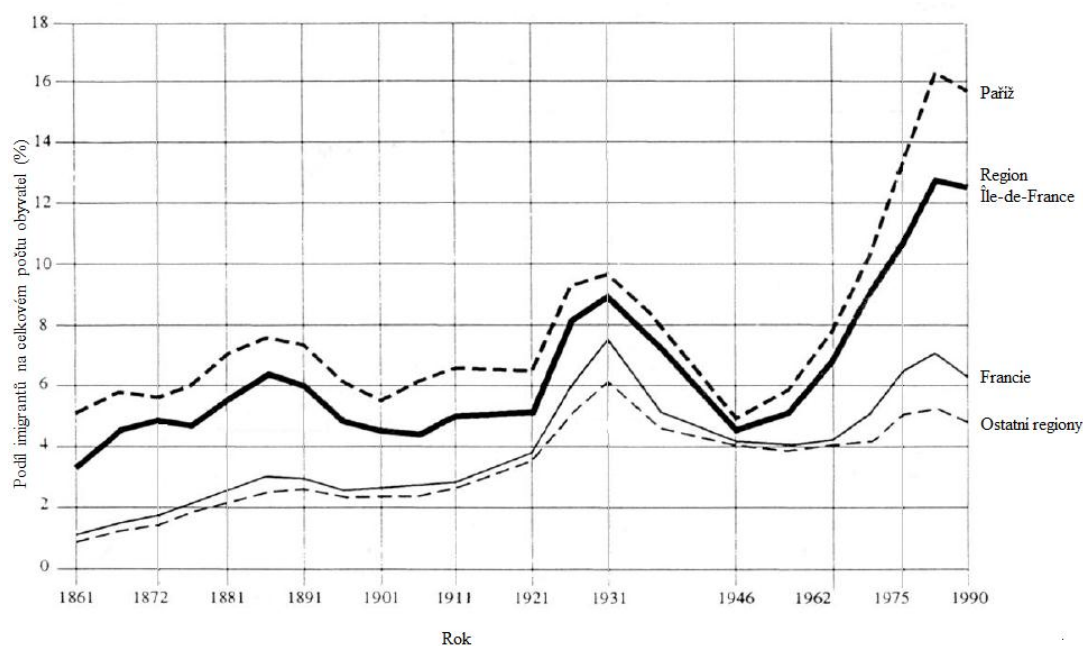
⁵⁶ CASNAV – Centre Académique pour la Scolarisation des Nouveaux Arrivants et des enfants du Voyage

6.4. Přístup Paříže jako národní metropole a jejích městských obvodů

V této podkapitole bude představena praxe lokální integrační politiky na příkladu vybraného velkoměsta: hlavního města Francie, Paříže. Po seznámení se s kontextem, ve kterém tato politika jedná (tj. populací imigrantů), budou následovat vlastní výsledky výzkumu: vstupní klasifikace města i jeho jednotlivých obvodů z pohledu faktorů ovlivňujících tvorbu této politiky, a následně ona praxe.

Vzhledem k tomu, že historie imigrace do Francie je z velké části historií imigrace do Paříže, která jako hlavní město státu vždy přitahovala největší počet i podíl imigrantů (viz kap. 5.1 a obr. 17), tak zde tato historie nebude – na rozdíl od regionu Basse-Normandie, který se z hlediska mezinárodních migrací v určitém smyslu vyvíjel v opačném směru než zbytek teritoria Francie – znovu opakována se zaměřením na detail Paříže.

Obr. 17: Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel Francie, regionu Île-de-France a Paříže (1861-1990)

Zdroj: Guillon, 1993, str. 373.

6.4.1. Kontext výzkumu: imigrantská populace v Paříži při sčítání v roce 1999

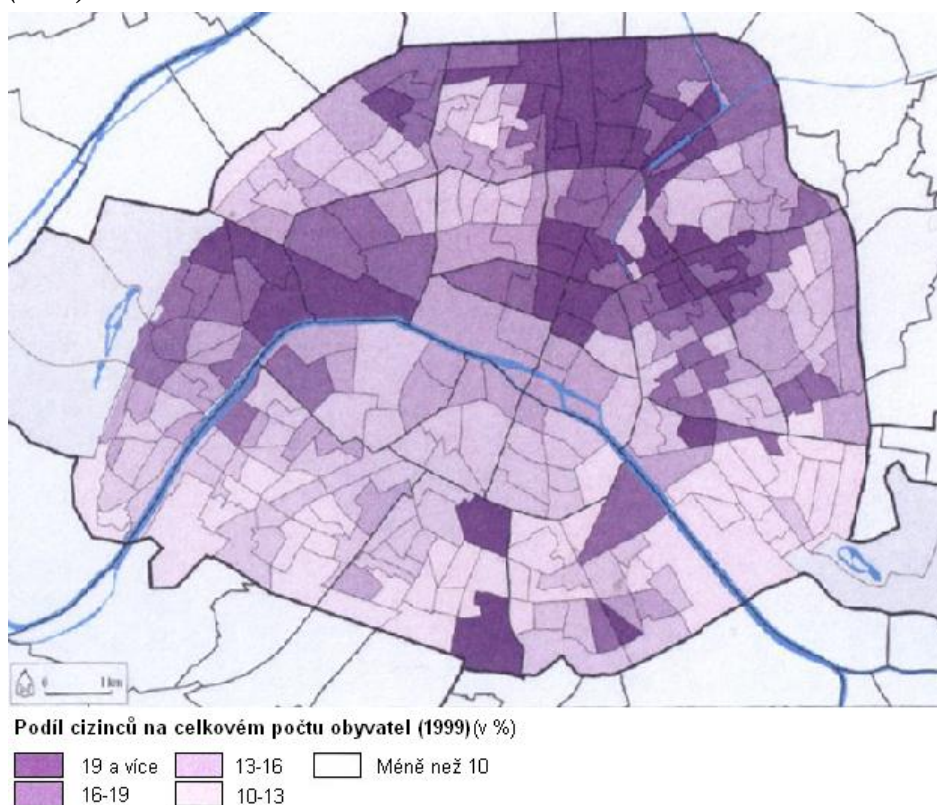
V roce 1999 žilo v Paříži celkem 386 398 imigrantů, kteří tak tvořili 18,2 % ze všech obyvatel města. Cizinců bylo v témže roce 305 784, tj. 14,4 % ze všech obyvatel (INSEE,

2006)⁵⁷. Město samotné se, jak již bylo uvedeno v kap. 6.1, na základě zákona z roku 1982, administrativně člení do 20 městských obvodů, které disponují určitou mírou samosprávy.

V rámci jednotlivých městských obvodů tvořili v roce 1999 cizinci více 20 % obyvatel v obvodu č. 2 (21,5 %) a 10 (21,2 %), k této hranici se přibližovalo i jejich zastoupení v obvodech č. 18 (19,1 %), 3 (18,3 %) a 19 (17,2 %). Na opačném konci žebříčku s hodnotami podílu kolem 10 % byly obvody č. 12 (9,8 %), 15 (11,0 %) a 5 (11,3 %). Větší podíl na celkovém počtu obyvatel tedy měli cizinci spíše v obvodech v severní části města, na pravém břehu Seiny („obchodním“), než v obvodech jižních, na levém břehu Seiny („intelektuálním“) (viz obr. 18).

Nicméně vzhledem k řádovým rozdílnostem v populační velikosti jednotlivých pařížských obvodů (INSEE, 2006), kdy v populačně nejmenším žilo v roce 1999 necelých 17 tis. obyvatel (obvod č. 1) a v populačně největším téměř 230 tis. obyvatel (15. obvod), je třeba pro další kroky výzkumu zvážit i to, zda by v přístupu rad jednotlivých městských obvodů nemohla hrát roli i pouhá velikost této populace, tj. prostý počet imigrantů bez ohledu na to, jaký podíl obyvatel daného obvodu tvoří. V roce 1999 žilo nejvíce cizinců v 18. obvodu (35 256 osob), 19. obvodu (29 710 osob) a 20. obvodu (27 809 osob), nejméně naopak v obvodech č. 1 (2 314 osob), 4 (3 926 osob) a 2 (4 211 osob) (INSEE, 2003).

Obr. 18: Podíl cizinců na celkovém počtu obyvatel jednotlivých městských obvodů Paříže (1999)

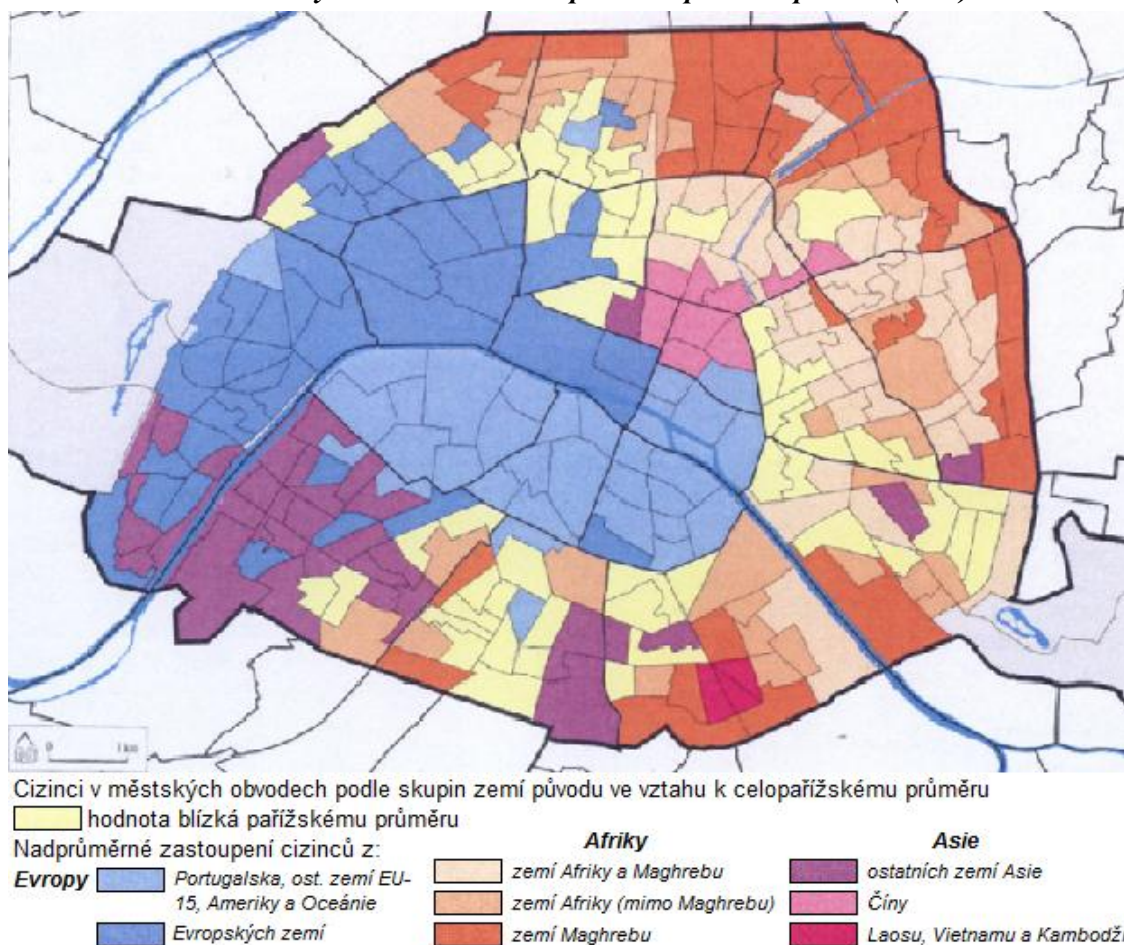
Zdroj: INSEE, 2003

⁵⁷ Do roku 2008 se počet imigrantů ve městě zvýšil na 445 848, tj. o 59 450, a zároveň se zvýšil i jejich podíl na celkovém počtu obyvatel, a to na 20,2 % obyvatel, tj. o 2 % (INSEE, 2011a).

Z hlediska svého původu pocházelo nejvíce imigrantů v Paříži z Alžírsko (38 691 osob, tj. 10,0 % ze všech imigrantů), Portugalska (34 549 osob, tj. 8,9 %) a Maroka (31 598 osob, tj. 8,2 %), Tuniska (29 343 osob, tj. 7,6 %) a Španělska (17 197 osob, tj. 4,5 %): z těchto pěti zemí tedy pocházelo 39,2 % z imigrantů ve městě, přičemž 25,8 % ze všech imigrantů pocházelo ze tří zemí Maghrebu (INSEE, 2004).

Z hlediska prostorového rozmístění cizinců v rámci Paříže byla dále patrná poměrně výrazná prostorová koncentrace jednotlivých skupin cizinců podle země jejich původu: na severu a severovýchodě města byli nadprůměrně koncentrováni cizinci ze zemí Afriky, na jihozápadě cizinci ze zemí Asie a doménou cizinců z evropských zemí byl především střed města (viz obr. 19).

Obr. 19: Cizinci v městských obvodech Paříže podle skupin zemí původu (1999)

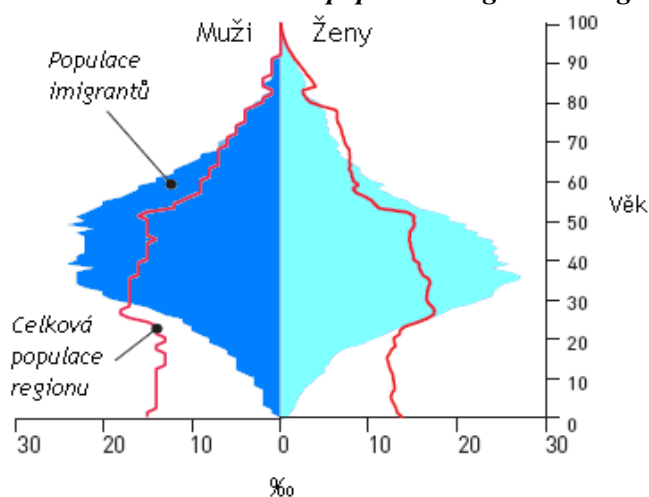

Zdroj: INSEE, 2003

Z hlediska struktury imigrantů podle pohlaví bylo mezi imigranty o něco více žen než mužů (50,6 % vs. 49,4 %). Z hlediska struktury podle věku bylo v populaci imigrantů ve věku 0-14 let 3,7 % mužů a 3,5 % žen (versus 14,7 % a 12,5 % ve většinové populaci – což je ale způsobeno tím, že děti narozené ve Francii z rodičů-imigrantů se ve statistikách objevují pouze jako cizinci a ne jako imigranti). Ve věku 15-59 let, tj. převážně ekonomicky aktivních, pak bylo 77,7 % mužů a 78,0 % žen z imigrantské populace (vs. 68,8 % a 65,1 % ve většinové populaci)

(INSEE, 2004). Rozložení podle pohlaví a věku ve věkové pyramidě populace imigrantů v Paříži i v celém regionu hlavního města (tj. regionu Île-de-France) je tedy odlišné od věkové pyramidy za celou populaci, s nadprůměrným zastoupením skupiny ekonomicky aktivních a podprůměrným zastoupením dětské a seniorské složky (viz obr. 20).

Obr. 20: Věková struktura populace imigrantů v regionu Île-de-France (1999)

Zdroj: INSEE, 2004

Z hlediska počtu svých členů byly domácnosti imigrantů v roce 1999 v průměru větší než domácnosti většinové populace (INSEE, 2004): 3,1 osob/domácnost vs. 2,4 osob/domácnost. K největším přitom patřily domácnosti imigrantů z Mali (4,6 os./dom.) a Senegalu (3,9 os./dom.). Mezi domácnostmi imigrantů z evropských zemí měly nadprůměrný počet členů domácnosti z Portugalska (3,1 os./dom. vs. 2,7 os./dom.). U imigrantů z Afriky měla pětina rodin (20,6 %) 3 a více dětí na rozdíl od rodin imigrantů z Evropy, u kterých byl podíl takovýchto rodin téměř pětkrát menší (4,4 %).

6.4.2. Výsledky výzkumu

6.4.2.1. Vstupní klasifikace Paříže a zkoumaných městských obvodů z pohledu faktorů ovlivňujících tvorbu politiky na lokální úrovni

V úvodu zdůrazněme, že na rozdíl od měst v regionu Basse-Normandie se při výzkumu ve velkoměstském prostředí pohybujeme pouze v rámci jednoho města a jeho jednotlivých obvodů.

Na celoměstské úrovni je v současné době starostou Paříže Bertrand Delanoë ze *Socialistické strany*, a to od roku 2001, přičemž svůj mandát obhájil i ve volbách v březnu 2008.

Na úrovni městských obvodů tedy získaly ve volbách z března 2008 nejvíce hlasů kandidátní listiny, v jejichž čele stáli politici z této *Socialistické strany*⁵⁸, tj. levice, a to v 11 z 20 (55 %). V 7 městských obvodech (35 %) zvítězila *Unie pro lidové hnutí*⁵⁹, tj.

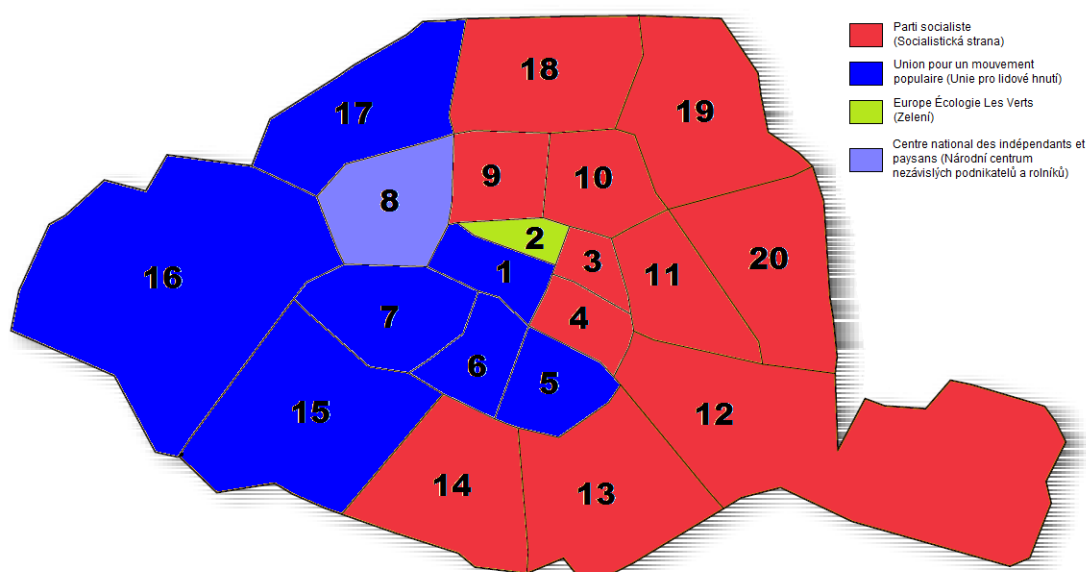
⁵⁸ *Parti socialiste*

⁵⁹ *Union pour un mouvement populaire (UMP)*

pravice strana, jejímž členem byl v době výzkumu i prezident Francie, N. Sarkozy. V jednom městském obvodu zvítězily strany *Zelení*⁶⁰ a *Národní centrum nezávislých podnikatelů a rolníků*⁶¹ (po 5 %). Výsledky voleb na úrovni městských obvodů ukazují rozdělení Paříže na dvě geograficky relativně sourodé části: na pravickou západní část města a levicový východ města (viz obr. 21).

Pro lokální integrační politiku by měla být nejdůležitější strategie přijatá na celoměstské úrovni, tj. taková, u které lze na základě výsledků voleb – i přes to, že důležitost politické příslušnosti místních činitelů nebývá ve Francii tak důležitá – předpokládat, že bude vstřícnější než strategie přijatá na celostátní úrovni. Na úrovni městských obvodů by tedy mělo být k imigrantům vstřícnějších těch 12 obvodů, kde je starostou představitel Socialistické strany nebo Zelených.

Obr. 21: Výsledky komunálních voleb na úrovni městských obvodů Paříže v roce 2008

Zdroj: vlastní šetření, 2008

Z hlediska předpokládaného imigrantského původu, jak jej stanovila studie HCI (2009; blíže viz kap. 6.6.2), bylo ze 163 členů Rady Paříže⁶², tj. na celoměstské úrovni, 12 osob (7,4 %) pravděpodobně původem ze zemí Afriky, Blízkého východu a Asie a 20 osob (12,3 %) původem ze zemí Evropy mimo Francii, tj. celkem 32 osob (19,7 %). Starosta Paříže, B. Delanoë, se sice narodil v dnešním Tunisku, ale v době, kdy bylo Tunisko ještě francouzskou kolonií a ve francouzské rodině. Ze 37 náměstků starosty bylo 11 (tj. 29,7 %) pravděpodobně imigrantského původu (HCI, 2009).

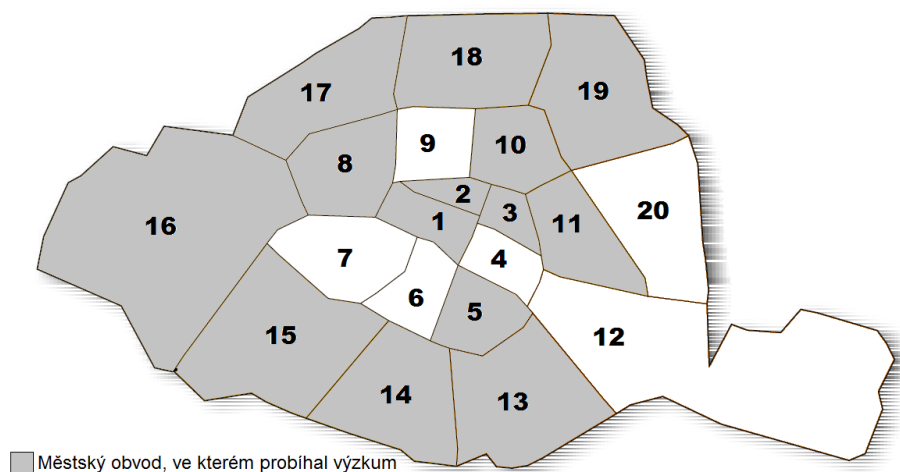
⁶⁰ *Europe Écologie Les Verts*

⁶¹ *Centre national des indépendants et paysans*; pravice strana, která úzce spolupracuje s UMP.

⁶² *Conseil de Paris*

Na úrovni městských obvodů budou dále analyzovány pouze ty obvody, u jejichž představitelů byla žádost o rozhovor vyslyšena⁶³, tj. č. 1, 2, 3, 5, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18 a 19 (viz obr. 22). Tj. z hlediska politické orientace jejich vedení v 7 z 11 levicových obvodů (63,6 %), 6 z 8 pravicových (75 %) a v obvodech se Zelenými.

Obr. 22: Městské obvody Paříže, ve kterých probíhal výzkum

Zdroj: vlastní šetření, 2008

Ve 14 městských obvodech, kde probíhal výzkum, bylo ve vedení městských částí celkem 393 osob (14 starostů obvodu, 144 náměstků starosty obvodu a 235 ostatních členů Rady obvodu), z nichž bylo pravděpodobně 87 imigrantského původu (22,1 %)⁶⁴. Podle jednotlivých funkcí nebyl zřejmě žádný ze 14 starostů obvodu imigrantského původu. Z náměstků starostů obvodů bylo imigrantského původu pravděpodobně 37 osob (tj. 25,7 % ze všech náměstků), z ostatních členů Rad obvodu 50 osob (21,2 % ze všech ostatních členů).

Na úrovni jednotlivých městských obvodů potom měly osoby pravděpodobně imigrantského původu dohromady největší podíl na vedení obvodů č. 1 (46,2 % ze všech členů Rady obvodu), 19 (36,1 %) a 11 (33,3 %), nejmenší naopak v obvodech č. 8 (7,7 %), 13 (10,3 %) a 15 (13,7 %), tj. více v obvodech na severu města než na jihu (viz obr. 23). Mezi náměstků starostů měly osoby pravděpodobně imigrantského původu největší podíl v obvodech č. 11 (50,0 % z náměstků starosty obvodu), 19 (42,9 %) a 1 (40,0 %), nejmenší naopak v obvodech č. 5 (žádný), 2, 10, 14 (po 16,7 %) a 3, 8, 15 a 18 (po 20,0 %). Mezi ostatními členy obvodu měly osoby pravděpodobně imigrantského původu největší podíl v obvodu č. 1 (57,1 %), 2, 19 (po 33,3 %) a 10 (27,3 %), nejmenší naopak v obvodech č. 8 (žádný), 13 (4,0 %) a 15 (10,0 %).

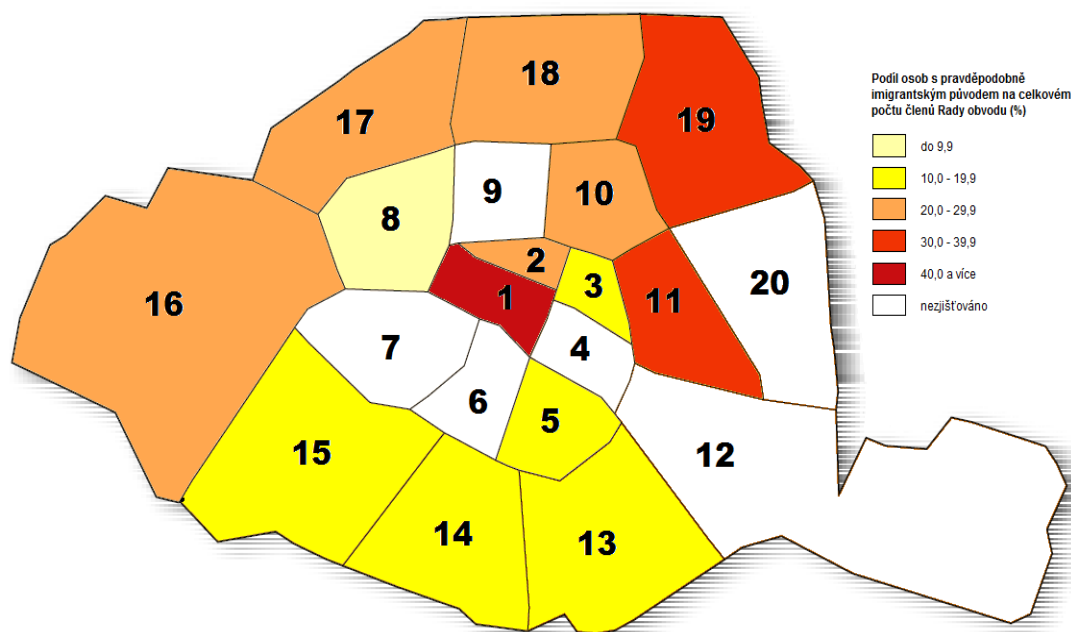
Testování Spearmanovým koeficientem pořadové korelace, pomocí něhož byla hledána korelace mezi pořadím obvodů podle zastoupení osob pravděpodobně imigrantského původu v Radě daného obvodu a pořadím obvodů podle podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel daného obvodu resp. počtem imigrantů v něm žijících, nebyla na zvolené hladině významnosti

⁶³ Pro studium lokální úrovně bylo mj. využito metody polostrukturovaných rozhovorů se zástupci obcí, resp. městských obvodů Paříže (viz kap. 3.3.2 a příloha č. 7 a č. 8).

⁶⁴ Tento původ byl zkoumán podobnou metodou, jakou používala studie HCI (2009; blíže viz kap. 6.6.2).

(0,05) prokázána⁶⁵. Lze tedy usuzovat, že mezi zastoupením osob imigrantského původu v Radách obvodů a velikostí populace imigrantů (ať už v absolutním nebo relativním vyjádření) v daném obvodu není přímá souvislost.

Obr. 23: Podíl osob s pravděpodobně imigrantským původem na celkovém počtu členů Rad obvodů Paříže (2008)

Zdroj: vlastní šetření, 2008

V pohledu na funkce jednotlivých náměstků starosty, resp. jim přidělené oblasti, se na úrovni celé Paříže jedna z náměstkyň starosty zabývá přímo integrací cizinců ze třetích zemí, a další dvě náměstkyňe mají na starost lidská práva, boj proti diskriminaci, sociální soudržnost a boj proti sociálnímu vyloučení, tj. problematice související s integrací imigrantů se věnují celkem 3 náměstci ze 37 (8,1 % z náměstků).

Na úrovni jednotlivých zkoumaných obvodů měl z náměstků starostů obvodu pouze náměstek starosty v obvodu č. 15 na starost přímo integraci. V 8 dalších obvodech spadala integrace imigrantů pod náměstky starosty obvodu, kteří měli na starost sociální soudržnost, rozmanitost, lidská práva a boj proti diskriminaci. V 5 obvodech (č. 2, 3, 5, 8, 19) neměl žádný z náměstků na starost ani jednu z výše uvedených oblastí. Nicméně v rámci jednotlivých obvodů mívají konkrétní oblasti přidělené i jednotliví radní: z nich potom měli radní ve 2 obvodech (č. 3 a 5) na starost přímo integraci a ve 3 dalších související témata (obvod č. 2, 8 a 19).

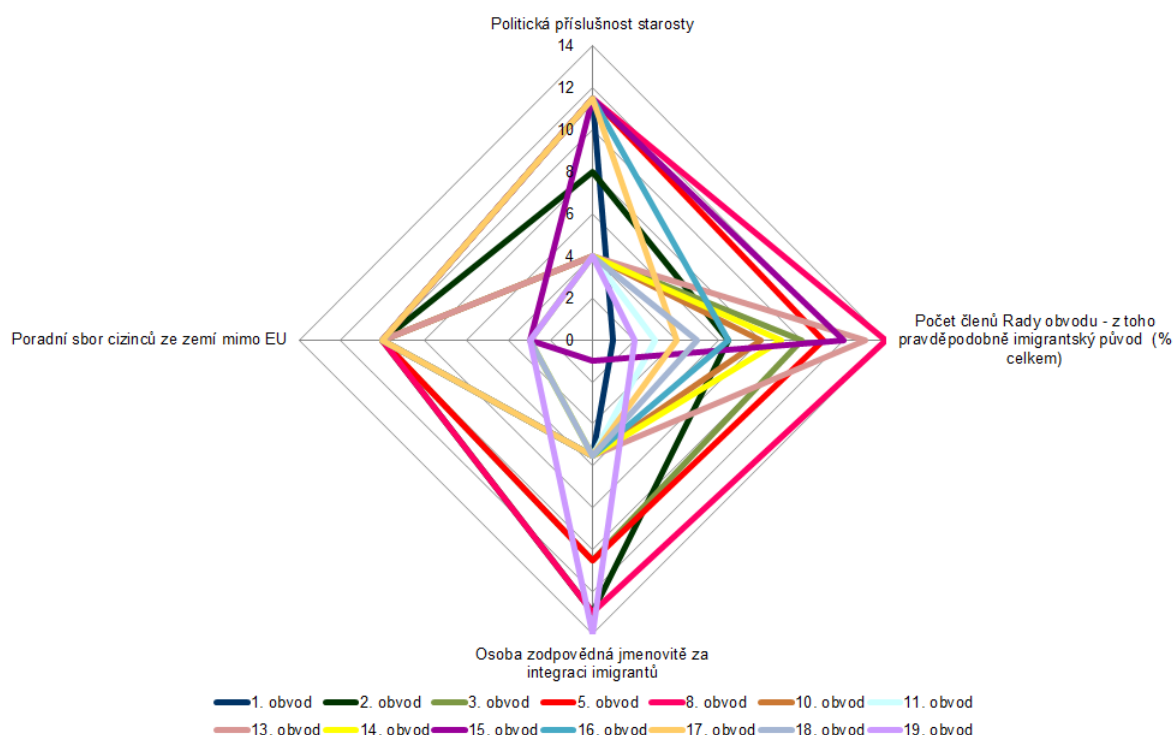
V souladu s celoměstskou politikou by měl v každém z obvodů existovat poradní orgán Rady obvodu, složený ze zástupců imigrantů z tzv. třetích zemí, kteří žijí v dané čtvrti. Nicméně

⁶⁵ Spearmanův koeficient korelace (r_{sp}) dosáhl hodnoty 0,3659 (pořadí podle podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel) resp. 0,1967 (pořadí podle počtu imigrantů), nicméně na zvolené hladině významnosti je pro sledovaný počet prvků kritickou hodnotou 0,5341 (Tvrđík, 2008).

doposud jej zavedlo pouze 5 obvodů⁶⁶ z námi sledovaných 14 (tj. 35,7 %), tj. obvody č. 11, 14, 15, 18 a 19.

Klasifikaci jednotlivých městských obvodů podle těchto faktorů, kdy nejlepší z obvodů se umístil vždy jako první v pořadí a nejhorší jako poslední v pořadí, přehledně ukazuje obr. č. 24. Podle hodnoty průměrného pořadí daného obvodu (tj. podle výše uvedených a zkoumaných faktorů) by měly nejvstřícnější politiku vůči imigrantům implementovat obvody č. 11 a 18, následované obvody č. 14, 19, 10, 15, 1, 17, 13, 16, 3 a 2, a na konci by, s nejméně vstřícnou politikou vůči imigrantům, měly být obvody č. 5 a 8.

Obr. 24: Vstupní pořadí zkoumaných městských obvodů Paříže podle vybraných faktorů ovlivňujících lokální integrační politiku (2008)

Zdroj: vlastní šetření, 2008

6.4.2.2. Pohled respondentů ze studovaných obvodů Paříže a pařížského magistrátu na celostátní imigrační politiku

Nejprve uveďme, že z celkem 15 respondentů (tj. 14 zástupců konkrétního obvodu a 1 zástupkyně magistrátu) byla 1/3 (tj. 5 osob) ve funkci od roku 2001 nebo dříve, a to v obvodech č. 1, 11, 13, 15 a 17. Ostatní respondenti, tj. 2/3 (10 osob), byli do svých funkcí zvoleni až ve volbách v březnu 2008.

V první části polostrukturovaného rozhovoru byli respondenti dotazováni na otázky související s jejich názorem na celostátní migrační politiku (viz příloha č. 7).

⁶⁶ V rámci všech 20 městských obvodů Paříže má tento poradní orgán celkem 8 obvodů (tj. 40,0 %) – mimo uvedené ještě obvody č. 9, 12 a 20.

Vzhledem k množství respondentů oslovených v Paříži bylo možné vysledovat rozdílnost názorů podle politické příslušnosti i v pohledu na celostátní imigrační politiku.

Levicově orientovaní respondenti viděli jako největší problém současné migrační politiky Francie fakt, že svým nastavením a množstvím byrokratických procedur nepřímou vede k vytváření nezanedbatelného počtu imigrantů v nelegálním postavení/vykonávajících nelegální aktivity obecně, z nichž navíc poměrně velkou část tvoří děti, které chodí do školy. Nicméně podle jejich zkušeností je zde velká solidarita mezi rodinami imigrantů a Francouzů, ve smyslu např. výpomoci s hlídáním dětí během prázdnin nebo v případě, že jsou rodiče dítěte zadrženi a hrozí jim vyhoštění – v takovém případě jsou navíc okamžitě kontaktovány NNO (zejména RESF) s cílem dosáhnout jejich propuštění. Druhou, nepoměrně větší, skupinu mezi těmito imigranty tvoří dospělí, kteří sice z hlediska svého pobytového statusu pobývají v zemi nelegálně, nicméně ani tento fakt neodradí zaměstnavatele od toho, aby jim nabízeli standardní pracovní smlouvy. Respondenti upozorňovali na to, že tito lidé svým rozhodnutím přijít do Francie a jeho následnou realizaci podstoupili nemalé riziko. Respondentům také nebyla jasná zřejmá „pokryteckost“ zákona, který vše váže na legálnost statusu, bez které daná osoba pro zákon oficiálně „neexistuje“. Na straně druhé ale stát dle mínění respondentů nepokrytě těží z práce těchto imigrantů, která má nezanedbatelný efekt pro celou ekonomiku, nehledě na zaplacené daně. Ve skutečnosti jsou – dle názoru respondentů – zaměstnavatelé v zaměstnávání těchto imigrantů vládou podporováni a z jejich statusu ve výsledku těží, neboť mají menší náklady na pracovní sílu a tudíž mohou své výrobky i služby prodávat (resp. poskytovat) levněji, což bylo respondenty označeno jako skandální. Podobně jako fakt, že tito imigranti byli zaměstnáni např. na vymalování pařížské prefektury nebo na stěhování ministerstva spravedlnosti. Respondenti tyto imigranty označovali za oběti systému, po kterých jdou vládní orgány daleko razantněji než po závažných případech hospodářské kriminality. Na straně druhé je podle respondentů všeobecně známo, že inspektoři vůbec nekontrolují doklady osob zaměstnaných v restauracích, hotelech a na stavbách, kde jsou takovíto imigranti tiše tolerováni, což je absolutní pokrytectví, protože v jiných oborech tyto osoby naopak pronásledují. Dále respondenti uváděli jako zajímavost skutečnost, že samotný akt vstupu na území Francie bez řádného povolení (víza) není trestným činem, ale trestné je ve Francii bez odpovídajícího víza zůstat a jako příklad absurdity současného systému uváděli, že poměrně časté jsou také situace, kdy různí členové jedné rodiny mají různý status z hlediska ne/legálnosti pobytu ve Francii.

Respondenti *pravickéhoho smýšlení* zdůrazňovali především komplexnost migrační politiky a nutnost rovnováhy, přičemž současná migrační politika podle nich byla vyvážená – a to rozvojovou pomocí. Poukazovali na to, že i přesto, že se Francie nyní potýká s ekonomickou krizí, je politika rozvojové pomoci daleko neambicióznější, jaká kdy byla. Na národní úrovni navrhovali stanovení kvót počtu imigrantů nejen z hlediska jejich geografického původu, ale také podle sektorů ekonomiky. Politika přijímání má dle nich své limity: je výsostně ekonomickou otázkou, do jaké míry, do jaké doby, můžeme přijímat cizince tak, aby měli stejné šance jako Francouzi. Každý člen společnosti musí přispět k tvorbě národního bohatství, navíc je nutné brát v potaz i to, že společnost má vnitřně nastavenou určitou míru tolerance, „*co se týče odlišné barvy kůže*“ – a rovnováha musí být také mezi jednotlivými komunitami.

6.4.2.3. Pohled respondentů ze studovaných obvodů Paříže a pařížského magistrátu na migrační situaci ve městě a v jejich obvodu

Ve druhé části rozhovoru byli respondenti dotazováni na otázky související s jejich znalostí populace imigrantů v jejich obvodu (viz příloha č. 7).

Otázka z dotazníku na počet imigrantů a jeho změnu od roku 1999 byla pro většinu z respondentů – vzhledem k délce jejich působení ve funkci (viz kap. 6.4.2.2) – obtížná⁶⁷, nicméně i přes to neváhali – po upřesnění, že je těžké to říci, neboť v Paříži žije řada „Francouzů cizího původu“, kteří se na ulici nedají odlišit od imigrantů – na dotaz odpovědět, neboť i přes relativně krátkou dobu působení ve funkci byli především občany daného obvodu. Lepší odhad – v porovnání se statistickými daty – nicméně měli opravdu lidé, kteří byli ve funkci minimálně od roku 2001: např. respondentka v 1. obvodu správně uvedla vyšší zastoupení občanů USA, Japonska, Portugalska, Velké Británie a ostatních zemí EU, přičemž předpokládala, že jejich počet se od roku 1999 spíše zvýšil. Podobně respondent ve 13. obvodu správně uváděl, že je zde velký rozdíl mezi jednotlivými částmi jeho obvodu, kdy cizinci tvoří až 25 % v jeho jižní části (tj. sociálně slabších čtvrtí na Porte d'Ivry a Chevaleret) a naopak pouze necelých 5 % v jeho severní části, tj. blíže středu města, kde jsou dražší byty a kde nejsou domy se sociálními byty. Naopak respondentka z 2. obvodu za jediné imigranty považovala občany USA, i když následně v dotazu na koncentraci imigrantů uvedla imigranty z Číny. Globálně respondenti z „vnitřních“ obvodů⁶⁸ předpokládali spíše snížení počtu imigrantů, a to ze dvou důvodů: stěhování bohatších osob do těchto obvodů zvedá ceny nájmu, čímž se zdejší byty stávají pro imigranty nedostupné, a obecného zpřísnování podmínek pro získání dlouhodobého pobytového statusu. Naopak respondenti z „vnějších“ obvodů⁶⁹ předpokládali určité snížení počtu migrantů v nelegálním postavení, ale globálně předpokládali celkový nárůst počtu imigrantů v jejich obvodu, přičemž respondent ze 14. obvodu výslovně upozorňoval na fakt, že před 40 lety zde nebyli téměř žádní imigranti. Na úrovni celé Paříže potom respondentka z magistrátu správně předpokládala celkový nárůst počtu imigrantů.

Ohledně ne/legálnosti postavení imigrantů a jimi vykonávaných aktivit respondenti odhadovali, že v rámci celé Paříže tvoří ti s nelegálním postavením nebo aktivitami kolem 10-15 % ze všech imigrantů. Podle jejich podílu na celkovém počtu imigrantů v jednotlivých obvodech se ukázalo další možné rozdělení města na dvě poloviny: respondenti z obvodů „severně od Seiny“⁷⁰, a především z obvodů č. 17, 18 a 19, uváděli, že podle jejich názoru tvoří tato populace až 30 % ze všech imigrantů, respondentka z obvodu č. 2 se dokonce domnívala, že v jejím obvodu početně převažují imigranti v nelegálním postavení nad imigranty v postavení legálním. Vysvětlení relativně vysokého podílu těchto imigrantů se snažil podat respondent z obvodu č. 19: podle jeho zkušeností má každý z legálně pobývajících migrantů u sebe

⁶⁷ Mimo zjišťování určitého zájmu volených zástupců o populaci imigrantů v jejich obvodu byl důvod tohoto dotazu především praktický: v době výzkumu (2008) byla posledními dostupnými statistickými daty stále ta ze sčítání z roku 1999, tj. 9 let stará. Nová data byla publikována až v červnu 2011 (viz kap. 3.3.3).

⁶⁸ Tj. č. 1, 2, 3, 5, 8, 10 a 11.

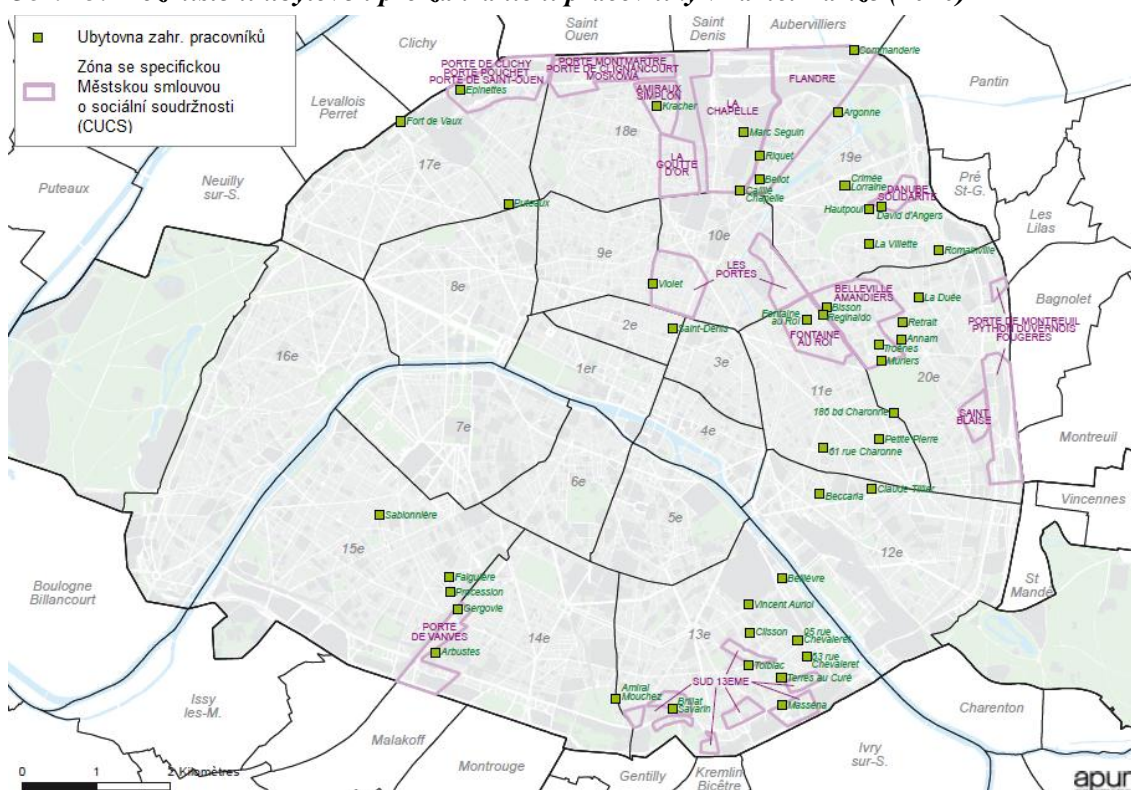
⁶⁹ Tj. č. 13, 14, 15, 16, 17, 18 a 19.

⁷⁰ Tj. č. 1, 2, 3, 8, 10, 11, 17, 18 a 19.

ubytované 2-3 příbuzné, jejichž dokumenty nejsou zcela v pořádku. Respondenti z obvodů „jižně od Seiny“⁷¹ se naopak domnívali, že podíl imigrantů v nelegálním postavení je v jejich obvodech nižší než očekávaný celoparižský průměr – odhadovali ho na 5 %.

U otázek na rezidenční koncentraci imigrantů a případných „problémů“ s imigranty poukázali zástupci obvodů č. 13, 19, 11 a 18 na význam ubytoven pro zahraniční pracovníky pro případný vznik míst velké koncentrace imigrantů: v těchto 4 obvodech je celkem 26 ubytoven, tj. více než polovina z celkového počtu v rámci celé Paříže (45), kdy navíc jen v samotném 13. obvodu je ubytoven 9 a v 19. obvodu 8. Ostatní respondenti tyto ubytovny nezmiňovali, i přes to, že v dalších 3 obvodech byla zjištěna přítomnost 3 ubytoven (ve 14., 15. a 17. obvodu) a v obvodu č. 2 a č. 10 po jedné. V ostatních obvodech nebyla naopak ubytovna žádná⁷². Na materiálu, poskytnutém jednou z respondentek a dostupném i z webových stránek města Paříže, je velmi dobře vidět toto silně nerovnoměrné rozložení ubytoven pro zahraniční pracovníky v rámci celého města, díky kterému můžeme částečně vysvětlit i vyšší podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel daného obvodu (viz obr. 25).

Obr. 25: Rozmístění ubytoven pro zahraniční pracovníky v rámci Paříže (2010)

Zdroj: Ville de Paris, 2011

Respondent ze 14. obvodu zmínil jako místo vyšší koncentrace imigrantů také tzv. Univerzitní město⁷³, areál vysokoškolských kolejí, který se nachází v jižní části 14. obvodu a ve

⁷¹ Tj. č. 13, 14, 15 a 16.

⁷² Z obvodů mimo výzkum bylo ještě 6 ubytoven ve 20. obvodu a 2 ubytovny ve 12. obvodu.

⁷³ Cité Internationale Universitaire de Paris

kterém žije na 10 tis. studentů z celého světa. Jako další místo s vyšší koncentrací imigrantů uvedl bývalou dělnickou čtvrť kolem Porte de Vanves.

Respondentka z 1. obvodu označila jako místo s vyšší koncentrací imigrantů ze zemí EU oblast okolo náměstí Verdun a Palais Royal, a Japonců u ulice Saint-Anne. Tyto dvě skupiny imigrantů označila jako bohaté, se silnou nákupní silou a tím pádem dobře integrované. Naopak Poláci, Rumuni a „ostatní chudí migranti z východní Evropy“ se koncentrují okolo ulice Cambronne, kde „přežívají pod hranicí chudoby, obtěžují místní obyvatele, kradou a žebrají“, v obvodu se neusazují a způsobují pouze problémy s bezpečností, které musí řešit policie.

Respondenti z 2. a 3. obvodu zmiňovali především čínskou komunitu z venkovské oblasti Weng-Zhou, žijící v okolí stanice metra Arts et métiers, mezi ulicemi rue des Gravilliers, rue au Maire, rue Chapon a rue du Temple, jejíž členové se živí především podnikáním v oblasti výroby a prodeje koženého zboží, šperků a dovozu-vývozu textilu, a se kterými – vzhledem k délce jejich pobytu ve Francii⁷⁴ – nejsou žádné zvláštní problémy.

5. obvod byl tradičně (a je i v současné době) především univerzitní a intelektuální čtvrtí⁷⁵, s řadou památek a v těsné blízkosti katedrály Notre-Dame. Vzhledem k tomu se jedná o převážně turistickou oblast, ve které se – kvůli vysokým cenám bydlení – usazují téměř výhradně pouze kvalifikovaní imigranti z EU, USA nebo jiných vyspělých zemí.

V 8. obvodu, relativně prestižní čtvrti s proslulým bulvárem Champs-Élysées, respondentka zmiňovala především přítomnost vysoce kvalifikovaných migrantů z EU, USA a Japonska. Mimo to je v obvodu dle jejího názoru důležitá také komunita občanů z bývalého SSSR, neboť v rue Daru stojí pravoslavná katedrála Alexandra Něvského. Jako místo větší koncentrace imigrantů z tzv. třetích zemí označila čtvrť Europe, jejíž charakter přirovnala k ostatním „lidovým“ a dělnickým čtvrtím v Paříži.

Respondenti z 10., 11. a 19. obvodu poukazovali především na čtvrť Belleville, která leží na hranicích těchto tří obvodů (včetně sousedního 20. obvodu) a která vždy měla dělnický charakter, a již od 20. let 20. století (tj. od začátku masivní imigrace do Francie) se v ní usazovali imigranti – nejprve ze zemí střední a východní Evropy (Poláci, Židé), ale také např. Arméni. V 60. letech 20. století se čtvrť stala oblíbeným cílem imigrantů ze zemí Maghrebu, v 80. letech imigrantů z Asie, přičemž všechny tyto skupiny dodnes utváří její kosmopolitní charakter. Nicméně respondent z 19. obvodu uvedl, že v jeho obvodu nejsou žádné významné koncentrace imigrantů, neboť „imigranti jsou všude“ a v podobném duchu se vyjádřil i respondent z 18. obvodu, přičemž oba zdůrazňovali především přítomnost imigrantů ze subsaharské Afriky a Maghrebu. Nicméně právě výše uvedenou koncentraci imigrantů do ubytoven, ve kterých podle informací respondenta z 19. obvodu žije na 80 % ze všech imigrantů v obvodu, považovali oba respondenti za závažný problém. V 18. obvodu jsou i dvě mešity, a tento obvod, zejména jeho část Goutte-d'Or je nechvalně proslulý jako místo zvýšené kriminality (prostituce, drogy, apod.), na kterých se podílí i imigranti – téměř polovina z obvodu spadá pod speciální plán na obnovu sociální soudržnosti. V 10. obvodu se nachází i dvě z pěti

⁷⁴ Čínané v těchto obvodech jsou ve skutečnosti 4. generací (tj. prababičky a pradědové nově narozených), kteří tedy nejsou žádnými imigranty.

⁷⁵ Součástí obvodu je Latinská čtvrť (Quartier Latin), kde sídlí nejen proslulá pařížská univerzita Sorbonna, ale také řada jiných vědecko-výzkumných ústavů (např. École Normale Supérieure), knihoven a nakladatelství.

pařížských nádraží, Gare du Nord a Gare de l'Est, kolem kterých jsou ve větší míře koncentrované NNO pomáhající imigrantům.

Ve 13. obvodu jsou nadprůměrně zastoupeni imigranti ze zemí Asie (Vietnamu, Laosu, Kambodži a Číny), kteří v jeho jižní části, mezi Porte de Choisy a Porte d'Ivry, vytvořili poměrně velký Chinatown. Jako první sem kolem let 1981-1982 přišli uprchlíci z Vietnamu, kteří se usazovali v okolí bulváru Masséna, a po nich následovali další vlny uprchlíků z ostatních zemí jihovýchodní Asie. Na rozdíl od ostatních čínských čtvrtí v jiných městech je zdejší čtvrť relativně otevřená. Z architektonického hlediska je sice odlišná od ostatních čtvrtí, neboť její výstavba (inspirovaná architekturou Le Corbusiera) probíhala v 70. – 80. letech 20. století, ovšem předpokládaná cílová skupina, mladí a dobře postavení Pařížané, se do nových vysokých věžáků nestěhovala. Místo nich se do těchto domů nastěhovali právě asijsí uprchlíci, kteří neúspěšný urbanistický projekt v jistém slova smyslu zachránili.

Respondent z 15. obvodu si nebyl vědom žádné významnější koncentrace imigrantů v jeho obvodu (podle statistických dat tam jsou ovšem poměrně výrazně zastoupeni imigranti z Asie) a konstatoval, že radnice se těmto koncentracím snaží předcházet, neboť „*rozrůzněnost je lepší – ghetta s sebou přináší sociální a etnické napětí*“. V obvodu není ani žádná ubytovna zahraničních pracovníků⁷⁶.

Podobně ani v 16. obvodu si respondent neuvědomoval vyšší koncentraci imigrantů v nějaké části obvodu – což je do jisté míry logické, neboť tento obvod je vnímán jako nejprestižnější a nejluxusnější a tudíž pokud zde nějakí imigranti žijí, bude se podle jeho názoru jednat pouze o vysoce kvalifikované profesionály z EU, USA nebo Kanady. Odvrácenou stranou obvodu je nicméně k němu náležející Buloňský lesík, který je – kromě tenisových turnajů světové úrovně a dostihového závodiště – proslulý také jako místo prostituce všech druhů, které se dle respondenta zřejmě účastní i řada žen a mužů ze zemí východní Evropy.

V 17. obvodu se, podle názoru respondenta, dá v současné době o vyšší koncentraci imigrantů (zejména z Maghrebu) hovořit pouze ve čtvrti Batignolles, okolo okružního bulváru a bulváru des Maréchaux a rue Navier.

S výjimkou respondentů z 1. a 18. obvodu tedy nebyly jednotlivé kriminální delikty *a priori* prisuzovány imigrantům, naopak bylo poukazováno na fakt, že se jedná se spíše o skupiny mladých, jejichž rodiče sice mohli být imigranti, ale samotní pachatelé jsou z hlediska svého občanství Francouzi. Respondenty bylo zdůrazňováno, že se všemi pachateli trestných činů se dle jejich vědomí zachází stejně přísně, ať už je jejich původ jakýkoliv.

Vyšším koncentracím imigrantům na určité územní jednotce se dle mínění většiny respondentů předchází jen těžko, neboť imigranti tíhnou k tomu, vytvořit si a získat nějaké

⁷⁶ Z historického pohledu lze nicméně říci, že tento obvod byl vůči imigrantům nepřátelský, resp. zde umístěný tzv. Zimní velodrom sloužil autoritám jako shromažďovací místo pro nepřátelské a nepohodlné cizince: v červenci roku 1942 Židů a v červenci-srpnu roku 1958 Alžířanů. V rámci „zátahu“ na Židy bylo na stadionu shromážděno přes 13 tisíc Židů, kteří byli následně deportováni do koncentračního tábora v Osvětimi (akce je známá jako *Rafle du vélodrome d'hiver*). V rámci francouzsko-alžírské války byl dne 28. července 1958 proveden „zátah“ na muslimské obyvatele Paříže, z nichž bylo následně na 3 tisíce mužů-Alžířanů shromážděno na velodromu, kde byla kontrolována jejich identita a kde byli podrobeni výslechu. V roce 1959 byl velodrom zbořen a na jeho místě, v rue Nélaton, byla postavena nová kancelářská budova, ve které nyní sídlí část Ministerstva vnitra.

území, které bude „jejich“ a o kterém budou moci prohlásit, že je to „u nich“. Nicméně bez ohledu na jejich politické smýšlení a globální pohled na celostátní migrační politiku (se kterou řada respondentů nesouhlasila, viz výše) byli všichni respondenti proti zavedení kvót, které by určovaly, kolik imigrantů může žít na stanoveném území.

Respondenti z *pravcových obvodů*⁷⁷ poukazovali na to, že zavedení kvót by znamenalo, že by nemohli přijít všichni, kteří by chtěli a klonili se spíše k omezení imigrace formou onoho propagovaného výběru, který funguje na celostátní úrovni – tj. povolit vstup do země pouze těm osobám, které ekonomika výslovně potřebuje a u kterých je předpoklad, že se budou dobře integrovat, ale jejich počet na celostátní úrovni nijak neomezovat a v rámci země jim místo pobytu nijak nepřidělovat. Kvóty považují za věc „*hloupou a nebezpečnou*“, která navíc nabízí silné reminiscence s režimem z Vichy. Úkolem lokálních samospráv má být udržení rovnováhy na svěřeném území, např. progresivní politikou rovnoměrného rozmístování sociálních bytů, aby obce nespadly do nerovnováhy a napětí, které může vzniknout i mezi lidmi stejného etnika.

Respondenti z *levicových obvodů*⁷⁸ zdůrazňovali otevřenost svých obvodů vůči všem příchozím a poukazovali na nereálnost jakýchkoliv kvót, jako na statické číslo, které ale nemůže být nikdy naplněno, neboť lidé jsou neustále v pohybu a stěhují se. Případné zavedení kvót by podle nich bylo pouze „*politickým a populistickým gestem*“, neboť rovnoměrného rozložení cizinců se dá dosáhnout správným manažerským řízením sociální a bytové politiky: žádoucí je společenská rozrůzněnost a sociální smíšenost. Podle jejich názoru je třeba, aby jednotlivé radnice uznaly, že imigranti jsou bohatstvím a přidanou hodnotou společnosti, přičemž pokud imigranti tvoří 15 % z obyvatel, tak to není vůbec špatný poměr a není třeba ho jakkoliv snižovat. Nicméně poměr okolo 50 % by už byl zřejmě moc vysoký – původní obyvatelé by se už nemuseli ve své čtvrti cítit dobře a mohli by se cítit ohroženi, protože řada z imigrantů má jiné zvyky. Radnice by měly využívat všech druhů bohatství, které cizinci přinášejí – a to nejen tím, že jim budou naslouchat prostřednictvím pro ně speciálně vytvořeného poradního orgánu a výhledově jim dají možnost volit v místních volbách, ale také seznamováním široké veřejnosti s jejich kulturou, což ve výsledku povede k obohacení většinové společnosti.

Radnice jednotlivých obvodů (a obcí) by tedy dle názorů respondentů měly dbát na pokud možno rovnoměrné rozložení imigrantů v rámci jejich obvodu (obce), a to už např. ve fázi vypracovávání územního plánu rovnoměrným rozmístěním ploch určených pro výstavbu ubytoven zahraničních pracovníků.

6.4.2.4. Pohled respondentů ze studovaných obvodů Paříže a pařížského magistrátu na roli obecní samosprávy v integraci imigrantů

Ve třetím okruhu otázek (viz příloha č. 7) byli respondenti dotazováni na roli lokálních samospráv v integraci imigrantů a cílem dotazování bylo získat informace o používaných nástrojích integrační politiky vůči imigrantům v daném obvodě.

V pohledu na to, zda při řešení migrační situace v obci závisí více na starostovi a jeho politické příslušnosti nebo na lokální situaci, se respondenti na odpovědi jednoznačně neshodli,

⁷⁷ Tj. č. 1, 5, 8, 15, 16 a 17.

⁷⁸ Tj. č. 3, 10, 11, 13, 14, 18 a 19.

neboť veskrze poukazovali na to, že důležité je obojí. Mírně převážil názor, že – pokud odhlédneme od jejich provázanosti – je více důležitá politická příslušnost starosty a jeho náměstků, kdy nejdůležitější roli hraje jejich přesvědčení a pozice vůči imigrantům. Např. respondent ze 13. obvodu uváděl, že k imigrantům sice nemají stejný přístup jako vláda, ale že také vždy záleží na typu migrantů. Méně kvalifikovaní imigranti se častěji ocitají v obtížných životních situacích (např. nezaměstnanost), na což se musí radnice brát ohled. Zároveň ale poukazyval na to, že v jeho obvodu je již nyní soustředěno 25 % z celopářížské kapacity služeb pro bezdomovce, přičemž podle jeho názoru je řešení otázek spojených s migranty v zásadě velmi podobné řešení otázek s bezdomovci: tudíž pokud by obvod rozšiřoval spektrum a kapacitu služeb poskytovaných bezdomovcům a imigrantům, tak by se tyto dvě populace mohly v obvodu velmi významným způsobem koncentrovat, což není z důvodu nutného zachování rozmanitosti a vyváženosti žádoucí. Na celoměstské úrovni je vedení Paříže levicové, tj. k imigrantům příznivé, a město jako celek je zároveň velmi bohaté. Nicméně, podle jedné z respondentek, ani pravicová vláda města by nemohla být méně sociálně vnímavá, protože z historie dobře ví, co může způsobit povstání lidu.

Ohledně *rozdělení kompetencí v oblasti migrace a integrace* respondenti konstatovali, že tyto kompetence nejsou ani dnes, tj. přes decentralizaci zahájenou v roce 1982, otázkou obcí, neboť zde stále funguje silný centralismus, který zůstává v myslích občanů – nicméně že i přesto „*obce dělají, co mohou*“. Za ideální by ovšem považovali, kdyby největší kompetence měly regiony (kraje), které podle jejich názoru představují kompromis jak z hlediska počtu osob s velkou zodpovědností (regionů je 22), tak z hlediska znalosti místních problémů.

Financování obcí a jejich projektů na podporu integrace imigrantů funguje podle znalostí respondentů na jednoduchém principu: obce si připraví jednotlivé projekty a stát jim je následně financuje. Pokud tedy v nějaké obci nejsou žádní imigranti nebo pokud si obecní samospráva neuvědomuje nutnost otázky začleňování imigrantů do většinové společnosti řešit, tak do této obce nedoputují žádné z na to určených finančních prostředků. Nicméně k přesunu veškerých kompetencí a financí na obce se respondenti stavěli odmítavě: pokud by se o tuto problematiku nestaral stát, tak by obce na ni musely vyčlenit značnou část ze svého rozpočtu – ovšem často ty obce, ve kterých žije nejvíce imigrantů, patří mezi ty nejchudší. Navíc samotní imigranti při výběru místa svého bydliště preferují přítomnost již usazených krajanů, což by v důsledku mohlo vést k dalšímu chudnutí obcí, kde jsou imigranti nadprůměrně zastoupeni.

Jak již bylo v kap. 6.4.2.1 uvedeno, v rámci *celé Paříže* se jedna z náměstkyň starosty⁷⁹ zabývá přímo integrací cizinců ze zemí mimo EU. Prováděná celoměstská politika, která začala být aplikována v době prvního mandátu B. Delanoëa⁸⁰, používá 9 nástrojů, jejichž cílem je podpořit začlenění imigrantů do většinové společnosti:

⁷⁹ Pro zachování odpovídající aktuálnosti byly informace o používaných nástrojích, získané v polostrukturovaném rozhovoru, následně doplněny o informace z webových stránek města (Ville de Paris, 2010).

⁸⁰ Tj. mezi lety 2001 a 2008, kdy bylo vedení města poprvé v historii levicové.

1) Poradní orgán radnice – Shromáždění občanů Paříže z nečlenských zemí EU⁸¹

Vzhledem k velkému počtu imigrantů žijících v Paříži, z nichž cca 3/4 tvoří imigranti z tzv. třetích zemí, hledalo město již v roce 2001 nástroj, jehož pomocí by imigranti mohli vyjadřovat svoje názory a podílet se na rozhodování u věci každodenního chodu města. Podtextem byla idea o specifickém, městském, občanství, jako záležitosti místa bydliště⁸². *Shromáždění* bylo na celoměstské úrovni poprvé ustanoveno v roce 2002 (tehdy mělo 90 členů ze 36 zemí mimo EU, kteří v Paříži bydleli minimálně jeden rok) a následně bylo v jiné formě, již jako orgán zastřešující jednotlivé Poradní orgány cizinců ze třetích zemí v jednotlivých obvodech (viz dále), obnoveno v roce 2010.

2) Kurzy francouzštiny

Město Paříž nabízí svým obyvatelům celou škálu kurzů francouzštiny, které navštěvuje cca 15 tis. osob ročně. Cizinci z nefrancouzsky mluvících zemí mají v rámci jednoho z typů kurzů možnost získat tzv. *Výchozí diplom znalosti francouzštiny*⁸³, který odpovídá úrovni A1 Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Město také vydalo učebnici francouzštiny⁸⁴, která je v průběhu kurzů distribuována a která žákům zůstává a umožňuje jim tak vracet se k probírané látce i doma nebo po skončení kurzu. Jedním z kurzů je také kurz pro zaměstnance města s imigrantským původem, kteří jej mohou navštěvovat ve své pracovní době.

3) Podpora rovného přístupu ke všem právům a ke službám poskytovaným městem

Město dbá také na rovný přístup k právům a ke všem poskytovaným službám pro všechny své občany, ať už se jedná o Francouze nebo cizince. Přístup ke službám města se město rozhodlo cizincům usnadnit překladem tří velkých informačních brožur (o sociálním bydlení, o službách pro seniory a o službách pro děti do věku 6 let) do 6 nejrozšířenějších jazyků⁸⁵. Na radnicích jednotlivých městských obvodů a v pobočkách poskytovatelů služeb jsou mimo to v těchto jazycích dostupné i informační letáky o nutných formalitách pro zápis do základní školy, k přihlášení se k pojistnému na sociální zabezpečení apod. nebo o existujících právních poradnách, kurzech francouzštiny či o fungování pařížské radnice. Úředníci z radnic obvodů, jejichž některé čtvrti jsou zapsány v plánu *politique de la ville*, jsou dále ve specializovaných kurzech vzdělávání⁸⁶ v tom, jak přistupovat k osobám z jiných kulturních prostředí. V jednotlivých obvodech byly na radnicích zřízeny také bezplatné právní poradny⁸⁷, kde se všichni obyvatelé Paříže mohou informovat o svých právech nebo najít řešení konkrétní situace. Finanční podpora je také určena NNO, které poskytují bezplatnou právní a sociální pomoc všem občanům Paříže bez ohledu na jejich původ.

⁸¹ *Assemblée des Citoyens Parisiens Extra communautaires (ACPE)*

⁸² *Citoyenneté dans la cité*

⁸³ *Diplôme Initial de la Langue Française (DILF)*

⁸⁴ *Paris sur le Français*

⁸⁵ Arabštiny, španělštiny, turečtiny, ruštiny a angličtiny.

⁸⁶ Jedná se o cca 1 000 osob.

⁸⁷ *Point d'Accès au Droit (PAD)*

4) Podpora projektů, které mapují historii rozmanitosti kultur v Paříži, a festivalů představující zahraniční kultury

Město je zakládajícím členem *Národního centra historie imigrace*⁸⁸, které sídlí ve 12. obvodu (viz kap. 5.1.6) a které pomocí trvalé výstavy i krátkodobých expozic představuje historii imigrace ve Francii jako celku i historii imigrace jednotlivých skupin cizinců (např. Poláků ve Francii) a pořádá také řadu konferencí a debat.

Mezi únorem a dubnem 2010 byla dále před radnicí instalována výstava „150 let imigrace v Paříži“⁸⁹, jejímž pořadatelem bylo město a NNO ACHAC a kde byla tato nedílná součást pařížské historie prezentována pomocí velkoformátových fotografií a doprovodných textů.

Město také podporuje festivaly, které obyvatele města seznamují s jinými kulturami, ať už se jedná o Nuit du Ramadan (Noc ramadánu; muslimský svátek), Diwali (hinduistický Svátek světél), Newroz (oslavy svátku jara ve Střední Asii, na Kavkaze a na Blízkém východě), čínský nový rok nebo Týden zahraničních kultur⁹⁰, který spolupřádá na 38 kulturních center jednotlivých zemí.

Město dále uzavírá partnerství s jednotlivými kulturními institucemi tak, aby umožnilo přístup na výstavy, které představují kultury jiných zemí, i sociálně znevýhodněným občanům (např. na výstavu *Africa Remix* v Centre Georges Pompidou v roce 2005 nebo na vybraná představení v divadle Odéon). Finančně jsou podporovány i festivaly městských subkultur s výrazným mezinárodním přesahem, jako např. festival Hip Hop Debut.

5) Kmotrovství cizinců

Pařížská radnice je solidární s radnicemi jednotlivých městských obvodů, které provozují tzv. kmotrovství imigrantů úředníky radnice. Celopařížská radnice, resp. starosta B. Delanoë, v zastoupení své náměstkyně, P. Boistard, se v červnu 2009 stala symbolickým kmotrem 5 000. migranta v metropoli (resp. rodiny se školou povinným dítětem v nelegálním postavení).

6) Podpora pro NNO pomáhající imigrantům

Radnice také poskytuje finanční a materiální pomoc NNO, které pomáhají imigrantům (např. CIMADE, GISTI, France Terre d'Asile) i jejich akcím⁹¹.

7) Obnova ubytoven zahraničních pracovníků⁹²

V Paříži se nachází celkem 45 ubytoven pro zahraniční pracovníky, které disponují 8 700 lůžky a které byly postaveny převážně v 70. letech 20. století. V současné době je jejich stav zcela nevyhovující jak z pohledu kvality bydlení, tak z pohledu technického stavu, a tudíž se město v roce 2005 rozhodlo všechny je postupně zrekonstruovat. Kromě zlepšení technického stavu budov a kvality bydlení (např. aby měl každý z pokojů sprchu a WC) jsou v ubytovnách budovány i prostory, ve kterých budou moci být imigrantům poskytovány

⁸⁸ *Cité Nationale de l'Histoire de l'Immigration (CNHI)*

⁸⁹ *Paris: 150 ans d'immigration*

⁹⁰ *Semaine des Cultures Etrangères*

⁹¹ Např. v únoru 2010 podpořila ples kolektivu CIMADE „Amoureux au ban public“ (Zakázaná láska), čímž poukázala na fakt, že právo na výběr životního partnera bez ohledu na jeho původ je jedním ze základních lidských práv.

⁹² *Foyer de Travailleurs Migrants (FTM)*

specializované služby: právní, sociální a lékařská pomoc nebo kurzy gramotnosti a francouzštiny.

8) Sociální kavárny

V rámci boje proti osamělosti migrantů-seniorů město zřídilo tzv. sociální kavárny, kde se migranti-senioři mohou vzájemně setkat v příjemné atmosféře, zúčastnit se vzdělávacího nebo kulturního programu či vyřešit svůj konkrétní problém za pomoci přítomného sociálního pracovníka (přístup k sociálním dávkám, důchodu, apod.). Doposud byly otevřeny tři takovéto kavárny: ve 20., 18. a 10. obvodu⁹³.

9) Grantové schéma „Rozvojové partnerství mezi Paříží a Jihem“⁹⁴

Od roku 2006 pařížská radnice finančně podporuje vybrané rozvojové projekty, které mají za cíl jak realizaci rozvojového projektu v zemích tzv. Jihu, tak integraci imigrantů ze zemí mimo EU. Výběr projektů se provádí jednou ročně a úspěšný žadatel (tj. NNO) může získat podporu ve výši 5-15 tis. eur, tj. cca 125-375 tis. Kč (celkově je rozdělováno 100 tis. eur, tj. cca 2,5 mil. Kč).

Mimo to funguje v rámci města také *politique de la ville*, která cílí na obnovu 14 čtvrtí⁹⁵, ve kterých žije na 330 tis. obyvatel (tj. 15 % ze všech obyvatel města) a 29 % z jejich obyvatel jsou imigranti (o jaké čtvrtě se jedná a jaká je jejich pozice v rámci města viz obr. 26). V těchto 14 čtvrtích z celkových 80 pařížských (tj. v 17,5 %) je umístěno 37 % z celoměstských kapacit sociálních bytů a zároveň v nich sídlí 28 % ze všech pařížských NNO, které se zabývají pomocí sociálně potřebným a jejich integrací do společnosti (APUR, 2010).

Cílem této politiky, která byla nově nastartována v roce 2001, je – podobně jako v jiných případech (viz kap. 6.2) – řešit sociální a územní nerovnosti, vybudovat spravedlivější a solidární Paříž, a to tak, aby všichni Pařížané, bez ohledu na místo svého bydliště a/nebo svoji situaci, mohli plně využívat svého „práva na město“. Hlavním nástrojem realizace této politiky je *Městská smlouva o sociální soudržnosti* (viz kap. 6.2), ke které se přidává ještě tzv. *Velký projekt urbanistické obnovy*⁹⁶, jehož hlavním cílem je rekonstrukce budov a území ve vytípaných čtvrtích.

Paříž – na rozdíl od měst v regionu Basse-Normandie – téměř nevyužívá nástroje *partnerství s městy v zahraničí*, který bylo v případě měst v regionu Basse-Normandie možné částečně zařadit mezi nástroje lokální integrační politiky: v několika případech toto partnerství mj. sloužilo jako prostředek k propagaci jiné než francouzské kultury. Paříž má uzavřené partnerství pouze s Římem (Itálie), a to již od roku 1956. Na straně druhé město podepsalo řadu dílčích smluv o spolupráci a o přátelství, a to celkem se 45 městy ve 37 zemích světa. Z těchto

⁹³ Kavárna *Ayyem Zamen* („Staré dobré časy“ v kabylištině) byla otevřena v roce 2003 ve 20. obvodu, kavárna *El Farabi* v 10. obvodu v roce 2007 a kavárna *Dejean* v 18. obvodu v roce 2008.

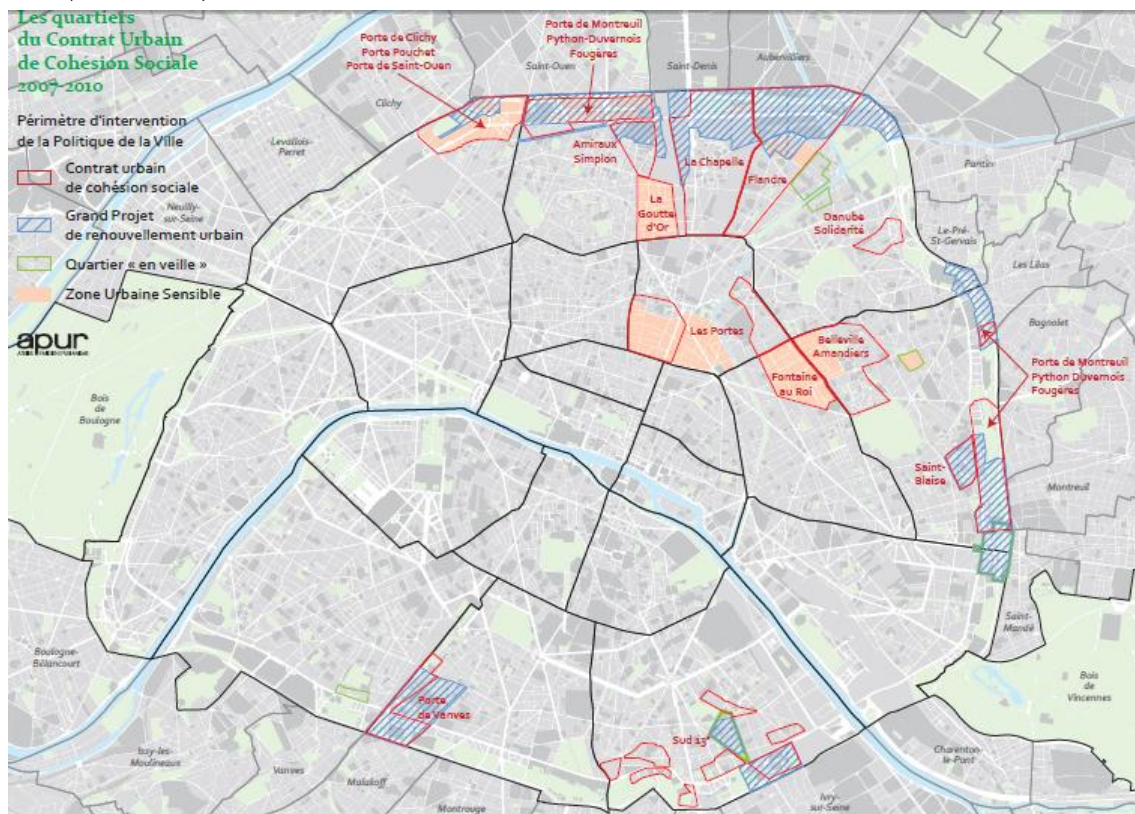
⁹⁴ *Paris co-développement Sud*

⁹⁵ Každý z městských obvodů se dále dělí na čtyři administrativní čtvrti. V některých případech jsou tyto čtvrti totožné s historickými čtvrtěmi, v jiných nikoliv.

⁹⁶ *Grand Projet de Renouvellement Urbain*

45 měst bylo 35 (tj. 77,8 %) mimo EU/EHP. Z měst mimo EU/EHP a vyspělých zemích severní polokoule⁹⁷ byla mezi těmito městy nejvíce zastoupena města z Brazílie (3 – Porto Alegre, São Paulo a Rio de Janeiro), Maroka (2 – Rabat a Casablanca) a Ruské federace (2 – Moskva a Petrohrad).

Obr. 26: Čtvrtě Paříže se speciální smlouvou o sociální soudržnosti včetně typu *politique de la ville* (2007-2010)

Zdroj: APUR, 2010, str. 14.

Pozn.: překlad legendy – typy intervencí *politique de la ville*: *Contrat Urbain de Cohésion Sociale* – Městská smlouva o sociální soudržnosti; *Grand Projet de renouvellement urbain* – Velký projekt urbanistické obnovy; *Quartier „en veille“* – čtvrť pod zvýšeným dohledem; *Zone Urbaine Sensible* – Citlivá městská zóna.

Výše uvedené nástroje městské integrační politiky vůči imigrantům, snad s výjimkou č. 7, č. 9 a částečně i č. 8⁹⁸, svým popisem přímo implikují to, že jsou prováděny ve všech městských obvodech – nicméně jaká je skutečnost? Podívejme se tedy na tyto nástroje pohledem respondentů ze zkoumaných městských obvodů a také na to, zda třeba některý z městských obvodů nepoužívá ještě další, na celoměstské úrovni nezmiňované, nástroje.

Jak již bylo zmíněno (kap. 6.4.2.1), *poradní orgán Rady obvodu, složený ze zástupců imigrantů z tzv. třetích zemí, kteří žijí v dané čtvrti*, funguje v současné době pouze v 5 obvodech⁹⁹ z námi sledovaných 14 (tj. 35,7 %).

⁹⁷ Tj. mimo Japonska, USA a Kanady.

⁹⁸ Tj. *Obnova ubytoven zahraničních pracovníků, Grantové schéma „Rozvojové partnerství mezi Paříží a Jihem“ a Sociální kavárny*.

⁹⁹ Tj. v obvodech č. 11, 14, 15, 18 a 19, přičemž v rámci celé Paříže jej mají ještě obvody č. 9, 12 a 20.

Na důvodu pro jeho ustanovení se respondenti z obvodů, ve kterých je již zaveden, víceméně shodovali: tito cizinci nemají právo volit ani v místních volbách, i když v Paříži žijí několik desítek let. Přitom u místních voleb se rozhoduje o tom, jak budou využity peníze daňových poplatníků, které zůstávají v obci, kde se vyberou – tudíž je záhodno dát slovo i cizincům, čímž obec dává najevo, že jim na jejich názoru záleží. Radnice, ve kterých tento orgán fungoval, také bezvýhradně vyslovovaly podporu právu cizinců volit u místních voleb s tím, že jejich cílem je motivovat cizince k účasti na veřejném životě, protože jinak se budou cítit vyloučení ze společnosti a budou si tu „*dělat co chtějí*“, pod heslem „*politika není můj problém*“. Imigranti tedy mohou prostřednictvím tohoto poradního orgánu vyjádřit své názory, přání a požadavky a navrhnout změny. Podle jednoho z respondentů je jejich existenci nakloněn i sám (tehdejší) prezident Sarkozy a ten samý respondent předpokládal, že tyto orgány budou zavedeny ve všech obvodech do konce roku 2009, což se ovšem nestalo. Další respondentka vyjádřila obavu, zda – vzhledem k pozitivnímu vývoji ve směru udělení volebního práva v místních volbách cizincům ze třetích zemí – budou tyto poradní orgány, pracně vybudované a zavedené, fungovat i v případě, že cizinci budou mít právo volit v místních volbách.

Důvody pro jeho nezavedení byly v obvodech bez tohoto poradního orgánu v zásadě tři druhů. V pravicových obvodech č. 1 a 17 ho – i po několika letech od jeho objevení na scéně – stále považovali za novinku, jež je v zásadě k ničemu a která nemá žádný efekt, i když už někde funguje, ale „*počet těchto poradních sborů by se neměl zvyšovat*“. V obvodech s pro imigranty příznivějším vedením (č. 2, 3, 10 a 13) respondenti zmiňovali, že ze strany imigrantů není po takovémto orgánu poptávka: velká část z nich je již francouzskými občany a svá přání tedy může vyjadřovat běžným způsobem (hlasováním ve volbách), podobná situace je i v obvodech s nadprůměrným zastoupením cizinců ze zemí EU (č. 5, 8 a 16). Navíc respondentům nebylo zcela jasné, k čemu přesně by měl takovýto nástroj sloužit, když řada osob, která na veřejnosti vypadá jako imigranti, je ve skutečnosti již dávno občany Francie nebo osobami ve Francii narozenými. Respondent ze 3. obvodu výslovně zmínil velkou soudržnost čínské komunity, jejíž členové si pomáhají navzájem.

V rámci Paříže fungují, přímo pod magistrátem a relativně nezávisle na vedení jednotlivých obvodů, tzv. *Obecní kurzy pro dospělé*¹⁰⁰, které jsou určeny osobám starším 18 let a které probíhají jako večerní od září do června ve 140 školních budovách po celé Paříži. Nově příchozí imigranti využijí především kurzů francouzštiny, které si mohou zvolit podle svých znalostí tohoto jazyka a (an)alfabetismu: kurzy tak jsou určeny např. pro osoby z frankofonního prostředí, které neumí ani číst ani psát, nebo neumí jen psát nebo pro osoby z nefrankofonního prostředí, které neumí psát žádnou abecedou, nebo umí pouze jinou abecedu než latinskou, nebo pro osoby vzdělané v zemi původu, ale bez znalosti francouzského jazyka apod. V případě poptávky ze strany posluchačů mohou být zařazeny i kurzy rozšiřující výuku francouzštiny o základní matematické úkony. Role radnic jednotlivých obvodů a jejich úředníků je v tomto případě pouze informativní – ve svých prostorách mají umístěné letáčky s nabídkou těchto kurzů a v případě, že za nimi přijde imigrant bez znalosti francouzštiny nebo analfabet, měli by ho informovat o možnosti navštěvovat tyto kurzy. Nicméně respondenti se shodli, že tyto

¹⁰⁰ *Cours Municipaux d'Adultes*

informace jsou většinou předávány prostřednictvím jednotlivých NNO, které pracují s imigranty nebo přímo imigranty, kteří tyto kurzy navštěvovali. Je ovšem otázkou, zda zvolený formát – tj. roční kurzy, s pevně daným začátkem a omezeným počtem míst, i když za velmi příznivou cenu¹⁰¹ – může být při pokrývání poptávky po výuce francouzštiny ze strany imigrantů dostatečně flexibilní a napomáhat začleňování imigrantů do většinové společnosti pomocí jednoho z nejdůležitějších prvků, kterým znalost jazyka nepochybně je.

V oblasti *podpory rovného přístupu ke všem právům a ke službám poskytovaným městem* lze opět najít rozdíly mezi jednotlivými obvody.

Všemi respondenty byla potvrzena přítomnost letáků v cizích jazycích, informujících o poskytovaných službách, v prostorách radnice jejich obvodu. Nicméně pouze respondenti z 18. a 19. obvodu výslovně zmínili, že přeložili také informace uvedené na jednotlivých ukazatelích vevnitř budovy. Ovšem co se týče např. webových stránek, tak žádný z obvodů nemá verzi dostupnou např. v angličtině. Stránky Paříže-celého města sice mají anglickou a španělskou verzi, ale informace v těchto dvou jazycích jsou velmi stručné a v zásadě pouze odkazují na podrobné informace, dostupné ve francouzštině.

Tzv. *Přístupové body k právu*¹⁰², jejichž hlavními tématy jsou rodinné právo, pracovní právo a cizinecké právo, jsou v zásadě určeny všem obyvatelům Paříže, kteří se v nich mohou bezplatně poradit o jakémkoliv právním problému. Škála poskytovaných služeb tak sahá od služeb obecního spisovatele (pomoc se sestavením životopisu, úředních dopisů apod.) přes pomoc se získáním bydlení podle příslušného zákona až po boj s diskriminací, pomoc se získáním občanství nebo proti vyhoštění ze země. V současné době funguje 5, resp. 6, těchto bodů – a to v 15., 18., 19., 20., 13. obvodu¹⁰³, kdy v 15. obvodu jsou tyto body celkem 2: druhý se specializuje na mladé lidi do 30 let. Jako zatím poslední byl v únoru 2008 otevřen ten ve 13. obvodu, který je umístěn v místě velké koncentrace čínské komunity (Porte de Choisy) a který je specializovaný na právo cizinců. Jeho stálými pracovníky jsou 3 zaměstnanci¹⁰⁴, z nichž jeden mluví čínsky. 130m² z jeho plochy je určeno pro „sociální“ problematiku (kurzy gramotnosti apod.) a na dalších 130m² je poskytováno právní poradenství. Tato jeho dvě „oddělení“ spolu úzce spolupracují, nicméně podle informací respondenta ne vždy všichni návštěvníci potřebují služby obou (někdy je třeba malý právní problém u těch, kteří potřebují primárně sociální služby, oproti tomu hodně rodin cizinců má pouze právní problémy). K bodu patří ještě francouzsko-čínská školka, která původně měla být ve stejném místě, ale nakonec je z prostorových důvodů ve vedlejší budově. Mimo Číňanů využívají služeb tohoto bodu hojně i subsaharští Afričané.

¹⁰¹ Základní, roční kurzy francouzštiny, se 180 hodinami výuky stojí 40 eur (tj. cca 1 000 Kč).

¹⁰² *Points d'Accès au Droit (PAD)*

¹⁰³ Tj. 4 z nich se nachází v námi hodnocených obvodech.

¹⁰⁴ Jednotliví advokáti a jiné specializované profese na místě fungují v předem daných konzultačních hodinách, např. v pondělí od 14 do 17 hod. V zásadě se ale jednotlivé schůzky uskutečňují na základě předchozího objednání na konkrétní den a hodinu.

Na podobném principu jako tyto *Přístupové body k právu* fungují i tzv. *Domy spravedlnosti a práva*¹⁰⁵, které zřizuje Ministerstvo spravedlnosti a které se v Paříži nachází v obvodech č. 10, 14 a 17.

Přímo v prostorách radnic obvodu č. 10 a 14 poskytovala cizincům specializované právní poradenství NNO RESF. V obvodech č. 3, 13 a 16 byly právní rady cizincům udělovány v Domech neziskových organizací¹⁰⁶: v obvodě č. 13 jej poskytovala jak RESF, tak LDH; v obvodě č. 16 RESF a v obvodě č. 3 LDH. V obvodě č. 5 působila přímo na Sorbonně organizace RUSF, tj. „RESF pro vysokoškolské studenty“. V obvodech č. 2, 11, 17 a 18 působily organizace RESF a LDH v sociálních centrech daného obvodu.

V obvodech č. 1 a 8 tak mohou imigranti využít pouze všeobecného právního poradenství, které radnice těchto obvodů poskytují ve spolupráci s advokátní komorou Paříže¹⁰⁷ všem svým obyvatelům bez výjimky, a to v předem daných konzultačních hodinách¹⁰⁸. Mimo to je možné konzultovat také přímo v hlavní soudní budově¹⁰⁹ v 1. obvodu. Do pěti čtvrtí lidovějšího charakteru¹¹⁰ 1x týdně dojíždí *právní autobus solidarity*¹¹¹, na jehož palubě jsou 3 advokáti, kteří pomáhají tamním sociálně znevýhodněným populacím s přístupem ke všem jejich právům. Obvody č. 13, 14, 17 a 18 tak jejich obyvatelům nabízí největší škálu možných způsobů, jakými mohou řešit své případné právní problémy.

V oblasti podpory projektů, které mapují historii rozmanitosti kultur v Paříži, a festivalů představujících zahraniční kultury pouze radnice 19. obvodu pravidelně pořádá *Festival rozmanitosti*¹¹² (každoročně v říjnu), jehož cílem je podpořit mezikulturní obohacování obyvatel tohoto obvodu, a to pomocí výstav, besed, koncertů, módních přehlídek atd. V prostorách radnice 8. obvodu se dále pravidelně slaví čínský nový rok. Z ostatních akcí, představujících jiné kultury, uváděl ještě zástupce 3. obvodu *Festival židovských kultur*¹¹³ a zástupce 17. obvodu *Dny evropské historie*¹¹⁴. Na dotaz, proč takovéto festivaly nepořádají, respondenti odpovídali vesměs tím, že jednotlivé asociace (NNO), které by chtěly takovouto akci pořádat, mohou požádat o podporu z rozpočtu obvodu, jehož část je vyhrazena na kulturu a navíc u řady těchto akcí, které mají v důsledku dopad na celou populaci města, je patronem/spolupředatelem město (viz výše). V řadě obvodů navíc sídlí kulturní instituty jednotlivých zemí, např. Španělska nebo Polska, které mají propagaci kultury své země jako hlavní náplň činnosti a např. v 5. obvodu sídlí *Institut arabského světa*¹¹⁵. Respondentka z 2. obvodu uvedla, že její obvod sice nepořádá přímo tento druh kulturního festivalu, ale v sociálním centru La Clairière připravují jeho klienti z celého světa 1x měsíčně hromadnou

¹⁰⁵ *Maison du Justice et du Droit*

¹⁰⁶ *Maison des Associations*

¹⁰⁷ *Le Barreau*

¹⁰⁸ *Permanence juridique*. Tyto „všeobecné“ konzultační hodiny fungují i na radnicích ostatních obvodů, ale ty – na rozdíl od obvodů č. 1 a 8 – nabízí imigrantům také právníky-specialisty na cizinecké právo.

¹⁰⁹ *Palais de Justice*

¹¹⁰ Autobus staví na Porte de Choisy (13. obvod), Porte de Clignancourt (18. obvod), Porte de Vanves (14. obvod), Porte de Clichy (17. obvod) a Porte de Montreuil (20. obvod).

¹¹¹ *Le Bus Barreau de Paris Solidarité*

¹¹² *Festival de la Diversité*

¹¹³ *Festival des Cultures Juives* (od roku 2004, vždy v červnu).

¹¹⁴ *Journées de l'histoire de l'Europe*

¹¹⁵ *Institut du Monde Arabe*

večeří pro cca 100 osob, kde je možné ochutnat pokrmy z jejich domovských zemí. Respondentka z 1. obvodu uvedla jako akci na podporu multikulturality 1x za měsíc pořádané podávání polévky, servírované ve spolupráci s asociací Emmaüs, tj. asociací starající se primárně o bezdomovce.

Kmotrovství cizinců zástupci radnic funguje v zásadě dvojitým způsobem. Zvolení členové Rad obvodu (resp. Obecních rad všeobecně) jsou z titulu své funkce oprávněni k tomu, aby intervenovali u jednotlivých prefektur ve prospěch konkrétního migranta pomocí dopisů, osobních schůzek nebo jako jeho osobní doprovod na jednání. Starostové obvodů mohou provádět tzv. *civilní kmotrovství*¹¹⁶, tj. mohou být v republikánském slova smyslu kmotrem vybraných dětí, rodin nebo mladých migrantů (s tímto výběrem jim většinou pomáhá nějaká z NNO, nejčastěji RESF), jejichž dokumenty k pobytu nebo práci nejsou z pohledu aktuálně platných zákonů zcela v pořádku. V případě, že jsou tito imigranti zadrženi policií nebo jim hrozí např. vyhoštění ze země, tak mohou starostové intervenovat v jejich prospěch – a tato intervence je v řadě případů opravdu účinná. Podobnou pomoc jim může toto kmotrovství poskytnout i v případě, že žádají o legalizaci svého statusu. Tento typ kmotrovství zavedl jako první Patrick Braouezec, komunistický starosta Saint-Denis (tj. obce v těsném sousedství Paříže, kde je řada sociálních bytů a kde žije vysoký počet imigrantů) cca v roce 1995. Z pařížských obvodů ho jako první zavedli ve 3. obvodu, a to cca v letech 1995-1997. V používání těchto dvou instrumentů se jednoznačně potvrdila závislost používaných nástrojů na politické orientaci vedení daného obvodu: z obvodů s *pravicovým vedením*¹¹⁷ jich nevyužíval žádný, naopak z obvodů se *socialistickým a „zeleným“* vedením¹¹⁸ jich využívaly všechny. Řádově se v každém z obvodů jednalo o maximálně několik desítek rodin.

Podporu pro NNO pomáhající imigrantům poskytovaly buď formou přímou (dotace) nebo nepřímou (materiální – bezplatný pronájem prostor, stany) radnice všech obvodů, i když v některých obvodech (č. 1, 15 a 16) byly jako organizace pracující s migranty respondenty jmenovány NNO s charitativní náplní činností, tj. starající se primárně o sociálně znevýhodněné skupiny a ne zaměřené pouze na imigranty. V ostatních obvodech respondenti správně odkazovali na asociace založené buď přímo migranty, nebo mající za hlavní náplň práce ochranu práv migrantů¹¹⁹. Na podporu činnosti všech těchto organizací, které působily v tom kterém obvodu – a jejichž činnost byla respondenty oceňována jako „*dělání pořádného kusu práce*“, především na polích pořádání kurzů francouzštiny, kurzů orientace ve společnosti, začleňování na trh práce, gramotnosti, výměny rad i věcí, sdílení zkušeností, navazování nových kontaktů – bylo v rozpočtech jednotlivých obvodů vyčleněno kolem 10-15 tis. eur/rok (cca 250-375 tis. Kč).

¹¹⁶ *Parrainage républicain*

¹¹⁷ Tj. č. 1, 5, 8, 15, 16 a 17.

¹¹⁸ Tj. č. 2, 3, 10, 11, 13, 14, 18 a 19.

¹¹⁹ Např. ve 3. obvodu *Association franco-chinois de Saint Pierre* (Francouzsko-čínská asociace svatého Petra) nebo ve 13. obvodu *Association franco-africaine des Femmes* (Francouzsko-afriická asociace žen).

Z dalších používaných nástrojů, které nejsou explicitně součástí celoměstské politiky, zmínili respondenti z 11. a 15. obvodu ještě tři následující – přičemž bohužel používání jednoho z nich má vyloženě za cíl imigrantům znesnadnit život.

Relativně vstřícným nástrojem vůči imigrantům je *organizace slavnostních ceremonií* v duchu „francouzských tradic“ *při přebírání občanství*, které jsou organizovány jednotlivými radnicemi. Noví francouzští občané shlédnou film o hodnotách Republiky (jehož poselstvím je mj. to, že náboženství neurčuje způsob života), zazpívají si Marseillaisu (tj. hymnu) a dostanou speciální certifikát. Těchto akcí se v 15. obvodu ročně zúčastní na 200-300 osob a s jejich organizací radnice obvodu začala v roce 2006.

Dalším nástrojem, i když spíše jen deklarativní povahy, je nová tradice, která se ve Francii ustanovuje cca od roku 2005. Na veřejné budovy vyvěšují jejich úředníci *transparenty s požadavky jednotlivých společenských hnutí* (např. NNO RESF: „*Regularizace všech nelegálních imigrantů!*“), které ve svém důsledku velmi pravděpodobně ještě více dramatizují situaci. Vidět tyto transparenty na radnicích je svým způsobem šokující, neboť tím se starosta daného města/obce/obvodu přidává na jednu stranu sporu. Někdy jsou tyto transparenty tolerovány, jindy ne – neexistují přesná pravidla. Nicméně podle ministrů hlavní vládní strany v době výzkumu (tj. UMP) je jakákoliv agitace na veřejných budovách nepřipustná, neboť veřejné služby musí být neutrální.

Jednoznačně nevstřícným krokem vůči imigrantům je striktní *využívání starostova práva na vyslechnutí osob, které chtějí uzavřít sňatek*, s cílem zjistit, zda k tomuto sňatku není některý z nich nucen¹²⁰. Imigranti v nelegálním postavení se sice mohou vzít před starostou dané obce/obvodu, ovšem jen co odejdou ze sálu, tak může být jeden z novomanželů vyhoštěn ze země z důvodu neplatnosti jeho/jejích dokumentů. Tohoto práva hojně využívají v 15. obvodu již od roku 2006, kdy byl vydán příslušný zákon (viz kap. 5.1.5). Předmanželské slyšení zde prováděl přímo respondent, který konstatoval, že jich bylo za ty dva roky¹²¹ cca 200, „*10 každé ponděli*“, a s velkou radostí kvitoval, že mezi imigranty se informace o provádění těchto slyšení roznesla a tudíž již na tuto radnici nechodí. Za celou dobu bylo nicméně zakázáno pouze 5 svateb a 10 dalších párů si sňatek raději rozmyslelo – tudíž i přes velmi pečlivé ověřování bylo podvodných zřejmě jen 2,5 % ze sňatků (se započítáním těch, kteří si to rozmysleli, 7,5 %).

Mimo to lze jako nástroje bez přímého zacílení na populaci imigrantů uvést v každém obvodu fungující *Rady jednotlivých čtvrtí*¹²² jako prostředku, díky kterému se mohou jejich obyvatelé (včetně imigrantů) vyjadřovat k otázkám každodenního života.

Podobně by měl ve všech obvodech na základě čl. 16 zákona z roku 1982 o Paříži, Lyonu a Marseille, fungovat *Výbor pro lokální iniciativu a konzultace*¹²³, ve kterém by se měli každé dva měsíce scházet představitelé radnice daného obvodu s představiteli NNO v něm působících, a díky němuž by mezi sebou měli jednotlivé asociace lépe spolupracovat. Nicméně ve skutečnosti jsou v jeho fungování velké odlišnosti mezi jednotlivými obvody: v některých

¹²⁰ Čl. 63 francouzského občanského zákoníku (*Code civil français*): „*Le maire doit auditionner toutes les personnes qui souhaitent se marier pour vérifier que ce n'est pas forcé.*“

¹²¹ Tj. do podzimu 2008, kdy probíhal náš rozhovor.

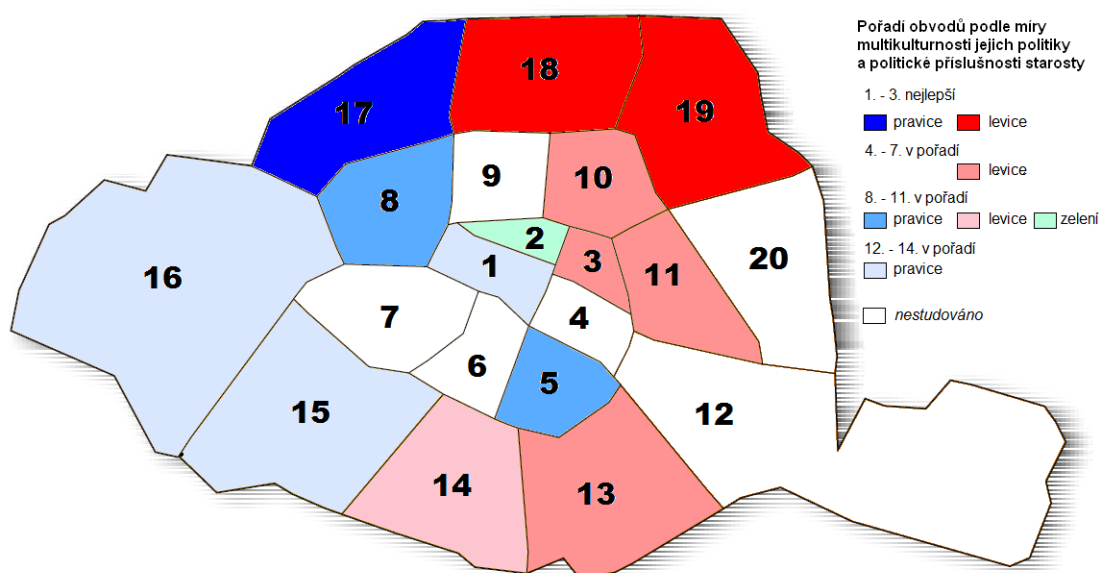
¹²² *Conseil de quartier*; každý z obvodů je rozdělen na 4 čtvrti.

¹²³ *Comité d'Initiative et de Consultation d'Arrondissement (CICA)*

obvodech prakticky nefunguje¹²⁴ (obvody č. 1, 2, 3, 8, 10, 13 a 14), v jiných obvodech se schází pouze 1-2x ročně (obvody č. 5, 11, 16, 17, 18 a 19). Pouze v obvodu č. 15 se Výbor schází 4x ročně¹²⁵ a jeho členem je i lidskoprávní organizace LDH.

Vzhledem k tomu, že – jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly – se při studiu reálně prováděných politik jednotlivých městských obvodů pohybujeme v rámci jednoho města, tj. Paříže, jejíž politiku lze v souladu s Alexanderovou definicí jednoznačně hodnotit jako multikulturní (s prvky asimilačního přístupu, které vyplývají z nastavení celostátně platných zákonů), nemůžeme zde (na rozdíl od regionu Basse-Normandie) hodnotit přímo typ politiky prováděný jednotlivými obvody (neboť ten je do značné míry ovlivněn právě politikou magistrátu), ale pouze to, do jaké míry a jak ne/vstřícně je tato multikulturní politika radnicemi jednotlivých obvodů prováděna. Pokud tedy v rámci jednotlivých nástrojů – s výjimkou existence poradního sboru cizinců z tzv. třetích zemí (neboť ten byl použit již ve vstupním hodnocení předpokladů k provádění politiky) a kurzů francouzštiny (neboť jejich pořádání neovlivňují radnice jednotlivých obvodů) – uspořádáme zkoumané obvody vždy od „nejlepšího“ k „nejhoršímu“ (tj. od obvodů, které v dané oblasti používají nejvíce typů nástrojů nebo které jsou vůči imigrantům nejvstřícnější), získáme zprůměrováním těchto jednotlivých pořadí výsledné pořadí obvodů podle určité „míry multikulturnosti“ jimi prováděné politiky. Z tohoto pohledu provádí nejlepší politiku radnice obvodů č. 18, 19 a 17, v „prostřední“ skupině jsou radnice obvodů č. 10, 3, 11, 13, 14, 2, 5 a 8, a na konci se umístily radnice obvodů č. 16, 15 a 1. Rozmístění daných obvodů v rámci města a ne/závislost výsledku na politickém přesvědčení starosty ukazuje obr. 27.

Obr. 27: Jednotlivé obvody Paříže podle „míry multikulturnosti“ jejich lokální integrační politiky a politické příslušnosti starosty obvodu

Zdroj: vlastní šetření, 2008

¹²⁴ Např. v obvodu č. 13 se tento Výbor sešel naposledy v roce 2002, v obvodu č. 3 v roce 2006 apod.

¹²⁵ Zatím poslední schůzka se uskutečnila v dubnu 2012.

6.4.2.5. Srovnání vstupních předpokladů a výsledků mezi jednotlivými obvody Paříže

Hypotéza č. 3¹²⁶ je sice primárně zamýšlena na porovnání přístupu obecních samospráv mezi Paříží a regionem Basse-Normandie, nicméně částečně ji můžeme ověřit i v rámci Paříže. Pořadí jednotlivých obvodů na základě studovaných hledisek ukazuje tabulka č. 5.

Tab. 5: Pořadí jednotlivých obvodů města Paříže podle vstupních předpokladů k provádění lokální integrační politiky a podle její výsledné formy

Obvod	Pořadí obvodu v Paříži podle podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel obvodu	Pořadí obvodu v Paříži podle absolutního počtu imigrantů	Pořadí obvodu v Paříži podle dalších předpokladů k provádění vstřícné integrační politiky*	Pořadí obvodu v Paříži podle skutečně prováděné politiky**
2. obvod	1	13	12	9
10. obvod	2	8	5	4
18. obvod	3	1	2	1
3. obvod	4	12	11	5
19. obvod	5	2	4	2
11. obvod	6	4	1	6
8. obvod	7	11	14	11
16. obvod	8	5	10	12
1. obvod	9	14	7	14
17. obvod	10	6	8	3
14. obvod	11	9	3	8
13. obvod	12	7	9	7
5. obvod	13	10	13	10
15. obvod	14	3	6	13

Zdroj: vlastní šetření, 2008

Pozn.: * tj. podle kritérií: Politická příslušnost starosty; Počet členů Rady obvodu – z toho pravděpodobně imigrantský původ (% celkem); Osoba zodpovědná jmenovitě za integraci imigrantů; Poradní sbor cizinců ze zemí mimo EU. ** tj. pořadí podle „míry multikulturalnosti“ jimi prováděné politiky

Co se týče prostého pořadí jednotlivých obvodů podle sledovaných ukazatelů, tak vztah mezi podílem imigrantů na celkovém počtu obyvatel a kvalitou prováděné politiky se zcela potvrdil pouze v jednom případě (u obvodu č. 11) a částečně¹²⁷ ve dvou dalších případech (u obvodů č. 3 a 15). Naopak vztah mezi absolutním počtem imigrantů a ne/vstřícností lokální politiky se zcela potvrdil v případě 6 obvodů (č. 18, 19, 8, 1, 13 a 5) a s velmi malou

¹²⁶ Tj. Způsob provádění národní integrační politiky místními aktéry se liší v závislosti na kontextu, ve kterém jednají: větší podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel vede místní samosprávy k většímu uvědomění si nutnosti řešit otázky jejich začlenění do většinové společnosti. Proces integrace imigrantů dosahuje lepších výsledků v místě jejich vyšší koncentrace. Lepší znalost místního prostředí umožňuje místním samosprávám lépe formulovat konkrétní projekty na podporu začleňování imigrantů do společnosti. V nástrojích používaných městy ve venkovském prostředí a ve velkoměstě nejsou rozdíly, odlišná je pouze míra.

¹²⁷ Tj. rozdíl pořadí byl maximálně 1.

odchylkou¹²⁸ u obvodu č. 14, tj. celkem u 7 obvodů ze 14, tj. v polovině případů. Vliv dalších předpokladů (tj. politická příslušnost starosty; podíl osob pravděpodobně imigrantského původu v Radě obvodu; osoba zodpovědná jmenovitě za integraci imigrantů; poradní sbor cizinců ze zemí mimo EU) na kvalitu prováděné politiky nebyl průkazný, větší roli hrál pouze v případě 10. a 16. obvodu. Závislost mezi dalšími předpoklady k provádění politiky a počtem/podílem imigrantů v daném obvodu se nicméně zcela potvrdila v obvodě č. 5 a částečně v obvodech č. 2, 18, 3 a 19, tj. v celkem 4 případech.

Testování Spearmanovým koeficientem pořadové korelace, pomocí něhož byla hledána korelace mezi výsledným pořadím obvodu podle skutečně prováděné politiky a všemi ostatními pořadími jednotlivě¹²⁹, ovšem na zvolené hladině významnosti (0,05) prokázalo pozitivní korelaci¹³⁰ pouze s politickou příslušností starosty.

Lze tedy usuzovat, že v prostředí studovaného velkoměsta, kde ve všech sledovaných obvodech imigranti představovali od 11,0 % (obvod č. 5) do 21,5 % (obvod č. 2) obyvatel, je pro provádění konkrétní politiky nejdůležitější právě politická příslušnost starosty daného obvodu a ostatní faktory nehrají oproti výchozím předpokladům takovou roli.

¹²⁸ Tj. rozdíl pořadí byl maximálně 1.

¹²⁹ Tj. pořadí podle kritérií: Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel obvodu; Absolutní počet imigrantů žijících v obvodu; Politická příslušnost starosty; Počet členů Rady obvodu – z toho pravděpodobně imigrantský původ (% celkem); Osoba zodpovědná jmenovitě za integraci imigrantů; Poradní sbor cizinců ze zemí mimo EU.

¹³⁰ Hodnota $r_{sp} = 0,7198$ byla jako jediná ze všech zjištěných větší než kritická hodnota r_{sp} pro zvolenou hladinu významnosti a počet sledovaných prvků, tj. 0,5341 (Tvrdlík, 2008).

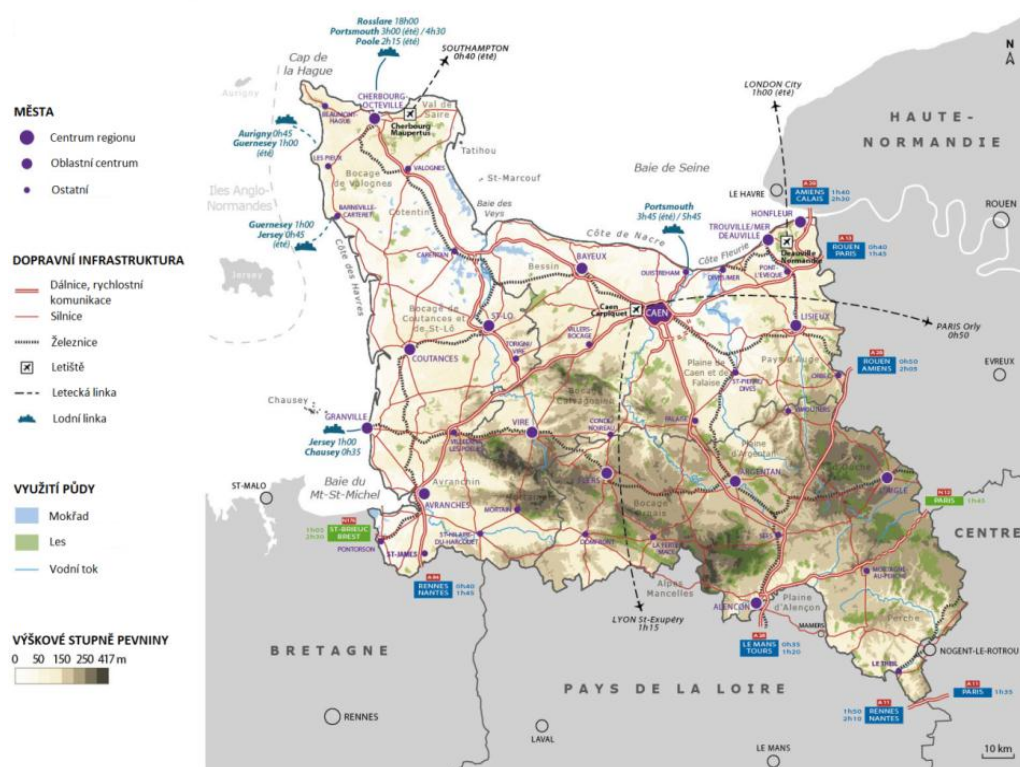
6.5. Přístup měst ve venkovském regionu: příklad Basse-Normandie

V této podkapitole bude představena praxe lokální integrační politiky na příkladu 7 měst ve vybraném venkovském regionu, Basse-Normandie. Vzhledem ke specifičnosti vývoje tohoto regionu z pohledu historie migrací v rámci Francie bude – po podání základní charakteristiky regionu – tato představena včetně aktuálního kontextu, tj. popisu imigrantské populace. Na ten navážou vlastní výsledky výzkumu: vstupní klasifikace měst z pohledu faktorů ovlivňujících tvorbu lokální integrační politiky a následně ona praxe.

6.5.1. Geografická charakteristika regionu Basse-Normandie

Region Basse-Normandie („Dolní Normandie“) leží v severozápadní části země. Administrativně byl vytvořen v roce 1960, kdy byla Normandie rozdělena na „Dolní“ (Basse) a „Horní“ (Haute). Mnoho obcí a měst v Normandii bylo zničeno za 2. světové války při bitvě o Normandii, která následovala po vylodění spojenců dne 6. června 1944 (Gloaguen et al., 2008). V roce 2008 žilo v regionu o rozloze 17 589 km² 1,5 mil. obyvatel (INSEE, 2011a). Z administrativního hlediska se region dále člení do tří departmentů: Calvados (681 tis. obyv.; 5 548 km²), Manche (498 tis. obyv.; 5 938 km²) a Orne (291 tis. obyv.; 6 103 km²). Správním městem regionu a departmentu Calvados, ve vzdálenosti 245 km od Paříže, je Caen (109 899 obyv.), správním městem departmentu Manche je Saint-Lô (19 092 obyv.), departmentu Orne pak Alençon (27 653 obyv.).

Obr. 28: Mapa regionu Basse-Normandie

Zdroj: La Basse-Normandie à la carte, 2010

Pro region je charakteristické mořské pobřeží (470 km) a mírný reliéf (viz obr. 28). Pouze čtvrtina obyvatel regionu žije v městských oblastech, které mají nad 30 tis. obyvatel a Caen je jediným městem, které má více než 100 tis. obyvatel (DREAL BN, 2011). Na francouzské poměry je v regionu (především v departmentech Manche a Orne) významné zemědělství (viz tab. 3 v kap. 3.2), které se zaměřuje na chov skotu (přes 1,6 mil. kusů, tj. 8,3 % ze všech ve Francii), koní (přes 80 tis. kusů, tj. 12,6 % ze všech ve Francii), pěstování obilí, jablek, hrušek, zeleniny, řepy, lnu a rybolov (mušle sv. Jakuba). Hlavními odvětvími zpracovatelského průmyslu v regionu jsou potravinářský (zpracování masa, mléka, ryb, výroba *cidre*¹³¹), elektrotechnický a elektronický (spotřební elektronika pro domácnosti), hutnictví železa a výroba dopravních prostředků a zařízení (automobilů a lodí). V regionu je také jaderná elektrárna (u obce Flamanville¹³²) (Mérienne, 2003; Gloaguen et al., 2008; INSEE, 2011a).

6.5.2. První imigranti v regionu: inspirace pro státní politiku

Podobně jako v celé Francii je i historie příchodu imigrantů z jiných zemí do Basse-Normandie v posledních dvou staletích svázána s průmyslovým rozvojem země a jeho různými etapami (viz kap. 5.1), i když v období po 2. světové válce paradoxně v opačném směru. Proud imigrantů směřujících do Basse-Normandie historicky nebyl (a ani dodnes není) díky jejímu tradičně zemědělskému charakteru tak významný jako proudy migrantů směřující do velkých průmyslových center (např. regionu Nord-Pas-de-Calais) nebo do velkých měst (např. Paříže nebo Marseille), nicméně rozvoj průmyslu v první polovině 20. století přivedl do regionu řadu imigrantů a v určitých obdobích bylo možné nalézt města, ve kterých imigranti tvořili významný podíl z celkového počtu obyvatel nebo dokonce jejich většinu¹³³.

V roce 1851 žilo v regionu 2 263 imigrantů, jejichž počet se do roku 1911 zvýšil na 2 593 (tj. o 14, 5 %). Prvními cizinci byli Britové (muži jako dělníci a mechanici, kteří stavěli parní stroje a železnici; ženy jako vychovatelky a zdravotní sestry), Belgičani (Vlámové – sezónní pracovníci v zemědělství, menšinově i pracovníci v textilní továrně ve Flers), Němci (specializovaní dělníci pro hutnictví a těžbu v dolech na železnou rudu), Italové (architekti) a Švýcaři (Barzman, 2008).

Začátek 20. století přináší do regionu na jedné straně úpadek textilního průmyslu, na straně druhé se bouřlivě rozvíjí hutnictví a s ním související obory: v roce 1908 přikupuje německý průmyslník Thyssen ke svým dolům na železnou rudu 230 ha půdy u kanálu propojujícího Caen s mořem, aby na nich vybudoval hutní a ocelářský komplex (*Société des Hauts Fourneaux et Aciéries de Caen – SHFAC*, později *Société Métallurgique de Normandie – SMN*). Rozvoj průmyslu je v hlavách místních elit nerozlučně spojen s náborem pracovníků ze zahraničí, neboť u obyvatel venkova nepředpokládají zájem o těžkou a špinavou práci v továrnách. Poptávka po pracovnících je vyslána do různých zemí: Polska, Španělska, Portugalska, Itálie a severní Afriky. Nábor je organizován přímo důlní společností, SMS¹³⁴, která pracovníkům hradí

¹³¹ Alkoholický nápoj z jablek.

¹³² 136 km od Caen, 26 km od Cherbourg-Octeville.

¹³³ Jako v roce 1931 v Potigny, kde imigranti tvořili 67 % obyvatel obce.

¹³⁴ *Société de Mines de Soumont (SMS)* – společnost, jíž patřil největší důl na železnou rudu na západě Francie, ležící v obci Soumont-Saint-Quentin.

náklady na cestu. Výsledkem kombinace ekonomických kritérií a kvalifikačních požadavků na pracovníky je organizovaný příchod 222 Italů a 138 Maročanů. Imigrace před 1. světovou válkou není významná v číslech, ale *rozhodnutím zaměstnavatelů o spojení industrializace se zahraniční migrací*. Zaměstnavatelům jsou navíc poskytnuty právní výhody a imigrantům výhody materiální, kterých se ani jedné ze skupin v jiných regionech Francie nedostávalo. Organizaci migrace měla plně v kompetenci společnost SMS, a imigranti těžili z prvků paternalismu: výstavby nových dělnických kolonií v blízkosti továren a dolů a zajištění základní zdravotní péče (Pottier, 1999).

Zahájení 1. světové války s sebou nese dekret o znárodnění německého majetku¹³⁵, což pro Normandii znamená utlumení hutní výroby i těžby¹³⁶. Na straně druhé jsou východ a sever Francie s jejich průmyslovými podniky okupovány Němci a z Basse-Normandie se tudíž rázem stává strategické místo francouzského válečného průmyslu. Průmyslové podniky musí povinně přejít na zbrojní výrobu, řada z nich je ale ve skutečnosti kvůli svému znárodnění, odchodu dělníků na frontu a nucenému návratu cizinců zpět do vlasti (z obavy z nich jako hrozby pro veřejný pořádek, viz kap. 5.1.1) zcela paralyzována a nevyrobí. Armáda však střelivo a zbraně potřebuje, takže místo mužů nastupují do výroby ženy, které ale nemohou pracovat v dolech. S poptávkou po pracovní síle jsou tedy znovu osloveny stejné země jako před válkou: Španělsko i Švýcarsko ale jako země neutrální váhají s vysláním svých pracovníků a Itálie potřebuje muže pro svoji vlastní armádu. V mezičase přichází do Basse-Normandie cca tři tisíce uprchlíků z Belgie, kteří po vzoru svých předků pracují zejména v zemědělství. Průmysl v Caen i zemědělství využívají také práce válečných zajatců, soustředěných v táborech okolo Mondeville, Colombelles a Hérouville (Pottier, 1999).

Je tedy rozhodnuto o oslovení pracovníků z dalších zemí. Francie včetně kolonií má v té době cca 100 mil. obyvatel, takže povolání vojáků a pracovníků z kolonií se po „neúspěchu“ u evropských zemí přímo nabízí. Do regionu přichází několik stovek Maročanů a Tunisánů a několik desítek Alžířanů. Ovšem pracovníci z Maghrebu, i přes to, že dostávali pracovní smlouvu na rok, z práce odcházeli v průměru po dvou měsících – a navíc byli povoláváni i do armády. Jejich odchod navíc způsoboval velké potíže ekonomice na severu Afriky.

Při rozhodování o tom, na jakou jinou zemi se obrátit, sehrála roli pozitivní předválečná zkušenost Normandie s Číňany¹³⁷. Dne 14. 6. 1916 byla v Pekingu podepsána smlouva Truptil-Huimin, která dala základ organizovanému náboru čínských pracovníků. U Šanghaje a u několika dalších měst byly vystaveny náborové tábory, kde se zájemci o práci ve Francii museli nejprve podrobit zdravotní prohlídce. Pokud byli shledáni práce schopnými, byla jim nabídnuta pracovní smlouva, ve které měli kromě stanovené hodinové mzdy zaručeny i různé

¹³⁵ Ze dne 27. 9. 1914.

¹³⁶ 17 z 21 dolů na železnou rudu patřilo Němcům a průmyslník Thyssen měl významný podíl v SHFAC.

¹³⁷ Několik desítek Číňanů přišlo mezi lety 1911-1912 do Colombelles a do výroby umělého hedvábí v Arques-la-Bataille v Haute-Normandii. Jako první Asiaté v regionu svojí jinakostí více než zasáhli představivost obyvatel regionu a představovali pro ně zvláštní „atrakci“. Dobový tisk se věnoval faktu, že Číňané z Arques-la-Bataille jezdí o volných nedělich do Dieppe, kde navštěvují cukrárny a nakupují si mnoho kil cukru, kterým jsou naprosto fascinováni. Nejprve se místní obyvatelé na toto jejich chování dívali s velkou nedůvěrou, ale nakonec tento jejich zvyk akceptovali a posléze si jich nijak zvlášť nevšímalí. Navíc o Číňanech hovořili jako o lidech milých a pracovitých, kterým nelze nic vytknout. Obrátit se na Čínu se tedy jevilo jako ideální (Pottier, 1999).

příplatky (na bydlení a ošacení) a složení stravy. Dlouhou cestu do Francie jich nakonec absolvovalo cca 140 tisíc, z nichž několik stovek přišlo do regionu Basse-Normandie. Zde mířili do továren v Caen, Cherbourgu a Alençonu. U každého z měst byl vystaven určitý „tábor“ pro přistěhovalce, kde byli přistěhovalci ubytováni podle země svého původu: u Caen byli tábory pro Číňany, Rusy i imigranty z Maghrebu soustředěny na tzv. Plateau v Colombelles. Oddělení pracovníků podle jejich původu alespoň při bydlení mělo zabránit nepokojům a násilnostem mezi jednotlivými skupinami: pohyb mimo tábor a pracoviště nebyl v zásadě dovolen. Nicméně místní obyvatelstvo velký počet cizích pracovníků a zejména Číňanů samozřejmě registrovalo. Číňané navíc neuměli francouzsky a ani neměli kdy a jak se to naučit, neboť to nebylo v zájmu vedoucích oněch táborů. Číňané v Normandii byli pro svoji výraznou odlišnost navíc těmi prvními, na které obyvatelstvo směřovalo veškeré své strachy, vinu za válečná příkoří, křivdy a za bolest, kterou Francie trpěla. Tyto xenofobní pocity se promítly i do řady historek z prostředí továren, kdy byli Číňané viděni jako naprosto neschopní jakékoliv práce v továrnách, neboť to bylo prostředí, kterému nerozuměli. Tyto historky v sobě odrážely nejružnější klišé a mezi obyvateli byly tradovány po několik dalších desetiletí. Zkušenost s druhou vlnou čínské imigrace, kdy docházelo i k bitkám mezi imigranty z Maghrebu a Číňany (a které v několika případech v Normandii skončily smrtí zúčastněných), tedy nebyla pozitivní. Po skončení první světové války bylo rozhodnuto, že kontrakt mezi Francií a Čínou již nebude obnoven a aby se předcházelo kulturnímu šoku, budou uzavírány smlouvy pouze s evropskými zeměmi, s výjimkou Německa (Pottier, 1999).

Obr. 29: Pohlednice ze série „Kosmopolitní Caen“ (1918)

Zdroj: <http://www.notrefamille.com>

Po 1. světové válce posloužil model použitý poprvé v Normandii na začátku 20. století jako základ pro velké mezistátní smlouvy o imigraci, které byly dohodnuty s Itálií, Polskem a Československem (viz kap. 5.1.2).

6.5.3. Meziválečné období jako zkušenost rozdílných forem integrace

Podobně jako zbytek Francie, i Basse-Normandie zaznamenala velké ztráty obyvatel, související s válečným konfliktem, ale na rozdíl od ostatních regionů si udržovala poměrně vysokou porodnost a míra úmrtnosti se díky kampani proti tuberkulóze a snižování dětské úmrtnosti zlepšovala. Ovšem ani toto nestačilo pro kompenzaci válečných ztrát, navíc mnoho

pracovních sil bylo potřeba do normandského těžkého průmyslu, který chtěl pokračovat v rozvoji nastartovaném díky válečným událostem. Jeho další růst – ale i další rozvoj v regionu tradičního zemědělství – byl možný opět jen díky zapojení většího počtu pracovních sil, které měly být – podobně jako před válkou – získány pomocí organizovaného náboru ze zahraničí. Nyní byl ovšem nábor pracovníků organizován na celostátní úrovni a řídila jej především *Všeobecná společnost pro imigraci* (SGI; viz kap. 5.1.2), která následně imigranty „distribuovala“ do jednotlivých regionů podle požadavků konkrétních zaměstnavatelů (Schor, 1996; Pottier, 1999).

Na rozdíl od celé Francie byli v regionu nejpočetnější *Poláci* (celostátně nejpočetnější Italové zde byli druzí nejpočetnější). Mezi roky 1923 a 1938 přišlo do průmyslových podniků v Caen pracovat 4 204 Poláků, kteří tak představovali čtvrtinu ze všech zahraničních dělníků a 10 % zaměstnanců. Muži pracovali především v těžkém průmyslu, v dolech a hutních provozech; ženy v zemědělství. V dole v Soumont-Saint-Quentin pracovali téměř výhradně cizinci: 70 % ze všech zaměstnanců byli Poláci (700 osob), 18 % představovali Italové spolu s Jugoslávci a Čechoslováky a pouze 12 % bylo Francouzů. První generace Poláků se v zemi nechtěla usadit a svůj pobyt brala jako dočasný: doufala v návrat do Polska s vydělanými penězi a vazbu k zemi původu se snažila zachovat dodržováním polských tradic a zvyků. V řadě obcí, které se staly „malými Polsky“, tak bujel čilý společenský život včetně vydávání novin a sloužení bohoslužeb, o který se staraly polské spolky, což v důsledku zbrzdilo integraci Poláků do společnosti. Nejznámějším „malým Polskem“ byla obec Potigny (viz obr. 30), kde v roce 1936 tvořili cizinci 67 % obyvatel, a z těchto cizinců bylo 86 % Poláků (Pottier, 1999).

Obr. 30: Hornická čtvrť v Potigny (1928)

Zdroj: <http://calvadosa.voila.net/01potigny.htm>

Druhou největší skupinou cizinců byli *Italové*: 4 338 osob představovalo při sčítání v roce 1931 19,7 % cizinců v regionu. Na rozdíl od Poláků, kteří pracovali především v průmyslu, nebyla územní koncentrace Italů tak výrazná: významná část z nich sice žila v Mondeville u Caen (mezi lety 1918 a 1939 přišlo do obce 8 tisíc cizinců, z nichž bylo 2,5 tisíce Italů), které tak bylo překřtěno na „malou Itálii“, ale jinak žili Italové po malých skupinkách v jednotlivých obcích po celém regionu (např. v Bayeux nebo Lisieux). Italští imigranti byli totiž více profesně rozrůzněni než Poláci a jejich hlavní specializací bylo stavebnictví, kterému se v tradičně

zemědělském regionu mnoho lidí nevěnovalo. V roce 1938 Italové vlastnili 43 % stavebních firem v regionu, přičemž řada podniků založených v meziválečné době funguje dodnes (např. firma Zanello v Tessay-sur-Vire; jiný italský podnik viz obr. 31). Italové z Caen byli zaměstnáni také v tamních ocelárnách, ale i tam pracovali především na výstavě nových budov nebo na opravách budov stávajících – komplex SHFAC měl na 1 500 budov. Malé skupiny Italů pracovaly také jako horníci a lamači kamene. Kromě Mondeville Italové nevytvářeli komunity se společenským životem, i když sounáležitost imigrantů z dané obce byla silná. Italové se tak nejen díky socioprofesionálnímu úspěchu do společnosti výborně integrovali (Pottier, 1999).

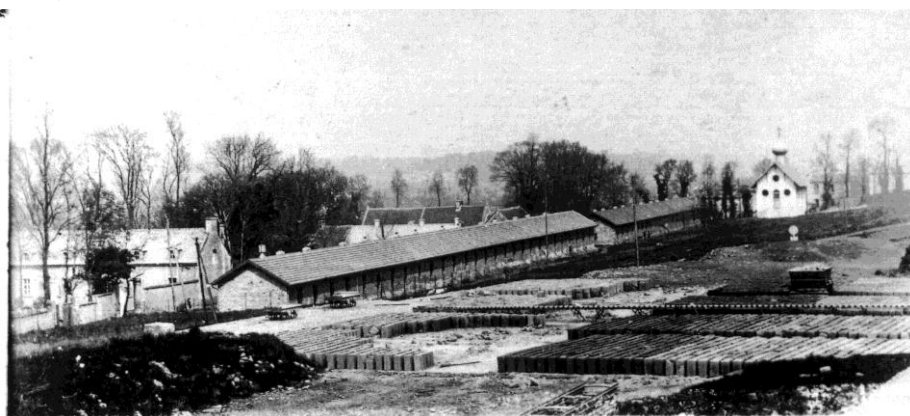
Obr. 31: Italský obchod s potravinami v Terry-sur-Vire (kolem 1930)

Zdroj: <http://www.tessysurvire.fr>

Třetí nejpočetnější skupinou v Basse-Normandii byli ve zkratce „Rusové“, tj. lidé z etnik celé ruské říše, kteří byli k odchodu z vlasti donuceni v souvislosti s událostmi revolučního roku 1917. Největší část „Rusů“ se do Basse-Normandie dostala oklikou přes Tunisko, kde využili pracovní nabídky od SMN. Ovšem jelikož se jednalo především o příslušníky inteligence, manuální práce v SMN pro ně byla první takovou zkušeností v životě – SMN na ně tudíž pohlížela jako na nekvalifikované a umisťovala je na nejhorší pozice (válcovači, horníci na šachtě). Kvůli své manuální neobratnosti byli sice také terčem vtipů spolupracovníků, ale na rozdíl od Číňanů jim zároveň jejich vybrané způsoby zajistili respekt. Mimo práci pak vedli zcela „ruský“ způsob života, který zahrnoval dodržování všech tradic včetně udržování pravoslavné víry a výuky ruštiny pro děti nebo pěstování kopru. Vzhledem k důvodům svého odchodu si uvědomovali nemožnost návratu do vlasti a rozhodli se v nové zemi zakořenit. Největší „ruská“ komunita žila v Colombelles a k plně „ruskému“ způsobu života mimo pracoviště jí velmi chyběl kostel jako místo pro praktikování víry. Požádali tedy ředitele SMN o poskytnutí materiálu a pozemku na jeho výstavbu. Ředitel jim vyhověl a výstavbě kostela Sv. Sergeje v Colombelles, který byl dokončen v roce 1926, nic nestálo v cestě (viz obr. 32). V roce 1944 byl kostel sice poškozen při bombardování, ale SMN poskytla i prostředky na jeho obnovu – znovuotevřen byl v roce 1946. Dodnes se jedná o jediný pravoslavný kostel na západě Francie (Drouin, 2006). Z „Rusů“ se tak do francouzské společnosti začaly integrovat až jejich děti, které uměly i francouzsky.

Obr. 32: Celkový pohled na první domy Rusů v Colombelles a kostel Sv. Sergeje (kolem roku 1926)

Zdroj: Drouin, 2006

Pro region byla významná také imigrace *Belgičanů*, která probíhala kontinuálně od 2. poloviny 19. století. Na rozdíl od ostatních cizinců ale bylo na Belgičany pohlíženo jako na konkurenty, neboť disponovali značným kapitálem, který jim umožňoval kupovat opuštěné normandské farmy, čímž ztěžovali pozici mladým normandským farmářům. Belgičanům patřila 2 % rozlohy zemědělské půdy v regionu (hlavně v okolí Caen, Falaise a Argentanu), ale jejich podíl na zemědělské produkci byl – díky úspěšnému zavádění nových technologií (traktory) a úspěšnosti produkce – nepoměrně vyšší. Lze říci, že teprve oni naučili místní obyvatele, jak dosahovat vyšších výnosů z půdy nebo jak zavádět nové plodiny jako např. len (Pottier, 1999).

V souvislosti s občanskou válkou ve Španělsku a nástupem Franca k moci žilo v regionu dočasně také velké množství *Španělů* (kolem 3 000 v každém ze tří departmentů), neboť jeho lázeňská města, kláštery a hospice nabízely velkou ubytovací kapacitu pro přijetí neočekávaných uprchlíků, kterých do Francie přišlo na půl milionu (viz kap. 5.1.2). Pro většinu z nich ale byla Francie jen přestupní stanicí. Ti Španělé, kteří v regionu i přes to zůstali, našli uplatnění hlavně jako dřevorubci (Schor, 1996).

V roce 1931 žilo v Basse-Normandii 21 955 imigrantů, kteří tvořili méně než 2 % obyvatel regionu (viz obr. 33). Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel regionu tedy dlouhodobě zůstával pod celostátním průměrem¹³⁸, ovšem při detailnějším pohledu, na úrovni departmentů, měst a obcí, nacházíme zcela jiné hodnoty: např. v departmentu Calvados se mezi roky 1911 a 1931 počet cizinců zesateronásobil. V některých jeho městech (zejména v blízkosti Caen) představovali imigranti v roce 1931 v extrémních případech až 67 % z obyvatel: např. v Mondeville (20 %), Colombelles (37 %) nebo Potigny (67 %). V samotném Mondeville žilo v roce 1931 na 33 různých skupin cizinců – mimo výše uvedených třeba i Čechoslováci nebo Turci (Pottier, 1999).

Reakcí na ekonomickou krizi 30. let bylo přijetí zákona o ochraně domácí pracovní síly v roce 1932 (viz kap. 5.1.2): jediným ze zákonodárců, který byl proti, byl poslanec za Calvados.

¹³⁸ V celé Francii žilo na 2,7 mil. cizinců, kteří představovali 6,6 % obyvatel.

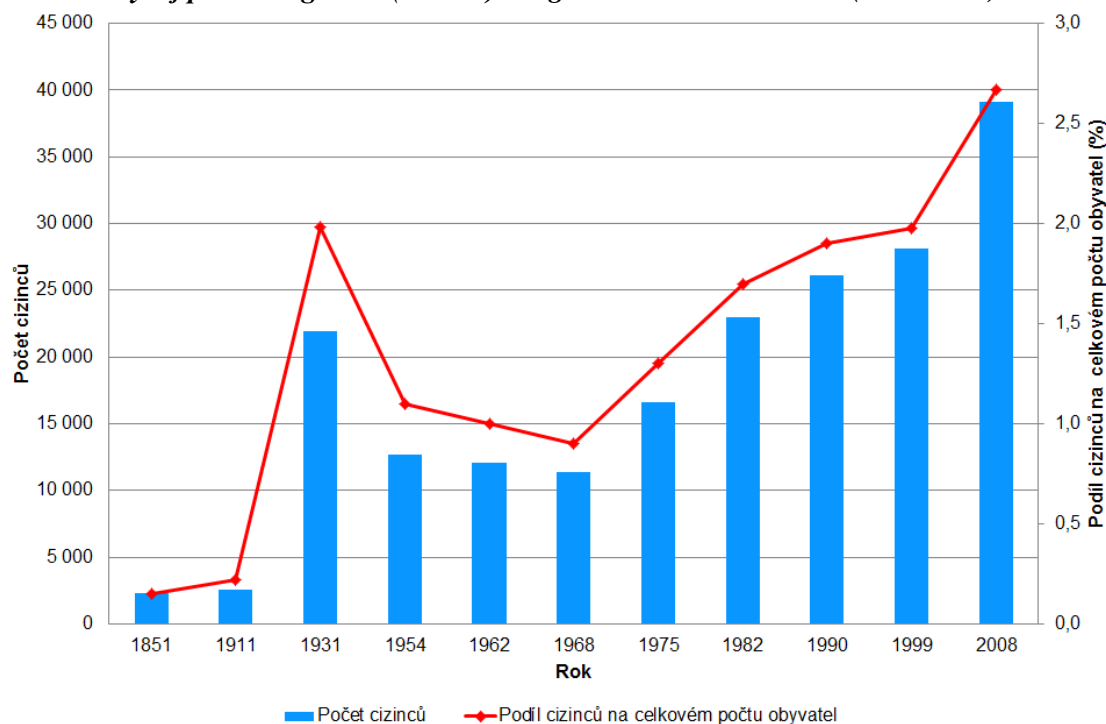
30. léta byla v celé Francii, Normandii nevyjímaje, obdobím xenofobních nálad vůči cizincům: z ekonomického úpadku byli viněni cizinci. Kvóty stanovující maximální možný podíl zahraničních pracovníků v jednotlivých profesích a odvětvích ekonomiky donutily průmyslníky k propouštění cizinců, které zaměstnávali. Ti, vedeni obavou z možného nedostatku pracovníků, propouštěli cizince, ale pouze ty svobodné. Za ženaté naopak – s heslem, že cizinci, kteří zde žijí již několik let a jejichž děti chodí do francouzských škol, mají právo na zvláštní přístup – lobbovali na prefektuře, která jim částečně vyhověla. Cizinci, kteří zůstali, pak pracovali ve stejném podniku několik let, během kterých si prohlubovali svoji kvalifikaci a zaměstnání tak hrálo významnou roli při jejich integraci do společnosti (Pottier, 1999).

6.5.4. Poválečný vývoj: kontrast k národní situaci

Při sčítání v roce 1946 měli cizinci stále největší podíl na obyvatelstvu regionu v departmentu Calvados, se správním městem Caen: 3 %. V departmentu Orne představovali 1,5 % obyvatel a v departmentu Manche nedosahoval jejich podíl ani 1 %. Do roku 1954 se jejich podíl i počet ještě snížil: v departmentu Calvados představovali cizinci už jen 1,9 % z jeho obyvatel (8 467 osob), v departmentu Orne 0,9 % obyvatel (2 502 osob) a v departmentu Manche 0,4 % (1 747 osob). Celkem tedy v regionu v roce 1946 žilo 12 716 cizinců, kteří tvořili 1,1 % z obyvatel (Lannes, 1955). Počet i podíl cizinců na obyvatelích regionu se následně snižoval od sčítání ke sčítání, a to až do roku 1974 (viz obr. 33).

Důvodů pro tento pokles bylo několik. Hlavním byl ten, že Normandie se rozhodla spolehnout se při poválečné obnově pouze na své vlastní obyvatele – na rozdíl od ostatních francouzských regionů tudíž nepožadovala pracovní sílu ze zahraničí a do regionu tedy až na výjimky nepřicházeli noví cizinci. Ti cizinci, kteří již v regionu žili, se postupem času stávali francouzskými občany (ať už sňatkem nebo vlastní žádostí o naturalizaci či automaticky po splnění doby pobytu). Dále několik stovek Poláků (zejména z Potigny) – navíc k těm, kteří odešli bojovat do 2. světové války na straně Polska – vyslyšelo apel z Polska, aby se vrátili a pomohli tak s obnovou válkou zničené země a budovat „socialistickou vlast“ (Pottier, 1999).

Období poválečného ekonomického růstu, které je jinde ve Francii neodmyslitelně spjata s nárůstem počtu imigrantů (viz kap. 5.1.3), se tedy v regionu Basse-Normandie projevilo přesně opačným způsobem. Hlavními komunitami cizinců byly i v 50. – 70. letech 20. století polská a italská z 30. let a na jejich představitele se již – na rozdíl od konce 30. let – pohlíželo především jako na osoby pracovité a statečné. Svůj pozitivní obraz si komunity cizinců dokreslovaly i úspěchy na poli obchodním a sportovním. Fakt, že do regionu nepřicházeli noví imigranti, vedl v dlouhodobém pohledu k „rozpuštění“ těchto tradičních komunit imigrantů ve většinové populaci, tudíž lze o Basse-Normandii v 50. – 70. letech hovořit jako o příkladu regionu se silně asimilační integrační (ne)politikou.

Obr. 33: Vývoj počtu imigrantů (cizinců) v regionu Basse-Normandie (1851-2008)

Zdroje dat: Lannes, 1955; Hérin, 1985; Schor, 1996; Pottier, 1999; Blazevic, 2005; SPLAF, 2011; INSEE, 2011a; vlastní výpočty

Pozn.: do roku 1990 se jedná o data za cizince ve smyslu současných imigrantů, od roku 1999 o data za imigranty (viz kap. 3.3.3).

Další významnou krizí, která zasáhla francouzské hospodářství, byla krize spojená s ropnými šoky ze 70. let 20. století. Tato krize se ale regionu – díky faktu, že v průmyslu pracovalo v roce 1968 jen 28,0 % ekonomicky aktivního obyvatelstva (v zemědělství 36,5 % a v terciéru 35,5 %) – v podstatě vyhnula (Tribalat, 1985; Hérin, 1985).

Základní rozmístění ne/koncentrací imigrantů podle jednotlivých regionů Francie se sice nezměnilo, ale departmenty, kde imigranti představovali malý podíl ze všech obyvatel – a kam departmenty regionu Basse-Normandie patřily – zaznamenaly mezi sčítáními lidu v letech 1975 a 1982 největší nárůst počtu imigrantů ze všech departmentů (z departmentů regionu Basse-Normandie se jednalo o Calvados a Orne). Naopak departmenty, kde imigranti tvořili větší podíl obyvatel, zaznamenaly mezi roky 1975 a 1982 jejich největší úbytek, neboť krize tamního průmyslu, spojená se ztrátou zaměstnání, donutila imigranty k jejich opuštění (Tribalat, 1985).

Nicméně i přes překotný růst počtu cizinců, jehož odraz můžeme vidět již ve výsledcích sčítání lidu z roku 1975, žilo v regionu v roce 1975 pouze 16 640 cizinců, kteří tak představovali pouze 1,3 % ze všech obyvatel. Největší podíl tvořili Portugalci (4 160 osob, tj. 25,0 % ze všech cizinců), Alžíráné (2 040 osob, tj. 12,3 %) a Španělé (1 600 osob, tj. 9,6 %). Kromě Italů (1 205 osob, tj. 7,2 %) netvořila žádná z tradičních komunit více než 4 % cizinců (Schor, 1996).

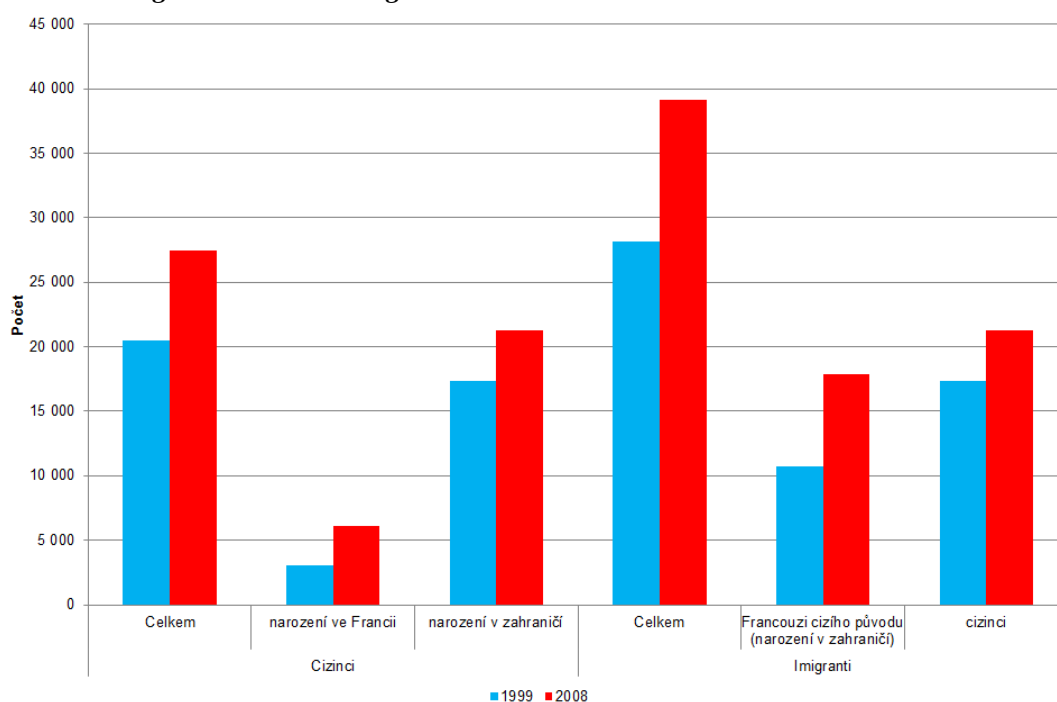
Do roku 1982 se podíl cizinců na celkovém počtu obyvatel zvýšil na 1,7 %, tj. na 22 967 osob, což v počtu cizinců znamenalo nárůst o 38 % oproti roku 1975. Ekonomicky

aktivních ale bylo jen 36 % cizinců (8 192 osob), kteří byli podobně jako v minulosti koncentrováni především v Caen (2,5 tis. osob), Nord-Cotentin (1,5 tis. osob), Flers nebo Condé-sur-Noireau (Hérin, 1985). V roce 1990 žilo v regionu 26 096 cizinců (1,9 % ze všech obyvatel), tj. o 13 % více než v roce 1982.

Mezi roky 1990 a 1999 počet cizinců poklesl (o 12 %, z 26 096 osob na 20 463 osob), zřejmě především kvůli naturalizacím. Počet imigrantů ovšem – pokud budeme cizince při sčítání v roce 1990 považovat za imigranty při sčítání v roce 1999 – vzrostl: o 7 % (z 26 096 osob na 28 146 osob) (Blazevic, 2005).

Vzhledem k nejnovějším datům ze sčítání z roku 2008, kdy mezi roky 1999 a 2008 došlo k nárůstu jak u počtu imigrantů, tak u počtu cizinců v regionu (a to u obou skupin o více než 33 %) ¹³⁹ (viz obr. 34), můžeme – i přesto, že u cizinců se vzhledem k nárůstu počtu osob v kategorii „cizinci narození ve Francii“ jedná nejspíše o nárůst díky zvýšení počtu nově narozených dětí imigrantům – říci, že vývoj imigrantské populace již není v rozporu s vývojem na celostátní úrovni a Basse-Normandie je jedním z nejdynamičtějších regionů, který imigranti i cizinci vyhledávají.

Obr. 34: Imigranti a cizinci v regionu Basse-Normandie v letech 1999 a 2008

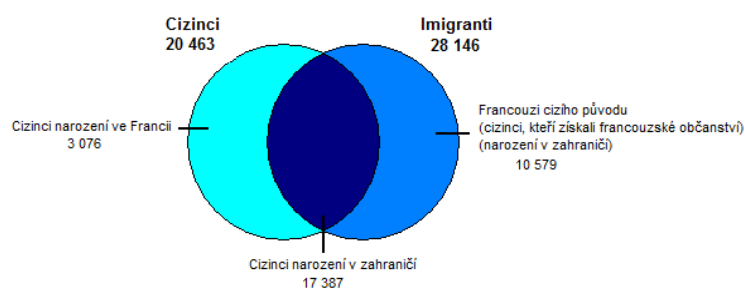

Zdroj: Blazevic, 2005; INSEE, 2011a

6.5.5. Kontext výzkumu: imigrantská populace v regionu Basse-Normandie při sčítání v roce 1999

V roce 1999 žilo v regionu Basse-Normandie celkem 28 146 imigrantů, kteří tak tvořili 1,98 % ze všech obyvatel regionu (INSEE, 2006). Imigrantů, kteří byli zároveň cizinci narozenými v zahraničí, bylo 17 387, tj. 1,22 % ze všech obyvatel regionu (viz obr. 35).

¹³⁹ Počet cizinců se mezi roky 1999 a 2008 zvýšil z 20 463 na 27 432, tj. o 34,1 %; počet imigrantů stoupl z 28 146 na 39 142, tj. o 39,1 % (Blazevic, 2005; INSEE, 2011a).

Obr. 35: Imigranti a cizinci v regionu Basse-Normandie v roce 1999

Zdroj: INSEE, 2006

Více než polovina z imigrantů žila v departmentu Calvados (52,5 %; tj. 14 774 osob), druhá polovina byla vcelku rovnoměrně rozmístěna v ostatních dvou departmentech (Orne: 26,9 %, tj. 7 579 osob; Manche: 20,6 %, tj. 5 793 osob) (viz obr. 36). Mezi roky 1990 a 1999 se počet imigrantů nejvíce zvýšil v departmentu Manche – z 4 856 osob na 5 793 osob, tj. o 19,3 %; v dalších dvou departmentech nebyl nárůst tak výrazný (Calvados: z 14 226 na 14 774, tj. o 3,9 %; Orne: z 7 014 na 7 579, tj. o 8,1 %) (Blazevic, 2005).

Obr. 36: Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel arrondissementů v regionu Basse-Normandie (1999)

Zdroj: Blazevic, 2005

V rámci regionu žila téměř polovina imigrantů (41,0 %) v 7 obcích – městech: Caen, Hérouville-Saint-Clair, Cherbourg-Octeville, Flers, Alençon, Argentan a Lisieux. Početně nejvýznamnější byla populace imigrantů v Caen, správním městě regionu (4 727 osob, tj. 16,8 % z imigrantů v regionu), dále pak v Hérouville-Saint-Clair (1 892 osob, tj. 6,7 %) a Alençonu (1 648 osob, tj. 5,9 %). Největší podíl na obyvatelstvu měli imigranti v Hérouville-Saint-Clair (7,9 % ze všech obyvatel), Flers (6,2 %) a Alençonu (5,7 %) (viz tab. 6). Města uvedená v tab. 6, jejichž poloha v rámci regionu je znázorněna na obr. 37, byla

tedy na základě významné přítomnosti imigrantů vybrána jako města, o jejichž lokální integrační politiku se budeme zajímat (Seidlová, 2010).

Tab. 6: Nejvýznamnější města v regionu Basse-Normandie z pohledu přítomnosti imigrantů (1999)

Město	Počet imigrantů celkem	Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel (%)	Podíl imigrantů na celkovém počtu imigrantů v regionu (%)	Pořadí města v regionu podle podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel	Pořadí města v regionu podle celkového počtu imigrantů
Hérouville-Saint-Clair	1 892	7,9	6,7	1	2
Flers	1 050	6,2	3,7	2	5
Alençon	1 648	5,7	5,9	3	3
Caen	4 727	4,1	16,8	4	1
Argentan	576	3,5	2,0	5	7
Lisieux	593	2,6	2,1	6	6
Cherbourg-Octeville	1 058	2,5	3,8	7	4

Zdroj: Blazevic, 2005; vlastní výpočty

Obr. 37: Umístění měst výzkumu v rámci regionu Basse-Normandie

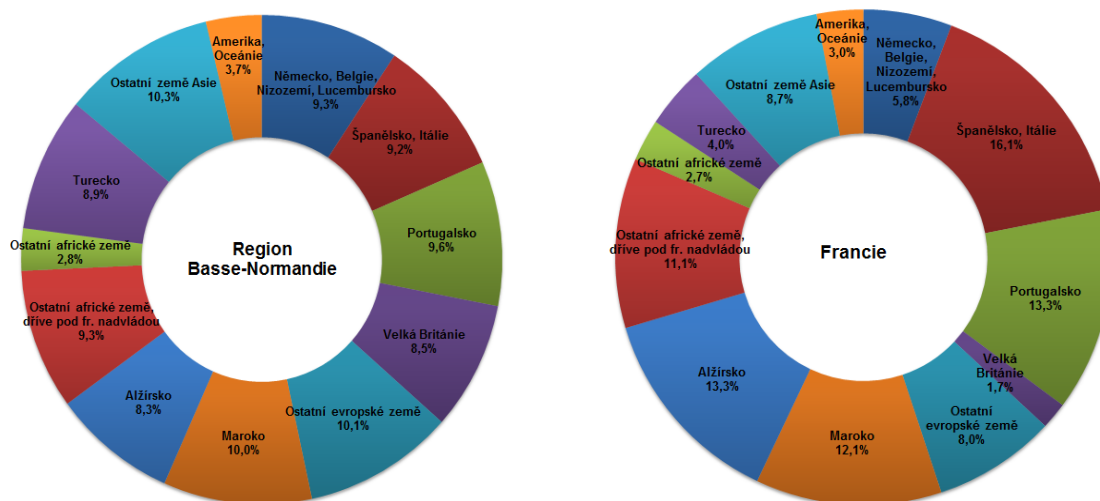

Zdroj: vlastní šetření, 2008; La Basse-Normandie à la carte, 2010.

Z hlediska svého původu pocházela téměř polovina (45,3 %) imigrantů v regionu z pěti zemí: Maroka (10,0 %), Portugalska (9,6 %), Turecka (8,9 %), Velké Británie (8,5 %)

a Alžírsko (8,3 %). Oproti francouzskému průměru tvořili v regionu větší podíl imigranti z Velké Británie (o 6,5 %), Turecka (o 4,8 %) a Německa a zemí Beneluxu (o 3,5 %), naopak podprůměrně byli zastoupeni imigranti ze Španělska a Itálie (o 6,9 %), Alžírsko (o 5,0 %) a Portugalska (o 3,7 %) (viz obr. 38).

Obr. 38: Imigranti podle země původu v roce 1999 v regionu Basse-Normandie a ve Francii

Zdroj: Blazevic, 2005

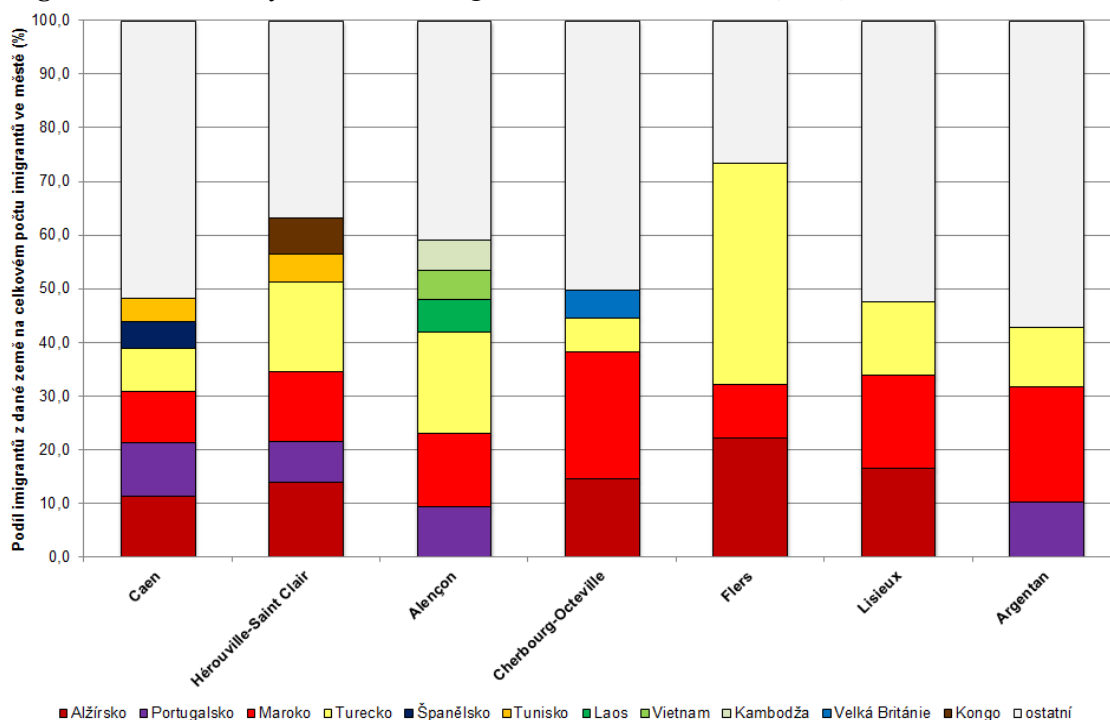
Alžírsko, Portugalsko, Maroko a Turecko byli nejčastějšími zeměmi původu i u imigrantů ve sledovaných městech. Bližší pohled na složení imigrantské populace podle jednotlivých měst ale ukázal, že v téměř každém z měst dominuje jedna výrazná skupina imigrantů, popř. je v relativně vysokém poměru zastoupena země, jejíž zástupci se v ostatních městech podílí na imigrantské populaci pouze marginálně (viz obr. 39):

- **Caen** je – zřejmě vzhledem k velikosti imigrantské populace – z pohledu složení imigrantů podle země původu nejbližší regionálnímu průměru: největší podíl mezi imigranty mají ti z Alžírsko (11,4 %), Portugalska (9,9 %) a Maroka (9,6 %).
- V **Hérouville-Saint-Clair** mají největší podíl na imigrantech imigranti z Turecka (16,8 %), Alžírsko (13,9 %) a Maroka (13,0 %); specifickou skupinu tvoří 6,7 % imigrantů z Konga.
- V **Alençonu** tvoří téměř pětinu imigrantů ti z Turecka (18,8 %), dalšími významnými skupinami jsou imigranti z Maroka (13,8 %) a Portugalska (9,4 %); přičemž specifickou skupinu tvoří imigranti z bývalých francouzských kolonií v Asii, zřejmě uprchlíci z přelomu 70. – 80. let 20. století: z Laosu (6,1 %), Vietnamu (5,5 %) a Kambodži (5,5 %).
- V **Cherbourg-Octeville** tvoří téměř čtvrtinu imigrantů (23,6 %) ti z Maroka, významná je i přítomnost imigrantů z další země Maghrebu: Alžírsko (14,6 %); specifickou skupinu tvoří – zřejmě vzhledem k poloze města na kraji lamanšského průlivu – Britové (5,2 %).
- Ve **Flers** jsou mezi imigranty naprosto dominantní ti z Turecka: tvoří téměř polovinu ze všech imigrantů (41,3 %). Dále téměř čtvrtinu imigrantů (22,2 %) tvoří

Alžířané. Spolu s Maročany (10,1 %) zde tak 3 hlavní skupiny imigrantů představují $\frac{3}{4}$ imigrantské populace.

- V **Lisieux** i **Argentanu** jsou nejvíce zastoupeni Maročané (17,3 %, resp. 21,4 %). Druhou největší skupinou jsou v Lisieux imigranti z Alžírska (16,6 %). V Argentanu jsou druzí Turci (11,0 %), kteří jsou zároveň třetí nejvýznamnější skupinou v Lisieux (13,6 %). V Argentanu jsou třetí nejvýznamnější skupinou Portugalci (10,4 %).

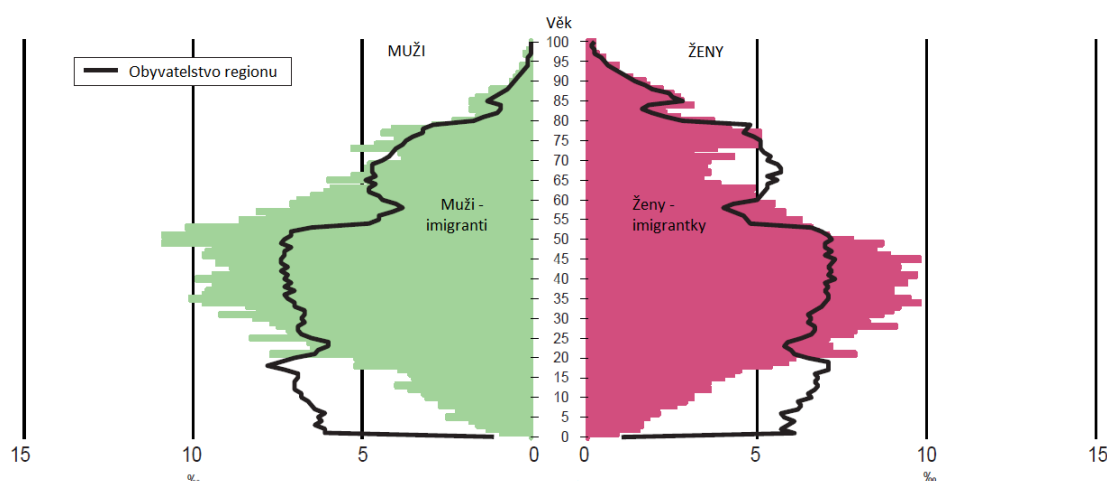
Obr. 39: Podíly nejvýznamnějších skupin imigrantů podle země původu na celkové populaci imigrantů ve zkoumaných městech v regionu Basse-Normandie (1999)

Zdroj: Blazevic, 2005; vlastní výpočty

Z hlediska struktury imigrantů podle pohlaví byli muži i ženy zastoupeni poměrně rovnoměrně, s mírnou převahou mužů: 48,5 % z imigrantů byly ženy. Věkovou strukturu populace imigrantů ovlivňuje to, že pokud se rodičům-imigrantům narodí ve Francii dítě, není toto počítáno mezi imigranty, neboť se narodilo na francouzské půdě (ve statistikách se tedy objeví jako cizinec narozený ve Francii). Z tohoto důvodu je průměrný věk u populace imigrantů vyšší než u populace regionu: 44,3 let vs. 39,2 let, přičemž vzhledem k charakteru věkové pyramidy imigrantů lze do budoucna předpokládat spíše stárnutí této populace (viz obr. 40).

Z hlediska počtu svých členů byly domácnosti imigrantů v roce 1999 v průměru větší než domácnosti normandské: 3,0 osob/domácnost vs. 2,4 osob/domácnost. K největším přitom patřily domácnosti s imigranty z Turecka (4,3 os./dom.), Maroka (3,9 os./dom.) a Alžírska (3,4 os./dom.), které měly v průměru i nejvíce dětí (Turecko a Maroko: 2,0 dítěte/domácnost, resp. 1,6 v případě Alžírska vs. 0,8 u domácnosti normandských) (Blazevic, 2005).

Obr. 40: Věková struktura imigrantů v regionu Basse-Normandie (1999)

Zdroj: Blazevic, 2005

6.5.6. Výsledky výzkumu

6.5.6.1. Vstupní klasifikace zkoumaných měst z pohledu faktorů ovlivňujících tvorbu politiky na lokální úrovni

V 5 ze 7 zkoumaných městech (tj. 71 %) přinesly obecní volby z 9. března 2008 vítězství kandidátním listinám, v jejichž čele stáli politici ze *Socialistické strany*¹⁴⁰, tj. levice. V Hérerville-Saint-Clair byl v čele vítězné listiny představitel *Demokratického hnutí*¹⁴¹, tj. strany středu, a v Lisieux představitel *Unie pro lidové hnutí*¹⁴², tj. pravicové a v době výzkumu hlavní vládní strany. I přes to, že politická příslušnost většinou nehraje ve Francii na lokální úrovni takovou roli (viz kap. 6.1), mohli bychom na základě výsledků voleb předpokládat, že studovaná města budou – až na Lisieux – k imigrantům vstřícná, resp. vstřícnější než představitelé státní správy a budou se snažit do určité míry praktikovat jiný typ politiky než celostátní vláda.

Ohledně zastoupení osob imigrantského původu¹⁴³ v Obecních radách měly tyto největší zastoupení v Hérerville-Saint-Clair (31,4 %, tj. 11 osob) a v Alençonu (17,1 %, tj. 6 osob), nejméně naopak v Caen (5,5 %, tj. 3 osoby).

Ze 7 starostů pocházel pouze starosta Alençonu z rodiny imigrantů – Španělů (nicméně on sám se již narodil ve Francii).

Mezi náměstký starostů v jednotlivých městech tvořily celou třetinu osoby imigrantského původu v Lisieux (2 ze 6) a v Hérerville-Saint-Clair (3 z 10), naopak ve Flers nebyla mezi náměstký starosty žádná takováto osoba.

¹⁴⁰ *Parti socialiste*

¹⁴¹ *Mouvement démocrate*

¹⁴² *Union pour un mouvement populaire*

¹⁴³ Tento původ byl zkoumán podobnou metodou, jakou používala studie HCI (2009; blíže viz kap. 6.6.2).

Z ostatních členů Obecních rad měly osoby imigrantského původu největší podíl v Hérouville-Saint-Clair (1/3, tj. 8 z 24) a v Argentanu (13,0 %, tj. 3 z 23), nejmenší naopak v Caen (2,9 %, tj. 1 ze 34).

Testování Spearmanovým koeficientem pořadové korelace, pomocí něhož byla hledána korelace mezi pořadím měst podle zastoupení osob pravděpodobně imigrantského původu v jeho Obecní radě a pořadím měst podle podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel daného města resp. počtem imigrantů v něm žijících, byla na zvolené hladině významnosti (0,05) prokázána v případě absolutního počtu imigrantů žijících v daném městě¹⁴⁴. Na rozdíl od jednotlivých pařížských obvodů lze tedy v případě sledovaných měst v regionu Basse-Normandie usuzovat, že mezi zastoupením osob imigrantského původu v Obecních radách a velikostí populace imigrantů v absolutním vyjádření v daném městě je přímá souvislost; nicméně na zvolené hladině významnosti (0,05) se tato souvislost neprokázala z hlediska podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel daného města.

Z pohledu delegace jednotlivých témat starostou na jeho náměstkyni nebyla v žádném ze sledovaných měst – a to ani přesto, že v Hérouville-Saint-Clair tvoří imigranti 7,9 % obyvatel – problematika integrace imigrantů explicitně přidělena jednomu z náměstků, který by měl na starost pouze ji. Přímo *integraci* měl v náplni práce pouze náměstek starosty z Caen, který zabezpečoval také agendu participativní demokracie a občanství (ve smyslu občanů města). Ve 4 městech ze 7 integrace imigrantů spadá pod náměstkyni, v jejichž kompetenci jsou oblasti sociální soudržnosti a rozmanitosti, přičemž pouze v Hérouville-Saint-Clair spadaly obě tyto oblasti pod stejnou osobu. V ostatních městech byly tyto oblasti rozděleny mezi více náměstků. Kromě Caen a Hérouville-Saint-Clair tedy zřejmě nelze předpokládat, že by integraci imigrantů byla na obecní úrovni věnována velká pozornost.

Z hlediska jiných prováděných politických dokumentů měla všechna města od roku 2007 podepsanou tzv. *Městskou smlouvu o sociální soudržnosti*¹⁴⁵ (viz kap. 6.2). Tyto dokumenty, které se zaměřovaly na konkrétní problematika území, však řešily jejich problémy v celé jejich šíři a nikde nebyly přímo zmíněny populace imigrantů (resp. osoby imigrantského původu) a na ně zaměřená opatření. Tj. populace imigrantů z hlediska artikulovaných městských politik spadá mezi další skupiny znevýhodněných osob (jako senioři, tělesně postižení, absolventi apod. v územích s budovami ve špatném technickém stavu atd.), resp. nepředpokládalo se, že by se obyvatelé měst mohli setkávat se specifickými problémy, které by byly spjaty s jejich původem. Nicméně i přesto bylo v řadě měst možné identifikovat nástroje integračních politik, které byly zaměřeny speciálně na imigranty (viz kap. 2.4.4 a příloha č. 2).

Z hlediska počtu neziskových organizací bylo NNO, založených občany města a zabývajících se lidskými právy, právy migrantů, humanitární pomocí apod. obecně, nejvíce v Cherbourg-Octeville (10) a v Caen (7), nejméně naopak ve Flers (1). Poboček celostátních

¹⁴⁴ Spearmanův koeficient korelace (r_{sp}) dosáhl hodnoty 0,607 (pořadí podle podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel) resp. 0,821 (pořadí podle počtu imigrantů), přičemž na zvolené hladině významnosti je pro sledovaný počet prvků kritickou hodnotou 0,745 (Tvrdlík, 2008).

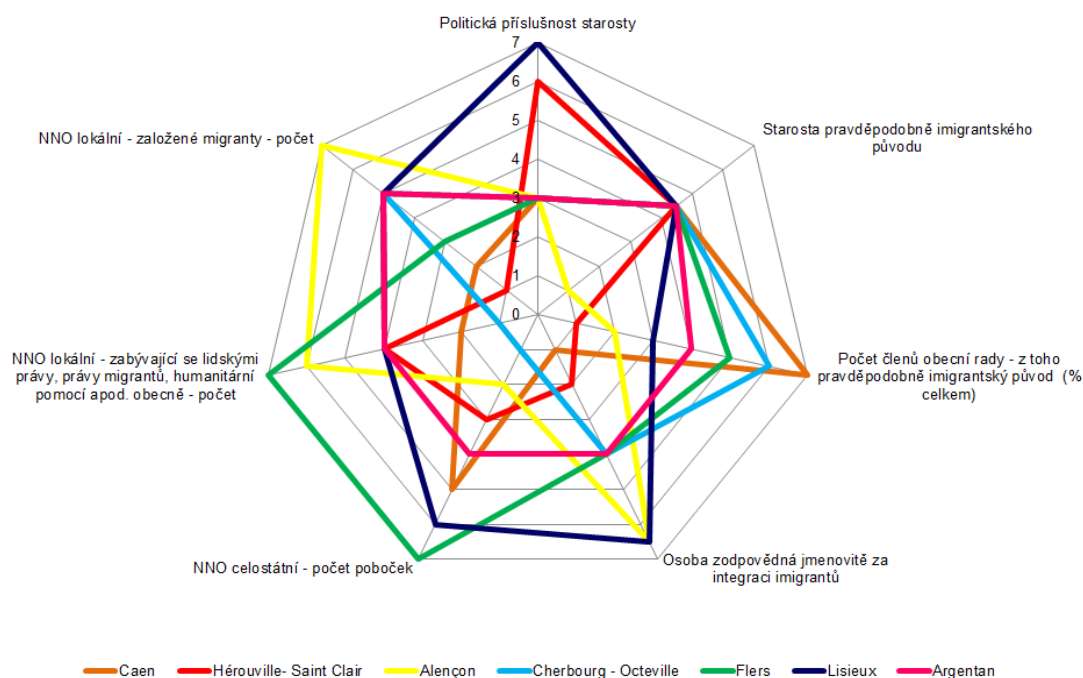
¹⁴⁵ *Contrat Urbain de Cohésion Sociale (CUCS)*

NNO s podobným zaměřením bylo nejvíce v Cherbourg-Octeville (8) a v Alençonu (7) a nejméně opět ve Flers (1).

Z hlediska NNO, zakládaných samotnými migranty, které byly kromě propagace kultury a jazyka země původu často zaměřeny na pomoc konkrétním oblastem v jejich domovské zemi, byly co do počtu asociací nejbohatší Hérouville-Saint-Clair (27) a Caen (19), naopak v Alençonu nebyla žádná. Podle svého zaměření na jednotlivé země nebo skupiny zemí se téměř polovina ze všech těchto asociací ve sledovaných městech regionu zaměřovala na země subsaharské Afriky (29 ze 72, tj. 40 %).

Klasifikaci jednotlivých měst podle těchto faktorů, kdy nejlepší z měst se umístilo vždy jako první v pořadí a nejhorší jako poslední v pořadí, ukazuje obr. 41. Podle hodnoty průměrného pořadí daného města by mělo nejvstřícnější lokální politiku vůči imigrantům implementovat Hérouville-Saint-Clair, následované Cherbourg-Octeville a Caen, dále pak Alençon, Argentan, Flers a na konci by mělo být, s nejméně vstřícnou politikou vůči imigrantům, Lisieux.

Obr. 41: Vstupní pořadí měst výzkumu v regionu Basse-Normandie podle vybraných faktorů ovlivňujících lokální integrační politiku

Zdroj: vlastní šetření, 2008

6.5.6.2. Pohled respondentů z vybraných měst regionu Basse-Normandie na celostátní imigrační politiku

První okruh otázek (viz příloha č. 7) zkoumal, jaký mají osoby s rozhodovacími pravomocemi¹⁴⁶ názor na celostátní migrační politiku.

¹⁴⁶ Pro studium lokální úrovně bylo mj. využito metody polostrukturovaných rozhovorů se zástupci obcí (viz kap. 3.3.2 a příloha č. 7 a č. 8).

Vzhledem k tomu, že většina respondentů¹⁴⁷ byla jiného politického smýšlení než tehdejší ministr zodpovědný za imigraci, integraci, národní identitu a společný rozvoj, B. Hortefeux, tak pouze respondentem z Lisieux byla aktuálně prováděná politika na národní úrovni oceňována a byl s ní vyjadřován souhlas. Z ostatních respondentů jeden dokonce neváhal označit ministra Hortefeuxe za „surrealistu, jehož jedinou činností v řízení migrace je to, že územním společenstvem rozesílá dopisy, že jeho letošním cílem je vyhostit 25 tisíc osob“.

Přáním respondentů bylo, aby vláda nastavila takovou politiku, aby ti, kteří se rozhodli do Francie přistěhovat, v ní mohli v klidu a bez obav žít – aby byli přijímáni podobně, jako jsou Francouzi přijímáni jinde ve světě. Respondenti zastávali názor, že pokud někdo žije ve Francii již 5 a více let, tak by ho administrativa neměla zatěžovat zbytečnými a opakujícími se procedurami.

Současnou migrační politiku Francie navíc respondenti nepovažovali za koherentní a seriózní: podle nich se příliš často rozhoduje případ od případu. Vzhledem k tomu, že k žádosti o povolení k pobytu je třeba vyjádření radnice dané obce, tak je pozice samospráv velmi silná a ve skutečnosti to jsou ony, kdo rozhodují o tom, kdo bude moci zůstat nebo za kým budou moci přijet členové rodiny. Jako problematický byl viděn také fakt, že nastavení migrační politiky se snaží vyjít vstříc veřejnému mínění, přičemž do pozice vyslanců problémů 21. století (nezaměstnanost, krize, apod.) byli pasováni imigranti, a to bez jejich sebemenšího přičinění. (Tehdejší) prezident Sarkozy podle nich svým zaměřením na témata imigrace a národní bezpečnosti sebral hlasy extrémní pravice, ale ve skutečnosti nikdo neví, zda prováděné politice opravdu věří – neboť je evidentní, že tímto pouze získává hlasy. Jako druhý nejproblematictější bod dále respondenti viděli fakt, že současné migrační zákony nehodnotí jednotlivá provinění stejně přísně: např. že zaměstnavatelům, kteří zaměstnávají migranty v nelegálním postavení, hrozí jen malé pokuty, kdežto samotným migrantům hrozí vyhoštění ze země. Dále se respondenti výrazně stavěli proti současnému konceptu „vybrané imigrace“, kdy upozorňovali na fakt, že tento přístup vede k odlivu vysoce kvalifikovaných lidí z rozvojových zemí, které se v důsledku toho nebudou moci rozvíjet.

Na úrovni Evropské unie by, podle respondentů, měla migrační politika mít nastavena jednotná pravidla, která by umožňovala každoroční přistěhování vysokému počtu imigrantů ze zemí mimo EU, aby bylo v dlouhodobém výhledu zajištěno fungování evropské ekonomiky. Dále respondenti poukazovali na fakt, že vznik EU rozdělil migranty do dvou kategorií (tj. na občany EU a neobčany EU), ke kterým se následně státy chovají jinak: imigranti z tzv. třetích zemí musí podstupovat daleko složitější procedury, pokud chtějí do některé ze zemí EU přicestovat – musí si zažádat o vízum, přičemž ne vždy je jejich žádosti vyhověno. Podle respondentů by si měla Evropská komise a především francouzská vláda uvědomit, že ekonomický rozvoj bude vždy přitahovat lidi z chudších zemí – a Francie je jednou z velmocí ve Středomoří. Středozemní moře potom představuje v určitém slova smyslu zeď, z jejíž druhé strany je jiný svět. Jako velmi zvláštní bylo respondenty hodnoceno, že po pádu železné opony se udělalo tolik vstřícných kroků směrem k zemím „východu“, ale směrem na jih se nic

¹⁴⁷ Téměř polovina respondentů byla ve funkci teprve od voleb v březnu 2008 (rozhovory probíhaly v červnu 2008).

takového neděje. Oproti tomu spolupráce s rozvojovými zeměmi by měla být decentralizovaná, aby mohla být emigrace ze země pouze jednou z možných voleb a ne nutností.

6.5.6.3. Pohled respondentů z vybraných měst regionu Basse-Normandie na migrační situaci ve městě

Druhý okruh otázek (viz příloha č. 7) se zaměřoval na povědomí osob s rozhodovacími pravomocemi o populaci imigrantů z hlediska její velikosti a složení¹⁴⁸.

I přes to, že téměř polovina respondentů byla ve funkci teprve od voleb v březnu 2008¹⁴⁹, měli všichni respondenti poměrně dobrý přehled o této populaci ve svém městě a navíc upozorňovali na fakt, že pouhé antropogenní charakteristiky dané osoby neříkají nic o tom, kde se narodila. Změny od posledního sčítání do doby výzkumu neviděli respondenti nijak dramaticky, naopak spíše upozorňovali na to, že v současné době jsou již migranti dobře informováni a cíl své cesty si – i s ohledem na předpokládanou nabídku pracovních příležitostí – vybírají s větší pečlivostí než dříve. Nárůst imigrantské populace a její další růst předpokládal pouze respondent z Hérouville-Saint-Clair (a to asijských imigrantů: z Číny, Laosu a Vietnamu).

Spojujícím prvkem mezi městy se ukázala určitá *historičnost migrace a velká role zaměstnavatelů* při vytváření migračních komunit, včetně podílu městské administrativy na vytváření jejich rezidenční koncentrace. Nynější populace s imigrantským původem se do měst v regionu dostala především v době rozvoje průmyslu v 70. letech 20. století. Po zpřísnění imigračních zákonů na celostátní úrovni v 80. letech 20. století se již jednalo hlavně o sloučení rodin. Ostatní migranty venkovská maloměsta tolik nepřitahovala.

Např. v případě *Flers* měla na poli imigrace do města rozhodující vliv náborová kampaň dvou velkých průmyslových firem, kterou tyto vedly pod heslem „*Flers Vás čeká s otevřenou náručí*“. V době ekonomického růstu se Faurecia (automobilový průmysl) a Luchaire (zbrojní průmysl) rozhodly pokrýt zvýšenou poptávku po svých výrobcích zavedením nočních směn (a ne např. zvětšením výrobního areálu). Luchaire měla sídlo v Marseille, kde v té době (tj. na začátku 60. let 20. století) již žilo mnoho imigrantů z Alžírsku. I přesto, že Normandie měla mezi nimi pověst „chladného severu“, tak se do Flers přestěhovala necelá stovka rodin. Ve Flers potom spolu komunita Alžířanů sice držela (resp. drží dodnes) ve skupinách vytvořených na základě vazeb na města původu v Alžírsku, ale zároveň nelpěla na nové vzájemné sídelní blízkosti – hlavním jednotícím prvkem komunity bylo náboženství. Další významnou skupinou s podobným pohledem na nutnost ne/koncentrace bylo cca 40 rodin z Maroka a Tuniska, jejichž členové našli uplatnění pro změnu ve Faurecii. Oproti tomu turecké rodiny, které do města začaly přicházet kolem roku 1975, nacházely uplatnění především v potravinářském průmyslu (bourání masa) a textilním průmyslu, přičemž téměř celá komunita ve městě pochází z malého města Posof ve Východní Anatolii. Jednalo se tedy o komunitu, která byla vnitřně velmi silně

¹⁴⁸ Mimo zjišťování určitého zájmu volených zástupců o populaci imigrantů v jejich obvodu byl důvod tohoto dotazu především praktický: v době výzkumu (2008) byla posledními dostupnými statistickými daty stále ta ze sčítání z roku 1999, tj. 9 let stará. Nová data byla publikována až v červnu 2011 (viz kap. 3.3.3).

¹⁴⁹ Rozhovory probíhaly v červnu 2008.

provázaná a jejíž členové chtěli i v novém prostředí bydlet ve své blízkosti: s čímž jim při hledání ubytování pomáhalo i samotné město.

Jako druhý příklad lze uvést např. *Cherbourg-Octeville*, kde hlavní komunitu imigrantů vytvořili Turci, kteří přišli pracovat na stavbu jaderné elektrárny a s ní související továrny na zpracování vyhořelého jaderného paliva v nedalekém Flamanville. Relativně nevýznamný počet stavebníků byli taky Maročani a Alžírani. Základ imigrantské populace ve městě tedy vytvořili zahraniční pracovníci, kteří se rozhodli ve městě zůstat i poté, co byly tyto stavby dokončeny.

Dalším spojujícím prvkem měst se ukázala také „*émigrace imigrantů*“: tj. v případě propuštění z práce si imigranti hledají práci i mimo region a podobně jako většinové obyvatelstvo odchází za prací jinam. Nicméně vzhledem k dobrému dopravnímu spojení, nízkým cenám bydlení a relativní blízkosti Paříže je zde řada těch – a to jak mezi imigranty, tak mezi většinovou společností – kteří ve městech regionu Basse-Normandie sice bydlí, ale pracují v Paříži a dojíždí každý den¹⁵⁰.

Respondenti z Caen a Cherbourg-Octeville kromě toho zmínili i významnost *populace uprchlíků* (zejména z Afghánistánu, Iráku, Íránu), kteří se snaží nelegálními cestami dostat do Velké Británie, pro každodenní život ve městě (viz obr. 42): Caen je s 15km vzdáleným přístavem Ouistreham propojeno plavebním kanálem, Cherbourg-Octeville leží přímo na břehu lamanšského průlivu. V roce 2002 byl uzavřen uprchlický tábor v Sangatte (v regionu Nord-Pas-de-Calais), který je sice od Caen vzdálen cca 342 km a od Cherbourg-Octeville 464 km, nicméně toto jeho uzavření mělo za následek přesun pozornosti uprchlíků (resp. jejich převaděčů) na další přístavní města na břehu lamanšského průlivu. Cherbourg-Octeville jako druhý největší přístav v celé Francii a Ouistreham jako další z největších přístavů logicky přitáhly značnou část této pozornosti. Podle respondentů způsobují uprchlíci v přístavních městech velké problémy, neboť v nich čekají na svoji příležitost k překonání lamanšského průlivu i několik měsíců, přičemž „tradiční“ strategií je uchycení se pod kamionem v době jeho noční nakládky na loď. V mezičase se uprchlíci v Cherbourg-Octeville stěhují mezi jednotlivými tábořišti ve městě a místní policií jsou tiše tolerováni (nicméně i tak udělá jednou za čas „zátaň“ a pošle je do detenčního centra¹⁵¹); významnou pomoc jim za podpory radnice poskytuje NNO Itinérance (jídlo, přikrývky, přístup k vodě, lékař 1x týdně, právní pomoc).

V Caen, Cherbourg-Octeville a Alençonu jsou také Ubytovací centra pro žadatele o azyl¹⁵², ve kterém žadatelé o mezinárodní ochranu čekají na vydání rozhodnutí o jejich žádosti: v Caen čtyři a v Cherbourg-Octeville a v Alençonu po jednom.

¹⁵⁰ Vzdálenost Caen-Paříž po silnici je 245 km; cesta přímým vlakem trvá 1h 50 min.

¹⁵¹ *Centre de Rétention Administrative (CRA)*, v české terminologii také jako „zařízení pro zajištění cizinců“, tj. zařízení sloužící k zajištění cizinců, kterým bylo pracovníky cizinecké policie vydáno rozhodnutí o správním vyhoštění – klienty jsou tedy osoby, které se pobytem na území dostaly do rozporu s legislativou (SUZ, 2011).

¹⁵² *Centre d'Accueil des Demandeurs d'Asile (CADA)*, v české terminologii „pobytová střediska“ (SUZ, 2011).

Obr. 42: Místa důležitá pro život uprchlíků v Cherbourg-Octeville: komunitní centrum, financované městem, a přístav

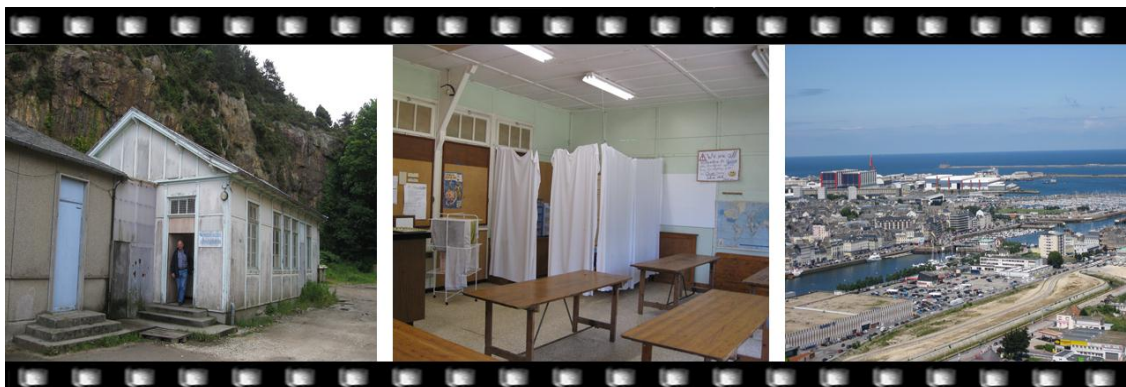

Foto: M. Seidlová (12. 6. 2008)

Z hlediska legálnosti jejich aktivit hodnotili respondenti populaci dlouhodobě pobývajících imigrantů v nelegálním postavení jako zcela marginální: v každém z měst respondenti uváděli maximálně několik desítek osob (20-30), které zřejmě nemají povolení k pobytu zcela v pořádku podle aktuálně platných zákonů. Roli hraje nepochybně i společenská kontrola: až na Caen (a Hérouville-Saint-Clair v jeho těsném sousedství) se jednalo o malá města, tudíž respondenti uváděli, že pokud se ve městě objeví někdo nový, je okamžitě komunitou zaregistrován. Nicméně ani v Caen a ani v Hérouville-Saint-Clair respondenti neuváděli, že by se imigranti s nelegálním statutem nějak významně projevovali, jako např. v Paříži, kde často pořádají nejrůznější akce s cílem, aby byl jejich status regularizován – z pohledu obyvatel těchto měst jsou tedy skryti.

Ve 4 městech ze 7 (Caen, Hérouville-Saint-Clair, Flers, Lisieux) byla pozorována větší míra prostorové koncentrace imigrantů, a to ve čtvrtích, kde město v minulosti stavělo sociální byty (a které jsou v současné době předmětem *politique de la ville*) a v případě Caen i v univerzitní čtvrti, kde se jedná o zahraniční studenty a výzkumné pracovníky. Všichni respondenti deklarovali snahu o dohled nad čtvrtěmi, aby byla zachována jejich sociální rozrůzněnost, nicméně upozorňovali, že imigranti se logicky usídlují tam, kde najdou bydlení.

Z hlediska možných problémů, které by samospráva s imigrantskou populací mohla mít, se respondenti shodli, že ve svých městech nepozorují zvýšenou míru kriminality, která by byla připisována imigrantům – spíše jsou problémy obecně s bandami „náctiletých“, bez ohledu na jejich původ. Pouze respondenti z Cherbourg-Octeville opět uvedli problémy spojené s uprchlíky. Podobně žádný z respondentů neuváděl případy rasismu.

Ve smyslu otázky „jaké problémy mají imigranti s životem ve Francii“ respondenti správně zmiňovali problémy s nalezením zaměstnání a bydlení a s volbou identity, nicméně – zřejmě vzhledem k relativně vysokému podílu imigrantů z bývalých francouzských kolonií ve většině měst – neuváděli možné problémy se znalostí francouzštiny.

Z hlediska zaměstnání respondenti uváděli, že práce je nezbytnou podmínkou pro plnohodnotné začlenění do společnosti a pro získání zdrojů nutných na obživu, nicméně imigranti

mají s nalezením práce větší problém než většinová společnost – jeden respondent to vyjádřil zkratkou „*Jean najde práci vždy snáze než Mohamed*“. Podle mínění respondentů je pro mladé lidi, kteří jsou *de facto* Francouzi, samotné francouzské občanství při hledání práce málo relevantní, neboť i když mají diplomy z francouzských škol, tak zaměstnavatelům vadí jejich „fyzický aspekt“. Zároveň lze podle mínění respondentů říci, že při hledání zaměstnání mají daleko nejvyšší šance na jeho nalezení – pokud se bavíme o imigrantech z tzv. třetích zemí – imigranti ze zemí, které nebyly Francií kolonizovány. Dále pak ti ze zemí Asie nebo subsaharské Afriky. Naopak pozice migrantů ze zemí Maghrebu je na trhu práce nejhorší, přičemž úplně nejhorší je pro imigranty z Alžírsku kvůli válce v Alžírsku (viz kap. 5.1.3).

U hledání bydlení se obce imigrantům snaží pomáhat přidělováním sociálních bytů, na které mají při splnění určitých podmínek stejný nárok jako francouzští občané¹⁵³.

Z hlediska identity je pak podle respondentů třeba mít na paměti, že imigrantům nemusí dělat problémy jen pochopení nové kultury, naučení se jazyka většinové společnosti, ale také to, pokud se přestěhují např. z malé vesnice do velkého města, kde fungují sociální vazby mezi obyvateli zcela jiným způsobem.

Na otázku o případném zavedení kvót, které by udávaly, jaký podíl osob z jedné etnické/národnostní skupiny může žít na stanovené územní jednotce, se většina respondentů necítila kompetentní odpovědět s poukazem na to, že v jejich městě tvoří imigranti jen velmi malý podíl z celkového počtu obyvatel. Dále upozorňovali na fakt, že ne/imigrační původ nic neříká o tom, jak se daná osoba chová a jakým by tedy případně byla sousedem – vždy záleží na osobnostních kvalitách daného člověka: špatnými sousedy často bývají i Francouzi a naopak, imigranti mohou být dobrými sousedy.

6.5.6.4. Pohled respondentů z vybraných měst regionu Basse-Normandie na roli obecní samosprávy v integraci imigrantů

Třetí, nejširší, okruh otázek (viz příloha č. 7) se zaměřoval na získání relevantních informací o roli lokálních samospráv v integraci imigrantů a používaných nástrojích.

Respondenti se shodli, že problematiku integrace imigrantů do většinové společnosti řeší pouze ty obce, které mají na svém území významný počet imigrantů. Nicméně jelikož ze strany státu převládá nechuť angažovat se v těchto otázkách – neboť hlavní tezí je, že před zákonem si jsou všichni rovni – a kompetence v oblasti integrace imigrantů nejsou mezi jednotlivými úrovněmi územní samosprávy jasně rozdělené, tak ve výsledku jsou obce svým způsobem donuceny se o tuto problematiku zajímat a zároveň podnikat vlastní akce, jejichž míra a úspěšnost vždy závisí na míře uvědomění si problému ze strany vedení obce. Respondenti si správně uvědomovali odlišnost mezi jednotlivými typy migrace a také uváděli, že každý z typů migrantů (ekonomický, žadatel o sloučení rodiny, uprchlík) má své specifické potřeby a jiná očekávání od úředníků administrativy, a dále také, že jednotlivé nástroje integrační politiky, které používají, se liší právě podle typu migrantů. Z hlediska financování služeb poskytovaných

¹⁵³ Na základě zákona o právu na bydlení (*Loi n° 2007-290 du 5 mars 2007 instituant le droit au logement opposable et portant diverses mesures en faveur de la cohésion sociale*).

imigrantům všichni respondenti uvedli, že na ně nejsou vyčleněny specifické finanční prostředky, neboť stát si závažnost problému dle jejich mínění neuvědomuje: jedinou možností je financování prostřednictvím programů *politique de la ville* – tj. nástroji v jednotlivých oblastech (přístup k bydlení apod.) –, nicméně správná integrační politika by podle jejich názoru měla fungovat prostřednictvím integrovaných nástrojů na horizontální úrovni (tj. nástroje by měly poskytovat komplexní řešení migrantovi situace).

V pohledu na to, zda integrační politiku vůči imigrantům formuje spíše konkrétní situace v místě nebo politická příslušnost starosty, se respondenti shodli na dominantní roli starosty – jeho osobní hodnoty a priority vidí pro další rozvoj obce jako klíčové. Respondenti ovšem zdůrazňovali, že výsledná politika je vždy určitým mixem obou těchto faktorů: pokud je v obci málo imigrantů, radnice tíhne spíše k flexibilnímu a individuálnímu přístupu. Pokud ale imigranti tvoří významný podíl obyvatel, je těžké předem odhadnout, jak se radnice zachová: radnice může v extrémním případě jednat zcela opačně, než by odpovídalo jejím politickým názorům, nicméně lze předpokládat, že levicové radnice nebudou nikdy vůči imigrantům zcela nepřátelské.

Ohledně vlastních integračních politik lze zkoumaná města rozdělit na základě výpovědí respondentů do **dvou hlavních skupin**: na města, která v současné době neprovádějí téměř žádnou formu lokální integrační politiky (a to přes to, že se v jejich městech imigranti vyskytují) a na města, která se těmito aktivitám věnují ve zvýšené míře.

Do první skupiny, tj. mezi města, která v podstatě neprovádí žádnou integrační politiku, resp. používají pouze jeden až dva nástroje, neboť slovy svých představitelů „*nečelí tomuto typu problémů*“ a „*integrační politiku již nepotřebují*“, patří města **Alençon, Argentan, Cherbourg-Octeville** a **Lisieux**, tj. 4 města ze 7 (57 %). Imigranti v těchto městech jsou především imigranti z vlny příchozích v 70. letech, tj. v současné době se jedná o imigranty, kteří ve Francii žijí již více než 20 let a kteří tedy již byli do společnosti plně integrováni až asimilováni – a noví imigranti do těchto měst kvůli omezené nabídce pracovních příležitostí téměř nepřicházejí. Výpovědi politiků potvrzují fakta uvedená v kap. 6.5.6.1, kdy ve všech čtyřech městech mají osoby imigrantského původu relativně vysoké zastoupení v jednotlivých funkcích v Obecních radách.

Z historického pohledu bylo mezi městy v této skupině nejméně aktivním městem **Cherbourg-Octeville**, které cca mezi lety 1955 a 2000 využívalo pro lepší začlenění jeho imigrantské populace do většinové společnosti dvou hlavních nástrojů. Na denní bázi fungovaly dva *Záchytné body pro ženy*¹⁵⁴, zvláště pro ženy z Turecka a Maroka, které pomáhaly ženám-imigrantkám, jejichž integrace byla obtížná kvůli tomu, že nechodily do práce (na rozdíl od jejich mužů) a celé dny se staraly o domácnost. Jednalo se o místo, kam mohly ženy přijít a učit se francouzsky nebo požádat o francouzský doprovod při vyřizování záležitostí ve městě (u lékaře, na poště, ve škole apod.). Jednou ročně se ve městě konával *multikulturní festival*

¹⁵⁴ *Relais de femmes*

komunit¹⁵⁵ žijících ve městě. V současné době se již tento festival na celoměstské úrovni nepořádá, ale v roce 2008 bylo tématem červnových slavností v jednotlivých čtvrtích *Kraje odsud i odjinud*¹⁵⁶, v jejichž rámci se v kulturních domech jednotlivých čtvrtí podávala jídla z kuchyně místních imigrantských komunit. V roce 2003 byly v souladu se zaváděním prvků participativní demokracie i zde zavedeny *poradní orgány radnice po jednotlivých čtvrtích*, v nichž jsou slovy představitelů radnice vítáni všichni bez ohledu na svůj původ, socioprofesionální kategorii nebo věk – čím větší rozlišenost členů, tím lépe, nicméně tyto poradní orgány nejsou založeny *a priori* na různorodosti etnického původu. Mimo to radnice významně *finančně podporuje NNO Itinérance*, která se stará o uprchlíky ve městě a poskytuje jí bezplatný pronájem prostor, ve kterých může poskytovat své služby. Dále se radnice snaží, v případě, že má nějaký z imigrantů problém ohledně prodloužení svého pobytu apod., spolupracovat s prefektem a *intervenovat ve prospěch imigranta*. Částečně lze mezi nástroje lokální integrační politiky zařadit i *partnerství s městy v zahraničí*: mezi sledovanými městy má Cherbourg-Octeville uzavřeno nejvíce smluv o partnerství s městy v zahraničí, tj. 9, z nichž 6 jsou města mimoevropská (v Senegal, Čadu, Maroku a Hondurasu).

Pouze jeden nástroj používá v současné době město **Alençon**, kde se vždy pravidelně na začátku června koná *multikulturní festival Slavnost odsud i odjinud*¹⁵⁷, kdy v roce 2012 proběhl již jeho 29. ročník. Mimo to spolupracuje Alençon se *třemi městy v zahraničí*, z nichž jedno se nachází v Mali (Koutiala, a to od 26. 9. 1970). V prvním kroku této spolupráce bylo jejím cílem vzájemné sdílení a poznávání kultur, nicméně časem se spolupráce rozvinula do rozvojových projektů, kdy město Alençon poskytuje Koutiale finanční i technickou pomoc při projektech výstavby kanalizace, silnic a další infrastruktury, včetně vzdělávání zdravotnického personálu apod. Asociace, která má toto partnerství na starost, potom pořádá v Alençonu pravidelně *týden africké kultury*.

Města **Lisieux** a **Argentan** kromě všeobecně zaměřené sociální politiky a *politique de la ville* nemají v současné době v portfoliu svých nástrojů žádný takový, který by směřoval přímo k migrantům, nepořádají ani multikulturní festival a ani v minulosti nebyly na tomto poli nijak významně aktivní. Tuto jejich neaktivitu nepřímou potvrzuje i fakt, že obě města sice mají uzavřeny dohody o spolupráci se třemi městy v zahraničí, ale v případě Argentanu se jedná pouze o města ze zemí EU; v případě Lisieux jsou sice dvě města ze zemí mimo EU, ale jedná se o města z Québecu, tj. frankofonní části Kanady.

Částečně lze jako nástroje integrační politiky uvést také *poradní orgány v městských částech*¹⁵⁸, které fungují v Alençonu a Lisieux, ale podobně jako v případě Cherbourg-Octeville a na rozdíl od Paříže nejsou založeny na etnickém základě.

Politiku těchto měst (tj. **Alençon**, **Argentan**, **Cherbourg-Octeville** a **Lisieux**) tedy lze v současné době ve smyslu klasifikace podle Alexandra (2007) označit jako žádnou – resp. jako *ad hoc* přístup, který je ovšem na rozdíl od jeho klasifikace prováděn v období po velkých imigračních vlnách. V období mezi lety 1975 a 2000 by potom **Cherbourg-Octeville** a **Alençon**

¹⁵⁵ *Fête des communautés*

¹⁵⁶ *Les Provinces d'Ici et d'Ailleurs*

¹⁵⁷ *La Fête d'Ici et d'Ailleurs*

¹⁵⁸ *Conseil de quartier*

spadali do kategorie obcí, které provádějí spíše asimilační politiku, ovšem s řadou multikulturních prvků a *Argentan* a *Lisieux* opět do kategorie obcí neprovádějících žádnou politiku.

Ve druhé skupině měst, tj. takových, která i v současné době používají více nástrojů integrační politiky, jsou potom zbylá 3 města (43 %), tj. *Flers*, *Caen* a *Hérouville-Saint-Clair*.

Ve *Flers* byla prvotní integrační politika zaměřena na *poskytování úzce specializovaných kurzů* (gramotnosti, výuky francouzštiny, orientace ve společnosti apod.). V současné době už ale město tyto kurzy nepořádá, a pokud je nějaký migrant potřebuje, *je radnicí odkázán na NNO ASTI¹⁵⁹, která s radnicí úzce spolupracuje* a která pro imigranty zajišťuje kurzy gramotnosti, francouzštiny, doučování a poskytuje jim právní i sociální pomoc. V roce 2002 zavedla radnice také *speciální přípravné třídy ve školách*, aby se děti imigrantů naučily francouzsky, přičemž tato aktivita cílí především na potomky tureckých imigrantů, kteří představují 90 % frekventantů v těchto třídách. Na radnici byla také zřízena *speciální komise, zabývající se soudržností ve městě¹⁶⁰*. Imigranti, kteří získali francouzské občanství, jsou následně po přijetí na prefektuře departementu *přijati i na radnici během speciální ceremonie*. Na tomto přijetí se částečně podílí i NNO *Uvítání ve francouzských městech¹⁶¹*, která si klade za cíl usnadnit orientaci ve městě nově příchozím – nicméně její služby jsou využívány spíše Francouzi než imigranty. Pravidelně druhý týden v červnu se pořádá *multikulturní festival Týden rozmanitosti¹⁶²*, který má na programu mj. ochutnávku jídel z kuchyní zemí imigrantů a jejich divadelní představení. Rozhovor s respondenty nicméně odhalil, že některé z akcí, kterými radnice imigranty nebo jiné znevýhodněné populace podporuje, nebývají příliš zveřejňovány resp. propagovány (např. informace typu že ve městě je nové, velmi dobře vybavené, tábořiště pro Romy). S realizací *politique de la ville*, do které byli imigranti zahrnováni jako cílová skupina již od jejího počátku, začalo město v roce 1989, kdy se inspirovalo akcemi měst Poissy, Aulnay-sous-Bois a Aubervilliers v zázemí Paříže. Při zavádění politiky bylo velkou starostí radnice to, jak docílit rozvoje oblastí s vyšší koncentrací imigrantů, aniž by občané města vnímali *politique de la ville* pouze jako politiku pro imigranty a cítili se tak diskriminováni. Z dalších nástrojů má i Flers uzavřeno *družbu se třemi městy v zahraničí*, z nichž se jedno nachází v Burkině Faso, přičemž tato spolupráce zahrnuje, podobně jako v případě Alençonu, projekty rozvojové spolupráce¹⁶³.

¹⁵⁹ *Association de Solidarité avec les Travailleuse-s Immigré-e-s*

¹⁶⁰ *Commission Solidarité dans la ville*

¹⁶¹ *Accueil des Villes françaises*

¹⁶² *Semaine de la Diversité*

¹⁶³ Rozvojová spolupráce má za cíl – prostřednictvím financování konkrétních projektů – podporovat rozvoj obce Poundou v Burkině Faso v následujících oblastech: vzdělávání, zdraví, přístup k potravinám, posilování práv žen a ochrana životního prostředí. Z posledních projektů můžeme jmenovat např. výstavbu školy se šesti třídami, nákup učebních pomůcek pro žáky, výstavbu ubytovny pro zdravotnický personál, instalaci fotovoltaických panelů na výrobu elektřiny nebo vyvrtání několika studní (Association Flers-Poundou, 2009).

Podobnou politiku používá i **Caen**, kde má navíc svoji pobočku pro celý region OFII (viz kap. 5.1.6) a které přiznává inspiraci nástroji používanými v Paříži: kurzy jednotlivých dovedností, které by mohli imigranti potřebovat, pořádá i zde za podpory radnice NNO ASTI, která oproti pobočce ve Flers imigrantům navíc nabízí také výlety na zajímavá místa v regionu.

V roce 2006 město v jedné ze svých budov vybuodovalo *Dům mezinárodní solidarity*¹⁶⁴, do kterého soustředilo sedm NNO, které se zabývají tématy sociální soudržnosti a udržitelného rozvoje. Jelikož se z těchto sedmi NNO tři zabývají tématy přímo souvisejícími s imigranty a další NNO koordinuje aktivitu dobrovolníků ve městě, lze říci, že v tomto domě mají organizace poskytující služby migrantům většinu. Díky svému mírně odlišnému zaměření a úzké spolupráci mohou jednotlivé NNO imigrantovi vždy pomoci s výběrem služby, která nejvíce vyhoví jeho potřebám. Směrem k široké veřejnosti se potom tento *Dům* profiluje jako místo mezikulturních výměn a minimálně dvakrát měsíčně se v něm pořádá *přednáška* na téma spojené s imigranty v regionu nebo se promítá *film* s lidskoprávní tematikou. Součástí *Domu* je také *knihovna* s materiály vztahujícími se k činnosti zde sídlících organizací.

V rámci *politique de la ville* podporovalo město v roce 2008 dva konkrétní projekty NNO, které se zabývaly sociálním a profesním začleňováním dětí, mládeže a dospělých s imigračním původem a/nebo cizinců a podporou rodin imigrantů při zajištění úspěšné školní docházky jejich dětí.

Starosta zvolený v březnu 2008 má v plánu také ustanovení určitého *poradního orgánu Obecní rady*, který by naslouchal cizincům-imigrantům ve městě, nicméně ještě v červnu 2012 tento poradní orgán nefungoval. Ve městě již ale – podobně jako v Cherbourg-Octeville, Alençonu a Lisieux – fungují poradní orgány v jednotlivých městských částech, které ale nejsou založeny *a priori* na etnickém základě.

Dále radnice otevřeně vyjadřuje *podporu právu cizinců volit v místních volbách*, tj. aktivitám sdružení NNO *Občanské hlasování*¹⁶⁵ (viz kap. 5.1.6.).

Zvolení představitelé radnice se také, podobně jako v Cherbourg-Octeville, *mobilizují u konkrétních případů migrantů* v případě, že jim hrozí např. vyhoštění, přičemž tuto aktivitu sám respondent označil jako určitou formu „kmetrovství“ nad migranty ve městě.

Z dalších nástrojů město pořádá od roku 1997 každoročně v listopadu *multikulturní festival Mezinárodní Caen*¹⁶⁶, jehož cílem je umožnit široké veřejnosti, aby objevila mezinárodní a kosmopolitní charakter svého města, který ovšem může objevovat i v každodenním životě (viz obr. 43). Po dobu festivalu má veřejnost např. možnost seznámit se s uměleckými výrobky z Afriky, Latinské Ameriky nebo Palestiny, ochutnat jídla např. senegalské, americké nebo rumunské kuchyně, zúčastnit se dvojjazyčného čtení pohádek a jiných literárních děl, vidět představení lidových tanců či si poslechnout koncerty hudebních skupin hrajících tradiční hudbu z různých zemí světa. Mimo to se ve městě od roku 2000 také každé 2 roky koná *festival Balkánské jaro*¹⁶⁷, který v období března až června představuje široké veřejnosti vždy jednu balkánskou zemi, a to pomocí různých kulturních akcí (divadlo, výstavy, četba poezie, koncerty apod.).

¹⁶⁴ *Maison des Solidarités Internationales*

¹⁶⁵ *Votation citoyenne*

¹⁶⁶ *Caen à l'international*

¹⁶⁷ *Printemps balkanique*

Jako doplňkovou aktivitu a nástroj, který sice není zaměřen přímo na podporu imigrantů nebo na podporu multikulturního soužití ve městě, ale na druhé straně ukazuje dlouhodobost vstřícného lidskoprávního přístupu představitelů radnice, lze uvést každoročně pořádanou soutěž *advokátů o nejlepší proslov pronesený na obranu lidských práv*¹⁶⁸, která se koná od roku 1989 vždy v lednu v památníku 2. světové války¹⁶⁹. *Družbu s městy v zahraničí* má Caen uzavřenou se 7 městy, z nichž jedno je v Senegalu.

Obr. 43: Multikulturní atmosféra na nedělním trhu v Caen

Foto: M. Seidlová (8. 6. 2008)

Hérouville-Saint-Clair v těsném sousedství Caen je městem, které ústy svého představitele a respondenta, pana Simeoniho Kouety-Noussitheo, otevřeně deklaruje podporu multikulturní lokální politiky: „*Hérouville je oknem otevřeným do světa. Naše rozdíly by měly být naší chloubou. Naše rozmanitost je známkou tolerantního a přívětivého města. Budeme pokračovat v naší velké angažovanosti na poli kulturních výměn v rámci partnerství s našimi partnerskými městy v zahraničí tak, aby byl každý obyvatel našeho města něco víc, a to občan celého světa.*“¹⁷⁰

První skupina nástrojů, které město používá, se tedy zaměřuje na zvýšení informovanosti obyvatel města o ostatních kulturách, jejichž představitelé ve městě žijí.

V *obecním časopise*¹⁷¹, který vychází každé dva měsíce, je *rubrika Hérouvillané odsud i odjinud*¹⁷², kde jsou vždy představeny dvě úspěšné osoby, které v Hérouville-Saint-Clair vyrostly, přičemž vždy alespoň jedna má imigrantský původ. Dále město pořádá *několik multikulturních festivalů ročně*, z nichž nejvýznamnější je *Slavnost komunit*¹⁷³, pořádaná v polovině května již od roku 1978. V jeho průběhu NNO, které reprezentují jednotlivé komunity migrantů nebo které se zabývají rozvojovou a humanitární pomocí, představují na 100 zemí a jejich obyvatelů pomocí divadelních a tanečních představení, koncertů, ochutnávek

¹⁶⁸ *Concour des avocats pour la défense des droits de l'homme*

¹⁶⁹ *Mémorial de Caen*

¹⁷⁰ „*Hérouville est une fenêtre ouverte sur le monde. Nos différences doivent être notre fierté. Notre diversité est le signe d'une ville tolérante et accueillante. Nous allons continuer à nous engager fortement dans les échanges culturels dans le cadre de nos jumelages, pour que chaque Hérouvillais soit un peu plus, un citoyen du monde.*“

¹⁷¹ *Hérouville en clair*, vydávaný radnicí.

¹⁷² *Hérouvillais d'ici et d'ailleurs*

¹⁷³ *Fête des communautés*

tradičních jídel, prodeje tradičních výrobků apod. Podobnou náplň mají i festivaly *Sousedské slavnosti*¹⁷⁴, *Slavnosti NNO*¹⁷⁵ a *Světový den boje proti chudobě*¹⁷⁶.

Jako nástroj, který zároveň propaguje komunity obyvatel s imigrantským původem a který zároveň imigrantům slouží jako místo, kde se mohou informovat o svých právech a povinnostech, otevřelo město v roce 2009 v blízkosti radnice tzv. *Dům občana*¹⁷⁷, do kterého jsou nyní soustředěny veškeré aktivity města na poli občanství, imigrantské populace, podpory multikulturního města a spolupráce s partnerskými městy v zahraničí (viz obr. 44). O chod *Domu* a o koordinaci jednotlivých akcí, kterými jsou např. projekce filmů, debaty, výstavy a multikulturní festivaly ve městě, se stará nová, městem založená, NNO. Občané města – ať už imigrantského nebo neimigrantského původu – se zde mohou v určených hodinách setkat s náměstkem starosty pro občanství, rozmanitost ve společnosti a mezinárodní vztahy a sdělit mu svůj názor nebo jakékoli přání ohledně podpory rozmanitosti ve městě nebo s ním mohou konzultovat svůj aktuální problém na tomto poli. Byla také založena *speciální komise*¹⁷⁸, resp. *poradní sbor*, jehož členy mají být především imigranti, kteří doposud nemají právo volit, ale zároveň ve městě již nějakou dobu žijí a kteří by se rádi vyjadřovali k otázkám jeho každodenního fungování. Pravidelné *konzultační hodiny* zde má též pracovník Úřadu na ochranu práv¹⁷⁹, ACSÉ, OFII a obecní spisovatel (pomoc při sestavování životopisu, motivačních dopisů a jiných úředních dokumentů). V *Domě* má také *sídlo řada NNO*, které se zabývají lidskoprávní, humanitární nebo imigrantskou tematikou. V prostorech *Domu* se rovněž pořádají *ceremonie spojené se získáním francouzského občanství* imigrantů, kteří se usadili ve městě. Dále jsou v *Domě* od roku 2010 pravidelně na konci dubna¹⁸⁰ organizovány *konference* v rámci cyklu *Jara rozmanitosti*¹⁸¹, které jsou zaměřeny na předem určené, s integrací imigrantů související téma¹⁸², a kterých se účastní jednotliví aktéři integrace ve městě i regionu a zástupci akademické obce. Ohledně *partnerských měst v zahraničí*, jejichž kultura je v *Domě* dlouhodobě a přednostně představována, město spolupracuje se 4 městy, z čehož 3 leží mimo Evropu: v Senegal, v Ruské federaci a v Maroku.

¹⁷⁴ *Fête des voisins*; polovina května.

¹⁷⁵ *Fête des associations*; konec září.

¹⁷⁶ *Journée mondiale du refus de la misère*; polovina října.

¹⁷⁷ *Maison du citoyen*

¹⁷⁸ *Commission extra-municipale citoyenneté diversité*

¹⁷⁹ Tj. úřadu, pod který přešla dřívější činnost HALDE (viz kap. 5.1.6.).

¹⁸⁰ Resp. zatím se konference uskutečnily v roce 2010 a 2011, kdy bylo rozhodnuto o tom, že se nadále budou konat ve dvouletém cyklu.

¹⁸¹ *Printemps de la diversité*

¹⁸² Např. v roce 2010 to bylo téma: Diverzita pracovníků: bohatství podniků?

Obr. 44: Hérouville-Saint-Clair: výzdoba města, pozvánka na Jaro diversity a pracovníci Domu občana

Foto: M. Seidlová (9. 6. 2008), <http://maisonducitoyen.unblog.fr> (2010)

Další nástroje, které mohou nepřímou pomocí s integrací imigrantů v lokalitě, jsou nástroje obsažené v místním *Plánu sociální soudržnosti*¹⁸³, který své akce staví okolo tří hlavních pilířů: boj s nezaměstnaností, vyřešení krize bydlení (obnova zchátralých bytů, výstavba nových sociálních bytů) a podpora rovnosti šancí především u sociálně znevýhodněných dětí. V jeho rámci byly vytvořeny i „týmy pro školní úspěch“¹⁸⁴, které znevýhodněným rodinám pomáhají s řešením problémů v oblasti školní docházky, rodiny, kultury a zdraví. V konkrétní rovině pomáhají členové těchto týmů především s doučováním dětí, ale vzhledem k tomu, že v týmu jsou i sociální pracovníci a zdravotníci, tak jsou jejich členové schopni najít adekvátní řešení i v jiných oblastech (např. výchova dětí obecně, jak řešit krizové situace). Na nastavení své lokální integrační politiky jsou představitelé samosprávy velmi pyšní a doufají, že svým přístupem budou inspirovat ostatní francouzská města.

Politiku těchto měst (tj. *Flers, Caen a Hérouville-Saint-Clair*) tedy lze v současné době ve smyslu klasifikace podle Alexandera (2007) označit za multikulturní s několika asimilačními prvky, které ovšem vyplývají ze státního nastavení politik přístupu k bydlení a vzdělávání.

6.5.6.5. Srovnání vstupních předpokladů a výsledků v rámci regionu Basse-Normandie

I přes to, že cílem ověřování hypotézy č. 3¹⁸⁵ má být především porovnání přístupu lokálních samospráv mezi Paříží a městy v regionu Basse-Normandie, můžeme se na její

¹⁸³ *Plan de Cohésion Sociale*

¹⁸⁴ *Programme de Réussite Educative*

¹⁸⁵ Tj. Způsob provádění národní integrační politiky místními aktéry se liší v závislosti na kontextu, ve kterém jednají: větší podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel vede místní samosprávy k většímu uvědomění si nutnosti řešit otázky jejich začlenění do většinové společnosti. Proces integrace imigrantů dosahuje lepších výsledků v místě jejich vyšší koncentrace. Lepší znalost místního prostředí umožňuje místním samosprávám lépe formulovat konkrétní projekty na podporu začleňování imigrantů do společnosti. V nástrojích používaných městy ve venkovském prostředí a ve velkoměstě nejsou rozdíly, odlišná je pouze míra.

částečné výsledky podívat i v rámci regionu Basse-Normandie. Následující tabulka (č. 7) ukazuje pořadí měst v regionu podle vstupních předpokladů k provádění integrační politiky a podle její skutečné formy.

Co se týče prostého pořadí jednotlivých měst podle sledovaných ukazatelů, tak vztah mezi podílem imigrantů na celkovém počtu obyvatel a kvalitou prováděné politiky se potvrdil pouze ve dvou případech: u měst Hérouville-Saint-Clair a Lisieux. Města Caen a Cherbourg-Octeville prováděla ve skutečnosti relativně „lepší“ politiku, než by odpovídalo podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel města a města Flers, Alençon a Argentan naopak prováděla politiku „horší“. Tyto rozdíly lze přitom do velké míry vysvětlit dalšími uvažovanými faktory, jako jsou politická příslušnost starosty dané obce, podíl osob s pravděpodobně imigrantským původem v Obecních radách a počet NNO aktivních na poli lidských práv, práv migrantů, humanitární pomoci, propagace kultury zahraničních komunit apod. (viz kap. 3.3.4 a 6.5.6.1).

Tab. 7: Pořadí měst v regionu Basse-Normandie podle vstupních předpokladů k provádění lokální integrační politiky a podle její skutečné formy

Město	Pořadí města v regionu podle podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel	Pořadí města v regionu podle dalších předpokladů k provádění vstřícné integrační politiky*	Pořadí města v regionu podle skutečně prováděné politiky**
Hérouville-Saint-Clair	1	1	1
Flers	2	6	3
Alençon	3	4	5
Caen	4	3	2
Argentan	5	5	7
Lisieux	6	7	6
Cherbourg-Octeville	7	2	4

Zdroj: vlastní šetření, 2008

Pozn.: * tj. podle souhrnu pořadí podle kritérií: Politická příslušnost starosty; Starosta pravděpodobně imigrantského původu; Počet členů obecní rady – z toho pravděpodobně imigrantský původ (% celkem); Osoba zodpovědná jmenovitě za integraci imigrantů; NNO celostátní – počet poboček; NNO lokální – zabývající se lidskými právy, právy migrantů, humanitární pomoci apod. obecně – počet; NNO lokální – založené migranty – počet. ** tj. podle výsledné klasifikace podle Alexandra, kdy *ad hoc* politika byla uvažována jako nejméně vstřícná vůči imigrantům a naopak multikulturní politika jako nejvíce vstřícná, a následně byla města seřazena podle počtu používaných nástrojů.

Testování Spearmanovým koeficientem pořadové korelace, pomocí něhož byla hledána korelace mezi výsledným pořadím daného města podle skutečně prováděné politiky a všemi ostatními pořadími jednotlivě¹⁸⁶, na zvolené hladině významnosti (0,05) prokázalo pozitivní

¹⁸⁶ Tj. pořadí podle kritérií: Podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel města; Absolutní počet imigrantů žijících v daném městě; Politická příslušnost starosty; Starosta pravděpodobně imigrantského původu; Počet členů obecní rady – z toho pravděpodobně imigrantský původ (% celkem); Osoba zodpovědná jmenovitě za integraci imigrantů; NNO celostátní – počet poboček; NNO lokální – zabývající se lidskými právy, právy migrantů, humanitární pomoci apod. obecně – počet; NNO lokální – založené migranty – počet.

korelaci¹⁸⁷ s počtem imigrantů žijících v daném městě a s počtem lokálních neziskových organizací, založených imigranty.

Lze tedy usuzovat, že v prostředí venkovského regionu je pro provádění konkrétní politiky nejdůležitější samotná aktivita a iniciativa imigrantů, která je pravděpodobně tím vyšší, čím více imigrantů žije v daném městě. Závislost na ostatních sledovaných faktorech pravděpodobně také existuje, i když tyto další faktory nemusí hrát takovou roli jako dva výše uvedené faktory, nicméně vzhledem k malému počtu studovaných měst se ji nepodařilo statisticky prokázat.

¹⁸⁷ Hodnota $r_{sp} = 0,821$ zjištěná ve dvou případech byla pouze v těchto dvou případech ze všech zjištěných hodnot r_{sp} větší než kritická hodnota r_{sp} pro zvolenou hladinu významnosti a počet sledovaných prvků, tj. 0,745 (Tvrđík, 2008).

6.6. Komparace Paříže s regionem Basse-Normandie

Obsahem této podkapitoly je srovnání Paříže s regionem Basse-Normandie ze tří úhlů pohledu: míry integrace imigrantů v socioekonomické a v politické dimenzi a vlastních integračních politik, prováděných radnicemi zkoumaných měst/obvodů. Následně budou výsledky šetření porovnány s hypotézami výzkumu, stanovenými v kap. 3.1.

6.6.1. Porovnání míry integrace imigrantů v Paříži a v regionu Basse-Normandie: socioekonomická dimenze

Při komparaci míry integrace imigrantů podle jednotlivých dimenzí procesu integrace (viz kap. 2.4.3) mezi zkoumanými územními celky jsme limitováni daty, která jsou dostupná. Sčítání lidu z roku 1999 paradoxně stále nabízí ke komparaci více údajů než sčítání z roku 2008.

Daty ze sčítání z roku 1999, která můžeme plně využít, jsou hodnoty u ukazatelů: *socioprofesionální kategorie u ekonomicky aktivních*¹⁸⁸, *míra nezaměstnanosti a přístup k bydlení*. Omezeně lze využít také *míru ekonomické aktivity a zaměstnanost podle sektorů* (INSEE, 2004; Blazevic, 2005; INSEE, 2006). U sčítání 2008 se jedná také o *socioprofesionální kategorie*, kterou zde můžeme studovat i *podle země původu imigrantů* a o *typ ekonomické aktivity* (INSEE, 2011a). Hodnoty uvedených ukazatelů u imigrantské/neimigrantské (většinové) populace jsou z důvodu jejich rozsáhlosti uvedeny samostatně, v přílohách č. 9, 10 a 11.

6.6.1.1. Socioekonomická integrace imigrantů v Paříži a v regionu Basse-Normandie: situace v roce 1999

*Míra ekonomické aktivity imigrantů*¹⁸⁹ v Paříži byla srovnatelná s mírou ekonomické aktivity celé populace: mužů bylo v obou skupinách ekonomicky aktivních cca 70 %, žen cca 57 %. Oproti tomu v regionu Basse-Normandie ve věkové kategorii 30-59 let pracovalo o téměř 20 % méně žen-imigrantek než žen z většinové populace, což lze vysvětlit nízkou mírou ekonomické aktivity žen-imigrantek ze zemí Maghrebu nebo Turecka.

Struktura *zaměstnanosti podle sektorů*¹⁹⁰ se u imigrantů v Paříži ani v regionu Basse-Normandie nijak významně nelišila od této struktury u většinové populace: pouze muži-imigranti byli v obou územích zaměstnáni ve větší míře v sekundéru (tj. v průmyslu a ve stavebnictví) než většinová populace.

Z hlediska *socioprofesionální kategorie u ekonomicky aktivních osob* byli imigranti v Paříži signifikantně méně zastoupeni v kategoriích s vyšší kvalifikací (*Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese a Odborní pracovníci*) než většinová populace a v důsledku toho pak byli více než většinová populace zastoupeni v kategoriích s nižší kvalifikací (*Dělníci a Zaměstnanci*), což zřejmě souvisí s vyšším zastoupením mužů-imigrantů v sekundárním

¹⁸⁸ Pojem *socioprofesionální kategorie* ve francouzské statistice vyjadřuje zařazení daného obyvatele podle kritérií: povolání (nebo bývalé zaměstnání), postavení v hierarchii (např. ředitel podniku) a stavu z pohledu pobírání/nepobírání mzdy (v českém prostředí odpovídá zhruba rozlišení zaměstnanci vs. osoby samostatně výdělečně činné; ve francouzském prostředí ale patří mezi osoby bez mzdy i osoby ekonomicky neaktivní).

¹⁸⁹ V regionu Basse-Normandie jsou dostupná pouze data o míře ekonomické aktivity populace ve věku 30-59 let (u Paříže se jedná o míru ekonomické aktivity u obyvatelstva staršího 15 let).

¹⁹⁰ Za region Basse-Normandie bylo možné získat pouze slovně uvedená data.

sektoru a s (předpokládanou) nižší mírou podnikatelské aktivity. V regionu Basse-Normandie bylo naopak překvapivě do kategorie *Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese* zařazeno o 6,4 % imigrantů více než osob z většinové populace, což může být dáno částečně tím, že při (ne)početnosti skupiny imigrantů mohou četní zahraniční pracovníci univerzity v Caen tvořit významnou část imigrantů. Podobně překvapivě byl menší podíl imigrantů než osob z většinové populace zařazen do kategorie *Zaměstnanci*, což by mohlo podporovat úvahy o celkově vyšší kvalifikaci imigrantů v regionu (např. u těch původem z Velké Británie nebo z ostatních zemí EU) a s tím souvisejícím poskytováním nezávislých služeb, např. konzultačních nebo překladatelských. Nicméně v meziregionálním srovnání jsou i přesto imigranti zařazení do kategorie *Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese* v Basse-Normandii zastoupeni méně než v Paříži (o 7,6 %). Více imigrantů než v Paříži bylo naopak imigrantů z Basse-Normandie zařazených do kategorie *Zemědělci a Dělníci*, což vyplývá z charakteru ekonomiky území.

Razantní rozdíly mezi populací imigrantskou a neimigrantskou se ukazují v případě *míry nezaměstnanosti*, která je v obou regionech u imigrantů vyšší než u většinové populace. V Paříži činila výše tohoto rozdílu cca 6,5 % u mužů i žen, ovšem v případě Basse-Normandie byla u mužů-imigrantů vyšší o 10,6 % a u žen imigrantek dokonce o 16,1 % než u osob z většinové populace: žen-imigrantek bylo v regionu Basse-Normandie při sčítání nezaměstnaných 30,9 %, což činilo dvojnásobek míry nezaměstnanosti žen z většinové populace (14,8 %). Je tedy nepochybné, že v případě ztráty zaměstnání mají imigranti – a především imigrantky – větší obtíže s nalezením nového zaměstnání než osoby z většinové populace. Mezi populacemi imigrantů a mezi sledovanými územími bylo více nezaměstnaných imigrantů a imigrantek v Basse-Normandii než v Paříži (u žen-imigrantek byla jejich míra nezaměstnanosti opět téměř dvojnásobná v porovnání s ženami-imigrantkami v Paříži: 30,9 % vs. 17,9 %), přičemž u většinové populace toto platilo pouze v případě žen (u mužů z většinové populace byla jejich míra nezaměstnanosti v Basse-Normandii nižší než v Paříži).

V *přístupu k bydlení* byli imigranti v obou sledovaných územích méně často vlastníky svého bydlení než většinová populace: bydlení si tedy častěji pronajímali nebo bydleli zdarma např. u příbuzných. Podíl pronájmů bytů v HLM byl v případě Paříže shodný u populace imigrantské a většinové, v Basse-Normandii ovšem imigranti volili tento pronájem 2x častěji než většinová populace (31,0 % vs. 17,6 %). Otázkou samozřejmě je, do jaké míry „dobrovolně“, nicméně lze předpokládat, že to souvisí se zemědělským charakterem regionu, kdy většinová populace není koncentrována do měst v takové míře jako imigranti.

6.6.1.2. Socioekonomická integrace imigrantů v Paříži a v regionu Basse-Normandie: situace v roce 2008

Z pohledu *typu ekonomické aktivity* bylo mezi imigranty v Paříži i Basse-Normandii méně ekonomicky aktivních-zaměstnaných a důchodců (v řádném nebo předčasném důchodu) než ve většinové populaci: o 10,1 % v případě Basse-Normandie a o 2,9 % v případě Paříže, z čehož lze vyvozovat, že s uplatněním na trhu práce mají imigranti menší problém v Paříži. Nicméně podobný problém s uplatněním na trhu práce v Basse-Normandii má i neimigrantská populace:

rozdíl mezi podíly ekonomicky aktivních-zaměstnaných v Basse-Normandii a Paříži činí 8,4 % v neprospěch Basse-Normandie.

Nezaměstnaných imigrantů bylo v obou sledovaných územích vždy dvakrát více než nezaměstnaných z neimigrantské populace, přičemž se ale hodnoty v podstatě nelišily ani mezi sledovanými územími, ani mezi jednotlivými subpopulacemi (v Paříži bylo nezaměstnaných 10,5 % imigrantů a 6,0 % neimigrantů; v Basse-Normandii 11,5 % resp. 5,5 %). V případě zastoupení důchodců na populaci se jednalo v obou sledovaných územích o cca 5% rozdíl mezi populacemi v neprospěch imigrantů, což by naznačovalo, že imigranti na sklonku života volí návrat do země původu. V meziregionálním srovnání bylo více důchodců mezi imigranty v Basse-Normandii než v Paříži, ovšem zde se lze důvodně domnívat, že značnou část důchodců-imigrantů v Basse-Normandii budou tvořit imigranti ze zemí EU a především z Velké Británie.

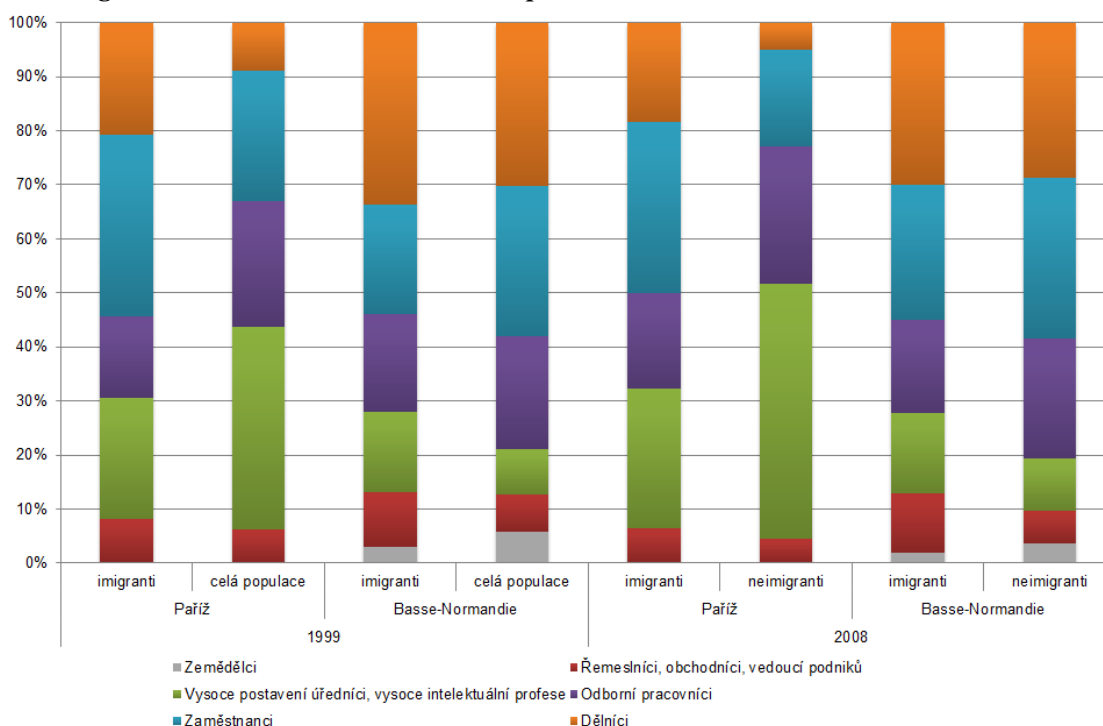
Struktura *socioprofesionálních kategorií u ekonomicky aktivních osob*, kterou můžeme jako jedinou srovnat s daty ze sčítání z roku 1999, se v rámci svých hlavních charakteristik u sledovaných populací významněji nezměnila.

Oproti roku 1999 poklesl v imigrantské populaci Paříže podíl osob zařazených do kategorií *Řemeslníci, obchodníci, vedoucí podniků, Zaměstnanci a Dělníci*, vždy o cca 2 % a ve prospěch kategorií *Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese a Odborní pracovníci*. Ovšem i přes nárůst osob zařazených do kategorie *Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese* (z 22,4 % na 25,8 % mezi roky 1999 a 2008) to bylo právě v této kategorii, kde populace imigrantů v Paříži zaostávala za populací neimigrantskou ještě více než v roce 1999: rozdíl činil 21,5 % v neprospěch imigrantů (oproti 15,1 %). Na straně druhé je třeba uvést, že počet osob zařazených do této kategorie se v rámci neimigrantské populace zvýšil o 10 % (z 37,5 % na 47,3 %).

Podobně se struktura osob z imigrantské populace, zařazených do jednotlivých kategorií, významně nezměnila ani v Basse-Normandii: největšími změnami v řádu 4 % rozdílu je zvýšení podílu *Zaměstnanců* a snížení podílu *Dělníků*. Ve vztahu k neimigrantské populaci také nedošlo k výrazným změnám v rozložení, změny v rámci jednotlivých kategorií se pohybují kolem 1,5 %. Výjimkami jsou pouze kategorie *Odborní pracovníci* a *Zaměstnanci*, kde se odstup od neimigrantské populace zvýšil resp. snížil o 2,5 %.

Porovnání podílů osob z imigrantské a většinové resp. neimigrantské populace, zařazených do jednotlivých socioprofesionálních kategorií, v letech 1999 a 2008 přehledně ukazuje obr. 45.

Obr. 45: Socioprofesionální kategorie ekonomicky aktivních osob u populace imigrantů a neimigrantů v Paříži a Basse-Normandii při sčítáních v letech 1999 a 2008

Zdroj dat: Blazevic, 2005; INSEE, 2004; INSEE, 2011a; vlastní výpočty

Jako příklad *socioprofesionálních kategorií u imigrantů podle země jejich původu a místa bydliště* můžeme srovnat data za rok 2008 za imigranty ze zemí Maghrebu a Turecka, tj. jediných tzv. třetích zemí, za které jsou tato data v takovém rozlišení dostupná.

Vzhledem k tomu, že se zde jedná o údaje za celou populaci, tak kolem 40 % populace narozené v dané zemi a žijící v daném území vždy tvoří osoby ekonomicky neaktivní (včetně důchodců), přičemž nejmenší je tento podíl v obou sledovaných územích u osob původem z Turecka a nejvyšší u osob původem z Alžírka, což lze částečně vysvětlit dobou příchodu největší části imigrantů z těchto zemí do Francie.

Mezi kategoriemi ekonomicky aktivních osob je v případě *Dělníků* cca 10 % rozdíl mezi zastoupením této kategorie u imigrantů v Paříži a v Basse-Normandii, kdy jich je více v Basse-Normandii. Mezi jednotlivými zeměmi pak v obou územích jako *Dělníci* pracovali nejvíce imigranti z Turecka a nejméně imigranti z Maroka resp. Alžírka.

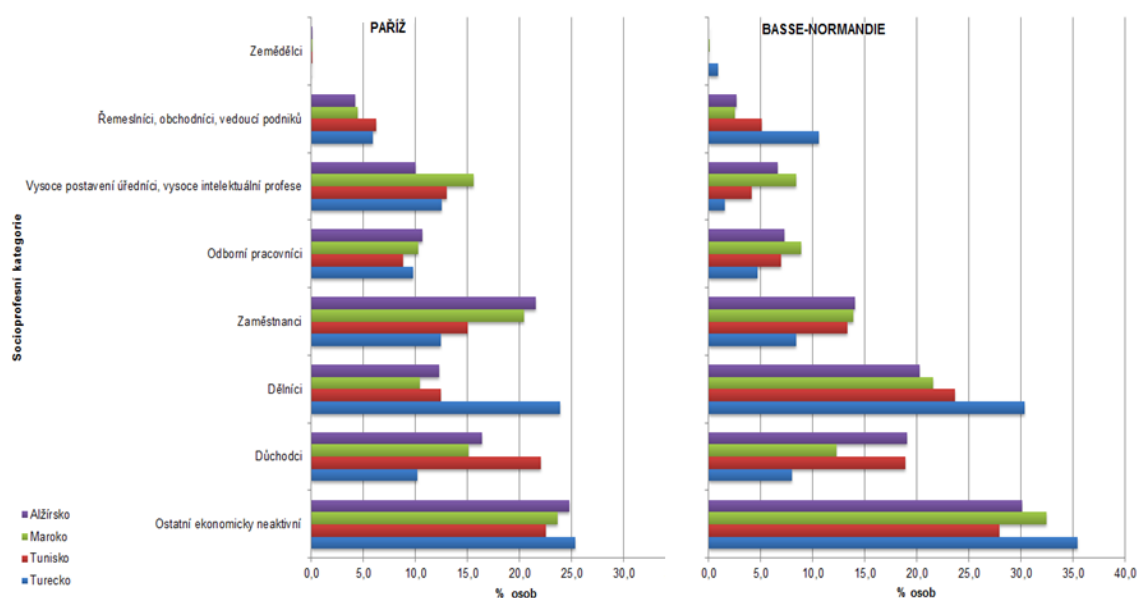
Podobný rozdíl je v kategorii *Zaměstnanců*, ale v opačném směru: mezi imigranty v Paříži bylo více *Zaměstnanců* než v regionu Basse-Normandie, kdy v této kategorii v obou sledovaných územích tvořili největší podíl imigranti z Alžírka a nejmenší imigranti z Turecka.

V případě osob s vyšší kvalifikací (tj. u kategorií *Odborní pracovníci* a *Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese*) data v případě imigrantů ze čtyř sledovaných zemí potvrzují atraktivnost Paříže pro kvalifikované imigranty: průměrná hodnota podílu u kategorie *Odborní pracovníci* byla 9,9 % v případě Paříže, zatímco v případě Basse-Normandie pouze 7,0 % (tj. rozdíl 2,9 %). V případě kategorie *Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese* byl rozdíl mezi sledovanými územími ještě markantnější: u Paříže činil její průměrný

podíl 12,8 %, kdežto v případě Basse-Normandie pouze 5,2 % (tj. rozdíl 7,6 %). V rámci skupin imigrantů podle země jejich původu a sledovaného území pak největší podíl v kategorii *Odborní pracovníci* v Paříži tvořili imigranti z Alžírsko (10,7 %), v Basse-Normandii imigranti z Maroka (8,9 %); nejmenší podíl v této kategorii byl potom v Paříži u imigrantů z Tuniska (8,8 %) a v Basse-Normandii u imigrantů z Turecka (4,7 %). Podobné bylo i rozložení v případě kategorie *Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese*: největší podíl v Paříži i v Basse-Normandii tvořili imigranti z Maroka (15,6 % resp. 8,4 %); nejmenší podíl imigrantů spadal do této kategorie v Paříži v případě imigrantů z Alžírsko (10,1 %) a v Basse-Normandii imigrantů z Turecka (1,6 %). Imigranti z Turecka tedy zřejmě v obou sledovaných územích patřili mezi nejméně kvalifikované (v rámci sledovaných skupin).

Porovnání podílů osob z imigrantské populace z dané země, zařazených do jednotlivých socioprofesionálních kategorií v Paříži a v Basse-Normandii v roce 2008 přehledně ukazuje obr. 46.

Obr. 46: Imigranti z Alžírsko, Maroka, Tuniska a Turecka podle socioprofesionální kategorie a místa bydliště (Paříž nebo Basse-Normandie) při sčítání v roce 2008

Zdroj dat: INSEE, 2011a; vlastní výpočty

6.6.2. Porovnání míry integrace imigrantů v Paříži a v regionu Basse-Normandie: politická dimenze

Na úrovni za celou Francii je dostupná studie HCI (2009), která zkoumala podíl osob s imigrantským původem v Obecních radách ve městech nad 9 000 obyvatel (tj. ve městech, ve kterých žije celkem více než polovina obyvatel Francie) v letech 2001 a 2008. V roce 2001 bylo analyzováno celkem 33 649 zvolených zástupců, v roce 2008 potom 35 070¹⁹¹. HCI při své práci nejprve analyzovala samostatně křestní jména volených zástupců, ve druhém kroku pak samostatně jejich příjmení, ve třetím kroku byly hledány četnosti jednotlivých jmen v registrech narozených osob, které vede INSEE a ve čtvrtém kroku byla provedena syntéza získaných

¹⁹¹ V roce 2001 v 947 obcích, v roce 2008 v 973 obcích.

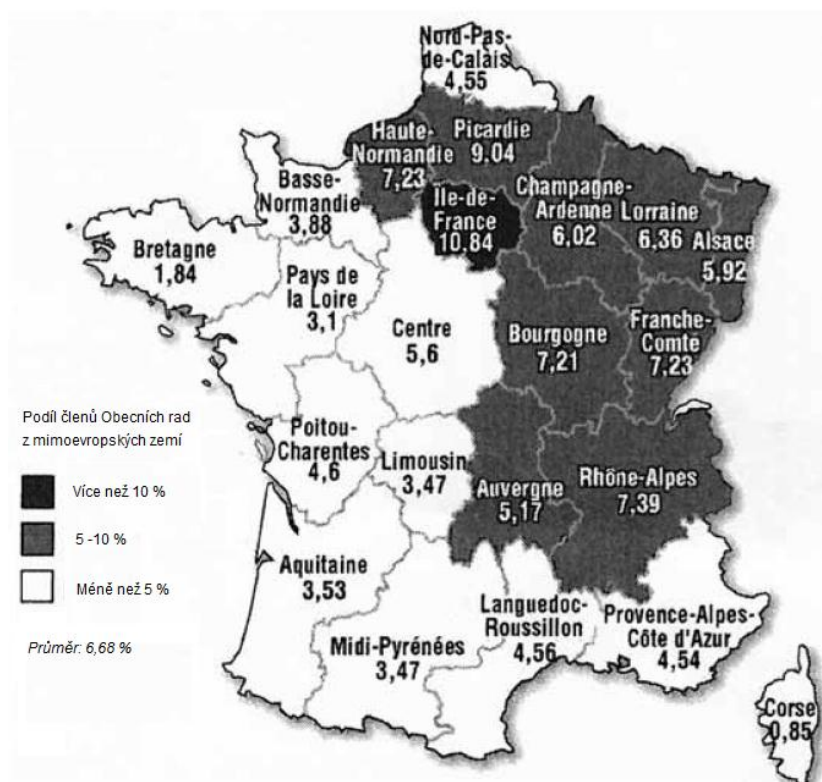
poznatků. Cílem bylo utřídit zvolené zástupce v jednotlivých obcích podle jejich původu do tří kategorií: Francie – Evropa mimo Francii – Afrika, Blízký východ a Asie.

Výsledky ukázaly, že podíl členů Obecních rad, zvolených v roce 2008, kteří jsou – ať už sami nebo jejich rodiče – imigrantského původu ze zemí mimo Evropu, je v celé Francii velmi nízký: 6,68 % (tj. 2 343 osob), nicméně že tento podíl se od voleb v roce 2001 více než zdvojnásobil (v roce 2001 činil 3,18 %, tj. 1 070 osob). K podobnému nárůstu došlo i u podílu osob s imigrantským původem podle jednotlivých funkcí: u starostů dokonce na čtyřnásobek (z 0,1 % na 0,4 %), u náměstků starosty na téměř trojnásobek (ze 1,9 % na 5,2 %), avšak v absolutních vyjádřeních zůstávají hodnoty nízké (HCI, 2009).

Z geografického hlediska byl absolutní počet členů Obecních rad s imigrantským původem ze zemí mimo Evropu v roce 2008 nejvyšší v regionech Île-de-France (1 032 osob), Rhône-Alpes (231), Nord-Pas-de-Calais (146), Provence-Alpes-Côte d'Azur (143), Picardie (81), Haute-Normandie (80) a Lorraine (79). Nadprůměrně byli tito členové Obecních rad zastoupeni v obcích regionů Île-de-France (10,84 %), Picardie (9,04 %), Rhône-Alpes (7,39 %), Franche-Comté (7,23 %), Haute-Normandie (7,23 %) a Bourgogne (7,21 %); podprůměrně naopak v regionech Bretagne (1,84 %), Pays de la Loire (3,1 %) a Midi-Pyrénées a Limousin (3,47 %) i Basse-Normandie (3,88 %) (viz obr. 47) (HCI, 2009).

Z hlediska své politické příslušnosti byly 2/3 těchto členů Obecních rad v roce 2008 na kandidátních listinách levicových uskupení (HCI, 2009).

Obr. 47: Podíl osob původem z mimoevropských zemí na celkovém počtu členů Obecních rad v obcích nad 9 000 obyvatel (2008)

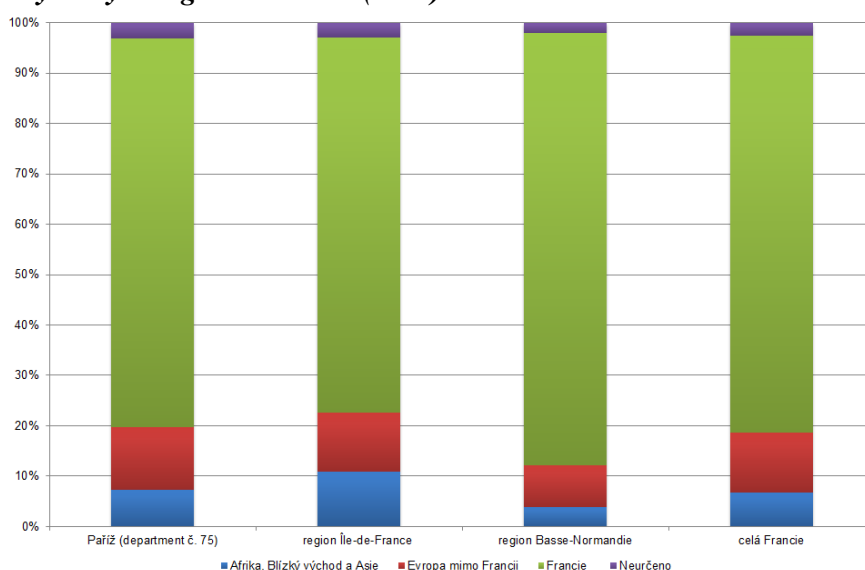
Zdroj: HCI, 2009, str. 116.

Pozn.: v úvahu byla vzata pouze města s více než 9 000 obyvateli.

V pohledu na územní celky srovnávané v této práci, tj. department Paříže a region Basse-Normandie, byl v roce 2008 podíl členů Obecních rad s imigrantským původem z mimoevropských zemí v Paříži téměř dvojnásobný oproti tomuto podílu v regionu Basse-Normandie (7,4 % vs. 3,9 %). Při srovnání regionů jako celku, tj. Île-de-France vs. Basse-Normandie, je tento rozdíl téměř trojnásobný (10,8 % vs. 3,9 %) (viz obr. 48).

Z hlediska vývoje mezi roky 2001 a 2008 to byl ovšem region Basse-Normandie, který zaznamenal větší nárůst podílu členů Obecních rad s imigrantským původem z mimoevropských zemí: a to na více než trojnásobek (ze 1,2 % na 3,9 %). V Paříži se jejich podíl zvýšil pouze 1,5x (tj. ze 4,9 % na 7,4 %) a v regionu Île-de-France na dvojnásobek (z 5,6 % na 10,8 %), což byla hodnota průměrného nárůstu za celou Francii (z 3,2 % na 6,7 %).

Obr. 48: Členové Obecních rad v obcích s více než 9 000 obyvateli podle jejich původu a vybraných regionů Francie (2008)

Zdroj: HCI, 2009

Z hlediska své politické participace, vyjádřené podílem zástupců s pravděpodobným imigrantským původem na celkovém počtu volených zástupců v obcích s více než 9 000 obyvateli, jsou tedy imigranti z neevropských zemí lépe integrováni v Paříži resp. regionu Île-de-France než v regionu Basse-Normandie, ovšem v regionu Basse-Normandie měla tato forma jejich participace na politickém životě mezi roky 2001 a 2008 větší dynamiku.

6.6.3. Porovnání lokálních integračních politik prováděných v Paříži a v regionu Basse-Normandie

Výzkum lokálních integračních politik ve velkoměstě Paříži a jeho jednotlivých obvodech a ve vybraných městech venkovského regionu Basse-Normandie ukázal, že radnice zkoumaných měst/obvodů využívají ve svých integračních politikách, zaměřených na imigranty, řadu nástrojů spadajících do multikulturního modelu integrace imigrantů na lokální úrovni ve smyslu definovaném Alexanderem (2007). Při financování svých aktivit na tomto poli přitom mají místní samosprávy k dispozici pouze omezené finanční prostředky, které se vždy vztahují

na konkrétní projekty: řešení situace imigrantů v daném městě/obvodu a vnímavost k jejich potřebám tedy závisí na uvědomělosti jeho vedení.

V případě Paříže byl výsledek za jednotlivé obvody samozřejmě ovlivněn politikou existující na celoměstské úrovni, nicméně právě ona je – vzhledem k tomu, že starosta celého města (a tím pádem i většina členů Rady města Paříže, resp. starostů jednotlivých obvodů) je levicového politického smýšlení – z hlediska používaných nástrojů silně multikulturní. Nicméně i přesto se v její každodenní praxi projevují ostatní státní politiky, zejména v oblasti přístupu k právu nebo vzdělávání, jejichž nastavení je – z pohledu imigrantské populace – díky filozofii rovného přístupu převážně asimilační. U konkrétní aplikace lokálních integračních politik v každodenní praxi se jako statisticky významná prokázala závislost mezi vstřícností prováděné politiky a politickou příslušností starosty daného obvodu, přičemž důležitost ostatních uvažovaných faktorů nebyla při testování pomocí Spearmanova koeficientu pořadové korelace potvrzena. Mezi sedmi obvody, které prováděly nejvíce vstřícnou politiku vůči imigrantům, byl i jeden pravicový – a to obvod č. 17, který dokonce prováděl jednu za tří „nejlepších“ politik v rámci celého města. Naopak tři obvody s nejméně vstřícnou politikou vůči imigrantům byly všechny pravicové. Z hlediska prostorového rozmístění obvodů vůči imigrantům ne/vstřícných v rámci města se ty nejvstřícnější nacházely na severním okraji města, tj. v místě vysokých koncentrací imigrantů; naopak nejméně vstřícné obvody ležely v jihozápadní části města a obvod č. 1 v jeho samotném středu.

V případě regionu Basse-Normandie se z historického pohledu ukázal do jisté míry opačný vývoj v oblasti migrace zahraničních pracovníků, který posloužil jako inspirace pro celostátní politiku. Odras rozmanitosti migračních proudů v historii je přitom patrný i na dnešním složení imigrantské populace, kdy v téměř každém ze sedmi sledovaných měst byla významněji zastoupena jedna skupina imigrantů, která měla v ostatních městech podíl až marginální. Rozmanitost typů migrace a zemí původu imigrantů se odrážela v aktuálně (nebo v minulosti) prováděných integračních politikách, a to vše na relativně malém území celého regionu. Sedm zkoumaných měst se tedy – na základě kombinace uvedených faktorů i dalších faktorů ovlivňujících lokální integrační politiku – rozdělilo do dvou skupin. Do první skupiny patří města, která již neprovádí téměř žádnou lokální integrační politiku, a to přes to, že na jejich území řada imigrantů žije (tj. města Alençon, Argentan, Cherbourg-Octeville a Lisieux). Ve smyslu klasifikace podle Alexandera (2007) se tedy u těchto měst jedná o *ad hoc* přístup, ovšem na rozdíl od jeho definice je tato města praktikují v době po velkých imigračních vlnách: nejedná se tedy o prvotní neznalost toho, jak k imigrantům, kteří se v obci „náhle a nečekaně“ objeví, přistupovat. V letech velkých imigračních toků v regionu (tj. mezi roky 1975 a 2000) by potom města Cherbourg-Octeville a Alençon spadala mezi města, která provádějí spíše asimilační politiku, ale s řadou multikulturních prvků a města Argentan a Lisieux opět mezi města neprovádějící žádnou politiku. Do druhé skupiny potom spadala města, která byla na poli lokálních integračních politik aktivní nejen v minulosti, ale která jsou aktivní i dnes: Flers, Caen, Hérouville-Saint-Clair. Jejich politiku můžeme ve smyslu klasifikace podle Alexandera (2007) označit za multikulturní, s několika asimilačními prvky, které vyplývají z celostátního nastavení politik přístupu k bydlení a vzdělávání. Jako statisticky významná se prokázala závislost mezi vstřícností aktuálně prováděné politiky a počtem imigrantů žijících v daném

městě a dále s počtem lokálních neziskových organizací, založených imigranty. Zdá se tedy, že v prostředí venkovského regionu je pro provádění vstřícné politiky velmi důležitá samotná aktivita a iniciativa imigrantů, která je pravděpodobně tím vyšší, čím více imigrantů v daném městě žije.

Z pohledu používaných nástrojů, které přehledně sumarizuje tab. č. 8, se neprokázala významná odlišnost mezi nástroji používanými radnicemi jednotlivých obvodů Paříže/magistrátu Paříže a městy v regionu Basse-Normandie, což může být samozřejmě do jisté míry způsobeno tím, že Paříž slouží ostatním městům jako zdroj inspirace.

Nicméně i Paříž by se mohla od měst v regionu Basse-Normandie inspirovat a zavést např. specializovaná poradní místa pro ženy-imigrantky, soustředit NNO pomáhající imigrantům např. jen na několik málo míst v dané čtvrti (což již částečně začala dělat budováním tzv. *Přístupových bodů k právu* v obvodech, kde žije nejvíce imigrantů), mít ve školách speciální přípravné třídy pro děti imigrantů nebo vytvořit v každém z obvodů speciální týmy dbající o úspěšné vzdělávání dětí ze znevýhodněného prostředí či ve svých tiskovinách zavést speciální rubriku, která by představovala úspěchy rodáků-osob s imigrantským původem.

Města v regionu Basse-Normandie by se mohla ještě více inspirovat zkušeností Paříže a spektrum služeb pro imigranty rozšířit např. ještě o kavárnu pro imigranty-seniory, jejíž personál by mimo občerstvení poskytoval i odborné právní a sociální poradenství. Také by mohla zavést večerní rekvalifikační kurzy, které jejich účastníkům zajistí lepší uplatnění na trhu práce, přičemž těchto kurzů by mohla mimo imigrantů využívat i většinová populace. Další možností je více formalizovat spolupráci s NNO např. prostřednictvím ustanovením speciálního výboru, ve kterém by se pravidelně scházeli představitelé radnice a v místě působících NNO – ovšem je otázkou, zda by to na relativně malých městech, kde tato spolupráce v současné době velmi dobře funguje na bázi osobních kontaktů, nebylo spíše na škodu. Naopak bylo potěšující zjistit, že zdejší radnice nevyužívají svého práva na prověření snoubenců-imigrantů jako nástroje k odhalení jejich případného účelového sňatku.

V detailním pohledu na úrovni jednotlivých měst/obvodů výzkum ukázal, že ne všechna města a ne všechny obvody využívají nástroje uvedené v tab. č. 8 stejně intenzivně – a že v některých případech může být mezi podílem imigrantů na celkovém počtu obyvatel a počtem používaných nástrojů dokonce nepřímá úměra. Zřejmě nejvýraznější je tento nepoměr při srovnání souměstí měst Caen a Hérouville-Saint-Clair v Basse-Normandii a 1. obvodu města Paříže: 4,3 % resp. 7,9 % imigrantů vs. 13,7 %, ovšem mezi všemi zkoumanými městy patří Caen s Hérouville-Saint-Clair k těm nejaktivnějším na poli lokálních integračních politik a 1. obvod Paříže je vůči imigrantům až nepřátelský.

Tab. 8: Nástroje lokálních integračních politik, používané obecními radami v Paříži a v regionu Basse-Normandie

Cíle primárně na:	Nástroj lokální integrační politiky	Je používán:		
		v Paříži (magistrátem/ jednotlivými obvody)	městy v regionu Basse-Normandie	
imigranty	Veřejná deklarace podpory rozmanitosti	✓	✓	
	Speciální poradní orgán, složený z imigrantů z tzv. třetích zemí	✓	✓	
	Podpora volebního práva cizinců u místních voleb	✓	✓	
	Kurzy	francouzštiny	✓	✓*
		gramotnosti	✓	✓*
		každodenního života	✓*	✓*
	Podpora pro NNO, které pomáhají imigrantům (a to ať už založených většinovou populací nebo přímo imigranty)	finanční	✓	✓
		materiální	✓	✓
		pomoc při pořádání akcí	✓	✓
		soustředění NNO, pomáhajících imigrantům, do 1-2 míst	✗	✓
	Specializovaná poradní místa pro různé skupiny imigrantů	ženy	✗	✓
		seniory („sociální kavárny“)	✓	✗
	Přípravné třídy ve školách pro děti imigrantů	✗	✓	
	Obnova ubytoven zahraničních pracovníků	✓	✗	
	Kmotrovství cizinců včetně intervencí na prefektuře	✓	✓	
	Organizace slavnostních ceremonií při přebírání občanství	✓	✓	
Veřejně vyvěšené transparenty s požadavky jednotlivých společenských hnutí, které brání práva cizinců	✓	✗		
Grantové schéma „Rozvojové partnerství mezi Paříží a Jihem“	✓	✗		
Využívání starostova práva na vyslechnutí osob, které chtějí uzavřít sňatek, s cílem odhalit účelové sňatky	✓	✗		
všechny obyvatele města (sociální soudržnost, pomoc znevýhodněným skupinám obyvatele, podpora participativní demokracie)	Podpora rovného přístupu ke všem právům a službám	✓	✓	
	Finanční a materiální podpora NNO, které poskytují bezplatnou právní a sociální pomoc všem občanům	✓	✓	
	Týmy pro školní úspěch dětí ze znevýhodněného prostředí	✗	✓	
	Večerní rekvalifikační kurzy	✓	✗	
	<i>Politique de la ville</i> (včetně komise sociální soudržnosti)	✓	✓	
	Speciální rubrika v obecním časopise (o úspěšných imigrantech)	✗	✓	
	Soutěž advokátů o nejlepší proslov na obranu lidských práv	✗	✓	
	Poradní orgán Rady města/obvodu podle jednotlivých čtvrtí, pro všechny obyvatele, bez primárního určení „pro imigranty“	✓	✓	
	Výbor pro lokální iniciativu a konzultace	✓	✗	
	Spolupráce s městy v zahraničí	Uzavřené partnerství	✓	✓
Přátelská a projektová		✓	✓	
většinovou společnost	Multikulturní festivaly	✓	✓	
	Přednášky, konference, výstavy, divadelní a filmová představení	✓	✓	
	Specializovaná knihovna	✓	✓	

Zdroj: vlastní šetření, 2008

Vysv.: ✓ – nástroj je používán, ✗ – nástroj není používán, ✓* – nástroj je používán ve spolupráci s NNO

6.6.4. Porovnání výsledků výzkumu na lokální úrovni se stanovenými hypotézami

První část hypotézy č. 2¹⁹² byla empirickým výzkumem potvrzena. V této souvislosti je však nezbytné podotknout, že integraci imigrantů na svém území řeší *de facto* pouze obce, v nichž počet imigrantů přesahuje určitou hranici – ať už absolutního počtu nebo podílu na celkovém počtu obyvatel. Na lokální úrovni, mezi studovanými městy v regionu Basse-Normandie/městskými obvody Paříže převažoval multikulturní typ lokální integrační politiky s prvky politiky asimilační, které vyplývaly z obecně universalistického nastavení celostátních politik bydlení, přístupu ke vzdělání apod. Na základě získaných dat lze usuzovat, že v případě, kdy by obce měly větší autonomii i v těchto politikách, tak by si pro svoji každodenní praxi vytvořily vlastní politiku, založenou výhradně na nástrojích multikulturní politiky.

Podobně byla výzkumem potvrzena i druhá část hypotézy č. 2¹⁹³. I přes proces decentralizace, zahájený v roce 1982, je v myslích obyvatel Francie stále pevně zakořeněn tradičně silný centralismus. Přesun veškerých kompetencí v oblasti integračních politik na obce se nicméně nejeví jako ideální: kromě nemožnosti zajistit určitý standard prováděné politiky a míry její vstřícnosti vůči imigrantům by tento přesun kompetencí s sebou pravděpodobně nesl i neúměrně velkou zátěž pro rozpočty obcí, ve kterých žije více imigrantů, neboť jen menší část imigrantů patří mezi vysoce kvalifikované. Tato zátěž by přitom byla tím větší, čím více by se rozpínaly sítě vztahů mezi imigranty, neboť ve volbě nového místa bydliště lidé obecně (a imigranti v zvláště) preferují přítomnost svých přátel, známých a příbuzných v blízkém okolí. Výhledově se tedy zdá jako nejpříhodnější posílit roli regionů (krajů), tj. přesunout podstatnou část kompetencí na řádovostně nižší úroveň a na poměrně malou skupinu osob (v případě Francie 22), které budou mít rozhodovací pravomoci a které budou zároveň detailně znát situaci v daném územním celku, jež bude mít vždy svá specifika – jak prokázala např. analýza historického vývoje imigrace do regionu Basse-Normandie. Financování specifických služeb, které chtějí obce poskytovat imigrantům, je v současné době možné pouze pomocí jednotlivých projektů v rámci *politique de la ville*. Toto nastavení přímo implikuje fakt, že pokud si konkrétní samospráva neuvědomuje odlišnost problémů, se kterými se imigranti potýkají, od problémů jiných sociálně znevýhodněných populací, nemusí mít na realizaci příslušných opatření dostatek finančních prostředků. Třiletý interval uzavírání speciálních smluv o sociální soudržnosti také neumožňuje, aby byly místní samosprávy patřičně flexibilní v případě, že by se do města měl najednou nastěhovat větší počet imigrantů (např. v souvislosti s nově otevíranou továrnou). Lze ale předpokládat (a doufat), že takovouto situaci by zavčasu řešil stát, pomocí příslušné pobočky OFII, která by se samosprávou daného města úzce spolupracovala.

Podobně byla výzkumem ověřena platnost hypotézy č. 3. Výzkum nicméně prokázal, že tvrzení první části, tj. že čím větší je podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel města/obce,

¹⁹² Tj. *Hlavní nástroje a opatření francouzské migrační politiky, se kterými imigranti přichází do styku, vychází z tradice asimilačního modelu. Praxe jejich využití a aplikování se liší mezi jednotlivými městy. Míra odlišnosti mezi politikou deklarovanou na národní úrovni a každodenní praxí na úrovni lokální má dopad na samotný proces integrace imigrantů: opatření učiněná lokálními samosprávami na poli integrace imigrantů jsou pro úspěšnost procesu klíčová.*

¹⁹³ Tj. *Rozdělení kompetencí a finančních prostředků mezi jednotlivé úrovně státní správy a samosprávy není optimální: důležitost obecní úrovně se nereflektuje v jejích kompetencích a přidělených finančních prostředcích. Spolupráce mezi jednotlivými úrovněmi a aktéry je dána existující hierarchií.*

tím vstřícnější integrační politiku provádějí¹⁹⁴, může být vztaženo také na prostý počet imigrantů: v případě Paříže učinily velké rozdíly v populační velikosti jednotlivých obvodů kritérium podílu imigrantů na celkovém počtu obyvatel až nespolehlivým. Mimo to výzkum prokázal, že prováděná politika je významně ovlivněna také politickou příslušností starosty daného města/obvodu a jeho osobními přesvědčeními a názory, a dále zastoupením osob s imigrantským původem v Obecní radě. Míra ucelenosti řešení tak závisí na úhlu pohledu vedení obce na imigranty (tj. např. zda umí rozlišit mezi jednotlivými typy imigrantů a správně identifikovat služby, které by mohli potřebovat) a míře, do jaké vnímá, že část obyvatel obce potřebuje specifické služby pouze z titulu svého původu. Ideální je přitom vytvořit přímo kombinaci nástrojů, díky níž bude imigrant řešit svoji situaci komplexně, nejlépe na jednom místě, o jehož existenci bude informován např. již při příjezdu do země, na úvodním dni v OFII.

Ověření druhé části hypotézy č. 3, tj. že imigranti budou do většinové společnosti lépe integrováni v místě své vyšší koncentrace¹⁹⁵, nebylo bohužel na úrovni studovaných měst/obvodů Paříže z důvodu nedostupnosti potřebných statistických dat možné. Na úrovni celé Paříže a celého regionu Basse-Normandie se tato teze z větší části potvrdila u socioekonomické dimenze integrace: např. míra nezaměstnanosti byla u imigrantů v obou regionech vyšší než u většinové populace, ale i při uvažování rozdílů v míře nezaměstnanosti většinové populace mezi těmito regiony z důvodu odlišné struktury jejich ekonomiky, se imigranti v regionu Basse-Normandie potýkali s její vyšší mírou. Naopak z pohledu socioprofesionálních kategorií si lépe vedli imigranti v regionu Basse-Normandie, kdy v kategorii *Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese* měli v roce 1999 dokonce vyšší podíl než stejná kategorie u většinové populace. Ovšem je třeba mít na paměti, že tento výsledek mohl být zkreslen relativně vysokým podílem imigrantů ze zemí EU a zejména z Velké Británie, kteří se ve větší míře usazují v departmentu Manche. V politické dimenzi se teze o lepším začlenění imigrantů do většinové společnosti v místě jejich vyšší koncentrace potvrdila zcela jednoznačně: na úrovni regionů měly osoby neevropského původu 3x větší zastoupení v Obecních radách obcí s více než 9 000 obyvateli v regionu Île-de-France než v regionu Basse-Normandie. Nicméně mezi lety 2001 a 2008 byl nárůst podílu imigrantů z neevropských zemí v Radách obcí v regionu Basse-Normandie daleko masivnější než v Radách obcí v regionu Île-de-France.

Třetí část hypotézy č. 3, tj. že mezi nástroji, které budou používat jednotlivé obvody města Paříže a města v regionu Basse-Normandie¹⁹⁶, nebudou rozdíly, byla jednoznačně potvrzena. I přes to, že města v regionu Basse-Normandie přiznávala inspiraci nástroji, používanými v Paříži, tak bylo možné nalézt některé nástroje, které by mohla zavést Paříž, jako např. speciální poradní místa pro jednotlivé typy imigrantů nebo služby jim poskytované soustředit v jednotlivých obvodech na několik málo, dobře vybraných, míst. Míra, s jakou byly jednotlivé identifikované nástroje používány, se lišila jak mezi všemi jednotlivými městy/obvody navzájem, tak i mezi městy v rámci regionu resp. mezi jednotlivými obvody města Paříže.

¹⁹⁴ Resp. v přesném znění: *Způsob provádění národní integrační politiky místními aktéry se liší v závislosti na kontextu, ve kterém jednají: větší podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel vede místní samosprávy k většímu uvědomění si nutnosti řešit otázky jejich začlenění do většinové společnosti.*

¹⁹⁵ Tj. *Proces integrace imigrantů dosahuje lepších výsledků v místě jejich vyšší koncentrace.*

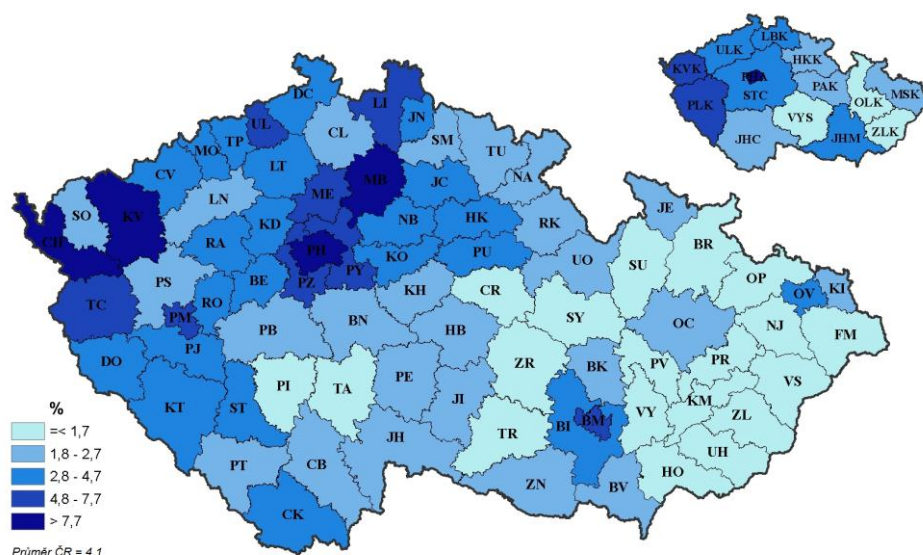
¹⁹⁶ Tj. *Lepší znalost místního prostředí umožňuje místním samosprávám lépe formulovat konkrétní projekty na podporu začleňování imigrantů do společnosti. V nástrojích používaných městy ve venkovském prostředí a ve velkoměstě nejsou rozdíly, odlišná je pouze míra.*

6.7. Návrh doporučení pro lokální integrační politiky českých měst

Výsledky provedené komparativní analýzy přístupu měst s vysokým i relativně nižším podílem imigrantů na celkovém počtu jejich obyvatel lze také transformovat do určitého souboru doporučení, která se nabízí pro své následné využití v podmínkách českých měst a obcí.

Samotné *rozmístění cizinců v ČR* vykazuje, podobně jako v případě Francie, silné známky regionální disparity. I zde tvoří cizinci největší podíl na obyvatelstvu hlavního města Prahy (viz obr. 49). V Praze a jejím zázemí, Středočeském kraji, žilo v roce 2010 celkem 206 204 cizinců, tj. 48,6 % z celkového počtu všech cizinců v ČR¹⁹⁷. Mimo Prahu a Středočeský kraj žilo nejvíce cizinců v Brně (21 307 osob, tj. 5,0 % z celkového počtu cizinců v ČR), Plzni (12 108 osob, tj. 2,9 %), Ostravě (9 790 osob, tj. 2,3 %) a v okresech Karlovy Vary (9 482 osob, tj. 2,2 %), Mladá Boleslav (8 715 osob, tj. 2,1 %) a Liberec (8 409 osob, tj. 2,0 %) (ČSÚ, 2011c).

Obr. 49: Podíl cizinců na celkovém počtu obyvatel krajů a okresů ČR (2009)

Zdroj: ČSÚ, 2010b

Pozn.: jedná se o údaje bez osob s platným azylem.

Před formulováním jednotlivých doporučení je nutné mít na paměti, že aktuální složení imigrantské populace v každé zemi je sice výsledkem její specifické historie, nicméně i přesto zůstávají základní principy úspěšného začleňování imigrantů do většinové společnosti stejné (viz kap. 2.4.3). Konkrétní, v praxi aplikované, nástroje a opatření by tedy měly respektovat situaci v dané obci/městě/regionu. Mimo to je třeba reflektovat i fakt, že obecní samospráva by neměla být jediným aktérem integrace imigrantů v lokalitě (viz kap. 6.3), neboť pro úspěšnou implementaci zvolené strategie je vždy nutná spolupráce více aktérů. Jako absolutní minimum se zdá být zapojení nevládních neziskových organizací pracujících s migranty (a to ať už založených představiteli většinové populace nebo imigranty samotnými). Více než vhodné je již při vytváření lokální integrační politiky (i při její následné aplikaci) spolupracovat s dalšími odborníky z praxe a s představiteli lokálních/regionálních úřadoven (celo)státních institucí. Pro

¹⁹⁷ V ČR žilo k 31. 12. 2010 celkem 424 291 cizinců; všechny údaje nezahrnují osoby s platným azylem.

následné aplikování zvolené strategie je žádoucí zahrnout do ní již při její tvorbě i mechanismus, jakým bude získávána zpětná vazba od cizinců, žijících v daném místě, neboť pouze tak je možné ověřit funkčnost přijatých řešení a případně je flexibilně upravovat podle měnících se podmínek i podle požadavků ze strany imigrantů.

Vlastní doporučení můžeme rozdělit do dvou skupin – na obecná a konkrétní, tj. např. pro města (obce), kde již imigranti představují více než 3 % z jejich obyvatel nebo kde žije více než 2 000 imigrantů.

V *obecné rovině* lze doporučení formulovat následujícím způsobem:

- Výzkumníci a jiní odborníci by měli průběžně vzdělávat a informovat místní samosprávy o možných způsobech řešení specifických problémů, se kterými se imigranti v Česku mohou potýkat, publikováním odborných článků v časopisech, které místní samosprávy odebírají (např. *Moderní obec*, *Obec a finance*, *Veřejná správa* apod.).
- Již při tvorbě územního plánu by měla města myslet na možný příchod většího počtu imigrantů do města a předcházet jejich možné koncentraci např. rovnoměrným rozmístěním sociálních bytů v rámci celého města a všech jeho čtvrtí (příp. ploch pro ubytovny zahraničních pracovníků).
- V případě ohlášeného příchodu větší skupiny imigrantů do města – např. v souvislosti s otevřením nového výrobního závodu, pro nějž není v obci a jejím okolí dostatek pracovních sil – by samospráva neměla váhat a navázat kontakt s tímto zaměstnavatelem a vytvořit prostor pro ubytování imigrantů i pro poskytování specializovaných služeb, přičemž by neměla zapomínat informovat místní obyvatele o nově vznikající situaci.

Pro města (obce), kde již imigranti žijí, lze doporučení formulovat následujícím způsobem:

- Při tvorbě lokální integrační strategie je v prvním kroku nezbytně nutné provést důkladnou analýzu imigrantů ve městě (počet, původ, věkové složení, atd.) a teprve na tomto základě začít vytvářet strategii pro dané město.
- Ve struktuře městského úřadu je více než vhodné určit pouze jednu osobu/odbor/oddělení, která bude problematiku související s integrací imigrantů ve městě plně koordinovat.
- Podobně je více než vhodné zavést ve struktuře městského úřadu jako jeden z poradních orgánů zastupitelstva komisi složenou ze zástupců imigrantů z tzv. třetích zemí, kteří žijí ve městě.
- Při vytváření komunitního plánu sociálních služeb je také více než vhodné zahrnout do něj i imigranty, jako specifický typ zranitelné populace.
- Na všech aktivitách by se mělo úzce spolupracovat s *Centry na podporu integrace cizinců*, která již fungují v Praze a 10 dalších krajích¹⁹⁸ i ostatními aktéry integrace imigrantů v dané lokalitě, včetně krajských úřadů: např. zástupci NNO (včetně NNO

¹⁹⁸ Tj. zatím nefungují v kraji Vysočina, Královehradeckém a Středočeském (SUZ, 2012).

založených imigranty, pokud ve městě existují), zaměstnavatelů, vysokých škol v regionu, místních poboček Úřadu práce, Všeobecné zdravotní pojišťovny, ČSÚ apod.

- Je užitečné vytvořit institucionální platformu (např. komisi), ve které se budou pravidelně (např. 1x za měsíc) scházet zástupci všech typů aktérů, kteří vstupují do procesu integrace imigrantů. Následně by města měla dbát na to, aby tato nově ustanovená platforma skutečně fungovala a imigrantům a jejich kvalitě života přinášela reálné výsledky: tj. aby návrhy, vzešlé ze zasedání této platformy, nezůstávaly jen „na papíře“, a poté, co budou uvedeny do praxe, byly i náležitě (a pravidelně) vyhodnoceny, do jaké míry zafungovaly – a v případě jejich nefunkčnosti nebo jen malého efektu provést jejich modifikaci.
- V případě nedostatečných kapacit ze strany města v oblasti poskytování specifických služeb imigrantům (právní a sociální poradenství, kurzy češtiny apod.) je příhodné nastavit mechanismus podpory lokálních NNO, které se této problematice věnují (nebo spoluprací s celostátní NNO tohoto typu získat pro město její pobočku).
- Je vhodné mít ve městě strukturu podobnou *Přístupovému bodu k právu* ve 13. obvodu Paříže, resp. krajským *Centrům na podporu integrace cizinců*. Tj. jedno jasně dané místo, kde by imigrant našel komplexní pomoc pro řešení své situace – ať už by řešil otázky spojené s povolením k pobytu, uznáním kvalifikace, rodinného nebo pracovního práva. Tyto služby přitom nemusí poskytovat přímo úředníci města, ale mohou je poskytovat např. pracovníci některé z NNO, přičemž koncentrací těchto služeb do jednoho místa může město napomoci poskytnutím dostatečně velkých a vhodných prostor.
- Pro sociální pracovníky, pracující pro město, stejně jako pro jeho úředníky a personál např. v nemocnici nebo ústavu sociální péče, je vhodné připravit kurz, který by je informoval ohledně nutnosti specifického přístupu k migrantům ze zemí s výrazně odlišnými kulturními zvyklostmi.
- K zajištění lepší informovanosti imigrantů, žijících ve městě, je vhodné přeložit letáky informující o službách poskytovaných městem a také např. internetové stránky města do jazyků nejčastějších komunit v Česku resp. do jazyka komunit žijících ve městě (např. ukrajinština, vietnamština, ruština, polština, angličtina, němčina apod.).
- Při vytváření a aplikaci všech nástrojů a opatření je třeba mít na paměti rovnováhu mezi bojem proti diskriminaci a podporou diverzity – aby přemíra vstřícnosti vůči imigrantům nevedla u většinové populace k pocitu, že její potřeby nejsou ze strany města reflektovány ve stejné míře jako potřeby ze strany imigrantů.
- Je vhodné alespoň jedenkrát ročně pořádat multikulturní festival, který všem obyvatelům města představí kulturu imigrantů žijících ve městě prostřednictvím koncertů, výstav, dílen, národních jídel a zvyků, literatury, tance apod. a který bude příležitostí pro setkání všech obyvatelů města v neformální a přátelské atmosféře.
- Neméně důležité je také umožnit imigrantům navštěvovat kurzy češtiny – nebo je pro ně přímo zorganizovat –, a to i nad rámec úrovně A1, která je od 1. 1. 2009 vyžadována u cizinců z tzv. třetích zemí při žádosti o povolení trvalého pobytu¹⁹⁹.

¹⁹⁹ Zdroj: VÚP, 2012

- Povzbuzování důvěry imigrantů v lokální instituce – aby se jich nebáli využít a nemuseli tak spoléhat na síť krajanů, může pomoci předcházet velké uzavřenosti jednotlivých komunit včetně průvodních negativních jevů z pohledu většinové společnosti.
- Kampaně mířící na zvýšení účasti u voleb by měly cílit i na cizince s právem volit. Podobně by město mělo povzbuzovat dlouhodobě usazené imigranty k jejich kandidatuře do městského zastupitelstva, např. reklamami v obecních tiskovinách nebo na webových stránkách města.
- V případě, že město zaměstnává řadu osob např. v jím vlastněných technických službách města nebo v jiných podnicích, je vhodné povzbuzovat imigranty k účasti na výběrových řízeních na uvolněná pracovní místa v těchto podnicích.
- Směrem k většinové společnosti je vhodné snažit se ovlivnit veřejné mínění ve prospěch imigrantů:
 - alespoň v obecních tiskovinách se vyhnout používání obrátů, které upozorňují na to, že pachatelem nějakého kriminálního činu/přestupku byl cizinec;
 - v obecním časopise²⁰⁰ mít speciální rubriku, která bude ukazovat úspěchy v obci žijících imigrantů: v jejich profesi – nebo v případě potomků imigrantů ve škole – nebo např. na úspěších místního sportovního týmu;
 - podobně lze v obecním časopise popisovat specifika kuchyně imigrantů žijících v obci nebo to, jakým způsobem slaví jednotlivé svátky.

²⁰⁰ Ideální by samozřejmě bylo mít takovou rubriku také v regionálních novinách, ale na ně a na jejich obsah většinou – z titulu jejich nezávislosti – nemají jednotlivá města (a ani kraje) vliv.

Kapitola 7 Závěr

Cílem práce bylo zanalyzovat francouzské zkušenosti s integrací imigrantů pomocí studia politik přijímaných na třech různých úrovních: nadnárodní, národní a lokální, k čemuž byly na začátku výzkumu stanoveny čtyři hypotézy (viz kap. 3.1).

Na *nadnárodní úrovni* byla testována hypotéza č. 1: „*Postupující globalizace a zvyšující se politická integrace EU vede k omezování pravomocí členských států na poli řízení migrace ve prospěch společné azylové a migrační politiky, jejíž cíle (a prostředky vedoucí k jejich dosažení) jsou jasně deklarovány a vychází ze zkušenosti zemí s dlouhou tradicí imigrace.*“ Předpoklady stanovené touto hypotézou se potvrdily: z původně ekonomického sdružení šesti států Evropy se v průběhu let stala politická unie o 27 členech přijímající právně závazné akty, které členské státy následně transponují do své legislativy. Jako nezbytný předpoklad pro plnohodnotný ekonomický rozvoj bylo viděno zrušení vnitřních hranic (tj. hranic mezi členskými státy). Toto zrušení hranic následně umožnilo volný pohyb osob, zboží a služeb a zároveň s sebou přineslo nutnost posílit ochranu hranic vnějších (tj. mezi členskými a nečlenskými státy). V oblasti migrační politiky byla na celoevropské úrovni tudíž jako první řešena imigrační politika a teprve následně byla činěna rozhodnutí (a přijímána jednotlivá opatření) v oblasti politiky integrační. V globálním pohledu, tj. pro formulaci témat, řešených na úrovni celé EU, se prokázala významnost institutu předsednictví EU. Tento institut jednotlivým zemím umožňuje prosadit do popředí celoevropských debat (a následně politik) taková témata, jež vnímají ze svého úhlu pohledu jako nejdůležitější a nejzávažnější. Francouzské předsednictví EU jednoznačně prokázalo, že pro tuto tradičně imigrační zemi je tímto tématem migrace. Pod vedením Francie přijala EU tzv. *Evropský pakt o migraci a azylu*, ve kterém je v duchu bezpečnostního pojetí francouzské migrační politiky kladen velký důraz na nutnost jednotného přístupu evropských zemí k migrantům v nelegálním (neoprávněném) postavení.

Studium *úrovně národní* mělo za cíl ověřit hypotézu č. 2: „*Hlavní nástroje a opatření francouzské migrační politiky, se kterými imigranti přichází do styku, vychází z tradice asimilačního modelu. Praxe jejich využití a aplikování se liší mezi jednotlivými městy. Míra odlišnosti mezi politikou deklarovanou na národní úrovni a každodenní praxí na úrovni lokální má dopad na samotný proces integrace imigrantů: opatření učiněná lokálními samosprávami na poli integrace imigrantů jsou pro úspěšnost procesu klíčová. Rozdělení kompetencí a finančních prostředků mezi jednotlivé úrovně státní správy a samosprávy není optimální: důležitost obecní úrovně se nereflektuje v jejich kompetencích a přidělených finančních prostředcích. Spolupráce mezi jednotlivými úrovněmi a aktéry je dána existující hierarchií.*“ Popis migračních politik přijímaných ve Francii od poloviny 19. století do současnosti odhalil,

jakým způsobem se tyto politiky proměňovaly v závislosti na aktuální ekonomické, politické a demografické situaci země, přičemž jejich komparace s dostupnými statistickými daty ukázala, do jaké míry byla přijímaná opatření (ne)účinná z pohledu deklarovaných cílů. Podle indexu integračních politik, tzv. MIPEXu, se francouzská legislativa mezi lety 2007 a 2010 zhoršila, a to především v oblasti *účast na politickém dění, ochrana proti diskriminaci a přístup k trvalému pobytu*. Na druhé straně se podle tohoto indexu ve stejném období zlepšila legislativa týkající se slučování rodin a přístupu ke státnímu občanství, kdy byla např. pilotním projektem posílena role prefektů při rozhodování a (ne)udělení občanství.

Zkušenost Francie tedy ukazuje, že míru imigrace na národní úrovni lze ovlivnit pouze tehdy, pokud chce daná země zvýšit počet nově přichozích imigrantů jako pracovních sil např. v době ekonomického růstu, a to pomocí masivní, dobře zacílené a dobře organizované náborové kampaně. Zastavení imigrace – jakmile již nějakí imigranti v dané zemi žijí – je vzhledem k existujícím sítím vztahů mezi migranty a jejich krajany v zemi původu nereálné, nehledě na ostatní právní aspekty, např. na právo na sloučení rodiny. Pro dosažení opačného cíle, tj. snížení počtu imigrantů, kteří se v zemi již usadili, se tedy z francouzské zkušenosti zdá, že nefunguje žádné opatření, které by šlo zavést „shora“: v celé historii imigrace do Francie došlo k výraznému odchodu imigrantů pouze v případě skupiny španělských (a ostatních) uprchlíků v souvislosti s ukončením 2. světové války. Finanční pomoc vyplácená v případě dobrovolného návratu imigranta do země jeho původu ani nucené vyhošťování imigrantů s neplatným pobytovým statutem nemají příliš velký efekt (jak ostatně potvrzuje obdobná zkušenost Česka z roku 2009): imigranti se ve skutečnosti do své nové domoviny často vrací, nehledě na finanční náročnost organizace nucených návratů. Počet nově přichozích imigrantů lze regulovat např. přísným nastavením kritérií, jež musí žadatelé o dlouhodobé vízum splňovat (např. minimální znalost jazyka, stanovená míra kvalifikace apod.), nicméně je třeba mít na paměti, že ani velké restriktce migranty od jejich rozhodnutí migrovat neodradí a naopak tato nepřiměřená míra restrikcí bude mít pravděpodobně za následek vznik velké skupiny imigrantů v nelegálním (neoprávněném) postavení, z jejichž neutěšené situace bude následně těžít značné množství nelegálních zprostředkovatelů. Právem každé země samozřejmě je nastavit kritéria pro udělování víz tak, jak uzná její administrativa za vhodné, ovšem v případě, že je systém nějakým způsobem nastaven, tak by měl bez výrazných změn fungovat minimálně několik let. Podobně by bylo více než vhodné, aby v případě, že nějaká osoba dostane povolení k dlouhodobému pobytu, si tento po jeho vypršení mohla obnovit bez obav z jeho neprodloužení.

Druhá část hypotézy č. 2 zdůrazňuje fakt, že samotná sociální integrace imigrantů do většinové společnosti má vždy silnou lokální dimenzi, přičemž tuto skutečnost dále rozvíjí i hypotéza č. 3: *„Způsob provádění národní integrační politiky místními aktéry se liší v závislosti na kontextu, ve kterém jednají: větší podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel vede místní samosprávy k většímu uvědomění si nutnosti řešit otázky jejich začlenění do většinové společnosti. Proces integrace imigrantů dosahuje lepších výsledků v místě jejich vyšší koncentrace. Lepší znalost místního prostředí umožňuje místním samosprávám lépe formulovat konkrétní projekty na podporu začleňování imigrantů do společnosti. V nástrojích používaných*

městy ve venkovském prostředí a ve velkoměstě nejsou rozdíly, odlišná je pouze míra.“ Přístupu lokálních samospráv k imigrantům, který je pro (ne)úspěšnost jejich začlenění do většinové společnosti klíčový, byla věnována největší část práce.

Detailní studie byla provedena ve dvou odlišných prostředích, ve velkoměstě a ve vybraných městech ve venkovském prostředí, které se navíc z hlediska zastoupení imigrantů na celkovém počtu obyvatel dané územní jednotky nacházely v rámci Francie na opačných pólech: v hlavním městě Paříži, v níž imigranti tvořili v roce 1999 18,2 % obyvatel města, a v regionu Basse-Normandie, kde imigranti ve stejném roce představovali pouhých 2 % obyvatel. Výzkum v Basse-Normandii se zaměřil na sedm vybraných měst – Caen, Hérouville-Saint-Clair, Cherbourg-Octeville, Flers, Alençon, Argentan a Lisieux –, tj. měst, ve kterých byli imigranti v rámci regionu zastoupeni nejvíce. Volba vybraných měst (resp. regionu) se ukázala jako správná i z pohledu (ne)existujících sekundárních zdrojů: nepočetné publikace o imigrantech v regionu Basse-Normandie se zabývají téměř výhradně pouze historií několika málo komunit (Italů, Poláků, Rusů); v případě Paříže jsou publikace o imigrantech žijících ve městě početnější, nicméně v nich převažuje pohled na město jako na celek. Komparací resp. vůbec studiím lokálních integračních politik vůči imigrantům v regionu Basse-Normandie a v jednotlivých obvodech města Paříže se doposud výzkumníci nezabývali.

Výzkum prokázal, že radnice zkoumaných měst/obvodů v praxi aplikují řadu opatření, která dle definice Alexandera (2007) spadají do multikulturního modelu integrace imigrantů do většinové společnosti na lokální úrovni. Vlastní postoj jednotlivých měst k imigrantům byl výrazným způsobem ovlivňován nejen velikostí populace imigrantů, délkou jejího usazení ve městě a jejím složením (země původu, typ migrace apod.¹), ale také politickým přesvědčením vedení města. Nejmarkantnější rozdíl mezi politikou deklarovanou na národní úrovni a politikou prováděnou v každodenní praxi se ukázal v případě hlavního města Paříže. I přes to, že na celostátní úrovni vládla pravice², vedení hlavního města pro roky 2001-2008 i 2008-2014 svěřili jeho občané levici (Socialistické straně) v čele s Bertrendem Delanoem. Současná (resp. již od roku 2001) administrativa je vůči imigrantům velmi vstřícná a imigranty žijící ve městě vidí jako prvek obohacující společnost, využívající nového konceptu specifického, tzv. městského, občanství, které je záležitostí místa bydliště a nikoliv státní příslušnosti. Ve sledovaných městech/městských obvodech se prokázalo, že samosprávy levicového smýšlení umí i v době panujících restriktivních zákonů k imigrantům přistupovat vstřícněji než samosprávy smýšlení pravicového, což prakticky často činí např. tím, že nevyužívají všech možností, jež jim zákony (se kterými vnitřně nesouhlasí) dávají. Jako důsledek konkrétní situace v daném místě tedy místní samosprávy – i v regionu Basse-Normandie – často otevřeně praktikovaly politiku, která byla v době výzkumu v rozporu s politikou národní. Celostátní politika se v průběhu sledovaných let neustále zpříšňovala, kdežto v politice lokální ve sledovaných městech převažoval přístup „ochranitelský“ a svým způsobem o migranty pečující. V regionu Basse-Normandie se mimo závislosti prováděné politiky na celkovém počtu imigrantů žijících

¹ Např. imigranti ze zemí EU vs. imigranti z tzv. třetích zemí (bývalé francouzské kolonie vs. ostatní státy), ekonomická migrace vs. rodinná vs. uprchlíci apod.

² Unie pro lidové hnutí, reprezentovaná Nicolasem Sarkozym jako prezidentem (2007-2012) a Bricem Hortefeuxem, Éricem Bessonem a Claudem Guéantem jako ministry, pod které spadala agenda imigrace i integrace.

ve městě statisticky prokázala i závislost mezi vstřícností lokální politiky a iniciativou samotných imigrantů, vyjádřenou počtem místních neziskových organizací, které imigranti založili.

Konkrétní nástroje používané obecními samosprávami ve sledovaných městech/městských obvodech byly i přes rozdílnost počtu/podílu imigrantů žijících v daném městě/městském obvodu velmi podobné, i když nemusely být využívány stejně intenzivně a ve vztahu k počtu imigrantů v daném městě/obvodu mohly mít dokonce opačný než očekávaný vztah. Podobnost jednotlivých nástrojů mohla být samozřejmě do jisté míry způsobena tím, že města v regionu Basse-Normandie se při zavádění těchto nástrojů inspirovala bohatou zkušeností Paříže. Nicméně z historického hlediska to byla právě Normandie, která do regionální migrační politiky zaváděla inovativní prvky (např. organizovaný nábor pracovní síly ze zahraničí), které následně posloužily jako inspirace pro politiku státní. Výzkum však ukázal, že i přes velký počet nástrojů používaných v současné době v Paříži (ať už magistrátem nebo jednotlivými obvody), existují i další nástroje, které užívají právě města v regionu Basse-Normandie a Paříž jich nevyužívá – inspiraci pro další zlepšování politiky lze tudíž čerpat v obou směrech.

Ověření druhé části hypotézy č. 3, která měla za cíl zjistit, zda jsou imigranti do většinové společnosti lépe integrováni v místě jejich vyšší koncentrace, bylo limitováno dostupností statistických dat. Při studiu města Paříže a regionu Basse-Normandie jako celků se tento předpoklad z větší části potvrdil v *socioekonomické dimenzi integrace*, kdy i při uvažování rozdílů v míře nezaměstnanosti u většinové populace v těchto dvou regionech (např. v důsledku odlišné ekonomické struktury) byli imigranti v Basse-Normandii postiženi nezaměstnaností více než imigranti v Paříži. Podle socioprofesionálních kategorií na tom byli naopak imigranti v regionu Basse-Normandie lépe než imigranti v Paříži, kdy v kategorii *Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese* měli dokonce větší zastoupení než příslušníci většinové společnosti. Nicméně tento výsledek mohl být zkreslen vysokým podílem imigrantů ze zemí EU (a především Velké Británie) žijících zejména v departmentu Manche. U *politické dimenze integrace* se předpoklad stanovený hypotézou potvrdil jednoznačně: v Radách obcí s více než 9 000 obyvateli měly osoby neevropského původu 3x větší zastoupení v obcích regionu Île-de-France než v obcích stejné velikostní kategorie v regionu Basse-Normandie.

Poslední hypotéza, č. 4, si kladla za cíl najít ve zkušenostech Francie určité ponaučení pro Česko: „*Některá z francouzských úspěšných opatření a nástrojů pro integraci imigrantů do většinové společnosti nebyla v Česku dosud vyzkoušena a i přes rozdílnost migrační situace by šla bez významnější modifikace aplikovat.*“ Vybraná doporučení pro úroveň národní byla shrnuta výše. Francouzskou praxí by se ale mohla inspirovat i česká města, přičemž je třeba zdůraznit, že při hledání a následném přebírání vhodných nápadů pro zavedení nebo zlepšení místní integrační politiky je třeba vždy brát ohled na specifickou imigrantskou populaci v konkrétním městě. Vybrané nástroje i opatření je nevyhnutelné této situaci uzpůsobit, neboť univerzálně a všude fungující mix opatření pravděpodobně neexistuje – ovšem principy, které by takováto politika měla respektovat, ano. Jako nezbytné se zdá snažit se o maximální zapojení všech aktérů z dané lokality (nevládní neziskové organizace, pobočky státních institucí, vzdělávací zařízení apod.) do tohoto procesu – a to včetně imigrantů samotných, jejichž pohled

poskytne samosprávám nezbytnou zpětnou vazbu. Jako varianta se nabízí podpora jejich občansko-politické participace např. prostřednictvím speciálního poradního orgánu nebo zajištění toho, aby mohli volit v místních volbách. Z provedeného výzkumu je patrné, že problematice začleňování imigrantů do většinové společnosti se ve Francii věnují i města, kde jsou imigranti relativně málo zastoupeni. Samosprávy českých měst by měly být co nejdříve – alespoň v teoretické rovině – připraveny na možnost příchodu imigrantů do jejich města, aby v okamžiku, kdy se tak skutečně stane, nebyly novou realitou zaskočeny. V případě, že v jejich městě/obci již imigranti žijí, se jeví jako vhodné, aby se začaly jejich situací a problémy, se kterými se mohou potýkat, zabývat v co nejkratší době. Role samosprávy je nenahraditelná i ve vztahu k většinové populaci: občany měst a obcí je zapotřebí vzdělávat (např. v neformálním prostředí různých multikulturních festivalů) tak, aby imigranty již od začátku jejich přítomnosti ve městě/obci brali jako prvek obohacující jejich společnost.

Ohledně *budoucího vývoje ve Francii* bude zajímavé sledovat, jakým způsobem bude přísná politika vůči imigrantům, utvořená pod taktovkou N. Sarkozyho ve funkci ministra vnitra a následně prezidenta, změněna novým prezidentem z opačné strany politického spektra, F. Hollandem, neboť ekonomický kontext, v němž bude jednat, se pravděpodobně nebude příliš lišit od situace po nástupu ekonomické krize v roce 2008. Na úrovni jednotlivých obcí by bylo zajímavé navázat výzkumem po volbách v roce 2014 a zjistit, zda se – v případě změny politického přesvědčení starosty – změni i doposud prováděná politika (a jak). Podobně by mohlo být zajímavé sledovat situaci v obcích, jejichž vedení se se změnou na postu prezidenta rázem ocitlo na opačné straně politického spektra – zda se jejich politika vůči imigrantům stane vstřícnější v předpokládané souvislosti s nařízenými přicházejícími shora či nikoliv.

Ohledně *budoucího vývoje počtu imigrantů v Česku* je třeba si uvědomit, že z každého imigranta se téměř ihned po jeho příchodu do země stává užitečný kontakt pro jeho krajany, kteří chtějí také emigrovat. Jako zásadní se tedy jeví přijmout za vlastní fakt, že imigranti v Česku žít budou – a velmi pravděpodobně jich bude čím dál více, neboť každý imigrant je součástí určité sítě vztahů z jeho domoviny a dokud z daného místa neemigrují všichni, kdo chtějí, bude počet imigrantů růst. Zkušenost Francie může být Česku nepochybně inspirací – ať už v příkladech hodných následování nebo těch tohoto následování nehodných, přičemž dle mého názoru by se Česko mohlo inspirovat především politikami aplikovanými na úrovni lokální.

Úplným závěrem lze konstatovat, že i přesto, že politiky na jednotlivých úrovních (nadnárodní, národní a lokální) jsou provázané, tak z výzkumu vyplývá, že politika prováděná místními samosprávami se může velmi signifikantně lišit od politiky deklarované na úrovni národní. Pro proces integrace imigrantů do většinové společnosti je to přitom právě každodenní praxe národní politiky, která se zdá být nejdůležitější a která se významným způsobem podílí na výsledcích tohoto procesu – a právě proto by jí měla být věnována největší část pozornosti.

Literatura

- ALEXANDER, M. (2007): *Cities and Labour Immigration. Comparing Policy Responses in Amsterdam, Paris, Rome and Tel Aviv*. Asghate, Hampshire, 242 str.
- ANDERSON, B. (2003): Pomyslná společenství. In: Hroch, M. (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus*. Slon, Praha, str. 239-269.
- APUR (Atelier Parisien d'Urbanisme) (2010): *Évaluation du contrat urbain de cohésion sociale de Paris 2007-2010 (CUCS). Rapport de synthèse*. Mairie de Paris, Préfecture de Paris, Paris, 92 str.
- ARANGO, J. (2000): *Explaining Migration: A Critical View*. *International Social Science Journal*, 165, str. 283-296.
- ARANGO, J. (2010): *Migration systems, migration regimes and migration policies*. Přednáška na Letní škole migračních studií v Jindřichově Hradci, 30. srpna 2010.
- ASSEMBLÉE NATIONALE (2012): *Les gouvernements et les assemblées parlementaires sous la Ve République 1958-2009*.
In: <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/collection/2.asp> (15. 5. 2012)
- ASSOCIATION FLERS-POUNDOU (2009): *L'Association Flers-Poundou-Peuples Solidaires et ses engagements*. In:
http://lotum.over-blog.com/pages/Lassociation_FLERSPOUNDOUPeuples_Solidaires-366939.html (15. 4. 2012)
- BARŠA, P., BARŠOVÁ, A. (2006): *Česká republika jako přistěhovalecká země. Policy paper. Ústav mezinárodních vztahů, Praha*. In:
<http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2006/pbarsabarsova2006CRjakoPristehovaleckaZeme.pdf>, 11 str. (10. 4. 2011).
- BARŠOVÁ, A. (2005): *Integrace přistěhovalců v Evropě: od občanské integrace k multikulturalismu a zpět?* In:
http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/ABarsova_Integrace_pristehovalcu_v_Evrope.pdf (17. 5. 2007)
- BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. (2005): *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, Brno, 312 str.
- BARZMAN, J. (2008): *La Normandie immigrée. Des Anglais aux „gens du Fleuve“*. *Hommes et migrations*, 1273, str. 96-109.
- BLANC-CHALÉARD, M.-C. (2003): *Les immigrés et la France. XIXe-XXe siècle*. La documentation Française, Paris, 64 str.
- BLAZEVIC, B. (2005): *Les populations immigrées en Basse-Normandie*. INSEE, Paris, 28 str.

- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): *Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, klasifikace.* Karolinum, Praha, 211 str.
- BOËLDIEU, J., BORREL, C. (2000): La proportion d'immigrés est stable depuis 25 ans. In: *INSEE Première*, 748, str. 1-4.
- BORKERT, M., BOSSWICK, W., HECKMANN, F., LÜKEN-KLABEN, D. (2007): *Local integration policies for migrants in Europe.* European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, 69 str.
- BOSSWICK, W., HECKMANN, F. (2006): *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities.* European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, 45 str.
In: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>
- BOSWELL, C. (2007): *Theorizing Migration Policy: Is There a Third Way?* *International Migration Review*, 41, 1, str. 75-100.
- BOYLE, P., HALFACREE, K., ROBINSON, V. (1998): *Exploring contemporary migration.* Addison Wesley Longman, New York, 282 str.
- BURCIN, B., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. (2008): Možnosti migračního řešení perspektivního úbytku a demografického stárnutí obyvatelstva České republiky. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 44, 4, str. 653-682.
- CASTLES, S. (2004a): *The Factors that Make and Unmake Migration Policies.* In: *International Migration Review*, 38, 3, str. 852-884.
- CASTLES, S. (2004b): *Why migration policies fail.* In: *Ethnic and Racial Studies*, 27, 2, str. 205-227.
- CASTLES, S. (2006): *Back to the Future? Can Europe meet its Labour Needs through Temporary Migration?* Working paper no. 1. International Migration Institute, University of Oxford, Oxford, 40 str.
In: http://www.imi.ox.ac.uk/publications/working_papers (12. 4. 2008)
- CASTLES, S., MILLER, M. J. (1998): *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World. Second Edition.* Macmillan Press Ltd., London, 336 str.
- CIMADE (Comité Inter-Mouvements Auprès Des Evacués) (2011): *La CIMADE – les origines.*
In: http://www.cimade.org/la_cimade/cimade/rubriques/4-histoire (15. 10. 2011)
- CLOCHARD, O., AKOKA, K., ALAUX, J.-P., DELOUVIN, P., HAFFNER, J., SADIK, G., ZUMKIR, M. (2008): *La loi des „jungles“. La situation des exilés sur le littoral de la Manche et de la Mer du Nord.* Coordination Française pour le Droit d'Asile, Paris, 185 str.
- CNHI (Cité Nationale de l'Histoire de l'Immigration) (2011): *Un projet en germe depuis plusieurs années.* In: <http://www.histoire-immigration.fr/la-cite/historique-du-projet> (14. 7. 2011)
- COLIN, M. (ed.) (2001): *L'émigration-immigration italienne et les métiers du bâtiment en France et en Normandie. Actes du colloque de Caen (24-26 novembre 2000).* *Cahier des Annales de Normandie*, 31, 304 str.

- CZAIKA, M., DE HAAS, H. (2011): The effectiveness of immigration policies: A conceptual review of empirical evidence. DEMIG/IMI Working Paper. International Migration Institute, University of Oxford, Oxford, 26 str.
- ČSÚ (Český statistický úřad) (2009): Počet cizinců v ČR – údaje k 31. 12. 2009. In: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-006 (11. 12. 2011)
- ČSÚ (Český statistický úřad) (2010a): Věkové složení obyvatelstva v roce 2010 – údaje k 1. 1. 2010. In: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/4003-11-r_2011 (11. 12. 2011)
- ČSÚ (Český statistický úřad) (2010b): Okresy ČR 2009. In: http://www.ostrava.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/publ/1303-10-v_roce_2009 (11. 12. 2011)
- ČSÚ (Český statistický úřad) (2011a): Počet cizinců v ČR. In: http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001 (20. 12. 2011)
- ČSÚ (Český statistický úřad) (2011b): Cizinci v ČR 2011. In: http://czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1414-11-r_2011 (5. 1. 2012)
- ČSÚ (Český statistický úřad) (2011c): Cizinci podle státního občanství a okresů k 31. 12. 2010. In: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=OBY5092PU_OK&vo=null (11. 12. 2011)
- ČSÚ (Český statistický úřad) (2011d): Zaměstnanost a nezaměstnanost od roku 1993. In: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=PRA1010CU&&kapitola_id=3 (5. 1. 2012)
- DDPL (DDASS et DRASS des Pays de la Loire) (2010): Le plan départemental d'accueil des nouveaux arrivants (PDA). In: <http://pays-de-la-loire.sante.gouv.fr/social/pda.html> (1. 10. 2010)
- DGCL (Direction Générale des Collectivités Locales) (2011): Les collectivités territoriales. In: <http://www.dgcl.interieur.gouv.fr/> (30. 10. 2011)
- DISMAN, M. (2000): Jak se vyrábí sociologická znalost. Příručka pro uživatele. Karolinum, Praha, 372 str.
- DPM (Direction de la population et des migrations) (1999): Un peu d'histoire – le droit de nationalité. In: http://www.vie-publique.fr/documents-vp/nationalite_histoire.pdf, 4 str. (15. 5. 2010)
- DRBOHLAV, D. (1999): Geografické aspekty v rámci interdisciplinárního výzkumu migrace obyvatelstva. In: *Geografie – sborník České geografické společnosti*, 104, 2, str. 73-88.
- DRBOHLAV, D. (2001a): Evropa a proces mezinárodní migrace (se zvláštním důrazem na země Evropské unie a Evropského společenství volného obchodu). In: <http://www.integrace.cz>, 12 str. (11. 1. 2007)
- DRBOHLAV, D. (2001b): Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In: Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice*. Portál, Praha, str. 17- 30.

- DRBOHLAV, D. (2005): Integrace imigrantů bez obcí? – Dům stavěný na písku. In: Sýkora, L., Temelová, J. (eds.): Prevence prostorové segregace. Přírodovědecká fakulta UK v Praze, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, str. 55-59.
- DRBOHLAV, D., ČERMÁK, Z., DOSTÁL, P., TOMEŠ, J., HORÁKOVÁ, M., DZŮROVÁ, D., BARŠOVÁ, A. (2000): Migrace jako bezpečnostní faktor současnosti. Výzkumná zpráva. Výzkumný projekt pro MZV ČR, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PŘF UK, Praha, 116 str.
- DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. (2007): Reflexe migračních teorií. Geografie – sborník ČGS, 112, 2, str. 125-141.
- DREAL BN (Direction Régionale de l'Environnement, de l'Aménagement et du Logement de Basse-Normandie) (2011): Habitat et logement. In: <http://www.basse-normandie.developpement-durable.gouv.fr/etudes-et-publications-r245.html> (27. 2. 2011)
- DRJSCS Centre (Direction Régionale Jeunesse Sports Cohésion Sociale – Région Centre) (2010): Programme Régional d'Intégration des Populations Immigrées de la Région Centre 2010/2012. In: http://doc.pilote41.fr/plans_schemas/region/programme_regional_integration_population_immigrees_2010-2012.pdf, 127 str. (1. 10. 2010)
- DROUIN, M. (2006): Historique de l'Eglise St Serge et de sa communauté. In: <http://orthodoxe-caen-colombelles.perso.neuf.fr/histo.html> (15. 3. 2011)
- DUMONT, G.-F. (1995): Les migrations internationales. Les nouvelles logiques migratoires. Sedes, Paris, 223 str.
- DUPÂQUIER, J. (2004): Facteurs démographiques: la croissance démographique différentielle. In: Dupâquier, J., Laulan, Y.-M. (eds.): Ces migrants qui changent la face de l'Europe. L'Harmattan, Paris, str. 37-56.
- EK (Komise Evropských společenství) (2006): Globální přístup k migraci rok poté: směrem ke komplexní evropské politice migrace. Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu. In: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0735:FIN:CS:PDF> (11. 3. 2011)
- EK (Komise Evropských společenství) (2011): Historie Evropské unie. In: http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_cs.htm (15. 3. 2011)
- ENTZINGER, H., BIEZVELD, R. (2003): Benchmarking in Immigrant Integration. European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER), Faculty of Social Sciences, Erasmus University Rotterdam, Rotterdam, 53 str.
- ES (Evropská společenství) (2007): Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe. Druhé vydání. Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, Lucemburk, 97 str.
- EU (Evropská unie) (2010): Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe. Třetí vydání. Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 180 str.
- EURACTIV (2008a): Ministři vnitra EU schválili Evropský pakt o imigraci a azylu. In: <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/analyza/ministri-vnitra-eu-schvalili-evropsky-pakt-o-imigraci-a-azylu> (30. 9. 2008)

- EURACTIV (2008b): Politici mají na summitu podpořit reformu imigrační politiky. In: <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/analyza/politici-maji-na-summitu-podporit-reformu-imigracni-politiky> (16. 10. 2008)
- FASSMANN, H. (2010): Integration of migrants. Přednáška na Letní škole migračních studií v Jindřichově Hradci, 1. září 2010.
- FREEMAN, G. P. (1994): Can Liberal States Control Unwanted Migration? *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 534, Strategies for Immigration Control: An International Comparison, str. 17-30.
- FREEMAN, G. P. (1995): Modes of Immigration Politics in Liberal Democratic States. *International Migration Review*, 29, 4, str. 881-902.
- FREEMAN, G. P. (2006): National Models, Policy Types, and the Politics of Immigration in Liberal Democracies. *West European Politics*, 29, 2, str. 227-247.
- GELLNER, A. (1993): *Národy a nacionalismus*. Nakladatelství Josef Hříbal, Praha, 158 str.
- GERSTNEROVÁ, A. (2009): *Integrace kvalifikovaných subsaharských imigrantů v Praze. Komparativní srovnání se situací v Paříži, Londýně a Lutychu*. Disertační práce. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 195 str.
- GERSTNEROVÁ, A., SEIDLOVÁ, M. (2008): *Socioekonomická integrace afrických imigrantů v zemích Evropské unie: Příklady dobrých praktik pro tvorbu integračních strategií v českých městech a regionech. Závěrečná zpráva juniorského badatelského projektu Grantové agentury Akademie věd. Identifikační č. projektu: KJB901110803*.
- GIDDENS, A. (1999): *Sociologie*. Kosmas, Praha, 595 str.
- GISTI (Groupe d'Information et de Soutien des Immigrés) (2001): Une peine, point barre. In: <http://www.gisti.org/doc/actions/2001/une-peine/index.html> (14. 5. 2011)
- GISTI (Groupe d'Information et de Soutien des Immigrés) (2008): *Le guide de l'entrée et du séjour des étrangers en France*. La Découverte, Paris, 331 str.
- GLOAGUEN, P., JOSSE, P., PAGE, O., DE CHARDON, V. (2008): *Guide du Routard – Normandie*. Edition 2008-2009. Hachette, Paris, 640 str.
- GUILLOM, M. (1993): Immigration: le renforcement de la polarisation parisienne, 1975-1990. In: *Espace, populations, sociétés*, 2, str. 371-378.
- GUIRAUDON, V., LAHAV, G. (2000): A Reappraisal of the State Sovereignty Debate: The Case of Migration Control. *Comparative Political Studies*, 33, str. 163-195.
- HALDE (Haute Autorité de Lutte contre les Discriminations et pour l'Égalité) (2011): *Présentation de la HALDE*. In: <http://halde.defenseurdesdroits.fr/Presentation%2c10977.html> (1. 12. 2011)
- HCI (Haut Conseil à l'Intégration) (2009): *Études et intégration. Faire connaître les valeurs de la République. Les élus issus de l'immigration dans les conseils municipaux (2001-2008)*. La documentation Française, Paris, 165 str.
- HECKMANN, F., SCHNAPPER, D. (2003): Introduction. In: Heckmann, F., Schnapper, D. (eds.): *The Integration of Immigrants in European Societies. National Differences and Trends of Convergence*. Lucius & Lucius, Stuttgart, str. 9-14.
- HÉRIN, R. (1985): Population active et emploi en Basse-Normandie. In: *Norois*, 128, str. 541-559.

- HOLLANDE, F. (2012): Lettre à Mr. Patrick Peugeot, président de la CIMADE. In: <http://www.cimade.org/nouvelles/3824-R-ponses-des-candidats-sur-les-propositions-de-La-Cimade> (10. 5. 2012)
- HOLLIFIELD, J. F. (2004): The Emerging Migration State. In: *International Migration Review*, 38, 3, str. 885-912.
- HORÁKOVÁ, M. (2000): Srovnávací analýza migračních politik. Vstupní analýza. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha, 51 str.
- HROCH, M. (1999): Na prahu národní existence: Touha a skutečnost. Mladá fronta, Praha, 275 str.
- HUBSCHER, R. (2005): L'immigration dans les campagnes françaises (XIXe-XXe siècle). Odile Jacob, Paris, 478 str.
- HUET, S. (2012): Guéant: „J'ai tenu des propos de bon sens et d'évidence“. In: <http://www.lefigaro.fr/politique/2012/02/05/01002-20120205ARTFIG00191-gueantj-ai-tenu-des-propos-de-bon-sens-et-d-evidence.php> (10. 2. 2012)
- CHOJNICKI, X. (2006): Vieillesse démographique et immigration: un modèle de comptabilité générationnelle appliqué à la France. In: *Économie et Prévision* 2006/3, 174, str. 39-57.
- INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques) (2002): La France: vue d'ensemble. In: http://www.insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/Vue%20ensemble.pdf, 11 str. (12. 1. 2007)
- INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques) (2003): Atlas des Franciliens. Tome 3: Population et modes de vie. 113 str.
- INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques) (2004): Atlas des populations immigrées en Île-de-France. Regards sur l'immigration. In: http://www.insee.fr/fr/insee_regions/idf/publi/atlasimmigres.htm, 60 str. (30. 10. 2011)
- INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques) (2006): Résultats du recensement de la population 1999. In: <http://www.recensement-1999.insee.fr/> (30. 10. 2011)
- INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques) (2011a): Résultats du recensement de la population – 2008. In: <http://www.recensement.insee.fr/home.action> (30. 10. 2011)
- INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques) (2011b): Définitions et méthodes. In: <http://www.insee.fr/fr/methodes/> (30. 10. 2011)
- INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques) (2011c): La France en faits et chiffres. In: http://www.insee.fr/fr/ffc/accueil_ffc.asp (30. 10. 2011)
- INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques) (2011d): Taux de chômage depuis 1975. In: http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATnon03337 (15. 12. 2011)
- INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques) (2011e): Composantes de la croissance démographique. In:

- http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATnon02151
(15. 12. 2011)
- IOM (International Organization for Migration) (2003): *World Migration Report 2003: Managing Migration Challenges and Responses for People on the Move*. IOM, Geneva, 396 str.
- IOM (International Organization for Migration) (2008): *Assessing the Costs and Impacts of Migration Policy: An International Comparison*. IOM, Geneva, 210 str.
- IOM (International Organization for Migration) (2011): *Glossary on Migration*. 2nd Edition. International Migration Law N°25. IOM, Geneva, 116 str.
- JANKŮ, K. (2006): Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. In: *Sociální studia*, 3, 1, str. 13-27.
- JANSKÁ, E. (2002): *Adaptace cizinců v České republice*. Disertační práce. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 118 str.
- JOPPKE, C. (2009): Podporují povinné kurzy občanské integrace v západní Evropě opravdu integraci? In: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197708> (20. 10. 2009)
- KOSTLÁN, D. (2009): *Transnacionalismus*. In: http://www.evropskemesto.cz/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=494&Itemid=189 (8. 4. 2010)
- KRAUS, J. (eds.) (2005): *Nový akademický slovník cizích slov*. Academia, Praha, 879 str.
- KUŠNIRÁKOVÁ, T., ČIŽINSKÝ, P. (2011): Dvacet let české migrační politiky: Liberální, restriktivní, anebo ještě jiná? *Geografie – sborník ČGS*, 116, 4, str. 497-517.
- LA BASSE-NORMANDIE À LA CARTE (2010). In: <http://sig.cr-basse-normandie.fr/index.php/atlas> (1. 2. 2010)
- LACHMANOVÁ, L. (2006): *Francouzský model integrace imigrantů: jeho výsledky a komparativní hodnocení*. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 181 str.
- LANNES, X. (1955): Quelques résultats du recensement de 1954. In: *Population*, 10, 1, str. 135-142.
- LDH (Ligue des droits de l'Homme) (2007): *Ligue des droits de l'Homme – Rapport annuel 2006*. In: http://www.ldh-france.org/IMG/pdf/Rapport_2006.pdf, 247 str. (15. 11. 2011)
- LDH (Ligue des droits de l'Homme) (2012a): *Oui au droit de vote des étrangers – 110 maires signataires de l'appel*. In: <http://www.oui-droitdevotedesetrangers.org/2012/03/26/110-maires-signataires-de-lappel/> (29. 3. 2012)
- LDH (Ligue des droits de l'Homme) (2012b): *Droit de vote et d'éligibilité des résidents étrangers extra-communautaires aux élections locales: c'est maintenant!* In: <http://www.oui-droitdevotedesetrangers.org/2012/05/31/droit-de-vote-et-d%e2%80%99eligibilite-des-residents-etrangers-extra-communautaires-aux-elections-locales-c%e2%80%99est-maintenant/> (5. 6. 2012)
- LE FIGARO (2007): *Annulation du fichier Éloi sur les étrangers illégaux*. In: http://www.lefigaro.fr/france/20070312.WWW000000498_annulation_du_fichier_elo_sur_les_etrangers_illegaux.html (12. 3. 2007)

- LE MONDE (2007): Nicolas Sarkozy élu à la présidence de la République à une large majorité. In: http://www.lemonde.fr/societe/article/2007/05/06/le-recit-de-la-soiree_906044_3224.html?xtmc=sarkozy&xtcr=356 (10. 5. 2007)
- LE MONDE (2010): Identité nationale: les petites mesures du grand débat. In: http://www.lemonde.fr/societe/article/2010/02/08/identite-nationale-les-petites-mesures-du-grand-debat_1302499_3224.html (15. 11. 2010)
- LE PARISIEN (2008): Rassemblement à la basilique, six ans après l'occupation des sans-papiers. In: <http://www.leparisien.fr/seine-saint-denis-93/rassemblement-a-la-basilique-six-ans-apres-l-occupation-des-sans-papiers-20-08-2008-157245.php> (15. 10. 2010)
- LEGIFRANCE (2006a): Loi n° 2006-911 du 24 juillet 2006 relative à l'immigration et à l'intégration. In: http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=DDD0210B47671E9A0C469027248DF251.tpdjo17v_2?cidTexte=JORFTEXT000000266495&categorieLien=id#JORFSCATA00 (15. 2. 2008)
- LEGIFRANCE (2006b): Loi n° 2006-1376 du 14 novembre 2006 relative au contrôle de la validité des mariages. In: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000275701> (12. 3. 2007)
- LEGIFRANCE (2007): La loi n° 2007-1631 du 20 novembre 2007 relative à la maîtrise de l'immigration, à l'intégration et à l'asile. In: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000524004&dateTexte=&categorieLien=id> (15. 3. 2008)
- LEQUIN, Y. (2006): Les vagues d'immigration successives. In: Lequin, Y. (eds.): Histoire des étrangers et de l'immigration en France. Larousse, Paris, str. 385-406.
- LEVRINCOVÁ, P. (2011): Legislativní a institucionální rámec. In: Brázová, V.-K., Ezzedine, P., Gladišová, L., Glazar, O., Klípa, O., Levrincová, P., Mikeš, A., Říhová, M., Schroth, J., Sládková, L., Stojanov, R., Strielkowski, W.: Migrace a rozvoj. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, Praha, str. 147-183.
- LINHART, J., VODÁKOVÁ, A., KLENER, P. (eds.) (1996): Velký sociologický slovník. Karolinum, Praha, 1 627 str.
- LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. v platném znění). In: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> (15. 3. 2008)
- LOCHAK, D. (2006): La loi du 24 juillet 2006 relative à l'immigration et à l'intégration. In: Masquet, B. (eds.): Politique de l'immigration. Dossier. Regards sur l'actualité, 326, La documentation Française, Paris, str. 45-57.
- MAILLOT, A. (2008): Identité nationale et immigration. La liaison dangereuse. Les Carnets de l'Info, Paris, 157 str.
- MANÇO, A., GERSTNEROVÁ, A., VATZ-LAAROUSSI, M., BOLZMAN, C. (2009): Le local et l'immigré. Intégration des migrants hors des "grands centres": position des problématiques et enjeux. In: Belkhodja, C., Vatz Laaroussi, M. (eds.): Immigration

- hors des grands centres. Enjeux, Politiques et pratiques dans cinq États fédéraux. L'Harmattan, Paris, str. 119-153.
- MARÈS, A., MILZA, P. (eds.) (1994): Le Paris des étrangers depuis 1945. Publications de la Sorbonne, Paris, 470 str.
- MASSEY, D. S. (1999): International Migration at the Dawn of the Twenty-First Century: The Role of the State. *Population and Development Review*, 25, 2, str. 303-322.
- MASSEY, D. S., ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUCCI, A., PELLEGRINO, A., TAYLOR, J. E. (1993): Theories of International Migration: A Review and Appraisal. In: *Population and Development Review*, 19, 3, str. 431-466.
- MAUPOIL, T. (2012): Guéant: „toutes les civilisations ne se valent pas“. In: <http://www.frequenceesj.com/politique/633-gueant-qtoutes-les-civilisations-ne-se-valent-pasq.html> (10. 2. 2012)
- MEDOT, G. (2003): Le fabuleux destin des Polonais de Potigny: étude exploratoire d'une collectivité migrante, de son intégration économique et sociale, politique et culturelle au sein d'un village normand (1920-2000). Mémoire de DEA. Université Paris 7 – Denis Diderot, Paris, 94 str.
- MÉRIENNE, P. (2003): Atlas de la France et de ses régions. Ouest-France, Rennes, 48 str.
- MEYERS, E. (2000): Theories of International Immigration Policy – A Comparative Analysis. In: *International Migration Review*, 34, 4, str. 1245-1282.
- MI (Ministère de l'Intérieur) (2012a): Election présidentielle 2012. Résultats 2nd tour. In: http://www.interieur.gouv.fr/sections/a_votre_service/resultats-elections/PR2012/FE.html (10. 5. 2012)
- MI (Ministère de l'Intérieur) (2012b): Résultats des élections législatives 2012. In: http://www.interieur.gouv.fr/sections/a_votre_service/resultats-elections/LG2012/FE.html (26. 6. 2012)
- MIPEX (2007): Migrant Integration Policy Index – oficiální výsledky. In: <http://www.mipex.eu> (17. 5. 2008)
- MIPEX (2010): Migrant Integration Policy Index III – oficiální výsledky. In: <http://www.mipex.eu> (15. 1. 2011)
- MORICE, A. (2007): Du SSAE à l'Anaem, une liquidation annoncée. In: *Plein droit*, 72, mars 2007, str. 8-15.
- MOUCHARD, D. (2002): Les mobilisations des „sans“ dans la France contemporaine l'émergence d'un „radicalisme autolimité“. In: *Revue française de science politique*, 52, 4, str. 425-447.
- MPSV (2005a): Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe. Překlad z anglického originálu "Handbook on Integration for policy-makers and practitioners". MPSV, Praha, 84 str.
- MPSV (2005b): Společné základní principy politiky integrace přistěhovalců v Evropské unii (2004). In: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/299/principy.pdf>, 8 str. (11. 12. 2011)
- MPSV (2010): Koncepční a politické dokumenty EU. In: <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=36> (11. 12. 2011)

- MTES (Ministère du Travail, de l'Emploi et de la Santé) (2010): Loi du 10 août 1932 protégeant la main d'oeuvre nationale. In: http://www.travail-emploi-sante.gouv.fr/IMG/pdf/Loi_du_10_aout_1932.pdf, 3 str. (15. 11. 2010)
- MV (Ministère de la Ville) (2011): Tout sur la politique de la ville. In: <http://www.ville.gouv.fr/?l-essentiel-de-la-politique-de-la> (27. 3. 2011)
- MV ČR (2005): Analýza právní úpravy nabytí a pozbytí státního občanství. In: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2005/analyza.pdf>, 20 str. (5. 3. 2011)
- MV ČR (2009): Projekt dobrovolných návratů úspěšně ukončen. In: <http://www.mvcr.cz/clanek/projekt-dobrovolnych-navratu-uspesne-ukoncen.aspx> (10. 4. 2011)
- MZV (2006): Historie Alžírka. Stručný historický přehled od pravěku do roku 2005. In: <http://www.mzv.cz/wwwo/default.asp?ido=9253&idj=1&amb=9&ParentIDO=8391> (15. 1. 2007)
- NOIRIEL, G. (2002): Atlas de l'immigration en France. Exclusion, intégration. Autrement, Paris, 63 str.
- NOIRIEL, G. (2005): Population, immigration et identité nationale en France. Hachette, Paris, 190 str.
- NOIRIEL, G. (2006): Le creuset français. Histoire de l'immigration. XIXe-XXe siècle. Seuil, Paris, 452 str. (pozn.: první vydání v roce 1988)
- NOIRIEL, G. (2007): Immigration, antisémitisme et racisme en France (XIXe-XXe siècle). Discours publics, humiliations privées. Fayard, Paris, 717 str.
- NOVÁK, O. (2007): Francie. In: Jüptner, P., Polinec, M., Švec, K. (eds.): Evropská lokální politika. Institut politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, Praha, str. 11-34.
- OECD (2006): From Immigration to Integration. Local solutions to a global challenge. OECD Publishing, Paris, 326 str.
- OFII (Office Français de l'Immigration et de l'Intégration) (2011): Qui sommes-nous? In: http://www.ofii.fr/qui_sommes-nous_46/index.html?sub_menu=1 (16. 9. 2011)
- OSN (2011a): Všeobecná deklarace lidských práv. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf> (20. 3. 2011)
- OSN (2011b): Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/uprchlici.pdf> (20. 3. 2011)
- PISON, G. (2010): Le nombre et la part des immigrés dans la population: comparaisons internationales. In: Population et sociétés, 472, novembre 2010, str. 1-4.
- PIŠTORA, L. (2003): Cizinci a přistěhovalí ve Francii. In: Demografie, 45, 2, str. 143-147.
- POTTIER, M. (1999): Normands de tous pays. L'immigration étrangère en Basse-Normandie de 1900 a 1950. Cahiers du Temps, Cabourg, 175 str.
- PRBN (Préfecture de la Région Basse-Normandie) (2010): Programme Régional d'Intégration des Populations Immigrées. Basse-Normandie 2010-2012. In: http://lettre.basse-normandie.pref.gouv.fr/article/0/125/Le_PRIPI%2%A0_programme_regional_d_integration_des_populations_immigrees.html, 86 str. (1. 10. 2010)

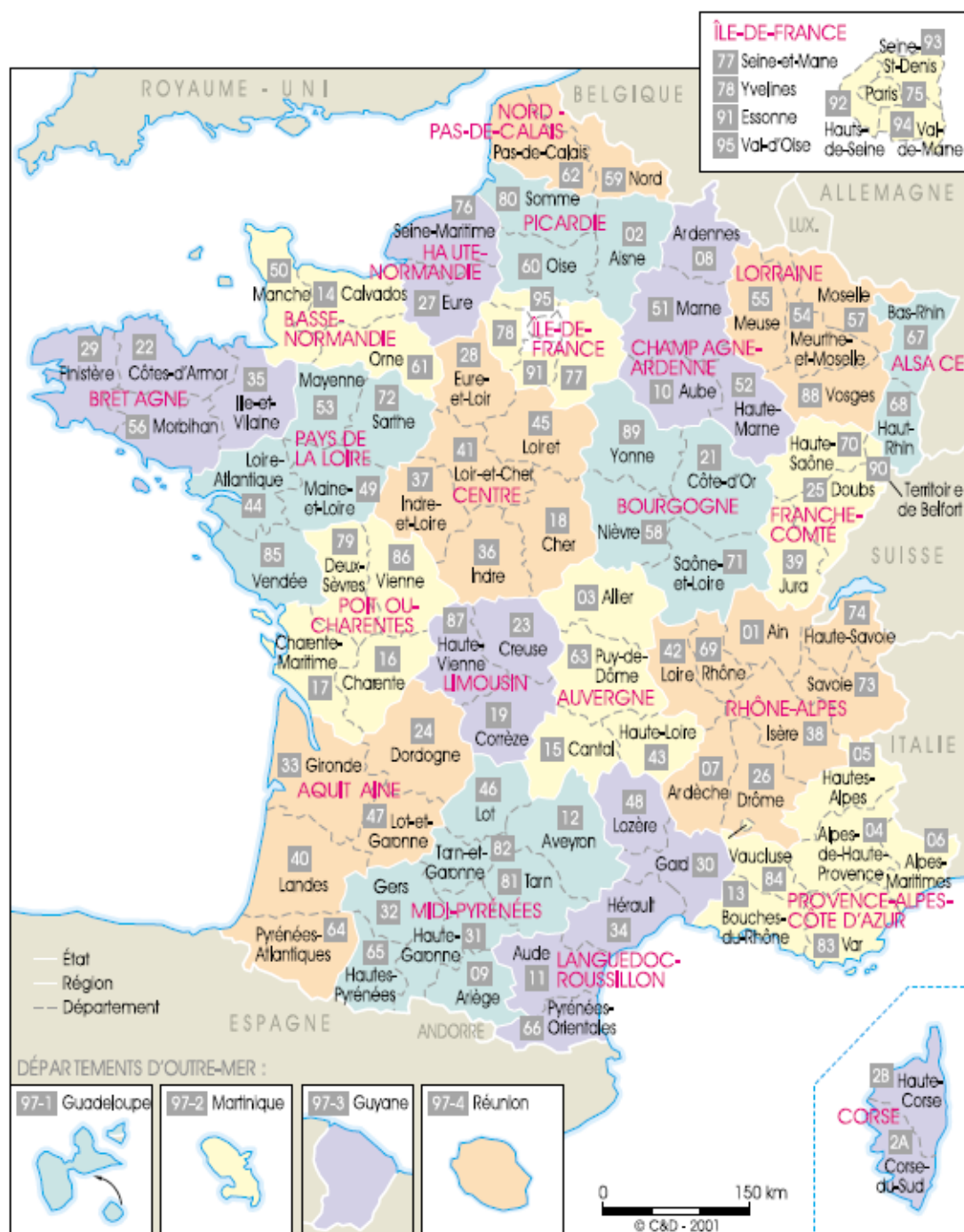
- PRHN (Préfecture de la Région Haute-Normandie) (2010): Programme Régional d'Intégration des Populations Immigrées. Haute-Normandie 2010-2012. In: <http://www.haute-normandie.drjscs.gouv.fr/Programme-Regional-d-Integration.html>, 116 str. (1. 10. 2010)
- RABUŠIC, L., BURJANEK, A. (2003): Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace? Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha, 58 str.
- RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R. (2008): Lokální strategie integrace cizinců v ČR I. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha, 74 str.
- RF (Gouvernement de la République Française) (2009): Grand débat sur l'identité nationale: 25 000 contributions reçues dès la première semaine. In: <http://www.gouvernement.fr/gouvernement/grand-debat-sur-l-identite-nationale-25-000-contributions-recues-des-la-premiere-semain> (15. 2. 2010)
- RUSF (Réseau Universités Sans Frontières) (2006): Étudiants étrangers: ni sélection, ni expulsions! In: <http://rusf.fr/Etudiants-etrangeurs-ni-selection.html> (12. 4. 2007)
- RYŠAVÝ, D. (2007): Regionální politické elity – zrod, charakter a důsledky. In: Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 43, 5, str. 993-1016.
- SASSEN, S. (2000): Regulating Immigration in a Global Age: A New Policy Landscape. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 570, Dimensions of Globalization, str. 65-77.
- SCIENCES PO (2007): Migrants – Installation en France – 1891; 1931; 1975; 1999. In: <http://cartographie.sciences-po.fr/en/cartotheque> (14. 11. 2011)
- SEIDLOVÁ, M. (2008a): The French Immigration Policy: what do we learn? *GeoScape*, 3, str. 60-67.
- SEIDLOVÁ, M. (2008b): „Chceme mosty, ne zdi“: Občanský summit o migraci. In: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2138431>, 7 str. (22. 12. 2008)
- SEIDLOVÁ, M. (2010): Přístup místní samosprávy k cizineckým komunitám: příklad Paříže a Normandie. In: Bittnerová, D., Moravcová, M. (eds.): *Etnické komunity v kulturní a sociální různosti*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, Praha, str. 225-240.
- SG CICI (Secrétariat général du Comité Interministériel de Contrôle de l'Immigration) (2008): *Les Orientations de la politique de l'Immigration. Cinquième rapport établi en application de l'article L. 111-10 du Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile*. La documentation Française, Paris, 236 str.
- SG CICI (Secrétariat général du Comité Interministériel de Contrôle de l'Immigration) (2011): *Les Orientations de la politique de l'Immigration. Huitième rapport établi en application de l'article L. 111-10 du Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile*. La documentation Française, Paris, 232 str.
- SGEN-CFDT (Syndicat de l'Éducation Nationale, de la Recherche publique, de l'Enseignement agricole public, de la Jeunesse et des Sports – Confédération Française Démocratique du Travail) (2006): URGENCE: contre l'expulsion des jeunes scolarisés sans papiers, la CFDT appelle à manifester le 1er juillet. In: http://sgencreteil.ouvaton.org/spip.php?page=imprimer&id_article=412 (15. 2. 2008)

- SCHNAPPER, D. (2007): *Qu'est-ce que l'intégration?* Gallimard, Paris, 238 str.
- SCHOR, R. (1996): *Histoire de l'immigration en France de la fin du XIXe siècle à nos jours.* Armand Colin, Paris, 347 str.
- SINGER-KEREL, J. (1989): „Protection“ de la main-d'oeuvre en temps de crise. In: *Revue européenne de migrations internationales*, 5, 2, str. 7-27.
- SITEK, P. (2005): Imigrace, otázka složitá. In: *Mezinárodní politika*, 29, 2, str. 26-28.
- SKELDON, R. (2007): *On Migration and Policy Process.* Working Paper n. 20, Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty, University of Sussex, Brighton, 22 str.
- SLAMA, S. (2006): Les politiques d'immigration en France depuis 1974. In: Masquet, B. (eds.): *Politique de l'immigration. Dossier. Regards sur l'actualité*, 326, La documentation Française, Paris, str. 5-26.
- SP (Service Public) (2011): Regroupement familial en France des étrangers. In: <http://vosdroits.service-public.fr/F11169.xhtml> (26. 2. 2011)
- SPIRE, A. (2005): *Étrangers à la carte. L'administration de l'immigration en France (1945-1975).* Grasset, Paris, 402 str.
- SPLAF (Site sur la Population et les Limites Administratives de la France) (2011): Fiches départementales. In: <http://splaf.free.fr/> (5. 10. 2011)
- SRISKANDARAJAH, D. (2006): *Migration Madness: Five Policy Dilemmas.* *Studies in Christian Ethics*, 19, 1, str. 21-37.
- SUZ (Správa uprchlických zařízení ČR) (2011): *Struktura, charakteristika a základní pojmy.* In: <http://www.suz.cz/pages/6.html> (1. 4. 2011)
- SUZ (Správa uprchlických zařízení ČR) (2012): *Centra na podporu integrace cizinců.* In: <http://www.integracnicentra.cz/default.aspx> (15. 6. 2012)
- SVATONĚ, J. (2000): *Stát a formy státoprávního uspořádání.* In: Jehlička, P., Tomeš, J., Daněk, P. (eds.): *Stát, prostor, politika: vybrané kapitoly z politické geografie.* Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha, str. 221-240.
- ŠLAJCHRTOVÁ, L. (2011): *Evropa pohřbívá multi-kulti. Projekt padl, shodli se státníci.* In: http://zpravy.idnes.cz/evropa-pohrbiva-multi-kulti-projekt-padl-shodli-se-statnici-pl7-/zahranicni.aspx?c=A110211_120816_zahranicni_btw (15. 2. 2011)
- TAPINOS, G. (1999): *Clandestine Immigration: Economic and Political Issues.* In: *OECD/SOPEMI: Trends in International Migration.* OECD Publications, Paris, str. 229-251.
- TRIBALAT, M. (1985): *Chronique de l'immigration.* In: *Population*, 40, 1, str. 131-154.
- TVRDÍK, J. (2008): *Analýza dat. 2. upravené vydání. Učební texty Ostravské univerzity, Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava, 83 str.*
- UCIJ (Uni-e-s contre l'immigration jetable) (2011): *Qui sommes nous?* In: <http://www.contreimmigrationjetable.org/> (15. 11. 2011)
- UHEREK, Z. (2003): *Společenská integrace migračních skupin – základní pojmy a problémové okruhy.* In: http://www.migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=133197 (15. 1. 2007)

- UNITED NATIONS (1998): Recommendations on Statistics of International Migration – Revision 1. Statistical Papers Series M, No. 58, Rev. 1, United Nations, New York, 96 str.
- UNITED NATIONS (2000): Replacement Migration: Is It a Solution to Declining and Ageing Populations? United Nations, Population Division, New York. In: <http://www.un.org/esa/population/publications/migration/migration.htm>, 143 str. (5. 1. 2008)
- UNITED NATIONS (2011): Trends in Total Migrant Stock: The 2008 Revision. In: <http://esa.un.org/migration> (22. 1. 2012)
- VIE PUBLIQUE (2009): Les collectivités territoriales. In: <http://www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/institutions/collectivites-territoriales/definition/> (10. 12. 2009)
- VIET, V. (1998): La France immigré. Construction d'une politique 1914-1997. Fayard, Paris, 550 str.
- VILLE DE PARIS (2010): L'intégration (au 30-4-2010). In: http://www.paris.fr/politiques/les-politiques-parisiennes/l-integration/rub_9706_stand_82794_port_24008 (1. 6. 2011)
- VILLE DE PARIS (2011): Les foyers de travailleurs migrants. In: www.paris.fr/viewmultimediasdocument?multimediasdocument-id=79137 (12. 4. 2011)
- VÚP (Výzkumný ústav pedagogický v Praze) (2012): Čeština pro cizince. In: http://cestina-pro-cizince.cz/?hl=cs_CZ (15. 3. 2012)
- WEIL, P. (2005a): La France et ses étrangers. L'aventure d'une politique de l'immigration de 1938 à nos jours. Gallimard, Paris, 579 str.
- WEIL, P. (2005b) : La République et sa diversité. Immigration, intégration, discriminations. Seuil, Paris, 111 str.
- WEIL, P. (2005c) : Qu'est-ce qu'un Français? Histoire de la nationalité française depuis la révolution. Gallimard, Paris, 651 str.
- WIHTOL DE WENDEN, C. (2006): Une tentative de politique de l'immigration. Une logique de fermeture, doublée de la question de l'intégration. In: Lequin, Y. (eds.): Histoire des étrangers et de l'immigration en France. Larousse, Paris, str. 449-500.
- WIKIPEDIA (2010): Společenství nezávislých států. In: http://cs.wikipedia.org/wiki/Spole%C4%8Denstv%C3%AD_nez%C3%A1visl%C3%BDch_st%C3%A1t%C5%AF (16. 5. 2010)
- WIKIPEDIA (2011): Administration territoriale de la France. In: http://fr.wikipedia.org/wiki/Administration_territoriale_de_la_France (30. 10. 2011)
- ZARKA, J.-C. (2006): Institutions politiques françaises. Ellipses, Paris, 138 str.

Přílohy

Příloha č. 1: Administrativní členění Francie

Zdroj: INSEE, 2002

Pozn.: čísla značí čísla departementů, která jim byla (podle abecedního pořádku) přiřazena v rámci francouzské administrativy.

Příloha č. 2: Nástroje a opatření integračních politik na národní a/nebo lokální úrovni

Dimenze procesu sociální integrace	Cíl politiky	Hlavní oblasti podpory	Příklady používaných nástrojů/ opatření
Strukturální	Přístup ke členství, pozicím a rolím v klíčových institucích hostitelské společnosti a získání odpovídajících práv	▪ Trh práce ▪ Vzdělávání ▪ Bydlení ▪ Zdravotní stav ▪ Nabývání občanství ▪ Politická a občanská participace	→ Aktivní politika zaměstnanosti → Zabezpečení přijatelných pracovních podmínek → Potírání neformálního pracovního trhu → Podpora zakládání a dalšího rozvoje etnických podniků → Předškolní vzdělávání dětí → Doučování dětí a mládeže → Pomoc při volbě povolání → Nabídka odborného vzdělávání → Nabídka celoživotního vzdělávání pro dospělé → Zajištění dobré dopravní dostupnosti mezi místem bydliště a místem pracoviště → Renovace obytných budov → Zajištění dekoncentrace sociálního bydlení → Rovný přístup k žadatelům o občanství
Kulturní	Změna kultury, názorů a chování u imigrantů i většinové společnosti	▪ Jazykové vzdělávání ▪ Sportovní a kulturní aktivity přistěhovalců ▪ Jednání o možnostech praktikování náboženství	→ Jazykové kurzy → Kurzy občanské integrace → Finanční a jiná podpora občanským sdružením cizinců bez ohledu na jejich zaměření (např. i sportovní, náboženské)
Interaktivní	Osobní účast imigrantů ve vztazích a v „soukromé“ dimenzi společenského života většinové společnosti (běžný společenský styk, přátelství, partnerské vztahy, svatby, dobrovolnická činnost)	Omezená možnost přímé podpory, lze podpořit pouze nepřímo, např. snahou o zamezení prostorové koncentrace přistěhovalců a jejich segregace	→ Zajištění dekoncentrace bydlení imigrantů v rámci města, což má i preventivní účinek před vytvářením významných koncentrací dětí imigrantů ve školách → Podpora mezietnického a mezináboženského dialogu → Zajištění rovného přístupu ke sportovním a kulturním akcím
Identifikační	Pocit sounáležitosti imigrantů s většinovou společností a identifikace s majoritou	▪ Světské i náboženské organizace imigrantů ▪ Posilování kulturní dimenze získání občanství	→ Místní multikulturní politika → Uznávání organizací přistěhovalců → Zavedení ceremonie při udělování občanství

Zdroj: Heckmann a Schnapper, 2003; Bosswick a Heckmann, 2006; OECD, 2006; Rákoczyová, Trbola, 2008

Příloha č. 3: Hlavní prvky jednotlivých modelů začleňování imigrantů do většinové společnosti na lokální úrovni

Lokální politika		Žádná (<i>ad hoc</i>)	Diskriminační	Asimilační	Multikulturní (pluralistická)
Postoj lokální samosprávy k pracovním migrantům		Migranti jsou pouze přechodný jev	Migranti jako dočasní pozvaní pracovníci	Migranti budou trvale přítomni, ale jejich odlišnost je dočasná	Migranti budou trvale přítomni a jejich odlišnost, která bude přetrvávat, je žádoucí
Typ prováděné politiky a její cíl		<i>De facto</i> ignorování migrantů	Uspokojení základních potřeb pracovních migrantů; ignorování migrantů v nelegálním postavení	Asimilací do většinové společnosti usnadnit integraci individuálního migranta	Uspadnit migrantům jejich integraci při současném zachování jejich etnické/kulturní identity
Podoba přijímaných opatření		Vyhýbání se odpovědnosti (ta leží na zaměstnavatelích a na NNO), pouze <i>ad hoc</i> reakce na případné krize	Formální rozdělení odpovědnosti za konkrétní a specifické úkoly (mezi stát, obce, zaměstnavatele, NNO)	Universalistická (nejsou založena na etnické bázi); formální antidiskriminační mechanismy	Cílená (etnicky zaměřená) opatření; proaktivní udělování moci menšinám; pozitivní diskriminace
<i>Oblast politiky</i>	<i>Podoblast politiky</i>	<i>Postoj lokální samosprávy</i>			
Právně-politická	Občanský status	–	Lobbování u vlády ve prospěch regularizace migrantů v nelegálním postavení	Uspadnění zisku občanství	Podpora regularizace; rozšíření lokálního volebního práva; lobbování u vlády ve prospěch regularizace migrantů v nelegálním postavení
	Poradní orgány	–	–	Nejsou nebo nejsou založeny na etnickém základě	Poradní orgány na etnickém základě jsou zakládány a podporovány
	Asociace migrantů	Nejsou brány v úvahu	Neformální spolupráce na přesně vymezených a konkrétních úkolech	Přibrány nebo vyloučeny; jejich podpora není jasně deklarovaná	Podpora asociací jako prostředku, díky němuž mohou menšiny získat podíl na moci; delegování některých služeb na asociace
Socioekonomická	Sociální služby (zdravotní, soc. zabezpečení apod.)	<i>Ad hoc</i> přístup k některým službám	Formalizovaný přístup k vybraným lokálním službám	Rovný přístup ke všem službám zaručen všem	Specifické služby zaměřené na nově příchozí a jejich orientaci ve společnosti; specifické služby cílící na menšinová etnika

Lokální politika		Žádná (<i>ad hoc</i>)	Diskriminační	Asimilační	Multikulturní (pluralistická)
	Trh práce	Existence zaměstnání bez řádných pracovních smluv ignorována	Minimální regulace legálních pracovních podmínek; omezená pomoc v oblasti profesního vzdělávání	Antidiskriminační politika; rovný přístup k odbornému vzdělávání	Pozitivní náborová politika; etnický založená politika odborného vzdělávání a podpory podnikání
	Školství	<i>Ad hoc</i> přístup pro děti migrantů	Možnost navštěvovat kurzy s výukou jazyka dané země	Prostorově roztržštěné; podpora výuky jazyka většinové společnosti	Zvláštní dotace pro školy (na základě etnického poměru jejich žáků), kurzy jazyka a kultury většinové společnosti
	Tvorba politik/ Řešení konfliktů	<i>Ad hoc</i> reakce na konfliktní situace	Obecní policie jako aktér regulace počtu migrantů	Podle jednotlivých oblastí; migranti se mohou zapojit	Policie jako sociální aktér s projekty zaměřenými na migranty; aktivní vymáhání nerasistického přístupu
Kulturně-náboženská	Kulturní/náboženské praktiky a instituce imigrantů	Ignorování <i>ad hoc</i> vytvořených míst s náboženskou symbolikou	Neformální uznání <i>ad hoc</i> vytvořených míst s náboženskou symbolikou	Instituce (např. mešity, náboženské školy) ani náboženské praktiky nejsou podporovány	Podpora náboženských institucí jako aktérů integrace a moci menšin; podpora náboženských praktik
	Veřejné přijetí odlišností a jejich komunikace většinové společnosti	–	–	Kampaně proti rasismu a proti diskriminaci	Multikulturní události; projekty, které „oslavují diverzitu“
Prostorová	Bydlení	Ignorování problémů s bydlením, <i>ad hoc</i> reakce na krize	Možná krátkodobá řešení (ubytovny pro zahraniční pracovníky)	Rovný přístup k sociálnímu bydlení; opomíjení diskriminace na etnickém základě při přístupu k bydlení	Antidiskriminační politika zahrnující etnický aspekt
	Rozvoj měst, vztah k etnickým enklávám	Ignorování etnických enkláv a jejich existence; rozptýlení jejich obyvatel v případě problémů	Etnické enklávy jsou považovány za dočasné	Etnické enklávy jsou viděny jako problém – politika jejich rušení; politiky gentrifikace	Ocenění potenciálu etnických enkláv; jejich obnova za pomoci speciálních programů
	Symbolické využívání prostoru	Znázorňování odlišností na krajích měst ignorováno, v centru nepovolováno	Znázorňování odlišností na krajích měst ignorováno, v centru nepovolováno	Proti jednoznačnému fyzickému znázorňování odlišností	Podpora fyzického znázorňování <i>Jinakosti</i> (minarety, muzea, památky)

Zdroj: Alexander, 2007, str. 40-45.

Příloha č. 4: Vývoj počtu imigrantů (cizinců) ve Francii mezi lety 1851 a 2008

Rok	1851		1891		1911		1921	
Země původu	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Belgie	128 103	33,8	465 860	41,2	287 126	24,8	349 000	22,5
Itálie	63 307	16,7	286 082	25,3	419 234	36,1	451 000	29,1
Španělsko	29 736	7,8	77 736	6,9	105 760	9,1	255 000	16,4
Portugalsko	,	,	1 331	0,1	1 262	0,1	,	,
Polsko	,	,	,	,	,	,	45 800	3,0
Alžírsko	,	,	,	,	,	,	,	,
Maroko	,	,	,	,	,	,	,	,
Tunisko	,	,	,	,	,	,	,	,
Turecko	,	,	1 851	0,2	8 132	0,7	,	,
Kambodža, Laos, Vietnam	,	,	,	,	,	,	,	,
Ostatní země	158 143	41,7	297 441	26,3	338 321	29,2	449 649	29,0
Celkem	379 289	100,0	1 130 301	100,0	1 159 835	100,0	1 550 449	100,0
<i>% ze všech obyvatel</i>	<i>1,1</i>		<i>2,8</i>		<i>2,9</i>		<i>4,0</i>	

Rok	1931		1946		1954		1962	
Země původu	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Belgie	253 700	8,8	153 000	8,8	107 000	6,1	79 000	3,6
Itálie	808 000	27,9	451 000	25,9	508 000	28,8	629 000	29,0
Španělsko	351 900	12,2	302 000	17,3	289 000	16,4	442 000	20,4
Portugalsko	,	,	22 000	1,3	20 000	1,1	50 000	2,3
Polsko	507 800	17,6	423 000	24,3	269 000	15,2	177 000	8,2
Alžírsko	,	,	,	,	212 000	12,0	350 000	16,1
Maroko	,	,	,	,	11 000	0,6	33 000	1,5
Tunisko	,	,	,	,	,	,	,	,
Turecko	,	,	,	,	,	,	,	,
Kambodža, Laos, Vietnam	,	,	,	,	,	,	,	,
Ostatní země	969 523	33,5	393 000	22,4	349 000	19,8	410 000	18,9
Celkem	2 890 923	100,0	1 744 000	100,0	1 765 000	100,0	2 170 000	100,0
<i>% ze všech obyvatel</i>	<i>6,9</i>		<i>4,4</i>		<i>4,1</i>		<i>4,7</i>	

Rok	1968		1975		1982		1990	
Země původu	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Belgie	65 000	2,5	56 000	1,6	,	,	,	,
Itálie	572 000	21,8	669 085	17,2	570 104	14,1	483 695	11,6
Španělsko	607 000	23,2	590 825	15,2	471 968	11,7	397 126	9,5
Portugalsko	296 000	11,3	655 090	16,9	638 492	15,8	599 661	14,4
Polsko	132 000	5,0	188 235	4,8	157 712	3,9	142 925	3,4
Alžírsko	474 000	18,1	555 220	14,3	597 644	14,8	555 715	13,3
Maroko	94 000	3,6	256 820	6,6	367 896	9,1	457 456	11,0
Tunisko	,	,	180 925	4,7	202 564	5,0	207 127	5,0
Turecko	,	,	75 565	1,9	121 212	3,0	168 359	4,0
Kambodža, Laos, Vietnam	,	,	26 205	0,7	122 780	3,0	154 467	3,7
Ostatní země	381 000	14,5	633 490	16,1	786 664	19,6	999 421	24,1
Celkem	2 621 000	100,0	3 887 460	100,0	4 037 036	100,0	4 165 952	100,0
<i>% ze všech obyvatel</i>	5,3		6,5		7,4		7,4	

Rok	1999		2008	
Země původu	počet	%	počet	%
Belgie	,	,	,	,
Itálie	378 649	8,8	317 260	5,9
Španělsko	316 232	7,3	257 315	4,8
Portugalsko	571 874	13,3	580 598	10,9
Polsko	98 571	2,3	,	,
Alžírsko	574 208	13,3	713 334	13,4
Maroko	522 504	12,1	653 826	12,2
Tunisko	201 561	4,7	234 669	4,4
Turecko	174 160	4,0	238 862	4,5
Kambodža, Laos, Vietnam	159 750	3,7	,	,
Ostatní země	1 308 585	30,5	2 346 424	43,9
Celkem	4 306 094	100,0	5 342 288	100,0
<i>% ze všech obyvatel</i>	7,4		8,6	

Zdroje dat pro 4 uvedené tabulky: Schor, 1996; Blanc-Chaléard, 2003; Weil, 2005a; INSEE, 2006; Lequin, 2006; Noiriél, 2006; INSEE, 2011a

Pozn.: , – data nejsou dostupná/zástupci této země nebyli v daném roce významněji zastoupeni; % – značí podíl zástupců dané země na celkovém počtu imigrantů v daném roce.

Příloha č. 5: Srovnání migrační a související legislativy ve Francii a Česku z pohledu MIPEXu (2010)

Oblast	dimenze	Francie		Česko		Rozdíl (Česko – Francie)	
		průměr za oblast	hodnocení dimenze	průměr za oblast	hodnocení dimenze	průměr za oblast	hodnocení dimenze
<i>Mobilita pracovního trhu</i>	přístup na trh práce	49	20	55	90	6	70
	přístup k veřejné podpoře		50		67		17
	cílená podpora		63		13		-50
	práva pracujících		63		50		-13
<i>Slučování rodin</i>	způsobilost	52	35	66	70	14	35
	podmínky pro získání		34		67		33
	jistota získaného statusu		63		63		0
	související práva		75		67		-8
<i>Trvalý pobyt</i>	způsobilost	46	8	65	50	19	42
	podmínky pro získání		46		73		27
	jistota získaného statusu		79		36		-43
	související práva		50		100		50
<i>Účast na politickém dění</i>	volební práva	44	0	13	0	-31	0
	politické svobody		67		50		-17
	poradní orgány		28		0		-28
	prováděcí politiky		80		0		-80
<i>Přístup ke státnímu občanství</i>	způsobilost	59	75	33	0	-26	-75
	podmínky pro získání		25		51		26
	jistota získaného statusu		36		57		21
	možnost dvojího občanství		100		25		-75
<i>Ochrana proti diskriminaci</i>	definice a koncepce	77	86	44	57	-33	-29
	oblasti uplatnění		100		50		-50
	mechanismy prosazování		67		54		-13
	politiky rovného přístupu		56		17		-39
<i>Vzdělání</i>	přístup ke vzdělání	29	50	44	29	15	-21
	zaměření na specifické potřeby		13		57		44
	nové příležitosti		19		50		31
	interkulturní vzdělávání pro všechny		33		42		9

Zdroj: MIPEX, 2010

Pozn.: Údaje v %; metodologie MIPEXu viz kapitola 3.3.1.

Příloha č. 6: Okruhy polostrukturovaného rozhovoru s francouzskými experty na mezinárodní migraci z akademické obce a neziskových organizací

- 1) Jaká je dle Vašeho názoru povaha současné migrační politiky Francie? (např. restriktivní vs. liberální; aktivně plánovaná vs. převažuje *ad hoc* přístup; účinná vs. neúčinná)
- 2) Odpovídá zažitá, tradičně deklarovaná a všeobecně přijímaná povaha migrační politiky Francie (tj. asimilační model, v současné době s prvky modelu občanské integrace) realitě? Pokud ne, k jakému jinému modelu byste ji přirovnal/a?
- 3) Který z faktorů hraje podle Vašeho názoru největší roli při utváření migrační politiky současné Francie? (např. současná politická situace, důležitost lidských práv a občanské společnosti, existence sociálního státu, konflikty zájmů (např. mezi zaměstnavateli a státem ohledně „nutného“ počtu imigrantů-pracovních sil z jiných zemí), podpora emigrace vládami jiných zemí apod.)
- 4) Je stát (resp. jeho instituce) při vytváření migrační politiky zcela nezávislý? Nebo podléhá tlakům nějaké konkrétní zájmové skupiny (např. zaměstnavatelům, NNO, etnickým organizacím, odborům apod.) nebo veřejnému mínění? Pokud ano, které? Do jaké míry?
- 5) Je migrační politika Francie v souladu s francouzskou zahraniční politikou? Ovlivňují ji nějakým způsobem konflikty mezi Francií (jako členem NATO) a jinými zeměmi, např. tzv. válkou proti terorismu v Afghánistánu?
- 6) Spolupracují mezi sebou jednotlivé instituce zodpovědné za realizaci imigrační a integrační politiky? Pokud ano, jako formu má tato spolupráce?
- 7) Jaké jsou aktuální cíle francouzské migrační politiky? Daří se jich dle Vašeho názoru dosahovat? Nebo ne? Proč?
- 8) Udály se v nastavení francouzské migrační politiky v poslední době nějaké změny? Pokud ano, jakým šly směrem? Máte informace o dalších připravovaných změnách?
- 9) Jaké jsou v současné době největší problémy migrační politiky Francie, se kterými se potýká?
- 10) Domníváte se, že způsob, jakým je realizována lokální integrační politika, je v souladu s cíli integrační politiky, deklarovanými na národní úrovni?
- 11) Na kolik, dle Vašeho názoru, ovlivňuje zkušenost Francie s imigranty migrační a integrační politiku přijímanou na úrovni EU?
- 12) Doporučil/a byste jiným zemím některý z nástrojů/opatření používaných francouzskou migrační (imigrační i integrační) politikou? Pokud ano, jaký?

Příloha č. 7: Okruhy polostrukturovaného rozhovoru s náměstkyněmi starostů obcí v regionu Basse-Normandie, resp. městských obvodů Paříže a pařížského magistrátu**1. skupina otázek: Vztah k celostátní imigrační politice**

- 1) Do jaké míry mají podle Vás faktory jako zásahy státu proti imigrantům, zákonná úprava, zajištění přístupu k právům apod. efekt na trajektorie migrantů?
- 2) Odehrávají se protestní akce proti současné migrační politice (např. stávky nelegálních migrantů, demonstrace proti návrhům nových zákonů) i ve Vaší obci?
- 3) Jakou migrační a integrační politiku byste vytvořil/-a? Co bylo její hlavní charakteristikou? Existuje „ideální“ politika? Proč ano, proč ne?
- 4) Nakolik je vytváření migrační politiky Francie ovlivněno veřejným míněním? Do jaké míry je veřejné mínění při jejím vytváření podle Vašeho názoru zohledněno?
- 5) Která ze zájmových skupin (obecně, ale možno jmenovat i konkrétně) je při „lobbování“ u vytváření a přijímání nových zákonů nejméně úspěšná/nejvlivnější (např. asociace zaměstnavatelů, odbory, organizace etnických skupin, NNO, ...)? Proč?

2. skupina otázek: Migrační situace v obci

- 6) Podle výsledků sčítání z roku 1999 žije ve Vaší obci ... imigrantů a ... cizinců. Odpovídá tato statistika Vámi vnímané skutečnosti? Jaká změna se podle Vás od té doby odehrála (z hlediska počtu imigrantů, země jejich původu)? Pozorujte poslední dobou nárůst počtu imigrantů směřujících do regionu Basse-Normandie/Vašeho města?
- 7) Jaký je podle Vašeho názoru ve Vašem městě poměr mezi imigranty první generace a druhé příp. dalších generací, tj. osob s imigrantským původem, které se již narodily na území Francie?
- 8) Jaký je podle Vašeho názoru poměr mezi imigranty legálními a těmi s nelegálním statutem pobývajících ve Vaší obci/regionu? Odkud ti s nelegálním statutem pocházejí? Kde se koncentrují, pokud se koncentrují?
- 9) Jsou imigranti ve Vaší obci výrazněji prostorově koncentrováni, např. podle země svého původu? Pokud ano, kde tedy jednotlivé skupiny bydlí? Jaký mají podíl na populaci daného území? Dodržují zvyklosti ze země svého původu?
- 10) Má Vaše obec „problémy“ s imigranty? Pokud ano, jaké? (Podílejí se např. více na kriminalitě v obci než ostatní skupiny obyvatel?) Jak jsou imigranti vnímáni většinou společností?
- 11) Jaká míra imigrace je podle Vašeho názoru ideální pro Vaši obec/Váš region? Jsou řešením současných problémů kvóty, udávající jaký podíl osob z jedné etnické/národnostní skupiny může žít na stanovené územní jednotce?

3. skupina otázek: Role obecní samosprávy v integraci imigrantů

- 12) Jakou roli hraje ve skutečnosti obecní úroveň při integraci imigrantů? Je podle Vás rozdělení kompetencí, práv a povinností, mezi jednotlivými úrovněmi územní organizace Francie ideální? Pokud ne, jaké navrhuje změny?

- 13) Jaká je reálná míra Vaší autonomie při zavádění politik sociální soudržnosti a podpory kulturní rozmanitosti? Je podle Vašeho názoru dostatečná, včetně adekvátních finančních prostředků na realizaci aktivit ve prospěch těchto politik?
- 14) Záleží přístup radnice k imigrantům spíše na konkrétní situaci v místě nebo na politické příslušnosti starosty? Mají starostové z UMP¹ k imigrantům stejný přístup jako vláda?
- 15) Byla populace imigrantů nějakým způsobem vzata do úvahy, když jste přemýšleli o zlepšení služeb poskytovaných Vašim obyvatelům? Pokud ano, jak? Pokud ano, kdy jste začali o Vašich politikách přemýšlet tímto způsobem?
- 16) Má Vaše obec specifickou integrační politiku, zaměřenou na imigranty? Pokud ano, jaké používá nástroje? Jaká opatření jste přijali? Kdy jste začali s jejím prováděním? Na jaké oblasti je zaměřena (bydlení, jazykové vzdělávání, orientace ve společnosti, ...)?
- 17) Spolupracujete na vytváření této politiky a při její realizaci s ostatními aktéry integrace imigrantů ve Vaší obci, např. s neziskovými organizacemi (celostátními, lokálními), místními pobočkami státních úřadů, zaměstnavateli apod.? Jsou do její tvorby zahrnuti i imigranti samotní? Jak spolupráce probíhá?
- 18) Jsou ve Vaší obci aktivní neziskové organizace, které pomáhají imigrantům při začleňování do života většinové společnosti? Pokud ano, víte, o jaké se jedná? (podle seznamu asociací se jedná o tyto: ...) Jaké aktivity provozují? Do jaké míry s nimi obec spolupracuje a podporuje jejich aktivity? Je jejich názor brán v úvahu při vytváření nových opatření a nástrojů ve prospěch imigrantů?
- 19) Inspirujete se při zavádění nových opatření ve prospěch populace imigrantů, politik sociální soudržnosti či podpory kulturní rozmanitosti aktivitami jiné – ať už francouzské nebo zahraniční – obce? Pokud ano, které?
- 20) Které z Vašich nástrojů a opatření ve prospěch populace imigrantů, politik sociální soudržnosti či podpory kulturní rozmanitosti byste doporučil/-a ostatním obcím jako fungující a hodné následování?
- 21) Domníváte se, že Vámi prováděná politika integrace imigrantů je zcela v souladu s politikou deklarovanou a prováděnou na celostátní úrovni?
- 22) Kdy jste začal/a působit v této funkci?

¹ *Union pour un mouvement populaire*, tj. Unie pro lidové hnutí, jejímž členem je B. Hortefeux, tj. ministr imigrace, integrace, národní identity a společného rozvoje v době výzkumu.

Příloha č. 8: Seznam respondentů*Skupina č. 1: Francouzští experti na mezinárodní migraci z akademické obce*

	<i>Jméno</i>	<i>Výzkumná instituce</i>
1	Michel Agier	EHESS (École des Hautes Études en Sciences Sociales)
2	prof. Gérard-François Dumont	Université Paris IV – Sorbonne
3	François Héran	INED (Institut National d'Études Démographiques)
4	Choukri Hmed	Université Paris – Dauphine
5	Jacques Lemièrre	Université Lille 1 – Sciences et Technologies
6	prof. Danièle Lochak	Université Paris Ouest – Nanterre La Défense
7	Gérard Moreau	INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques)
8	Olivier Noël	ISCRA (Institut Social et Coopératif de Recherche Appliquée)
9	Gérard Noiriel	EHESS (École des Hautes Études en Sciences Sociales)
10	prof. Janine Ponty	Université de Franche-Comté
11	Patrick Simon	INED (Institut National d'Études Démographiques)
12	Serge Slama	Université d'Évry – Val d'Essonne
13	Alexis Spire	CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique), Université Lille 2 – Droit et Santé
14	Patrick Weil	CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique), Université Paris I – Panthéon-Sorbonne
15	Claire Zalc	CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique), ENS (École Normale Supérieure)

Skupina č. 2a: Zástupci celostátních neziskových organizací

	<i>Jméno</i>	<i>Organizace</i>
1	Damien Nantes	CIMADE (Comité Inter-Mouvements Auprès Des Evacués)
2	Pierre Henry	FTDA (France Terre d'Asile)
3	Nathalie Ferré	GISTI (Groupe d'Information et de Soutien des Immigrés)
4	Jocelyne Vaudenay	LDH (Ligue des droits de l'homme)
5	Claire Rodier	MigrEurop
6	Bernadette Hétier	MRAP (Mouvement contre le Racisme et pour l'Amitié entre les Peuples)
7	Annie Maillet	RESF (Réseau Éducation Sans Frontières)
8	Gaëlle Tainmont	SOS Racisme

Skupina č. 2b: Zástupci lokálních neziskových organizací v regionu Basse-Normandie

	<i>Město</i>	<i>Jméno</i>	<i>Organizace</i>
1	Caen	Gérard Lasnel	CITIM (Coordination Information Tiers Monde)
2	Hérouville-Saint-Clair	Joseph Mingela	Alpha et Omega sans frontières
3	Alençon	Karine Bellanger	APE (Association Accueil et Promotion des Étrangers)
4	Cherbourg - Octeville	Paul Gaylard	Itinérance
5	Flers	Marie-Thérèse Bourget	Grain d'Amour pour le Rwanda
6	Lisieux	Pierre Vannoni	MAP (Mood Action Professor)
7	Argentan	Marie-Thé Chuquet	Ensemble

Skupina č. 3a: Zástupci pařížských městských obvodů a pařížského magistrátu

	Obvod č.	Jméno	Funkce
1	1	Florence Berthout	1. náměstkyně starosty obvodu, zodpovědná za sociální soudržnost, mezigenerační dialog, rané dětství a mládež
2	2	Claire Grover	Členka Rady obvodu, zodpovědná za boj proti sociálnímu vyloučení a sociální politiku
3	3	Denis Murat	Člen Rady obvodu, zodpovědný za sport, sociální soudržnost, integraci, zdravotnictví, boj proti sociálnímu vyloučení a sociální ekonomiku
4	5	Christian Saint-Étienne	Člen Rady obvodu, zodpovědný za finanční prostředky, ekonomický rozvoj a zaměstnanost, integraci občanů EU a cizinců
5	8	Erika Duverger	Členka Rady obvodu, zodpovědná za sociální věci, sociální soudržnost a kulturu
6	10	Marie-Thérèse Eychart	Náměstkyně starosty obvodu, zodpovědná za rané dětství, lidská práva a boj proti diskriminaci
7	11	Jacques Daguenet	Náměstek starosty obvodu, zodpovědný za sociální soudržnost a boj proti sociálnímu vyloučení
8	13	Eric Offredo	Náměstek starosty obvodu, zodpovědný za otázky související se sociálními věcmi, <i>politique de la ville</i> a boj proti sociálnímu vyloučení
9	14	Paul Roussier	Náměstek starosty obvodu, zodpovědný za boj proti sociálnímu vyloučení a boj proti diskriminaci
10	15	Jean-Manuel Hue	8. náměstek starosty obvodu, zodpovědný za uchovávání paměti obvodu, veterány z války, občanství, integraci a velké kauzy
11	16	Emmanuel Messas	Náměstek starosty obvodu, zodpovědný za seniory a sociální soudržnost
12	17	Francis Courcelle	Náměstek starostky obvodu, zodpovědný za rozmanitost ve společnosti, veterány z války, spolupráci mezi obcemi a za čtvrtě Batignolles, La Fourche – Guy Môquet, Porte d'Asn
13	18	Gérald Briant	Náměstek starosty obvodu, zodpovědný za sociální věci a boj proti sociálnímu vyloučení
14	19	Adama Daouda-Kouadio	Člen Rady obvodu, zodpovědný za rozmanitost ve společnosti
15	Paříž ²	Pascale Boistard	Náměstkyně starosty Paříže, zodpovědná za integraci a cizince ze zemí mimo EU

² Zvolena v 11. obvodu.

Skupina č. 3b: Zástupci obcí v regionu Basse-Normandie

	<i>Obec</i>	<i>Jméno</i>	<i>Funkce</i>
1	Alençon	Ahamada Dibo	3. náměstek starosty, zodpovědný za územní plánování, bydlení, <i>politique de la ville</i> a nové technologie
2	Argentan	Isabelle Gaudemer	3. náměstkyně starosty, zodpovědná za zdravotnictví, obnovu města, sociální soudržnost, sociální politiku, vzdělávání a seniory
3	Caen	Pascal Blanchetier	9. náměstek starosty, zodpovědný za participativní demokracii, integraci a občanství
4	Flers	Youssef Zeniter	Ředitel odboru, zodpovědný za atraktivitu a sociální rozvoj aglomerace města Flers a <i>politique de la ville</i>
5		Jean Chatelais	Náměstek starosty, zodpovědný za sociální soudržnost
6	Hérouville-Saint-Clair	Simeoni Koueta-Noussithe	3. náměstek starosty, zodpovědný za občanství, rozmanitost ve společnosti a mezinárodní vztahy
7		Damane Ky	Člen Rady obce
8	Cherbourg - Octeville	Jean-Claude Magalhaes	6. náměstek starosty, zodpovědný za politiku sousedství a občanství, decentralizovanou spolupráci a partnerství s městy v zahraničí, registr obyvatel a volby a dohled nad spisy odboru obyvatel (doklad o zajištění ubytování pro cizince žijící ve Francii, povolení ke sloučení rodiny)
9	Lisieux	Daniel de la Crouee	Náměstek starosty, zodpovědný za sociální rozvoj městských čtvrtí, participativní demokracii, klid ve městě a bezpečnost

Příloha č. 9: Srovnání socioekonomických ukazatelů: populace imigrantů vs. celá populace v Paříži a regionu Basse-Normandie (1999)

		Paříž			Basse-Normandie			Paříž vs. Basse-Normandie	
		imigranti	celá populace	rozdíl imigranti- celá populace	imigranti	celá populace	rozdíl imigranti- celá populace	rozdíl imigranti Basse-Normandie - imigranti Paříž	
Míra ekonomické aktivity (%)*	muži	71,2	67,5	3,7	86,5	92,0	-5,5	.	
	ženy	58,2	56,1	2,1	58,6	78,3	-19,7	.	
Zaměstnanost podle sektorů (%)**	Primér	muži	0,2	0,1	0,1	.	9,4	.	.
		ženy	0,0	0,1	-0,1	.	5,9	.	.
	Sekundér	muži	21,2	15,6	5,6	.	36,9	.	.
		ženy	8,8	9,3	-0,5	.	14,2	.	.
	Terciér	muži	78,7	84,3	-5,6	.	53,7	.	.
		ženy	91,2	90,7	0,5	.	79,9	.	.
Socioprofesionální kategorie u ekonomicky aktivních (%)	Zemědělci		0,0	0,0	0,0	2,9	5,7	-2,8	2,9
	Řemeslníci, obchodníci, vedoucí podniků		8,3	6,3	2,0	10,2	7,1	3,1	2,0
	Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese		22,4	37,5	-15,1	14,8	8,4	6,4	-7,6
	Odborní pracovníci		14,9	23,2	-8,3	18,2	20,7	-2,5	3,3
	Zaměstnanci		33,7	24,1	9,6	20,3	27,9	-7,6	-13,4
	Dělníci		20,8	9,0	11,8	33,6	30,2	3,4	12,9
Míra nezaměstnanosti (%)	muži	19,2	12,2	7,0	21,2	10,6	10,6	2,0	
	ženy	17,9	11,8	6,1	30,9	14,8	16,1	13,0	

		Paříž			Basse-Normandie			Paříž vs. Basse-Normandie
		imigranti	celá populace	rozdíl imigranti- celá populace	imigranti	celá populace	rozdíl imigranti- celá populace	rozdíl imigranti Basse-Normandie - imigranti Paříž
Přístup k bydlení (%)	Vlastníci bydlení	21,5	29,6	-8,1	44,9	55,8	-10,9	23,4
	Pronájem bydlení	69,6	63,1	6,5	50,6	40,8	9,8	-19,0
	Ubytování zdarma	9,0	7,3	1,7	4,5	3,4	1,1	-4,5
	Pronájem bydlení - HLM	17,7	16,7	1,0	31,0	17,6	13,4	13,3

Zdroj dat: INSEE, 2004; Blazevic, 2005; INSEE, 2006; vlastní výpočty

Pozn.:

. – data nejsou dostupná/nelze je srovnat

* V regionu Basse-Normandie se u obou populací jedná o míru ekonomické aktivity ve věku 30-59 let (u Paříže se jedná o míru ekonomické aktivity u obyvatelstva staršího 15 let).

** Za region Basse-Normandie bylo možné získat pouze slovně uvedená data: imigranti v Basse-Normandii pracují o něco méně v priméru a o něco více v sekundéru: hodně mužů-imigrantů (17 %) pracuje ve stavebnictví. Ze všech imigrantů v regionu Basse-Normandie pracují cca 2/3 v terciéru; z žen-imigrantek pracuje v terciéru 82 %.

Příloha č. 10: Srovnání socioekonomických ukazatelů: populace imigrantů vs. neimigrantů v Paříži a regionu Basse-Normandie (2008)

		Paříž			Basse-Normandie			Paříž vs. Basse-Normandie
		imigranti	neimigranti	<i>rozdíl imigranti- neimigranti</i>	imigranti	neimigranti	<i>rozdíl imigranti- neimigranti</i>	<i>rozdíl imigranti Basse-Normandie - imigranti Paříž</i>
Typ ekonomické aktivity (%)	Ekonomicky aktivní, zaměstnaní	55,3	58,2	-2,9	39,7	49,8	-10,1	-15,6
	Nezaměstnaní	10,5	6,0	4,5	11,5	5,5	6,0	1,0
	V řádném nebo předčasném důchodu	13,7	19,2	-5,5	24,9	30,2	-5,3	11,2
	Žáci, studenti, stážisté	8,1	11,3	-3,2	8,2	7,7	0,5	0,1
	Ženy nebo muži v domácnosti	5,8	2,6	3,3	8,9	3,0	5,9	3,1
	Ostatní ekonomicky neaktivní	6,7	2,8	3,8	6,8	3,7	3,1	0,1
Socioprofesionální kategorie (%)	Zemědělci	0,0	0,0	0,0	0,9	1,6	-0,7	0,9
	Řemeslníci, obchodníci, vedoucí podniků	4,0	2,3	1,7	5,0	2,8	2,3	1,1
	Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese	16,1	25,0	-8,9	6,8	4,3	2,5	-9,4
	Odborní pracovníci	11,1	13,3	-2,2	7,9	10,0	-2,1	-3,3
	Zaměstnanci	19,7	9,5	10,2	11,3	13,4	-2,1	-8,3
	Dělníci	11,5	2,6	8,9	13,7	12,9	0,8	2,2
	Důchodci	13,2	15,9	-2,7	22,6	24,6	-1,9	9,4
	Ostatní ekonomicky neaktivní	24,4	31,3	-6,9	31,8	30,5	1,3	7,4

Zdroj dat: INSEE, 2011a; vlastní výpočty

Příloha č. 11: Socioprofesionální kategorie imigrantů podle země jejich narození a srovnání populace imigrantů v Paříži a regionu Basse-Normandie (2008)

Země narození	Socioprofesionální kategorie (%)											
	Zemědělci			Řemeslníci, obchodníci, vedoucí podniků			Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese			Odborní pracovníci		
	Paříž	Basse-Normandie	<i>rozdíl Basse-Normandie - Paříž</i>	Paříž	Basse-Normandie	<i>rozdíl Basse-Normandie - Paříž</i>	Paříž	Basse-Normandie	<i>rozdíl Basse-Normandie - Paříž</i>	Paříž	Basse-Normandie	<i>rozdíl Basse-Normandie - Paříž</i>
Portugalsko	0,0	0,5	0,5	4,1	7,1	2,9	7,7	2,3	-5,3	6,9	6,4	-0,5
Itálie	0,0	0,4	0,4	3,7	4,5	0,8	30,1	5,0	-25,2	13,7	5,8	-7,8
Španělsko	0,0	0,0	0,0	2,0	1,1	-0,9	17,5	8,9	-8,6	11,4	9,3	-2,1
Ostatní země EU-27	0,0	2,0	2,0	3,3	6,2	2,9	27,3	7,5	-19,8	14,8	7,9	-6,9
Ostatní evropské země	0,0	1,3	1,2	2,4	3,9	1,5	17,3	7,6	-9,6	10,8	7,8	-3,0
Alžírsko	0,0	0,0	0,0	4,2	2,6	-1,6	10,1	6,6	-3,4	10,7	7,3	-3,4
Maroko	0,0	0,1	0,1	4,4	2,5	-1,9	15,6	8,4	-7,2	10,3	8,9	-1,4
Tunisko	0,0	0,0	0,0	6,2	5,1	-1,1	13,0	4,2	-8,9	8,8	6,9	-1,9
Ostatní africké země	0,0	0,3	0,3	2,9	3,0	0,1	8,8	6,8	-2,0	9,9	9,2	-0,7
Turecko	0,0	0,9	0,9	5,9	10,6	4,7	12,5	1,6	-10,9	9,8	4,7	-5,0
Ostatní země	0,0	0,3	0,3	4,5	4,4	-0,1	18,6	9,3	-9,3	11,9	8,9	-3,0

Pokračování na další straně

Pokračování z předchozí strany:

Země narození	Socioprofesionální kategorie (%)											
	Zaměstnanci			Dělníci			Důchodci			Ostatní ekonomicky neaktivní		
	Paříž	Basse-Normandie	rozdíl Basse-Normandie - Paříž	Paříž	Basse-Normandie	rozdíl Basse-Normandie - Paříž	Paříž	Basse-Normandie	rozdíl Basse-Normandie - Paříž	Paříž	Basse-Normandie	rozdíl Basse-Normandie - Paříž
Portugalsko	39,0	17,7	-21,2	20,7	30,1	9,4	12,3	22,9	10,6	9,3	13,0	3,6
Itálie	9,0	4,5	-4,5	2,4	3,0	0,6	23,2	65,4	42,1	17,8	11,5	-6,3
Španělsko	16,2	10,7	-5,5	4,9	4,3	-0,6	33,9	54,2	20,3	14,2	11,6	-2,5
Ostatní země EU-27	10,6	6,1	-4,5	4,7	6,3	1,6	17,4	38,4	21,0	21,8	25,5	3,7
Ostatní evropské	14,7	12,2	-2,5	10,3	10,3	0,0	20,2	12,4	-7,8	24,4	44,6	20,1
Alžírsko	21,5	14,1	-7,5	12,3	20,3	8,0	16,4	19,0	2,6	24,8	30,1	5,3
Maroko	20,4	13,9	-6,6	10,5	21,5	11,1	15,1	12,3	-2,8	23,7	32,4	8,7
Tunisko	15,0	13,3	-1,7	12,5	23,6	11,2	22,0	18,9	-3,2	22,5	28,0	5,4
Ostatní africké země	27,0	21,3	-5,7	18,2	10,8	-7,4	6,3	4,2	-2,0	26,9	44,3	17,5
Turecko	12,5	8,4	-4,0	23,9	30,3	6,5	10,2	8,0	-2,2	25,3	35,4	10,1
Ostatní země	18,0	10,6	-7,3	9,8	10,7	0,9	7,0	7,5	0,5	30,1	48,2	18,1

Zdroj dat: INSEE, 2011a; vlastní výpočty

Pozn.: Součet podílů podle jednotlivých socioprofesionálních kategorií imigrantů, kteří se narodili v dané zemi a nyní žijí v daném regionu (Paříži nebo Basse-Normandii), dává 100 % (tj. např. z imigrantů původem z Alžírsku, kteří nyní žijí v Basse-Normandii, je 2,6 % zařazeno v socioprofesionální kategorii *Řemeslníci, obchodníci, vedoucí podniků*, 6,6 % v kategorii *Vysoce postavení úředníci, vysoce intelektuální profese*, atd.)